

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
PARA VE BANKA PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN MAKRO
EKONOMİK ETKİLERİNİN ANALİZİ: CEZAYİR
ÖRNEĞİ**

Samira OUARET

Danışman

Doç. Dr. İsmail MAZGİT

2011

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi 2008801336
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Samira OUARET
Tez Başlığı : Doğrudan Yabancı Yatırımların Makro Ekonomik Etkilerinin Analizi:
Cezayir Örneği
Savunma Tarihi : 15.08.2011
Danışmanı : Doç.Dr.İsmail MAZGİT

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>
Doç.Dr.İsmail MAZGİT	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
Prof.Dr.Yaşar UYSAL	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
Prof.Dr.Kamil TÜĞEN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

İmza

.....
.....
.....

Oybirliği (X)
Oy Çokluğu ( )

Samira OUARET tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "**Doğrudan Yabancı Yatırımların Makro Ekonomik Etkilerinin Analizi: Cezayir Örneği**" başlıklı Tezi (X) / Projesi ( ) kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Doğrudan Yabancı Yatırımların Makro Ekonomik Etkilerinin Analizi: Cezayir Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

SAMİRA OUARET

İmza

ÖNSÖZ

Doğrudan yabancı yatırımlar 80 yıllarında yaşanan borç ve finansal krizlerden sonra tüm ülkelerin aradığı finansman aracı olmuştur. Gelişmiş ülkeler doğrudan yabancı yatırımları kârlarını arttırmak için kullanmaya çalışırken, gelişmekte olan ülkeler de doğrudan yabancı yatırımları tasarruf, teknoloji ve istihdam gibi sorunlarının çözümünde bir araç olarak kullanmaya çalışmaktadırlar. Doğrudan yabancı yatırımın gittiği ülkeye sağladığı bazı yararlar yanında çeşitli sorunları da beraberinde getirmesi söz konusu olabilmektedir. Bu çalışmada, doğrudan yabancı yatırımları küresel açıdan ele alındıktan sonra Cezayir’de doğrudan yabancı sermaye yatırımların durumunu bazı komşu ülkeler ile karşılaştırmalı olarak ve etkileri teorik çerçevede incelenmiştir.

Öncelikle hazırlamış olduğum çalışmanın başından itibaren beni birikimleriyle yönlendiren, sabrını ve anlayışlı yardımını esirgemeyen değerli danışman hocam Sayın Doç. İsmail Mazgit’e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışma sürecinde tercüme konusunda yardımcı olan arkadaşım Sayın Birgül Kavak’a teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak beni bugünlere getiren aileme ve Türkiye’ye gönderen ülkem Cezayir’e sonsuz teşekkürler.

Samira Ouaret, İzmir

Haziran, 2011

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Doğrudan Yabancı Yatırımların Makro Ekonomik Etkilerinin Analizi: Cezayir
Örneği
Samira OUARET

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı
Para Banka Programı

Son dönemde dünya ekonomisinde yaşanan küreselleşme olgusu, doğrudan yabancı yatırımların hacminin hızla artmasına ve dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaç duyduğu sermayeyi, doğrudan yabancı yatırımlar yoluyla karşılamalarına yardımcı olmuştur.

Doğrudan yabancı yatırımlar, ev sahibi ülkeler için sadece sermaye değil, aynı zamanda teknoloji transferi, büyüme ve istihdam yaratmanın kaynağı olarak görülmüştür. Bu yolla gelişmekte olan ülkeler ekonomik gelişmelerini hızlandırabileceklerini ummaktadırlar.

Cezayir'in son yıllarda dış pozisyonu iyileşmekte böylece finans sorunu kalmamaktadır. Yabancı yatırımlardan aranan şey teknoloji transferi, ihracatı arttırması ve işsizliği azaltılması gibi amaçlardır.

Çalışmanın temel amacı, yukarıda ifade edildiği üzere doğrudan yabancı yatırımların ev sahibi ülke ekonomileri üzerinde yarattıkları etkileri incelemektir. Özellikle Cezayir'de doğrudan yabancı yatırımlarının durumu bazı komşu ülkeler ile karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve Cezayir ekonomisine etkileri ele alınmıştır.

Sonuç olarak Cezayir'de doğrudan yabancı yatırım akımlarının makroekonomik etkilerine ilişkin tespitler açısından, yeterince olumlu bir tablo söz konusu değildir. İstihdam, ihracat, büyüme açısından doğrudan yabancı yatırımların katkılarından söz edilebilse de, bu katkılar çok sınırlıdır.

Anahtar Kelimeler: Doğrudan Yabancı Yatırım, Cezayir Ekonomisi, Doğrudan Yabancı Yatırımların Makroekonomik Etkileri.

ABSTRACT

Masters Thesis

Analysis for Macroeconomic Effects of Foreign Direct Investments: Model of Algeria

Samira OUARET

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Economics

Money and Banking Program

In the recent period, the fact of globalization that occurred in the world economy have rapidly caused increasing of foreign direct investments and consequently helped to fulfill the required capital for developing countries through foreign direct investments.

Foreign direct investments are considered not only as capital for host countries but also as source to transfer of technology, growth and employment creation. Through this way, developing countries expect to speed up their economic developing.

Algeria's external position is getting better in recent years, since therefore it does not stir up a finance trouble. The aims of the foreign investments are transfer of technology, growth of exports and keeping down unemployment.

As stated above, main purpose of this studying is to analyze the effects of the foreign direct investments upon economy of hosting countries. Especially the situation of foreign direct investments in Algeria, in comparison with some neighboring countries was examined. Their effects upon Algeria's economy also were discussed.

According to analyses, as a conclusion there is not enough positive situation of macroeconomic effect of foreign direct investment in Algeria. Even though we can mention the contribution of foreign direct investment upon employment, exportation and growth, these contributions are very limited.

Key Words: Foreign Direct Investment, Economy of Algeria, Macroeconomic Effects of Foreign Direct Investments.

**DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN MAKRO EKONOMİK
ETKİLERİNİN ANALİZİ: CEZAYİR ÖRNEĞİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
TABLO LİSTESİ.....	xvii
GRAFİK LİSTESİ	xix
EKLER LİSTESİ	xx
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

**DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN KAVRAMSAL VE TEORİK
ÇERÇEVESİ**

I. BAZI TANIMLAR	4
A.Doğrudan Yabancı Yatırımların Tanımı	4
B.Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Portföy Yatırımları.....	5
C.Çok Uluslu Şirketler	7
II.Doğrudan Yabancı Yatırımların Türleri.....	8
A. Greenfield Yatırımları	9
B.Ortak Girişim.....	9
C.Birleşmeler ve Satın Alma Yatırımı	10
D.Stratejik Birlikler	11
III.Doğrudan Yabancı Yatırımlarını Açıklayan Teoriler	12
A.Ürünün Hayat Devreleri Teorisi.....	12

B.Oligopolcü Tepki Teorisi	13
C.İçselleştirme Teoremi	13
D.Eklektik Kuramı	14
1.Sahipliğe Özgü Avantajlar	14
2.İçselleştirme Avantajı.....	15
3.Yerleşim Yeri Avantajı	15
IV.DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	15
A.Makroekonomik Ortam	16
B.Diğer Ekonomik Faktörler.....	18
1.Tarife ve Kotalar	18
2.Monopolcü Güç Yaratılması	18
3.Yurtiçi Kısıtlamalardan Kurtulma.....	19
4.Unvanın ve Sırların Korunması	19
C.Politik Faktörler.....	20
D.Sosyal Faktörler	20
E.Yasal Düzenlemeler.....	21
F.Psikolojik Faktörler.....	22
V.EV SAHİBİ ÜLKE AÇISINDAN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARININ ETKİLERİ.....	22
A.Ulusal Ekonomiye Etkileri	23
B.İstihdam Üzerinde Etkisi	24
C.Rekabet Üzerinde Etkileri	24
D.Teknoloji Üzerinde Etkileri.....	25
E.Ödemeler Bilançosu Üzerinde Etkileri.....	25
F.Ekonomik İstikrar Üzerinde Etkisi	26
G.Diğer Önemli Etkiler.....	27
1.İnsan Kaynaklarını Geliştirme Etkisi	27
2.Dışsal Ekonomiler Yaratması	27
3.Devlet Hazinesine Vergi Geliri Sağlama	28
4.Uluslararası İlişkilere Etkisi.....	28
5.Transfer Fiyatlandırması	28
6.Hizmet Sektörü Aşırı Önderliği	29

7.Çevre Kirliliği	29
8.İhracatı Kısıtlama	29

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA EKONOMİSİNDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARININ GELİŞİMİ

I.DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN ULUSLARARASI ÇERÇEVESİ... 31	
A.İki Taraflı Yatırım Anlaşmaları.....	31
B.Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI Sözleşme Taslağı):.....	32
C.Ticaretle Bağlantılı Yatırım Önlemleri, TRIMS	33
D.Çifte Vergilendirme Anlaşmaları	35
E.Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı	35
F.Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözüm Merkezi	36
G.Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı	37
H.Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı.....	38
İ.Uluslararası Finans Kurumu	39
J.Dünya Ticaret Örgütü	39
II.DÜNYADA DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN TARİHİ GELİŞİMİ VE EĞİLİMLERİ	40
A.Sanayi Devrimi ve Yabancı Sermaye.....	40
B.İkinci Dünya Savaşı Dönemi.....	41
C.Dünya Savaşı Sonrası Dönem	42
D.1970- 80 Dönemi.....	43
E.Küreselleşme ve 1980 Sonrası Dönem	44
F.1990 Sonrası Dönem.....	46
III.DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN DÜNYA ÖLÇEĞİNDE DAĞILIMI	47
A.Doğrudan Yabancı Yatırımların Bölgesel Dağılımı.....	47
B.Uluslararası Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri.....	55
C.Uluslararası Doğrudan Yabancı Yatırım Çıktıları	56
D.Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörel Dağılımı	57
IV.DÜNYA'DA ŞİRKET SATIN ALIMLARI VE BİRLEŞMELERİ.....	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
CEZAYİR EKONOMİSİNDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

I.CEZAYİR ÜLKE PROFİLİ	65
A.Cezayir Coğrafyası ve Tarihi	65
B.Siyasi ve İdari Yapı	66
II.CEZAYİR EKONOMİSİ	67
A.Cezayir Ekonomisinin Gelişim Süreci	67
B.Cezayir Ekonomisinin Güncel Durumu	69
C.Cezayir'in Makroekonomik Göstergeleri.....	71
1.Enflasyon	71
2.İşsizlik	72
3.Ekonomik Büyüme	73
4.Dış Borç	75
D.Cezayir Ekonomisinde Sektörler Görünüm	76
1.Tarım	76
2.Sanayi.....	79
3.Enerji	81
4.Madencilik.....	83
5.İnşaat	84
6.Cezayir'de Bankacılık Sektörünün ve Borsanın Durumu.....	85
a.Bankacılık.....	85
b.Finansal Piyasası	87
7. Telekomünikasyon	87
E.Yatırım Olanakları	88
III.CEZAYİR'DE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN YASAL VE KURUMSAL DÜZENLEMELERİ	89
A.Yatırım Mevzuatın Tarihsel Gelişimi	89
B.Yatırım Kurumları	92
1.Ulusal Yatırım Konseyi	92
2.Yatırım Geliştirme Ulusal Ajansı.....	93
3.Tek Gişe	94
4.Yatırıma Destek Fonu	95

C.Yatırımın Teşvikleri	95
1.Genel Teşvik Sistemi	95
a.Yatırımın Gerçekleşmesi Sürecinde.....	96
b.Projenin İşletmesi Başladıktan Sonra Verilen Avantajlar.....	96
2.Özel Teşvik Sistemi	96
a.Yatırımın Gerçekleşmesi Sürecinde.....	96
b.Projenin İşletmesi Başladıktan Sonra	97
3.Yatırımcılara Verilen Ek Avantajlar	97
IV.DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR AÇISINDAN CEZAYİR'İN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI	99
A.Cezayir'in Avantajlı Yönleri.....	99
1.Doğal ve Enerji Kaynakları.....	99
2.Bol ve Ucuz bir İş Gücü Piyasası.....	100
3.İç Pazarın Önemi.....	102
4.Uygun bir Makroekonomik Çerçeve.....	102
B.Cezayir'in Dezavantajlı Yönleri.....	104
1.Endüstriyel Araziye Ulaşmanın Zorluğu	104
2.Yolsuzluk	106
3.Hukukî Sistemin Uyumsuzluğu	107
V.CEZAYİR'DE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR.....	110
A.Cezayir'de Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelişimi	110
B.Cezayir ve Bazı Kuzey Afrika Ülkelerindeki Doğrudan Yabancı Yatırımların Karşılaştırılması	115
C.Cezayir'deki Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Ükelere Göre Dağılımı	117
D.Cezayir'deki Yabancı Yatırımlar	120
1.Avrupa'dan Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar	120
a.Fransa'dan Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar.....	121
b.Almanya'dan Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar	122
c.İspanya'dan Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar	122
d.Britanya'dan Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar	123
e.Türkiye'den Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar.....	123
2.Amerika'dan Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar	126

a.ABD’den Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar	126
b.Kanada’dan Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar	127
3.Arap Ülkelerinden Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar	127
a.Mısır’dan Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar.....	128
b.Körfez Ülkelerinden Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar	129
c.Mağrip Ülkelerinden Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar.....	129
4.Asya ve Okyanusya Ülkelerinden Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar	130
a.Çin’den Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar.....	131
b.Hindistan’dan Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar.....	132
E.Sektörel Dağılımı.....	132
1.Enerji ve Hidrokarbür Sektörü	136
2.Endüstri Sektörü.....	137
3.Hizmet Sektörü.....	138
VI.DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN CEZAYİR EKONOMİSİ	
ÜZERİNDEKİ MAKROEKONOMİK ETKİLERİ.....	140
A.Cezayir’de Doğrudan Yabancı Yatırımların İstihdam Üzerindeki Etkisi	140
B.Cezayir’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Büyüme Üzerindeki Etkisi.....	144
C.Cezayir’de Doğrudan Yabancı Yatırımların İhracat Üzerindeki Etkisi	145
D.Cezayir’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Yerel Yatırım Üzerindeki Etkisi	145
E.Cezayir’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Teknoloji Üzerindeki Etkisi.....	146
SONUÇ.....	149
KAYNAKÇA.....	153
EKLER.....	165

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e	adı geçen eser
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ANDI	Yatırımların Geliştirilmesi Ulusal Ajansı
ANIMA	Ekonomik Kalkınma Aktörleri Avrupa-Akdeniz Ağı
Art.	Madde
CALPI	Yerel Yardım ve Yatırımı Geliştirme Komitesi
CIME	Çok Uluslu Şirketler Komitesi
CMIT	Sermaye Hareketleri ve Görünmeyen İşlemler Komitesi
CNI	Yatırım Ulusal Konseyi
COFACE	İhracatın Sigortacılığı ve Kredisi Fransız Şirketi
COSOB	Borsa Operasyonlarını Düzenleme ve Gözetim Komisyonu
CRCI	Yatırım İle İlgili Yetkili Başvurma Komitesi
ÇUŞ	Çok Uluslu Şirket
DYY	Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları
ENIP	Ulusal Petrokimya Firması
FLN	Ulusal Kurtuluş Cephesi
GATT	Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması
GOÜ	Gelişmekte Olan Ülkeler
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
IBRD	Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası
ICSID	Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözüm Merkezi
IFC	Uluslararası Finans Kurumu
IMF	Uluslararası Para Fonu
KDV	Katma Değer Vergisi
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MAI	Çok Taraflı Yatırım Anlaşması
MERCOSUR	Güney Amerika Ortak Pazarı

MIGA	Çok Taraflı Yatırım Garanti Kuruluşu
MIPO	Akdenizli Yatırım ve Ortaklık Rasathane
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ONS	Milli İstatistik Kurumu
PTM	Akdenizli Ülkeler= Kuzey Afrika +Doğu Akdeniz ülkeleri
SB	Serbest Bölgeler
SONATRACH	Hidrokarbür Ulusal Şirketi
TI	Uluslararası Şeffaflık
TRIMS	Ticaretle Bağlantılı Yatırım Önlemleri
TVA	Katma Değer Vergisi
UNCTAD	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
WTO	Dünya Ticaret Örgütü

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: ÇUŞ için Dış Piyasalara Girişin Alternatif Yolları	15
Tablo 2: Bölgelere Göre Gerçekleşen Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Dağılımı. 1995–2009 (Milyar ABD Doları).....	50
Tablo 3:Bölgelere Göre Gerçekleşen Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Dağılımı. 1995-2009 (Yüzde)	51
Tablo 4: En Fazla Doğrudan Yabancı Yatırım Çeken Ülkeler (2009).....	56
Tablo 5: En Fazla Doğrudan Yabancı Yatırım Yapan Ülkeler (2009):	57
Tablo 6: Dünyadaki Şirket Satın Alımı ve Birleşmeleri (Milyar Dolar ve Yüzdesi) 1987–2008.....	61
Tablo 7: Doğrudan Yabancı Yatırımları ve Uluslar arası Üretime İlişkin Bazı Göstergeler	63
Tablo 8: Cezayir’de ve Bazı Komşu Ülkelerde Elektrik Fiyatı (Dolar/KVS)	100
Tablo 9: Cezayir ile Bazı Komşu Ülkelerde İstihdam Kolaylığı	101
Tablo 10: Cezayir’de Hane Halkın Nihai Tüketimi.2001–2007 Dönemi (Milyar Dinar)	102
Tablo 11: Cezayir’de İhracat ve İthalat Yıllara Göre Değişimi. 2005–2009 Dönemi (Milyar Dolar)	103
Tablo 12: : Cezayir ile Bazı Komşu Ülkelerde İnşaat Ruhsatları Alınması	105
Tablo 13: Cezayir ile Bazı Komşu Ülkelerde Mülkiyet Devri	105
Tablo 14: Cezayir ile Bazı Komşu Ülkelerde Sözleşmelerin Uygulanması	108
Tablo 15: İş Kurma: Cezayir’i Komşu Ülkelerle Kıyaslaması	108
Tablo 16: İşin Tasfiyesi: Cezayir’i Komşu Ülkelerle Kıyaslaması	109
Tablo 17: 2002–2009 Dönemi Cezayir’de Yapılan Yerli ve Yabancı Yatırımlar ...	113
Tablo 18: Cezayir ve Bazı Kuzey Afrika Ülkelerine Gelen Doğrudan Yabancı Yatırım. 1999–2009 Dönemi (Milyon Dolar)	116
Tablo 19: Cezayir ve Bazı Kuzey Afrika Ülkelerinde Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku. 1999–2009 Dönemi (Milyon Dolar)	116
Tablo 20: Cezayir’de 2002–2009 Döneminde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımların Ülke Gruplara Göre Dağılımı.....	117
Tablo 21: Yıllar İtibariyle Dağılım (2000–2007).....	124

Tablo 22: Dönemi Sektörel Dağılım (2002–2007)	125
Tablo 23: Sektörlere Göre Yapılan Yabancı Projeler.2002–2009 Dönemi	133
Tablo 24: Doğrudan Yabancı Yatırımların Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla'ya Oranı (1996–2009 dönemi)	144
Tablo 25: Cezayir'de Doğrudan Yabancı Yatırımların Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu İçindeki Payı 1994–2008 Dönemi.	145

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Ülke Gruplarının DYY Akışlarından Aldıkları Paylar, 1990-2008 (%)	54
Grafik 2: Doğrudan Yabancı Yatırımların Bölgesel Dağılımı.....	55
Grafik 3: Doğrudan Yabancı Yatırımların Stokunun Sektörel Dağılımı	58
Grafik 4: Cezayir’de Tüketici Fiyat Enflasyonu (2001–2011)	72
Grafik 5: Cezayir’de İşsizlik Oranı (1999–2010)	73
Grafik 6: Cezayir’de Büyüme Oranı (2000–2011)	74
Grafik 7: Cezayir Dış Borçlarının Gelişimi (2000-2008)	76
Grafik 8:Cezayir İçe Doğru Doğrudan Yabancı Yatırımların Yıllara Göre Dağılımı (Milyon Dolar 1970–2009 Dönemi)	111
Grafik 9: Cezayir de Doğrudan Yabancı Yatırımların Stoku 1980-2009 Dönemi (Milyon Dolar)	114
Grafik 10: Ülkelere Göre Cezayir’e Gelen DYY 2002-2009 Dönemi (Milyon Dinar)	118
Grafik 11: Ülkelere Göre Cezayir’e Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımların Proje Sayısı (2002–2009 dönemi)	118
Grafik 12: Cezayir’e Avrupa Ülkelerinden Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar 2003–2008 (Milyon Avro)	120
Grafik 13: Cezayir’e Amerika Kıtasından Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar 2003– 2008 (Milyon Avro)	126
Grafik 14: Cezayir’e Arap Ülkelerden Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımları 2003- 2008 (Milyon Avro)	128
Grafik 15: Cezayir’e Asya ve Okyanus Ülkelerinden Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar 2003–2008 (Milyon Avro)	130
Grafik 16: Grafik 17: Sektörlere Göre Yapılan Yabancı Projeler.2002–2009 Dönemi Yatırımların Değerin Yüzdesi.....	133
Grafik 17: Grafik 18: Sektörlere Göre Yapılan Yabancı Projeler.2002–2009 Dönemi Yatırımların Proje Sayısı.....	134
Grafik 18: Üç Önemli Sektörlerde İlan Edilen DYY’ın Değeri (2005-2010dönemi, Milyon Avro)	135

EKLER LİSTESİ

Ek 1: 20 Ağustos 2001 Tarihli Yönerge Numara 01-03.	165
Ek 2: 15 Temmuz 2006 Tarihili Yönerge Numara 06-08.	171
Ek 3: 09 Ekim 2006 Tarihli İdari Kararname N° 06-356.	175

GİRİŞ

Uzun yıllar kalkınma için çabalayan gelişmekte olan ülkelerin, uluslararası kuruluşlardan borçlanarak ekonomisini finanse etmesi büyük sıkıntılara yol açmıştır. Gelişmekte olan ülkeler bilinçli olup yeni bir finans aracı aramaktaydı. Doğrudan yabancı yatırım uzun vadeli ve istikrarlı olduğundan tercih edilmişti.

Bir ülkenin kalkınması için doğrudan yabancı yatırım stratejik bir rol oynamaktadır. Sadece mevcut sermayenin artması gerekli olduğundan değil, ama özellikle istihdam yaratmasını, üretkenliğin iyileşmesini, teknoloji transferini, ihracatın artmasını sağladıklarından doğrudan yabancı yatırımlarını çekmek önemli sayılmaktadır. Bu durumda gelişmekte olan ülkelerin özellikle Afrikalı ülkeler doğrudan yabancı yatırımları kendi piyasalarına cezbetmeleri için politik, ekonomik ve hukuki atmosferi iyileştirmeleri gerekmektedir.

80'li yılların başından beri küresel doğrudan yabancı yatırımların akışları uluslararası ticaret akımları ve küresel üretimden daha hızlı artmıştır. Doğrudan yabancı yatırımları geliştirmekte olan ülkelerde de aynı eğilimi göstermiştir 1980 yılında doğrudan yabancı yatırımlar geliştirmekte olan ülkelerin gayri safi yurt içi hâsılasının %35'ine ulaşmıştır. Günümüzde, doğrudan yabancı yatırımlar, geliştirmekte olan ülkeler için en önemli dış finansman kaynağını oluşturmaktadır. Sanayileşmiş ülkelerin çok uluslu şirketleri doğrudan yabancı yatırımların en önemli kaynağını oluşturmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde yabancı yatırımın payı yükselirken Afrika kıtası en küçük payı alan bölgedir. Afrika kıtasının çektiği yabancı doğrudan yatırımlar Asya ve Latin Amerika'dan daha azdır.

Ne yazık ki, Şimdi Afrika'ya gelen doğrudan yabancı yatırımların büyük bir kısmını ham maddeler, özellikle petrol ve maden işletmesi ile ilgilidir. Afrika'daki kalkınma sorunu bu ham maddelerin transformasyonunun yapılmamasıdır. Afrika kıtasında yalnız bu aktivitede yatırım yaptığında gerçek zenginlik yaratılabilir.

Yıllardır yabancı yatırımcılara kapısını kapatan Afrikalı ülke olan Cezayir, resesyona dairesinden çıkmak için yeni bir strateji benimseyip doğrudan yabancı yatırımları cezp etmeye çalışmaktadır.

Diğer gelişmekte olan ülkelerin aksine Cezayir'in son yıllarda dış pozisyonu iyileşmekte böylece finans sorunu kalmamaktadır. Yabancı yatırımlardan aranan şey teknoloji transferi, ihracat arttırması ve işsizliği azaltılması gibi hedeflerdir.

Cezayir'e ilişkin yapılan çalışmalar azdır ve var olanlarda pek çok araştırmacı veri sıkıntısı sorunu yaşamaktadır. Aynı sorun bu çalışma için de geçerlidir.

Çalışmanın birinci bölümünde doğrudan yabancı yatırım kavramının tanımı yapılmış, çok uluslu şirketler, doğrudan yabancı yatırımların teorileri, nedenleri, etkileri ve türleri gibi unsurları incelenmiştir.

İkinci bölüm olan dünya ekonomisinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelişimi ise iki ana başlık altında incelenmiştir. İlk kısımda doğrudan yabancı yatırımlarına yönelik uluslararası kuruluşlar, programlar ve uluslararası anlaşmalar kısaca anlatılmıştır. İkinci kısımda doğrudan yabancı yatırımların dünyadaki tarihsel gelişimi, hareketlerinin yönü ve miktarına ilişkin inceleme ve analizler yapılmıştır.

Üçüncü bölümünde ise Cezayir ekonomisinin genel bir tanıtımı yapıldıktan sonra doğrudan yabancı yatırımların genel durumu, mevzuatı, eğilimi, makroekonomik etkileri gibi unsurları ele alınmıştır.

Sonuç bölümünde Cezayir’de doğrudan yabancı yatırımların genel değerlendirmesi yapıp Cezayir’in daha fazla doğrudan yatırım çekmesi ve böylece ekonomik gelişmesini hızlandırabilmesi için öneriler getirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVESİ

Bir firmanın dış piyasaya erişmeyi düşündüğünde üç yola başvurabilir. Bunların ilki firmanın malları kendi ülkesinde üretip yabancı bir ülkeye ihracat yapmasıdır. İkinci olarak, piyasasına girmek istediği ülkedeki bir firmayla ortaklık anlaşması yaparak kendi elinde bulunan teknolojisinin, üretim yönteminin ve ticari markasının kullanılmasına izin verebilir. Üçüncüsü ise firmanın doğrudan yabancı yatırımı (DYY) yaparak dış piyasaya girmesidir.

DYY'nin dünya ekonomisindeki önemi artmasına bağlı olarak konu seçilmiştir. Bu bölümde öncelikle DYY ile ilgili bazı tanımları verilecek, DYY'nin türleri ve teorileri açıklandıktan sonra DYY'nin nedenleri ve son olarak etkileri açıklanacaktır.

I. BAZI TANIMLAR

A. Doğrudan Yabancı Yatırımların Tanımı

“Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları” kavramında sözü edilen “yabancı” kelimesi herhangi bir ülkenin sınırları dışından olmak anlamında kullanılmaktadır. Yabancı sermaye terimi, herhangi bir ülkedeki belirli miktar sermayeye başka bir ülkenin vatandaşlarının sahip olmasını ifade etmektedir. “Doğrudan” kelimesi ise yabancı sermaye yatırımlarını portföy yatırımlarından ayırmaktadır.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları; “Bir firmayı satın alma veya yeni bir firma için ilk sermayeyi temin etme veya mevcut bir firmanın sermayesini arttırma yoluyla bir ülkede bulunan firmalar tarafından başka bir ülkede bulunan firmalara

yapılan yatırımdır; bu yatırım teknolojiyi, işletmecilik bilgisini ve yatırımcının kontrol yetkisini beraberinde götürmektedir.”¹

Bir şirketin üretimini, kurulu bulunduğu ülkenin sınırlarının ötesine yaymak üzere ana merkezinin dışındaki ülkelerde üretim tesisi kurması veya mevcut üretim tesislerini satın alması bir dolaysız yabancı sermaye yatırımı olarak da tanımlanır².

B. Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Portföy Yatırımları

Dış ülkelere yapılan yatırım, yabancı tahvil, hisse senetleri, finansman bonusu gibi finansal varlıklar şeklinde olabileceği gibi, fiziki üretim amacına yönelik de olabilir. Finansal varlıklara yapılan yatırımlar mali yatırımlar, portföy yatırımlar veya dolaylı yatırımlar olarak; üretime yönelik yatırımlar reel yatırımlar ya da doğrudan yatırımlar olarak adlandırılır³.

Bilindiği üzere portföy yatırımları tasarruf sahiplerinin hisse senedi ve tahvil satın alımı biçiminde yaptıklarıdır. Hisse senetleri, temsil ettikleri paylar ölçüsünde, onu çıkartan işletmelerin mülkiyetine ortaklık hakkı sağlar, dolayısıyla yatırımcı, şirket kârından bir pay alır. Tahviller ise bir tür ödünç fon elde etme araçlarıdır, ortaklık hakkı vermezler, tahvil sahibi ödünç verdiği fonlar karşılığı bir faiz geliri elde eder⁴.

Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), bir yabancı yatırımcı tarafından sahip olunan nominal sermayenin %10'luk payının bu önemli etkiyi sağlayacağını; mutlak kontrolün gerekli olmadığını varsayarlar. Bu ilkeye göre hareket edilmesi uyumluluk ve karşılaştırılabilirlik için önemli bir ön koşuldur. IMF doğrudan yatırım ile portföy yatırımları arasında ayırım

---

¹Birol Efe, **Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Dünya ve Türkiye'deki Gelişmeler ve İzmir'in Şansı**, İzmir Ticaret Odası, 2000, s.7.

² Halil Seyidoğlu, **Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama**, (16.Baskı), İstanbul 2007, s.598.

³ İnan Özalp, **Uluslararası İşletmecilik**, (1. Baskı), 2004, Anadolu Üniversitesi Yayını No 1576, s.241.

⁴ Halil Seyidoğlu, **Uluslararası İktisat...**, a.g.e, s.600.

yapmak için %10'luk bir eşik tavsiye etmesine rağmen, bu tercihi ülkelerin takdirine bırakmaktadır⁵.

Portföy yatırımları ve DYY'ı arasında önemli farklıklar bulunmaktadır. Bu farklar şöyle belirtilebilir⁶:

- DYY'ın ana özelliği yurt dışında yeni yapılan veya satın alınan mevcut bir üretim tesisinin yönetiminin yabancı şirketin elinde veya denetiminde olmasıdır. Portföy yatırımlarında ise hisse senedi sahibinin işletme yönetimi üzerinde ancak dolaylı bir denetim hakkı vardır. Bu hak, elinde hisse senedi bulunan yatırımcının şirket genel kurulunda vereceği oylarla kullanılır. Fakat özellikle işletmenin hisse senetlerinin çok sayıda yatırımcı arasında dağıtılmış olduğu bir durumda, bireysel olarak yatırımcının yönetim üzerinde uygulayabileceği denetim çok önemsizdir. DYY'da ise yabancı yatırımcı, şirket hisselerinin en az yüzde 10 gibi bir payına sahip olup yönetiminde etkin bir rol oynamaktır.

- Portföy yatırımları bir şirketin hisse senetlerinin yabancılar tarafından satın alınmasından ibarettir. Bu tür yatırımlarda yabancı ülkeye yalnızca bir döviz girişi konusu olur. DYY ise çoğunlukla sermaye yanında, genellikle üretim teknolojisi ve işletmecilik bilgisini de birlikte getirir.

- Yatırımcıların kimlikleri de birbirinden farklıdır. DYY ağırlıklı olarak çok uluslu şirketler tarafından yapılır. Portföy yatırımlarını yapanlar ise finansal kurumlar, kurumsal yatırımcılar veya doğrudan doğruya bireysel yatırımcılardır.

- Portföy yatırımı şeklinde gelen yabancı sermaye kısa vadeli olduğundan ülkenin kalkınmasına uzun dönemde pek fayda sağlamadığı gibi istikrarsızlık yarattığı için olumsuz sonuçlar da doğurabilmektedir. DYY'dan farklı olarak portföy yatırımlarının oynaklığı yüksek, buna karşın yer değiştirme maliyeti düşük olduğundan kriz gibi olağanüstü dönemlerde GOÜ'e yönelik yabancı sermaye

---

⁵Güven Delice, “ Doğrudan Yabancı Yatırım İstatistiklerinde Kullanılan Verilerin Kalitesi ve Güvenilirliği”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 6, Sayı 2, 2005, s.173.

⁶ Halil Seyidoğlu, Uluslararası İktisat... , a.g.e, s.600–601.

hareketlerini baltalamaktadır⁷. DYY’ında ise yatırımcı, uzun vadeli hedeflere göre hareket eder. Bu tür yatırımların ülkeyi terk etmesi çok daha güçtür, çünkü üretim tesisinin satılıp nakde dönüştürülmesi ve yatırımın ülke dışına çıkartılması kolayca sağlanamaz.

C. Çok Uluslu Şirketler

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları çok uluslu şirketler tarafından yapılmaktadır. Dolayısıyla arasında güçlü bir ilişki vardır ve çok uluslu şirket kavramının ayrıca ele alınması gerekmektedir.

Farklı ülkelerde kurduğu şubelerle aynı anda birçok ülkede birden üretim faaliyetine katılan şirketlere çok uluslu şirket (multinational corporation, ÇUŞ) adı verilmektedir⁸. ÇUŞ bir şirketin ana ülkede bir büyük işletmeye sahip olduktan sonra diğer ülkelerde tamamen ya da kısmen sahip olduğu şirketler vasıtasıyla faaliyetlerini sürdürür. Böyle şirketler bir yandan dikey ve yatay ölçek ekonomilerinin avantajlarından diğer yandan monopol benzeri statüsünün sağladığı yararlılardan faydalanırlar⁹.

Doğrudan yabancı yatırım yapan şirkete “ana şirket”, bir ana merkeze bağlı olarak ülke sınırları dışında faaliyet gösteren şirkete “yavru şirket”, “yabancı sermayeli şirket” ya da “şube” denilmektedir.

DYY’da ana şirket, şubenin mülkiyetini elinde bulundurmaktadır ve aynı zamanda onun yönetimini kendi kontrolü altında tutmaktadır. Yavru şirketler ana firmanın teknolojisinden, yönetim bilgisinden ticari unvanından ve diğer avantajlarından faydalanmaktadır. Öte yandan ana firma şirkete kârının belli bir kısmını veya tümünü transfer etmektedir.

---

⁷ UNCTAD, **The Financial Crisis in Asia And Foreign Direct Investment: An Assessment, United Nations Conference On Trade And Development**, Geneva, 1998, s.2.

⁸ Halil Seyidoğlu, **Uluslararası Finans**, (4. Baskı), Güzem Can Yayınları No:19, İstanbul, 2003, s.451.

⁹ İlker Parasız, **Modern Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü**, (2.Baskı), Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2007, s.115.

Bu işletmelerin üretim faaliyetleri üç grupta toplanabilir¹⁰:

- Geriye bağıntılı üretim faaliyetleri: Daha çok doğal kaynakları işletmek için kurulurlar. Özelliklerine göre kendi sanayi üretimleri veya dünya pazarları için gerekli hammaddelerin çıkarılması, işlenmesi ve satışı faaliyetinde bulunurlar (petrol ve maden işletmeciliği gibi).
- İlerliye bağıntılı üretim faaliyetleri: Bunlar ya ana şirketin yabancı ülkelerdeki faaliyetlerini düzenlemek, ya da ana şirketin bulunduğu ülkenin pazarlarının sınırlı olması nedeniyle diğer ülkelerde yatırım yapma zorunluluğunda olan şirketlerdir.
- Yatay bağıntılı üretim faaliyetleri: En yaygın biçimdir. Yatırım yapılan ülkedeki bağlı şirkete sermaye ile birlikte üretim için gerekli teknoloji, teknik yardım ve işgücü transfer edilerek bağlı şirketin ana firmanın üretim stratejisi doğrultusunda üretim yapması sağlanır. Çoğu zaman oligopolistik bir yapıya sahip bulunan ve yatırımlarıyla yabancı ülkelerdeki nispi olarak düşük maliyetli üretim faktörleri ve pazar olanaklarından yararlanmaya çalışan bu şirketlerin amacı, kârlarını dünya ölçeğinde maksimize etmektir.

II. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN TÜRLERİ

Çok uluslu bir şirket doğrudan yabancı yatırıma karar verirken aynı zamanda dış piyasaya giriş biçimini de belirlemektir. Bu yatırım; şube açma ve yeni tesis kurma, mevcut bir yerel firma ile birleşme veya onu satın alma, bir ya da daha fazla sayıda yerel şirketle ortak girişim kurma, bir ya da daha çok sayıdaki ortak ile stratejik birleşme şeklinde olmaktadır.

---

¹⁰ DPT, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Yayın No: DPT: 2514-ÖİK: 532, Ankara 2000, s.3.

A. Greenfield Yatırımları

Greenfield yatırımları sıfırdan başlayarak tamamen yeni bir fabrika veya sermaye tesisi kurmanın söz konusu olduğu yatırımlardır. Bu, yatırımın yapıldığı ülkenin sermaye stokunu artırıcı etki doğurur. Bu tür yatırım, yeni iş ve katma değer yaratma potansiyeli olduğu için ev sahibi ülke tarafından en çok istenen yatırım tipidir. Yeni yatırım projeleri riski fazla, başlangıç maliyeti yüksek ve getirisinin geri dönüş süresi uzun olan yatırımlardır.

Yeni yatırımla birlikte yabancı yatırımcı yatırım yapacağı ülkeye sadece sermaye götürmekle kalmamakta, aynı zamanda söz konusu ülkeye yeni bir üretim tesisi kazandırmaktadır.

B. Ortak Girişim

Ortak girişim, bir ÇUŞ ile yerel şirketin amaçlarını gerçekleştirmek üzere kaynaklarını bir araya getirerek oluşturdukları mülkiyeti, faaliyetleri, sorumlulukları, finansal riskleri ana şirketlerden ayrı olan üçüncü bir şirkettir¹¹.

Ortak girişim oluşturan taraflardan en azından birinin kumanda merkezi, ortak girişimin faaliyet gösterdiği ülkenin dışındadır. Bu yeni girişimin faaliyetleri, temel yatırım, üretim, pazarlama ve yönetim politikalarının belirlenmesi ekonomik ve yasal olarak birbirlerinden bağımsız olan ana şirketlerin ortak kontrolündedir.

Ortaklar teknoloji, patent, genel yönetim bilgisi, makine, teçhizat gibi fiziksel varlıklar, pazar hakkında bilgi, dağıtım kanalları, malzeme, işgücü, finans gibi kaynaklarıyla ortaklığa katılabilirler. Böylece taraflar yetersiz olan kaynaklarını, başka bir işletme aracılığı ile elde etmekte ve yeni bir ürün geliştirildiğinde proje riskini paylaşmaktadırlar.

---

¹¹Ulaş Dilber, “Çok Uluslu Şirketlerin Ortak Girişim Stratejisini Kullanma ve Sonlandırma Nedenleri”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 59–2, s.153.

Esasen, ortak girişimler, bazen ev sahibi ülke tarafından zorunlu kılınan koşullar arasında yer alabilir. Ev sahibi ülke hükümetleri, yerli firmaların yabancılarla ortaklığa girerek bilgi ve deneyimlerini artırmalarını amaçlarlar¹².

Günümüzde iki yabancı firmanın aynı amaçlarla bir üçüncü ülkede kurdukları ortaklıklar da ortak girişim olarak ifade edilmektedir. Ortak girişimde kâr ve finansal risk ortaklar arasında paylaşılmakta, çeşitli kararlar ortaklaşa verilmekte, ortaklar arasında amaç farklılıkları olabilmektedir. Yan kuruluşta da amaç ve stratejiler ÇUŞ tarafından belirlenmektedir.

Yerel ortağın katkılarının politik koşullar, ekonomi ve pazar hakkında bilgi sağlaması, genel yönetim, ürünlerin ülkede üretilmesi için pazara giriş imkânı sağlaması, pazarlama personeli ve uzmanlığının sağlanması yerel sermaye sağlaması, ortağın hükümet ile ilişkilerinin iyi olması, fabrika ve yerleşimi sağlaması, yerel işgücü ve sendikalarla iletişimi sağlaması, yerel malzeme tedariki, finansal kurumlarla iletişimi sağlaması olduğu belirlenmiştir. Yerel mülkiyetin doğurduğu “yabancı olmama” düşüncesi sonucu satışların geliştirilebilmesi, ortak girişimlerin, siyasi nedenlerle ev sahibi ülkenin millileştirme olasılığını azaltıcı özelliği¹³.

C. Birleşmeler ve Satın Alma Yatırımı

Birleşme, iki veya daha fazla şirketin tüm kaynaklarını bir araya getirerek, hukuki varlıklarını kaybetmeleri ve ortaya yeni bir işletme olarak çıkmaları stratejisidir. Şirket birleşmeleri aynı zamanda şirket evlilikleri diye de adlandırılmaktadır¹⁴. Şirket satın alımı durumunda ise bir şirketin yabancı ülkedeki başka bir şirkete ait hisse senetlerinin tamamını veya çoğunluğunu satın alarak onu kendisine katması söz konusudur.

---

¹² Halil Seyidoğlu, “Uluslar arası Finans...”, a.g.e, s.457.

¹³ Ulaş Dilber, a.g.e, s.155.

¹⁴ Ahmet Kurtaran, “Doğrudan Yabancı Yatırım Kararları ve Belirleyicileri”, **Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 10, Sayı 2, 2007, s.368.

Bu tip yatırım ev sahibi ülkedeki sermaye stokunda bir artışa neden olmaz. Ancak yeni teknoloji ve yönetim bilgileri getirme gibi etkiler söz konusu olabilir.

Bu tip yatırımların yeni yatırıma göre bazı avantajları vardır; bu tip yatırımlar daha ucuzdur yani ÇUŞ'e daha az maliyet getirir ve ÇUŞ'in yeni yatırıma göre daha hızlı şekilde piyasaya girişini sağlar. Birleşme ve satın alma yatırımı ev sahibi ülke açısından çoğu zaman olumsuz olarak algılanmaktadır. Ev sahibi ülke hükümetleri yabancı şirketlerin yerli şirketleri satın almasını ya da onunla birleşmesini ülke ekonomisinin kontrolünün yabancıya geçeceği düşüncesi ile bazen reddetmektedir. Farklı milliyetlere mensup şirketlerin birleşmesi, işçi ücretleri ve toplu sözleşmeler yönünden de sorunlara yol açabilir. Sınır ötesi birleşmelerde de iç ekonomilere oranla daha büyük ölçek ekonomileri elde edebilir.

Ortak girişim, birleşme ve satın almalardan farklı bir işbirliği şeklidir. Birleşme sonunda birleşen işletmelerin ya hem hukuki hem de ekonomik bağımsızlıkları yok olarak yeni bir işletme kurulacaktır, ya da bir işletme dışında diğer işletmelerin hem hukuki hem de ekonomik bağımsızlığı kaybolacaktır. Hukuki ve ekonomik bağımsızlığı son bularak diğer işletmenin tüzel kişiliği altında yapılan birleşmeler satın alma olarak adlandırılır. Ortak girişim de ortak girişimi yaratan ortaklardan herhangi birinin ekonomik ve hukuki kişiliği yok olmamakta. Ortak girişiminin bunlardan ayrı ekonomik ve hukuki kişiliği olmaktadır¹⁵.

D. Stratejik Birlikler

Stratejik birlikler, son yıllarda uluslararası işletmecilikte yaygın olarak kullanılmaktadır. Sınır ötesi stratejik birlik oluşturmanın en basit yolu, iki firmanın hisse senetlerinin belirli bir bölümünü birbirleriyle değiştirilmeleridir. Firmanın amacı, hisse senetlerinin güvenilir ellere geçmesini sağlamaktır. Ancak, bu kadarı ile yetinilirse bu bir doğrudan yabancı yatırım değil, portföy yatırımı niteliği taşır. Daha geniş kapsamlı bir stratejik birlik oluşturma şeklinde ise taraflar hem hisse senetlerini değiştirir, hem de mal ve hizmet üretimi amacıyla ortak bir girişim kurarlar. Üçüncü

---

¹⁵ İnan Özalp, a.g.e, s.241.

bir işbirliği yönteminde, ortak pazarlama ve hizmet anlaşmaları yapılır ve bir taraf belirli piyasalarda diğerini temsil eder. Ancak bu uygulamalar rekabeti sınırlandırıcı bir sonuç doğurabilir¹⁶. Bu tür birleşmelerin örnekleri otomobil, elektronik, telekomünikasyon ve uçak sanayi alanlarında pek sık görülür. Stratejik birleşmeler, özellikle araştırma ve geliştirme masraflarının yüksek olduğu ve piyasaya girişte zamanlamanın önem taşıdığı ileri teknoloji ürünleri için daha uygun bir yaklaşımdır¹⁷.

III. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARINI AÇIKLAYAN TEORİLER

Firmaların neden başka ülkelerde üretim faaliyetlerini yapmaya karar verdikleri konusunda birçok teori ileri sürülmüştür. Bu teorilerden başlıcaları aşağıda ele alınmıştır.

A. Ürünün Hayat Devreleri Teorisi

Ürünlerin yaşama dönemi hipotezine göre, yeni bir ürünün gelişmesi tamamlandıktan ve iç piyasa sınırına ulaşıldıktan sonra, bu piyasada daha fazla kâr olanakları kalmaz. Kâr artışını sürdürebilmek için, daha az girilmiş bulunan ve belki de rekabetin daha sınırlı olduğu yabancı piyasalarda üretim yapmak gerekli olabilir.

Raymond Vernon tarafından savunulan bu hipotezden anlaşılacağı gibi, dış yatırım, ulusal piyasada uzun süre yerleşmiş olmanın ve iyi iş yapmanın bir sonucudur. Bu görüş açısından, Amerikan firmalarının dış piyasalarda egemen olmaları da ürün devrelerinin ileri aşamalarında bulunmalarıyla ilgilidir¹⁸.

---

¹⁶Ahmet Kurtaran, a.g.e, s.368.

¹⁷ Halil Seyidoğlu, “ Uluslar arası Finans...”, a.g.e, s.459.

¹⁸ Halil Seyidoğlu, “ Uluslararası İktisat...”, a.g.e, s.604.

B. Oligopolcü Tepki Teorisi

F.T.Knickerbocker tarafından 1973 yılında ortaya atılan oligopolcü tepki teoremine göre, birkaç büyük firmanın egemen olduğu bir piyasada (oligopol piyasası) firmanın birisinin kâr, fiyat, satış, yatırım vs. gibi kritik konularda aldıkları bir karara, diğerleri de benzer bir kararla tepkide bulunurlar. Buna göre, benzer malı ihraç eden iki firmadan birinin yabancı piyasada doğrudan yatırım yaparak orada bir üretim üssü oluşturması, onun dış piyasayı ele geçirerek öbür firmanın ihracatının azalmasına yol açabilir. Çünkü bu firma, yabancı piyasada daha düşük maliyetle üretim yaparak, müşterilere yakın olduğu için onlara satış sonrası hizmetleri sağlayacak yeni bilgi, beceri elde ederek ve değişik mal ve hizmetler üreterek bir rekabet üstünlüğü sağlayabilir. Dolayısıyla, bu olumsuzluklardan kurtulmak için ikinci firmanın izlemesi gereken yol, ilk firma gibi yatırımını dış piyasalara yapmaktadır¹⁹.

ÇUŞ'lerin ana ülkesi dışında yaptıkları yatırımların amacı ister yerel pazara mal satmak veya kaynak bulmak, isterse ihracat yapmak olsun, rakip firmalar birbirlerini yakından izlemektedirler. Örneğin, Coca-Cola'nın yatırım yaptığı bölgelere Pepsi-Cola'nın da yatırım yapması, Japon firmalarının birbiri ardına ABD otomotiv sanayine yaptıkları yatırımlar "lideri izle" kuramının tipik örneklerini oluşturmaktadır²⁰.

C. İçselleştirme Teoremi

Firmanın geçmiş üretim deneyimleri sonucu elde etmiş olduğu birtakım özel bilgi avantajları vardır. Bunlar; malın biçimi, üretim teknolojisi, pazarlaması, firmanın yönetimi gibi teknik bilgilerdir. Bu bilgiler, firmaya rakipleri karşısında rekabet gücü sağlayabilmektedir. Bu tür bilgi üzerindeki hakların korunması oldukça zordur, çünkü başka bir firmaya satılan lisans anlaşması diğer firmalar tarafından

---

¹⁹ Halil Seyidoğlu, "Uluslararası İktisat...", a.g.e, s.606.

²⁰ Birol Efe, **Küreselleşme Sürecinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Analizi-İzmir Örneği**, İzmir Ticaret Odası, 2002, s. 1.

taklit edilebilir. Ayrıca fikri mülkiyet haklarının fiyatlarının belirlenmesinin de oldukça güç olması sebebiyle lisans anlaşmaları yerine DYY'ı tercih edilmektedir²¹.

Böylece şirketin dışa bağımlılığı ile birlikte, ilerde ortaya çıkabilecek risk faktörleri de azaltmaktadır.

D. Eklektik Kuramı

Eklektik kuramı, DYY'ın neden, nasıl ve nerede yapıldığına ilişkin daha önce geliştirilen kuramları sentez etmekte ve sadece tek bir açıklama üzerine odaklanmamaktadır. J. Dunning'in geliştirdiği bu kurama göre uluslararası üretimin, diğer bir ifade ile DYY'ın gerçekleşebilmesi için firmanın üç temel avantaja sahip olması gerekmektedir. Bunlar: sahipliğe özel avantajlar, içselleştirme avantajları ve hedef piyasadaki yerleşim yeri avantajları olarak sıralanabilir. Dunning bir firmanın başka bir ülkede yatırım yapması için gerekli gördüğü bu üç koşulu şöyle açıklamaktadır²²:

1. Sahipliğe Özgü Avantajlar

Firma faaliyet gösterdiği piyasada başka firmaların sahip olmadığı bazı avantajlara sahip olmalıdır. Bu avantajlar (ownership-specific advantages) genellikle ürün teknolojisi, üretim yönetimi, yenilikçi kapasite, deşifre edilmeyen bilgi vb. konulardaki firmanın birikimleridir. Ayrıca, monopol gücünden kaynaklanan ortak yönetim, doğal ve mali kaynaklara ulaşmadaki ayrıcalıkları da bu kategoride değerlendirebilir.

---

²¹ Kadir D. Şatroğlu, **Çokuluslu Şirketler Strüktürel ve Fonksiyonel Bir Evrim Yaklaşımı**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları:536, 1984, s.27–28.

²² Birol Efe, “Küreselleşme...”, a.g.e, s.11.

2. İçselleştirme Avantajı

Sahiplik avantajı olan firmanın bu avantajlarını başka firmalara satmak veya kiralamak yerine kendilerinin kullanması daha yararlı olacaktır. Bu avantaja içselleştirme avantajı (internalization advantages) denilmektedir.

3. Yerleşim Yeri Avantajı

Yukarıda iki koşulun yerine gelmesi durumunda, firma kendi ülkesi dışında bölgelerde var olan girdi maliyetlerinin düşüklüğü, verimlilik vb. faktörlerden yararlanmak durumundadır. Bu avantajlar yerleşim yeri avantajları (location advantages) olarak ifade edilmektedir.

Tablo 1: ÇUŞ için Dış Piyasalara Girişin Alternatif Yolları

	Avantajlar		
	Sahiplik	İçselleştirme	Yerleşim Yeri (Dış Piyasada)
Doğrudan Yabancı Yatırım	√	√	√
Mal ve Hizmet Ticareti	√	√	X
Sözleşmeye Dayalı Kaynak Transferleri (Lisans, Franchising vb.)	√	X	X

Açıklama: √: evet X: hayır

Kaynak: J.Dunning, **Explaining International Production**, Unwin Hyman Ltd, London, 1988, s28'dan Aktaran: EFE Birol İZTO, 2002, s12

Firma sadece bu üç üstünlük eşzamanlı sağlandığında DYY yapmayı tercih edecek; aksi takdirde ihracat ya da lisanslamayı tercih edecektir.

IV. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Bilindiği gibi yabancı yatırımcının en önemli amacı kendi ülkesinden daha yüksek kâr oranlarına ulaşmaktır. Bunun yanında kâr transferi yapıp

yapılamayacağı önemlidir. Yatırım kararı alınırken maliyetlerin düşürülmesi, ticaret yapılan ülkelerdeki tarife ve kotalardan kaçınma gibi faktörler de etkilidir. Bu faktörlerin başlıcaları aşağıda ele alınmıştır.

A. Makroekonomik Ortam

Yabancı sermayenin yatırım planlarını etkileyen en önemli unsurların başında ekonomik istikrar gelmektedir.

Sürdürebilir reel ekonomik büyüme, düşük faiz oranları, öngörülebilir enflasyon oranları ve ılımlı döviz kuru dalgalanmaları yabancı yatırımcıların yatırım aşamasında değerlendirmeye aldıkları başlıca göstergeleri oluşturmaktadır. Ülkede, serbest piyasa ekonomisinin benimsenmiş olması, uluslararası ticaret ve yabancı sermaye politikalarında liberalleşme yönünde adımlar atılması, yabancı yatırımcıların yatırım kararlarını olumlu yönde etkileyebilmektedir²³.

Yabancı sermayenin gideceği ülkede aradığı ekonomik faktörlerden en önemlisi geniş iç pazar cazibesidir. İç pazar cazibesindeki en önemli etken ise yatırım yapılması düşünülen ülkedeki talebin yapısıdır. Yabancı yatırımcının yatırımdan sağlayacağı gelir, geniş iç pazara sahip olan ülkelerdeki mevcut bulunan talep yüksekliğine bağlıdır. Piyasa hacmi, ev sahibi ülkedeki kişi başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) ile ölçülmektedir²⁴. DYY ile pazar büyüklüğü arasında çok güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü bir pazar ne kadar büyük olursa firmanın satış düzeyi o kadar yükselecektir ve dolayısıyla aynı firmanın bu ülkede yatırımları artacaktır.

Yatırım kararını etkileyen diğer faktörlerden biri de işgücünün ucuzluğudur. Bu faktör gelişmiş ülkelere çok, gelişmekte olan ülkelere giden yabancı sermaye için önemli olmaktadır. Bu sebeple, ÇUŞ'ler 1960'lardan sonra emek-yoğun ve teknolojinin standardize olduğu ürünlerinin üretimini, işgücünün ucuz olarak

²³ Birol Efe, "Küreselleşme...", a.g.e, s.15.

²⁴ Levent Çinko, " Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerinin Makroekonomik Etkileri", **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, 2009, Cilt XXVI, Sayı 1, s. 118.

bulunduğu ve sendikalaşmanın gerçekleşmediği az gelişmiş ülkelere kaydirmiřtır²⁵. Emek yoğun üretim yapan şirketlerin ucuz işgücünün bulunduğu bölgelere yatırım yapması daha yüksek kr realizasyonu sağlanması açısından önemli olmaktadır²⁶.

Diğer önemli unsur doğal kaynakların bolluğudur ve ucuzluğudur. Bildiğimiz gibi doğal kaynaklar yeryüzünde dengeli bir biçimde dağılmamaktadır. O yüzden gelişmiş ülkelerde ihtiyaç duyulan petrol ve diğer hammaddelerin sağlanması için diğer ülkelere gidip ÇUŞ aracıyla bu alanda yatırım yapılmaktadır.

Altyapı koşullarını da bu paragrafta belirtebiliriz. Bunlardan en önemlileri, enerji, haberleşme, ulaştırma ve kuruluş yeri temindir. Hammadde ve ara malı temini de yatırımcıyı cezbetme bakımından nemlidir²⁷.

Yabancı yatırımcılar enflasyon düzeyi düşük ve istikrarlı ülkelerde yatırım yapmayı tercih ederler. Dolayısıyla yüksek enflasyonun ve istikrarsızlığın doğuracağı fiilli sermaye kayıplarından ve belirsizliğinden kaçabilirler.

Yabancı yatırımcıların bir ülkenin dünya ekonomik sistemine ve bu sistem bünyesinde oluşturulan anlaşmalara ne lde katıldığına da çok önem verdiği söylenebilir. Bu açıdan yatırımlarını çekmekte etkili olan faktörler arasında ekonomik entegrasyonlara üyelik bulunmaktadır²⁸.

Diğer faktör ise, Serbest Bölgeler'de yatırım yapmaktır. Serbest bölgeleri şöyle tanımlayabiliriz, bir ülkenin siyasal sınırları içerisinde bulunmakla birlikte, özellikle gümrük uygulamaları gibi yasal kısıtlamaların dışında bırakılmış alanlardır. SB oluşturan ülkeler, bu bölgeleri yerli veya yabancı yatırımcılar açısından daha çekici kılmak amacıyla çeşitli vergi muafiyetleri tanımakta, bölgelerde dünya

---

²⁵ Birol Efe, Doğrudan... , a.g.e, s.12.

²⁶ R.Hakan zyıldız, "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Karar Alma Prosedri", **Hazine Dergisi**, Sayı:11, Temmuz 1998, s.4.

²⁷ İlhan Yılmaz, "Dünyada ve Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler", **İnceleme Yarışması**, Yayın No:33, YASED, Kasım 1988, s.49.

²⁸ Akyan Candemir, a.g.e, s. 668.

standartlarında iletişim ve haberleşme gibi altyapı olanakları sunmakta ve ihracata yönelik yapılan üretime çeşitli sübvansiyonlar sağlamaktadır²⁹

Düşük vergi oranları ya da vergisel muafiyet yabancı sermayenin temel belirleyicilerinden birisidir. Bu durumun farkında olan ülkeler vergi konusunda teşvik edici düzenlemelere başvurarak yabancı yatırımlardan yararlanmaya çalışılmaktadır. Unutmamak gerekir ki yabancı yatırımların yol açacağı ulusal gelir artışı vergi gelirini de arttıracaktır. Çünkü vergi gelirleri ek gelir artışı ile birlikte yükseliş eğilimi sergiler³⁰.

B. Diğer Ekonomik Faktörler

Diğer ekonomik faktörler aşağıdaki başlıklarda söz edebiliriz:

1. Tarife ve Kotalar

Uluslararası serbest ticarete konulan gümrük ve kota gibi kısıtlamalar Batı'nın büyük firmalarında üretim hacmi, satış hâsılatı ve kâr düşüşlerine yol açar. O halde, şirket açısından bu kısıtlamaların negatif etkilerini minimuma indirmenin ekonomik bir alternatifi de üretimin dış ülkelerde, özellikle ithalata sınırlamalar konulan ülkelerde yapılmasıdır. Böylece sınırlamalar nedeniyle ana ülkeden yapılan ihracatın düşmesi sonucu satış hâsılatı ve kârlardaki kayıplar, dış üretimde elde edilecek kazançlarla telafi edilmiş olur³¹.

2. Monopolcü Güç Yaratılması

Sınai örgütlenme teorisine göre, rakiplerinin sahip olmadıkları üretim bilgi ve becerilerini elinde bulunduran firmalar dış piyasalara açılma bakımından avantajlı durumdadır. Bu görüşe göre tüm bilgi, kaynak ve mallar tam olarak hareketli olsalar ve bunlara istendiği an sahip olunabilseydi, hiçbir piyasada monopolcü yapılara

---

²⁹Lütfü Öztürk, "Serbest Bölgelerdeki Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları: Dünyadaki Uygulamalara Teoriler Işığında Bir Bakış", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi** (7) 2004, 110–128, s.11.

³⁰Levent Çinko, a.g.e, s.121.

³¹Kadir D. Şatıroğlu, a.g.e, s.31.

rastlanmazdı. Ancak gerçek piyasalarda bu koşullar her zaman sağlanamamaktadır. Bazı ayrıcalıkları dolayısıyla bir piyasadaki belirli firmalar diğerlerine göre üstünlük elde ederler. Örneğin teknolojiyi ele alırsak, bir teknolojiye yalnız kendisi sahip olan firma, iç ve dış piyasalarda bu avantajını kullanabilmektedir. Teknoloji yeni bir mal, üretim süreci, pazarlama veya finansman yöntemi ile ilgili olabilir. Dolayısıyla bu alanlarda rakiplerine göre üstünlüğe sahip olan bir firma bu avantajını kullanarak uluslararası piyasalara daha kolayca açılabilir³².

3. Yurtiçi Kısıtlamalardan Kurtulma

Yurtiçindeki çeşitli kısıtlamalardan kurtulma çabası, bankaların ve bazı imalat sanayi alt sektörlerindeki firmaların uluslararası alana yayılmalarında önemli bir etkidir. Örneğin ABD’de ve diğer bazı sanayileşmiş ülkelerde bankacılık yasalarının getirmiş olduğu düzenlemeler, bunlardan kurtulmak üzere bankaları yurtdışında şubeler açmaya yöneltmiştir. Bunun gibi, ülkedeki çevre koruma standartlarının getirdiği kısıtlamalardan kurtulmak isteyen imalat sanayi firmaları, üretim için düşük çevre standartlı ülkeleri seçmişlerdir. Bunlar arasında çevreyi kirletici ve kamu sağlığına zararlı endüstriler özellikle belirtilebilir. Türkiye’de Çitosan’a bağlı çimento fabrikalarının Fransız firmalarınca satın alınması buna bir örnektir. Ancak bu yatırımlar temelde ülkenin iç pazarını hedefleyen katkıları sınırlı yatırımlardır³³.

4. Unvanın ve Sırların Korunması

İş hayatında bulunan bazı markalaşmış firmaların DYY’a yönelmelerinin sebebi lisans anlaşmasıyla üretilen malların kalitesinin aynı olmayabileceğine yönelik kaygıdır. Lisans anlaşmalarıyla başka ülkelerde yapılan üretimde kalite kayıplarının ortaya çıkması, söz konusu firmaların marka imajlarına ve dolayısıyla ürünlerin satışına zarar verebilmektedir.

---

³² Halil Seyidoğlu, Uluslararası Finans... , a.g.e, s.455.

³³ Tuğrul Görgün, “Doğrudan Yabancı Yatırımların Tarihsel Gelişimi Çerçevesinde Yatırımların Geliştirilmesinin Etkin Kurumsal Yapılanmaları”, Uzmanlık Tezi, DIŞ Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, Ankara, 2004, s.9.

C. Politik Faktörler

Politik faktörler başlığı altında kısaca anlaşılması gereken, yatırımı etkileyecek istikrar ya da istikrarsızlıklardır. Politik istikrar, güven ve emniyet bekleyen yabancı sermaye için belirleyici faktör olmaktadır. Bir ülkede politik sistemin sürekli değişiklikler göstermesi ve etkin olarak çalışmaması olarak tanımlanabilecek politik istikrarsızlık, politik risklerin oluşması için ortam hazırlar.

Politik istikrarsızlıklar yabancı yatırımların riskini arttırdığı için, yatırım yaptığı ülkede üstlendiği bu riske karşılık daha fazla getiri bekler ve kısa dönemde ülkeyi terk edebilir. Çünkü politik istikrarın bozulması sonucunda, yabancı kurumları sınırlayan bazı önlemler alınabilmektedir. Örneğin, yatırımların millileştirilmesi, kâr transferlerinin sınırlandırılması veya engellenmesi veya hisselerin değiştirilmesi gibi³⁴.

DYY'ını etkileyen diğer unsur ev sahibi ülkenin dünya konjonktüründe politik ve ekonomik olarak oynayacağı rol ve alacağı pozisyonudur.

D. Sosyal Faktörler

Yatırım yapılacak ülkedeki sosyal yapı da yatırım kararını etkilemektedir. Eğitim imkânları, kültürel imkânları ve sağlık koşullarını bu konuda sayabiliriz. Ayrıca sosyal barışı ve sosyal adaleti gerçekleşmiş bir ülkenin daha şanslı olacağı da muhakkaktır. Çünkü bu kavramlar genel anlamda ekonomik ve siyasi ortamı da etkilemektedirler.

Yabancı yatırımı etkileyen diğer faktör yaşam kalitesidir. Yaşam kalitesi ölçüleri olarak okuryazarlık oranı, telefon, radyo ve otomobil sahiplerinin toplam nüfusa oranı gibi değerler dikkate alınmaktadır. Bir ülkenin kentleşme derecesi, onun

---

³⁴ Birol Efe, Doğrudan... , a.g.e, s.13.

endüstriyel kapasitesiyle ve nüfusun yaşam standardıyla eş zamanlı olarak ilişkidir. Bunların her ikisi de yabancı yatırımcılar için önemli faktörlerdir³⁵.

Ayrıca, (bürokratik işlemler) idari işlemler de DYY'ın gelişmekte olan ülkelere çekilmesinde önemlidir. Bu tür işlemlerin fazla vakit alması ve ekonomik faaliyetlerle işletme faaliyetlerini engelleyen ya da yavaş işlemesine neden olan bürokrasi, yabancı yatırımlar için caydırıcı faktör oluşturmaktadır³⁶

E. Yasal Düzenlemeler

Yatırımcılar yatırım yapacakları ülkelerin yasal çerçevelerini de inceleyer. Özellikle sermaye ithalatçısı ülkelerdeki yabancı sermaye mevzuatına göre kabul edileceği ön görülen sermaye miktarları, vergilendirme, kâr ve anapara transferleri yatırımcıların yatırım yapma kararlarını etkilemektedirler³⁷. Bir ülkede, yabancı sermaye ile ilgili yasal düzenlemelerin açık bir şekilde ve tam olarak yapılması, yabancı sermaye girişi açısından önemlidir. Vergi sistemi karışık, adalet mekanizması iyi işlemeyen ve yabancı sermayenin tabi olacağı yasal çerçevenin iyi belirlenmediği ülkelere karşı yabancı sermaye ürkek davranmaktadır³⁸.

Onun yanında mevzuatların sık sık değiştirilmesi ve ekonomiyle ilgili yasaların ve kararların beklenmedik zamanlarda değişim göstermesi, güveni zedeleyici bir faktördür. Ayrıca yabancı sermaye, yatırım yaptığı ülkedeki haklarının uluslararası platformlarda da korunduğunu görmekten memnunluk duyar. Örneğin, ikili anlaşmalar, ev sahibi ülkenin Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA) anlaşmasına taraf olması, çifte vergilendirme anlaşmasının yapılmış olması gibi unsurlar, söz konusu ülkeye yabancı sermaye akımını hızlandıracaktır³⁹.

---

³⁵ Ahmet Kurtaran, a.g.e, s.376.

³⁶ Akyan Candemir, a.g.e, s.668.

³⁷ Suat Tekin, "Dünyada ve Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler", **İnceleme Yarışması**, Yayın No:33, YASED, Kasım 1988, s.231.

³⁸ Birol Efe, Doğrudan... , a.g.e, s.14.

³⁹ Birol Efe, Doğrudan... , a.g.e, s.14.

F. Psikolojik Faktörler

Yabancı sermaye kavramını ifade ederken kullanılan “yabancı” sözcüğünün dahi olumsuz psikolojik etki yapabileceği söylenmektedir. Psikolojik etkilenmeyi en aza indirerek olumlu bir ortam, aktif bir tanıtım politikası ile yaratılabilir⁴⁰.

Kamuoyunun yabancı sermaye konusundaki düşüncesi firmalar için çok önemlidir. Bütün GOÜ’lerde görülen yabancı sermaye karşıtı düşünceler yeni yatırımlarda risk oranlarını yükseltmekte, korku ve endişe içerisinde çalışan mevcutlarının da ülke ekonomisi ile entegrasyonuna engel olmaktadır. Yabancı sermayeden en fazla yararlanan Yunanistan, Belçika, Japonya ve İrlanda gibi ülkelere baktığımızda, bunların yabancı sermaye konusunda önyargılı düşünceler taşımadığını görürüz. Psikolojik rahatlığa kavuşan yabancı sermayenin bu ülkelerin ekonomilerine yaptığı katkılar da çok büyük olmuştur⁴¹.

V. EV SAHİBİ ÜLKE AÇISINDAN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARININ ETKİLERİ

Gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunları sermaye ve teknoloji yetersizliğidir. Düşük satın alma gücü ve iç tasarruflardaki eksiklikler ve döviz darboğazı yerli sanayinin gelişimini ve rekabet gücünün artmasını engellerken, gelişmiş ülkelerin standartlarına göre esnek mevzuat, ucuz işgücü ve diğer uygun koşullar da yabancı sermaye için uygun bir ortam hazırlamaktadır.

Yabancı özel sermaye hakkındaki görüşler; bu tür dış tasarrufları ekonomik “kalkınmanın vazgeçilmez unsuru” olarak görülen görüşlerden; onu “yeni sömürgecilik” diye nitelendiren görüşlere kadar uzanır⁴².

---

⁴⁰İlhan Yılmaz, “Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler”, **İnceleme Yarışması**, Yayın No:33, YASED, Kasım 1988, s.49.

⁴¹Muhammet Akdiş, “Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler”, **İnceleme Yarışması**, Yayın No:33, YASED, Kasım 1988, s.69.

⁴² Vural Savaş, **Kalkınma Ekonomisi**, (4.Baskı), Beta Basım Yayım, İstanbul, 1986, s.96.

Doğrudan yabancı yatırımların ev sahibi ülke açısından etkilerini aşağıda gibi belirtebiliriz:

A. Ulusal Ekonomiye Etkileri

DYY gayri safi milli hâsılaya ve sabit sermaye yapısına katkıda bulunmaktadır. Ampirik araştırmalar Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH) ile DYY girişi arasında pozitif bir bağ olduğunu göstermektedir. Fakat bu etkinin gelen yabancı sermayenin niteliğine de bağlı olduğunu unutmamak, şirket satın almaları ve birleşmeleri ile yeni yatırımların, ulusal bazdaki yatırım/tasarruf oranı gibi etkenlerin yabancı sermayenin katkısını etkileyeceğini hatırd tutmak gerekmektedir.⁴³

DYY, ev sahibi ülkenin sermaye birikimine ve üretim kapasitesine dolaysız olarak katkıda bulunur. Yabancı sermaye, hem başlangıçta getirdiği sermaye ile hem de sağladığı kârları yeniden yatırarak, gittiği ülkenin üretim kapasitesini artırıcı etki doğurabilir⁴⁴. Fakat yabancı sermayenin temel amacı kâr olduğuna göre, elde ettiği kâr ana girişimin bulunduğu ülkeye aktarması doğaldır. Bu kâr aktarımları, az gelişmiş ülkelerden döviz çıkışına yol açtığı için, döviz olarak bir kaynak kaybı niteliğinde görülebilir. Eğer kâr oranları çeşitli nedenlerle çok yüksek düzeylerde ise, bu durum ulusal ekonomiye yarardan çok zarar getirecektir⁴⁵ ve yatırım–tasarruf açığını kapatmak yerine rantları toplayıp kendi ülkesine götürmek suretiyle iç tasarrufları ve yatırımları azaltır.

Yabancı sermaye şirketi, daha sonraki yatırımlarını kısmen veya tamamen ev sahibi ülkenin mali piyasalardan borçlanarak finanse eder. Bu da iç faiz oranlarını yükseltir ve mali piyasalarda fonlar yabancılara gittiği için yerli firmalar bu piyasalardan dışlanmış olurlar. Başka bir deyişle, ülke halkının yapmış olduğu tasarruflarla yerli firmalara değil, yabancı şirketlere fon arz edilmiş olur. Bu da bazen fonların daha verimli olabilecekleri alanlardan saptırılması sonucunu doğurabilir⁴⁶.

⁴³Hayrettin Demircan, “Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Stratejileri”, **Araştırma ve İnceleme** Dizisi No 35, 2003, s.6.

⁴⁴ Halil Seyidoğlu, *Uluslararası İktisat...*, a.g.e, s.616.

⁴⁵Erol Kutlu, **İktisadi Kalkınma ve Büyüme**, TC: Anadolu Üniversitesi, Yayını No 1575, s.90.

⁴⁶ Halil Seyidoğlu, *Uluslararası İktisat...*, a.g.e, s.618.

B. İstihdam Üzerinde Etkisi

DYY'ın bazı türleri ev sahibi ülkede bol miktarda bulunan nitelikli veya niteliksiz işgücünden yararlanmak amacıyla yatırım yapar. İmalat ve hizmet sektörlerine yatırım yapan kaynak ve etkinlik arayan DYY'ı buna örnek verilebilir. Bu yatırımlar, istihdam yaratma potansiyeli taşımaktadır. Buna karşın, pazar arayan DYY için yatırım yerinin seçimi açısından nitelikli veya niteliksiz işgücünün varlığı ve maliyeti çok fazla önem taşımaz. Buna göre, ev sahibi ülke üretimi için zorunlu olan işgücü istihdamının çoğu yabancı şubelerde meydana gelmektedir. İthal ikame rejimine sahip ülkeler özellikle pazarları genişse istihdamı canlandırabilirler. Eğer yatırım yeni yatırım alanlarında gerçekleşiyorsa, bu yatırım yeni işçi talebini de beraberinde getirir. Diğer taraftan yabancı sermayenin giriş şekli, şirket birleşmeleri ve satınalmalar biçiminde ise sadece yeni işçi talebi yaratmamakla kalmaz, aynı zamanda bir kısım işçilerin işten çıkarılmasıyla da sonuçlanabilir. Bu tür yatırımlar, kısa dönemde belirli düzeyde istihdam azalmasına neden olmasına rağmen, yatırım hiç yapılmamış olsaydı istihdam kayıplarının daha büyük olması muhtemeldir. Rekabet yeteneğini kaybetmiş bir kuruluşun tamamen kapanması söz konusu olabilecektir⁴⁷.

C. Rekabet Üzerinde Etkileri

ÇUŞ'in piyasa girişi ve faaliyetleri özellikle satıcıların sayısının sınırlı olduğu piyasalara rekabeti de beraberinde getirebilir. Piyasa rekabeti daha düşük fiyatlar şeklinde olabileceği gibi, reklam veya ürün farklılaştırması veya ÇUŞ'in yeni bir ürünü piyasaya sürmesi şeklinde de gerçekleşebilir. Bu takdirde, DYY'dan beklenen, daha düşük fiyatta ve yüksek kalitede mallar, ürün çeşidinin artması ve yeni ürünler üretilmesi suretiyle piyasaların daha etkin işlemesi sonucunda ilgili endüstrinin performansını yükseltmesi ve tüketici refahının artmasıdır⁴⁸. Örnek olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) otomotiv pazarına Japon otomotiv üreticilerinin DYY'la girmesi, büyük çaptaki ABD üreticilerin ürünlerini geliştirmesi ve yerel üretim tesislerinin etkinliğinin artırılması ile sonuçlanmıştır. Böylece, ABD'de yaşayan Japon ve ABD otomobilleri satın alan tüm tüketiciler için olumlu gelişim

⁴⁷ Birol Efe, Küreselleşme... , a.g.e, s.24.

⁴⁸ Birol Efe, Küreselleşme... , a.g.e, s.32.

olmuştur⁴⁹. Fakat ev sahibi ülkenin piyasasında faaliyet gösteren yerli firma bulunmuyorsa ya da ulusal firmalar ile yabancı şirketlerin rekabet güçleri arasında büyük bir fark varsa, ithalattan ya da diğer yabancı şubelerden kaynaklanan rekabet yetersiz ise yabancı firma, söz konusu piyasada hâkim pozisyon elde edebilir. Bu durum ise piyasanın işleyişini bozarak firmaların daha yüksek kârlar elde etmesine ve tüketici refahının azalmasına yol açabilir⁵⁰.

D. Teknoloji Üzerinde Etkileri

Teknoloji, yeni bir mal ortaya çıkartan veya mevcut malların daha ucuz ve kaliteli biçimde üretimine olanak veren her türlü bilgi, beceri ve süreçlerdir. Mal ve hizmet üretiminin yanında yönetim, pazarlama ve benzeri hizmet ve bilgi konularıyla da ilgili olabilmektedir⁵¹

Yabancı firmaların pazara girip yeni teknolojiler sunmaları, yeni organizasyon ve dağıtım modellerini birlikte getirmeleri, ülkedeki ortaklarına ve müşterilerine teknik destek sağlamaları ve ileride ülke firmalarında istihdam edilebilecek işçileri ve yöneticileri eğitmeleri, ülke firmalarının teknolojik birikimini ve verimliliğini artırabilmektedir⁵². Ama unutmayalım ki yabancı işletmeler araştırma ve geliştirme faaliyetlerini gittikleri ülkelerde değil, ana merkezlerinde toplarlar. Ev sahibi ülkelerin araştırma faaliyetlerine katılmamaları ve yeni teknikleri sürekli olarak yurtdışından ithal etmek zorunda bırakılmaları, teknolojik bağımlılığın artması demektir⁵³.

E. Ödemeler Bilançosu Üzerinde Etkileri

DYY ev sahibi ülkenin ödemeler bilançosu üzerinde çeşitli etkiler yaratır. Önce, fabrika kurmak için ülkeye gelen ilk kurucu yatırım sermayesi bir defaya

---

⁴⁹ S.Rıdvan Karluk , Uluslararası Ekonomi Teori ve Politika, (6.Baskı), Beta Basım Evi, 2002, s.472–473.

⁵⁰ Birol Efe, Küreselleşme... , a.g.e, s.32.

⁵¹ Halil Seyidoğlu, Uluslararası İktisat... , a.g.e, s.664.

⁵² S.Rıdvan Karluk , a.g.e, s.473.

⁵³ Erol Kutlu, a.g.e, s.90.

mahsus olmak üzere ev sahibi ülkenin ödemeler bilançosuna olumlu katkıda bulunur. Doğrudan yatırım üretimine başladığı zaman, gerek ihracat yoluyla ve gerekse ithal ikamesi şeklinde ödemeler bilançosuna katkıda bulunmaya devam eder⁵⁴. Fakat daha sonraki süreçte; Üretimin sürdürülebilmesi için gerekli olan girdilerin ithali, yurtdışına yapılan kâr transferi, mahalli olarak yaratılan yüksek gelirin marjinal tüketim eğilimine bağlı olarak artan ithalat eğilimi ve üretimin sona ermesi durumunda getirilmiş olan sermayenin ülke dışına çıkarılması ödemeler bilançosu üzerinde olumsuz etkilerde bulunmaktadır.

F. Ekonomik İstikrar Üzerinde Etkisi

Ekonomik krizler esnasında DYY diğer sermaye akımlarına göre daha istikrarlıdır. DYY'nın hareket kabiliyeti sınırlıdır. Çünkü işçileri çıkartmak, fabrikayı kapatmak, diğer yatırımlarına son vermek ve ülkeyi terk etmek belirli bir zaman sürecini gerektirmektedir. Ayrıca, yabancı yatırımlarda ev sahibi ülkenin uzun dönemli geleceğine ilişkin çok karamsar bir düşünce bulunmuyorsa, çok ülkede faaliyet göstermenin getirdiği mali avantajları kullanarak, piyasa değeri düşmüş olan yerli rakip firmaları satın almak suretiyle, mevcut piyasa payını genişletme yoluna da gidebilir⁵⁵. Öte yandan, dış borçlar daha çok tüketimi finanse ederken DYY daha verimli olmaktadır⁵⁶. DYY'nın temel özelliği de işletme yönetimi üzerinde dolaysız bir denetim sağlamaktır. Uygun bir denetim mekanizması olmadığı takdirde yabancı yatırım ulusal ekonomiyi kontrolü altına alabilir. Bu durum ülkenin uygun bir kalkınma politikası izlenmesine olanak tanımayabilir. Para, maliye, dış ticaret politikası araçlarının gerektiğinde belirli amaçlar için kullanılmasında zorluklar ortaya çıkabilir⁵⁷.

---

⁵⁴ S.Rıdvan Karluk , a.g.e, s.477.

⁵⁵ Birol Efe, Küreselleşme... , a.g.e, s.34.

⁵⁶ Hasan Kaymak, “ Yabancı Doğrudan Yatırımları Artırmak İçin Teşvikler Gerekli ve/veya Yeterli Mi?”, **Maliye Dergisi, Sayı 149, Mayıs – Aralık 2005**, s.80.

⁵⁷ Erol Kutlu, a.g.e, s.90.

G. Diğer Önemli Etkiler

Diğer önemli etkiler aşağıdaki başlıklarda belirtebiliriz

1. İnsan Kaynaklarını Geliştirme Etkisi

ÇUŞ'ler hem ana ülkelerinde hem de yatırım yaptıkları ev sahibi ülkede insan kaynağı yeteneklerinin geliştirilmesine ve istihdamına önemli düzeyde katkı sağladılar. Yerli firmalara kıyasla ÇUŞ'ler eğitimin yararlarının daha fazla bilincindedirler. Bu şirketlerin, normal çalışma yöntemleri, sistemleri ve eğitim materyalleri vardır. ÇUŞ'ler sahip oldukları teknolojileri etkin bir şekilde kullanmak için eğitim programlarına minimum düzeyde yatırım yaparlar, daha ileri düzeyde eğitim biçimlerine yatırım yapmaları ise bu yatırımdan bekledikleri getiri ve karşı karşıya buldukları rekabet baskısına bağlıdır. ÇUŞ'ler başka ülkelerde faaliyet gösteren şubelerinin eğitimlerine doğrudan yatırım yaparak işgücü deneyimlerinin oluşumuna katkıda bulunurlar⁵⁸.

2. Dışsal Ekonomiler Yaratması

Bilindiği gibi, bir sektörün (veya işletmenin) gelişmesi diğer sektörlerle (veya işletmelere) ya masraf azaltıcı ya da talep arttırıcı yönde tesirler icra ederek o sektörlerin (veya işletmelerin) kârlılık derecelerine tesir eder. Bir sektöre (bir işletmeye) yapılan yatırımlar dolayısıyla, diğer bir sektörün (bir işletmenin) yatırımlar yönünden kârlı hale gelmesine “pozitif dışsallık” adı verilir. DYY az gelişmiş bir ülkede yaratacağı düşünülen bu tür dışsal ekonomilere örnek olarak; yabancı sermaye ile birlikte teknik bilgi ve yeniliklerin de geldiği, işçi seviyesinin yükseldiği, işletmelerde modern organizasyon ve yönetim tekniklerin kullanılmaya başlandığı, yurtiçi üretim ve tüketim kapasitesini arttırarak yeni yerli ve yabancı yatırımları cezbediği zikredilmektedir⁵⁹.

---

⁵⁸Hussein Alasrag, **Foreign Direct Investment Development Policies in the Arab Countries**, 2005 Munich Personal RePEc Archive, s.6.

⁵⁹ Vural Savaş, a.g.e, s.99.

3. Devlet Hazinesine Vergi Geliri Sağlama

Etkin bir vergi sisteminin uygulanabildiği durumlarda, DYY'nın sağladığı kârlar ev sahibi ülke hükümeti için önemli bir vergi kaynağı oluşturabilir⁶⁰. Ancak az gelişmiş ülkelerin çoğunun, yabancı özel sermaye akımını teşvik için aldığı tedbirler arasında vergi muafiyeti veya vergi indirimi gibi mali tedbirlerin başta geldiği hatırlanırsa, yabancı özel sermayenin sanıldığı kadar önemli bir vergi kaynağı olamayacağı anlaşılır⁶¹.

4. Uluslararası İlişkilere Etkisi

Yabancı yatırımlarla, ülkenin dış dünya ile ilgili ilişkilerinin ekonomik ve politik boyutu giderek genişler. Bu yatırımlar sayesinde, sermaye ihraç eden devletlerle siyasi ilişkilere canlılık gelir. Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in AB'ne katılımında, bu ülkelerdeki AB orijinli yatırımların olumlu etkisi herkes tarafından kabul edilmektedir. Diğer taraftan yüksek borcu olan ülkelerin borç ilişkisi sebebiyle gelişmiş ülkelerle ihtilafında veya ekonomik bir kriz anında, yatırımlar göz önünde bulundurulmakta ve bu durum da sermaye ihraç eden devletlerin daha esnek davranmalarına neden olabilmektedir. Ayrıca, ülkeye giren DYY'nın miktarının dünya ölçeğinde yüksek seviyeleri ulaşması, o ülkenin yabancı girişimcilere; gerek siyasi gerekse ekonomik açıdan güven telkin ettiğinin bir göstergesidir⁶².

5. Transfer Fiyatlandırması

ÇUŞ'un farklı ülkelerdeki iki şubesi veya bir şubesi ile ana merkezi arasında yapılan mal ve hizmet ticaretinde uygulanan fiyatlara transfer fiyatlandırması adı verilir. Çoğu kez bu malların uluslararası piyasalarda benzerleri yoktur. Diğer bir deyişle, bunlar o firma tarafından üretilen çok özel nitelikteki ürünlerdir. O bakımında ÇUŞ'nin bir şubesi, ana merkezden veya başka bir şubeden satın aldığı mala çok yüksek, sattığı mala da çok düşük fiyatlar uygulayabilir. Böylece kârlar

⁶⁰ Halil Seyidoğlu, Uluslararası İktisat... , a.g.e, s.617.

⁶¹ Vural Savaş, a.g.e, s.99.

⁶² Birol Efe, Doğrudan... , a.g.e, s.11.

yurt dışına, örneğin vergi oranı düşük bir ülkedeki şubeye aktarılır. Böylece, ev sahibi ülke hem bir vergi kaybına uğrar, hem de bu ülkeden dışarıya bir anlamda sermaye kaçırılmış olur. O yüzden, transfer fiyatlandırması konusu ev sahibi ülke hükümetleri ile ÇUŞ'ler arasında daima önemli bir anlaşmazlık konusu olmuştur⁶³.

6. Hizmet Sektörü Aşırı Önderliği

ÇUŞ'lerin çoğu ticaret ve hizmet sektörlerinde faaliyet görmektedirler ve diğer sektörleri ihmal etmektedirler. Bunun sebebi yabancı şirketlerin kısa zamanda kâr sağlamayı amaçlamalarıdır. Eğer bir ülkeye gelen DYY'ların çoğunluğu üretime yerine bu alanda faaliyet gösterirlerse, ÇUŞ'ler ev sahibi ülkede gerçek kalkınma projeleri amacına katkısı sınırlı kalabilecektir.

7. Çevre Kirliliği

DYY, ev sahibi ülkenin mevzuatlarını umursamayarak ya da yasal boşluklardan yararlanmak suretiyle çevre kirliliği, sağlık, güvenlik gibi sorunları beraberinde getirebilir. Yabancı sermaye GOÜ'de özellikle madencilik, petrol çıkarma, kimyasal işlemler, orman ve kâğıt ürünleri, motorlu araç üretimi gibi çevre ve insan sağlığı açısından hassas olan alanlarda yatırımları tercih etmektedir⁶⁴.

8. İhracatı Kısıtlama

ÇUŞ yabancı ülkede şube açınca bu şubenin ihracatta kendisiyle rekabete girmesine genellikle izin vermez. Bunun için ana ülkenin kendi piyasasına veya onun denetimi altındaki üçüncü ülkelere ihracatını yasaklar. Böylece ev sahibi ülkenin ihracat olanakları yapay biçimde daraltılmış olur⁶⁵.

---

⁶³ Halil Seyidoğlu, Uluslararası İktisat... , a.g.e, s.619–620.

⁶⁴ Hüseyin Şen, a.g.e, s.256.

⁶⁵ Halil Seyidoğlu, Uluslararası İktisat... , a.g.e, s.619.

Buraya kadar yapılan açıklamalardan görüleceği gibi, DYY pek çok gerekçelerle yapılabilmektedir. DYY çeken ülkelerdeki ekonomik, politik ve sosyal faktörler, DYY miktarları üzerinde etkili olabilmektedir. Ev sahibi ülke açısından ele alındığında; DYY'ların ekonomik gelişme üzerine olumlu etkileri olabildiği gibi, gerekli düzenleme ve kontroller sağlanamadığında, transfer fiyatlaması, çevre kirliliği, doğal kaynakların aşırı kullanımı vb. noktalarda olumsuz etkiler ortaya çıkabilmektedir.

Sonuç olarak uygun bir ortamın bulunması ve olumsuz etkilerini ortadan kaldıracak veya en azından makul bir düzeyde sınırlanmasını sağlayacak düzenlemelerin yapılması durumunda; DYY ev sahibi ülkenin gelişmesine katkı sağlayabilecektir.

Öte yandan DYY akımlarının, yalnız orijin ve ev sahibi ülkeyi ilgilendiren bir konu olmadığını; bu konuda uluslararası pek çok kurum ve anlaşmanın varlığı nedeniyle DYY ile ilgili olarak uluslararası bir çerçevede ilişkilerin sürdürüldüğünü de dikkate almak gerekmektedir. Çalışmamızın ikinci bölümünde söz konusu uluslararası çerçeve ve bu çerçevede gerçekleşen DYY akımlarının gelişimi ele alınacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA EKONOMİSİNDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARININ GELİŞİMİ

DYY'ların dünya ekonomisinde yaşanan gelişmelerin etkisiyle zaman zaman inişler gösterse de genel eğilimi artış yönündedir. Çalışmanın bu bölümünde, bir yandan DYY'ına yönelik uluslararası kuruluşlar ve programlar ve uluslararası anlaşmalar kısaca anlatacağız; diğer yandan DYY'nin dünyadaki tarihsel gelişimi ve DYY hareketlerinin yönü ve miktarına ilişkin inceleme ve analizler yapılacaktır.

I. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN ULUSLARARASI ÇERÇEVESİ

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemden itibaren başlayarak yabancı sermaye yatırımlarının diğer bir akış şekli de uluslararası örgütler aracılığıyla olmuştur. Onun yanında birçok uluslararası anlaşmalar imzalanmıştır. Özellikle borç krizi yıllarında bu kuruluşların önemi giderek artmış, bu kuruluşlar da faaliyetleri içinde bu konuya daha fazla ilgi göstermeye başlamışlardır.

Gelişmekte olan ülkelerde doğrudan yabancı yatırımların teşvik edilmesi ve yabancı yatırımcıların korunması konusuna programlarında yer veren uluslararası anlaşmaların, organizasyonların ve programların başlıcaları aşağıda ele alınmıştır.

A. İki Taraflı Yatırım Anlaşmaları

İki taraflı yatırım anlaşmaları, iki devlet arasında gerçekleştirilen ve devletler ile anlaşmaya taraf diğer devlet tebaasının yatırımlarını korumayı hedefleyen anlaşmalardır. Devletlerin, özellikle, başka ülkelerde yatırım faaliyetlerine girişmelerinden bu yana az gelişmiş ülkelerdeki yatırım ortamına zarar veren ana unsurun, gerçekleştirilen kamulaştırmalar ve bir takım müdahaleler olduğuna inanmaları, onların bu ülkelerle yatırımların korunması ve teşviki kapsamında karşılıklı yatırım anlaşmaları yapmaları sonucunu doğurmuştur. Bu anlaşmaların

büyük bir bölümü, sermaye ihraç eden gelişmiş ülkelerle, gelişmekte olan ülkeler arasında imzalanmaktadır⁶⁶.

DYY'na kaynak olan gelişmiş ülkeler iki taraflı yatırım anlaşmalarını gelişme yolunda ülkelerdeki yatırımlarını koruma mekanizması olarak görülürken, GOÜ iki taraflı yatırım anlaşmalarını yabancı sermayeyi ülkelere çekebilmek için yürürlüğe koymaktadırlar. Bazı GOÜ zaman içinde kaynak olan ülke statülerini kazandıkça, iki taraflı yatırım anlaşmalarına yabancı sermayeyi hem teşvik etmek hem de korumak amacı ile yaklaşmışlardır⁶⁷.

B. Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI Sözleşme Taslağı):

Yatırımların korunmasını hedefleyen bir diğer girişim ise Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (Multilateral Agreement of Investment-MAI)'dır. Görüşmelere, 1995 yılında Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (OECD) bünyesinde gizli olarak başlanmıştır. 1997 yılında OECD tarafından yatırımların etkin bir uyumsuzluk çözüm prosedürü ile birlikte en üst düzeyde korunması ve serbestleştirilmesine yönelik geniş çok taraflı bir çerçeve Taslak ilan edilmiştir. 1998 yılı sonunda dünyada oluşan büyük tepki üzerine görüşmeler durdurulmuştur. Çok taraflı yatırım anlaşması bazı kesimler tarafından son derece tehlikeli bulunmuştur. MAI Taslağında ulaşılmak istenen temel hedefin, yabancı yatırımların bütün boyutlarıyla ve tüm aşamalarında korunması, yabancı sermaye önündeki tüm engellerin kaldırılarak kaynakların daha etkin dağılımının sağlanması ve etkin bir uyumsuzluk çözme mekanizmasının oluşturulması olarak ortaya koyulmaktadır⁶⁸.

Taslak metinde öne çıkan unsurlar şunlar olmuştur: İlki, uluslararası sermaye hareketlerine yönelik tüm sınırlamaların kaldırılması ve tüm sektörlerin uluslararası yatırımlara açılarak kâr transferlerinin, yatırım miktar ve alanlarının tamamen serbest

---

⁶⁶ Deniz Kırılı Aydemir, **Yabancı Yatırımların Korunması, Çok Taraflı Yatırım Garanti Kuruluşu (MIGA) ve Yabancı Yatırımların Politik Risklere Karşı Korunması**, Legal Yayıncılık Hukuk Kitapları Serisi:40, 2005, s.40.

⁶⁷ S.Rıdvan, Karluk a.g.e, s.468.

⁶⁸ Süleyman Dost, "**Uluslararası Nitelikli Yatırım Uyuşmazlıklarının Tahkim (ICSID Tahkimi) Yoluyla Çözümü ve Türkiye**", Doktora Tezi, 2005, s.116.

bırakılması. İkincisi, yabancı yatırımcıların ürettiği ürünlerin pazarlanmasına, üretilme biçimine ilişkin bütün olası sınırlandırmaların kaldırılması. Üçüncüsü, ülkelerin kalkınma stratejileri gerektirse bile kendi yatırımcılarını özendirerek ve kısmen kayıracak herhangi bir uygulamaya gitmelerinin önlenmesi ve dördüncüsü ise uluslararası yatırımların yatırım yaptıkları ülke hükümetlerini dava ve gerektiğinde tazminat talep edebilmelerini sağlamak amacıyla bir uluslararası tahkim sisteminin kurulması⁶⁹. MAI görüşmeleri gerçekleştirilmesi için zor olduğu için başarısızlığa uğramıştır.

MAI taslağına baktığımızda MAI sözleşmenin, ana hedefi yabancı yatırımların her yönüyle ve her aşamada korunmasıdır. Bu husustan dolayı yabancı yatırımcıları iyice korunmuş olurlar ve ev sahibi ülke ise dışlanmış olur ve bu durum ev sahibi ülkenin ekonomisinin kontrolünü kaybetmesine neden olur.

Çok taraflı yatırım anlaşmalarının zorluğu ve evrensel bir yatırım anlaşmasının olmaması, çoğu gelişme yolunda ülke için iki taraflı yatırım anlaşmalarının bu konuda en iyi ikinci çözüm olarak görülmesine yol açmıştır.

C. Ticaretle Bağlantılı Yatırım Önlemleri, TRIMS

Tüm dünyada hükümetler ulusal önceliklere uygun yatırımları teşvik ederken yabancı yatırımlara bazı şartlar öne sürerler. Ticareti etkileyen bu tür şartlar, Ticaretle Bağlantılı Yatırım Önlemleri veya TRIMS (Trade Related Investment Measures) olarak bilinir.

Uruguay Turu'nda müzakere edilmiş olan TRIMS hakkındaki anlaşma, ülkelerin Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) kurallarıyla uyumlu olmayan ticaretle bağlantılı yatırım önlemlerini uygulamadan kaldırılmalarını gerektirmektedir. Bu önlemleri uygulamadan kaldırma süresi gelişme yolunda olan ülkeler için 1 Ocak 1995'ten başlamak üzere 2 yıldır. Gelişme yolunda olan ülkelere 5 yıl, en az gelişmiş ülkelere ise 7 yıl geçiş süresi verilmiştir. Hükümetlerin yabancı

---

⁶⁹ Süleyman Dost, a.g.e, s.117.

yatırımları çekmek için aldıkları önlemler, mali teşvikleri, vergi indirimlerini ve cazip şartlarla arazi ve diğer hizmetlerin sunulmasını içermektedir. Ayrıca hükümetler, yatırımların belirli ulusal önceliklere göre yapılmasını teşvik edici veya buna zorlayıcı şartlar da getirmektedirler. Yatırımların üretimde belirli bir oranda yerel girdi kullanmayı taahhüt etmesini gerektiren düzenlemeler bu tip şartlar bir örnektir. Bir diğer örnek olarak da, üreticinin ihracat performansına ilişkin şartlar gösterilebilir. Bunlar yatırımcının, üretiminin belli bir oranını ihraç etmeyi taahhüt etmesini zorunlu kılmaktadır. Ticaret üzerinde olumsuz etkisi olabilen bu tür şartlar ticaretle bağlantılı yatırım önlemleri (TRIMS) olarak bilinmektedir⁷⁰. Bazı ülkeler anlaşma süresini kısa buldukları için daha uzun süre istemişlerdir.

TRIMS anlaşması ülkeler tarafından imzalamasına rağmen hala bazı sınırlamaları uygulamaya devam etmektedir. Bu birçok anlaşmazlıklara yol açmıştır. Örneğin 2010 yılında yenilenebilen enerji sektöründe Kanada tarafından alınan bazı tedbirlerden dolayı Japonya dava açmıştır. 2007 yılında ise vergi muafiyeti, indirimi ve geri ödenmesi ile ilgili Çin tarafından uygulanan bazı tedbirler yüzünden Meksika ve ABD dava açmıştır. Endonezya da telekomünikasyon ve maden sektörlerinde uyguladığı bazı tedbirleri de kaldırmaya çağırıldı. O yüzden, DTÖ üyesi olan ülkelere bu konuda daha çok çaba gösterilmesi istenmiştir.

2011 yılında Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri komitesi, bir rapor çıkarmış ve DTÖ üyelerine bir hatırlatma yapmıştır. Üye ülkelerinde ticaretle bağlantılı yatırım tedbirleri içeren belgeler ve dokümanlar örgüte belirlenmesi gerek. Bugüne kadar bu tedbirler ile ilgili belirlemeyen ülkeler yakında yapmasına istenmiştir. Verenler ise bu belgelerin güncellenmesini istedi çünkü dokümanlarda değişiklikler olabilmiştir.

En son yapılan G20 zirvesinde TRIMS hakkında konuşulmuştur. Küresel krizden dolayı Çin, Rusya ve Brezilya gibi ülkelerin aldığı bazı tedbir ve sınırlamaların kaldırılması için çağırılmıştır.

---

⁷⁰ S.Rıdvan Karluk, a.g.e, s.473.

Böyle anlaşmalar da daha çok gelişmiş ülkelere yarar sağlamaktadır. GOÜ ve az gelişmiş ülkeler ise gelişmeleri yerine dışa bağımlılıklarına yol açmaktadır.

D. Çifte Vergilendirme Anlaşmaları

Çifte vergilendirme (double taxation), yabancı ülkede elde edilen kazançlar üzerinde o ülkede kurumlar vergisi ödendikten sonra, vergi sonrası kalan kazançlar ana merkeze transfer edildiklerinde bir kez daha ana ülkede vergilendirilmeleridir⁷¹.

Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları, temel olarak; gelirin hem elde edildiği ülkede, hem de geliri elde edenin ülkesinde ayrı ayrı vergilendirilmesini önlemek; akit devletlerin ülkesinde yatırım yapan yabancıların kendi mükelleflerine kıyasla daha ağır vergilendirilmesinin önüne geçmek amacıyla imzalanmaktadır. Başka bir ifadeyle çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının hedefi, uluslararası yatırımcılar bakımından vergilendirmeyi belli prensiplere bağlayarak, iç mevzuattaki değişkenliğin uzun vadeli planlama açısından yaratacağı sakıncaları ortadan kaldırarak yerli ve yabancı mükellefler arasında oluşabilecek ayrımı engellemektir⁷².

Uluslararası uygulamaya göre, yurtdışında ödenen kurumlar vergisi, ana ülkede ödenecek vergiden düşülür. Eğer ana ülkede ödenecek olan vergi, dışarıda ödenenden daha yüksek ise yalnızca aradaki fark ölçüsünde vergi tahsil edilir. Dışarıda ödenen miktar daha yüksek ise, ana ülkede herhangi bir vergi ödenmez.

E. Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı

Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA-Multilateral Investment Guarantee Agency), az gelişmiş ülkelere yapılan özel yabancı sermaye akışını hızlandırmak, yatırımları ticari olmayan kısıtlamalara ve özellikle politik risklere karşı korumak için özel bir amaçla kurulmuştur. MIGA, Dünya Bankasının en yeni kuruluşudur. MIGA, yabancı yatırımcılara savaştan dolayı ortaya çıkan kayıplar ve sorunlar, kamulaştırma ve ülke parasının konvertibl olmamasından kaynaklanan

⁷¹ Seyidoğlu Halil, Uluslararası Finans... , a.g.e, s.470.

⁷² HMYSGM, **Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2005 Yılı Raporu**, Ankara, 2006, s.74.

problemlere karşı bir güven unsuru teşkil eder. Eğer; ev sahibi ülke mevcut sözleşme şartlarına uymaz ise bu durumda o ülkenin mahkemeleri MIGA sözleşmesinden doğan yükümlülüklerle bağlı olarak söz konusu ülkeyi tazminat ödemeye mahkûm edebilir. MIGA sözleşmesi, 9 sanayileşmiş ve 20 gelişmekte olan ülke tarafından onaylanarak 12 Nisan 1988 tarihinde yürürlüğe girerek Eylül 1988 tarihinde de çalışmalarına başlamıştır. 1994 yılında Uluslararası Kredi ve Yatırım Sigortacıları Birliği üyeliğine kabul edilmiştir. MIGA'ya IBRD üyeleri üye olabilir⁷³.

Bir başka deyişle MIGA'nın amacı GOÜ'e yönelik yatırımları özendirmeaktır. Bununla beraber, MIGA'nın diğeri bir amacı da kendine pazar arayan uluslararası sermayeyi, sigorta sağlamak suretiyle, belirli bir ihtimal dahilinde ortaya çıkabilecek risklere karşı korumaktır. MIGA sayesinde yabancı sermaye hiçbir ticari olmayan risk almadan, o ülkenin sermaye payı ve ödediği primlerle karşılanan garanti olanağına kavuşabilmektedir. MIGA'nın bir yatırıma garanti verebilmesi için yatırımın yapılacağı ülkenin gelişmekte olan bir ülke olmasının yanı sıra yatırımcının ve yatırım şeklinin MIGA'nın misyonu çerçevesinde uygun bulunması gerekir. Ayrıca, MIGA'nın sağlamış olduğu garanti kapsamında yatırımcının, yatırımın yapıldığı ülkenin dışında başka bir ülke orijinli olması diğeri bir deyişle yatırımın ve yatırımcının yabancılık unsuru taşıması gerekmektedir⁷⁴.

F. Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözüm Merkezi

Üye olan ülkeler ile diğeri üye ülkelerin kuruluşları arasında ortaya çıkacak yatırım anlaşmazlıklarının ve uzlaşmazlıklarının çözümü için gerekli uzlaşma ortamını yaratmak amacıyla 1966 yılında kurulmuş bulunan Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözüm Merkezi (International Centre for Settlement of Investment Disputes) ICSID, yatırım uyuşmazlıklarında uzlaşma ve tahkim olanakları sağlayarak yabancı yatırımı teşvik etmeye çalışmaktadır.

---

⁷³ Muhammed Karatas ve Nurşen Vatansever, "Uluslararası Ekonomik ve Mali Kuruluşlar", **Muğla Üniversitesi SBE Dergisi** Sayı 3, 2001, s.13.

⁷⁴ Okan Tünsoy, "Dünya Bankası'nın Yapısı ve Kredi Verme Türleri", **Hazine Müsteşarlığı, Yayınlanmamış Etüt Raporu**, Ankara, 2005, s.4.

Bu suretle ülkelerle yabancı yatırımcılar arasında müşterek güvenin olduğu bir ortam yaratılabilmektedir. Yatırımın yapıldığı ülke ile yabancı yatırımcılar arasında çıkan uyuşmazlıklarda mahkemeye başvurarak yargı kararı almak, yerel hukukun ulusal çıkarları gözetmesi nedeniyle yabancı yatırımcılar tarafından tercih edilmemektedir. Bu nedenle bir hakeme başvurarak ortak bir hakem kararı alıp ona uymak veya bir uzlaştırmacı mercii önünde uzlaşma yolunu denemek, yabancı yatırımcılar açısından çoğu zaman tercih edilen bir metot olmaktadır⁷⁵.

ICSID yatırım anlaşmazlıklarının çözümünü için tarafların taleplerini ve çıkarlarını dengeleyen bir düzeyde çözüm bulmaya çalışır. Bu amaçla tarafların karşılıklı anlaşmasını sağlama konusunda öncelikle “uzlaştırma” yolunu seçer. Uzlaştırmanın sağlamadığı durumlarda ise ihtilafın çözümlenmesi için “tahkim” müessesesi devreye girer. ICSID’in hakemlik hizmetlerinden faydalanmak zorunlu olmayıp tarafların isteğine bağlıdır. Ülke hükümetleri ile o ülke yatırımcıları arasındaki yatırım sözleşmelerinde tahkim konusunda anlaşma olabileceği gibi, devletlerarasında imzalanan iki ya da çok taraflı anlaşmalarda da tahkim yoluyla uzlaşma önceden kararlaştırılabilir.

G. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (OECD), GOÜ’e DYY’ı teşvik eden önemli kuruluşlardan birisidir. Teşkilat bünyesinde uluslararası yatırımlar ve ÇUŞ’ler konusunda üye ülkeler arasında işbirliğini geliştirme görevini üstlenen Uluslararası Yatırım ve Çok Uluslu Şirketler Komitesi (CIME) 1975 yılında oluşturulmuştur. Komite GOÜ’e yatırımların teşvikine özel önem vermekte ve ilgili çalışmaları yapmaktadır. Komiteye bağlı çalışma gruplarından üçü bu hususla yakından ilgilidir. Rehberlik Çalışma Grubu, Uluslararası Yatırım Politikaları Çalışma Grubu ve 1992 yılında oluşturulan Sermaye Hareketleri ve Görünmeyen İşlemler Komitesi (CMIT) ortak çalışma gruplarıdır. Komite özellikle üye ülkelerin DYY konusunda koordine olmasına ve sorunların giderilmesine çalışmaktadır⁷⁶.

⁷⁵ International Centre for Settlement of Investment Disputes [ICSID], (2006), **Convention, Regulations and Rules**, Washington, D.C. ICSID/15, April 2006, s.5–12.

⁷⁶ DPT, a.g.e, s.14.

H. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı

Birleşmiş Milletler sistemi içinde yer alan Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), 1964 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1995 sayılı kararı ile GOÜ'nün dünya ticaretine daha fazla katılımlarını sağlamak ve bu yolla kalkınmalarına yardımcı olmak için kurulmuştur. UNCTAD, özellikle dünyanın değişik bölgelerindeki zayıf ekonomilerin sürdürülebilir kalkınmasını sağlayacak politikalar tasarlanması sürecinde analiz, tartışma ve görüş birliği oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır. Bu geniş kapsamlı görev tanımı çerçevesinde, uluslararası ticaret, kalkınma, yatırımlar, maliye uygulamaları, ulusal politikalar, uluslararası işbirliği, teknoloji transferi, sektörel çalışmalar, en az gelişmiş ülkeler, bölgesel gelişmeler gibi pek çok konuda faaliyette bulunmaktadır. Mayıs 1993'te toplanan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, UNCTAD Sekreterliğine bağımsız hizmet veren iki organın sorumluluğunu vermiştir; Çokuluslu Şirketler Komisyonu (yakın zamanda adı, Uluslararası Yatırım ve Çokuluslu Şirketler Komisyonu olarak değiştirilmiş ve UNCTAD'ın Ticaret ve Kalkınma Kurulu'na bağlı bir alt birim haline getirilmiştir) ve Bilim Teknoloji Kalkınma Komisyonu. Hükümetler arası, Uluslararası Muhasebe Standartları ve Raporlama Uzmanlar Grubu, Uluslararası Yatırım ve Çok Uluslu Şirketler Komisyonu'na bağlı bir alt birim olarak faaliyet göstermektedir⁷⁷.

UNCTAD, ulus ötesi şirketlerin yapılarına bakarak uluslararası yatırımları teşvik edici ortamın hazırlanması konusunda çalışmaktadır. Çalışma şekli, seminerler ve konferanslar düzenlemek, devletlerarası görüşmeleri organize etmek ve teknik konularda yardımcı olmaktır.

---

⁷⁷ http://www.mfa.gov.tr/kuresellesme-baglaminda-unctad_in-rolu-ve-gelecegi.tr.mfa. Erişim tarihi: 12.10.2010

İ. Uluslararası Finans Kurumu

Uluslararası Finans Kurumu (International Finance Corporation, IFC)'nin kuruluş amacının, GOÜ'e özel yatırımların teşviki olması kurumun önemini açıkça göstermektedir. IFC, kredi ya da sermayeye katılım şeklindeki finansman faaliyetlerinin yanı sıra; yatırım öncesi planlama, proje yapımı, proje sonrası destek, şirketlerin yeniden düzenlenmesine destek, sermaye piyasalarını geliştirme ve yabancı yatırım danışmanlığı gibi teknik desteklerle DYY'ı teşvik etmektedir. DYY'ın her çeşidini teşvik etmeye çalışan IFC'nin çalışmaları, sektör tanıtım programları, eşleştirme ve proje geliştirmenin kombinasyonları üzerinde yoğunlaşmaktadır⁷⁸.

J. Dünya Ticaret Örgütü

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), 1 Ocak 1995'te kurulmuştur. Uruguay Round'a taraf olan ülkeler 15 Aralık 1993'te görüşmeleri tamamlamış ve Fas'ın Marakeş kentinde Nisan 1994'te "Nihai Karar" bakanlar tarafından imzalanmıştır. 15 Nisan 1994'te ilan edilen Marakeş Deklarasyonu, Uruguay Round'u görüşmelerini onaylamış ve Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade, GATT) altında gerçekleştirilen yedi görüşmenin, dünya ekonomisini güçlendirdiği ve daha fazla ticaret, yatırım, istihdam ve gelir artışı sağladığını ilan etmiştir. DTÖ, Uruguay Round'u görüşmelerinin şekillendiği bir anlaşmadır ve GATT'in devamıdır. DTÖ oldukça kapsamlı olup ayrıca yeni hükümler de içermektedir. Tarım ürünleri, hizmetler, fikri mülkiyet hakları, ticaretle ilgili yatırım tedbirleri ve ticaret politikalarını gözden geçirme mekanizması DTÖ kapsamına alınmıştır. Ayrıca, daha önce anlaşma kapsamında olmayan ve Tokyo Round sonunda kabul edilen ve uyulması ihtiyari olan sübvansiyonlar ve telafi edici vergiler, ticaretle teknik engeller, ithal lisansları prosedürü, devlet alımları, gümrük değerlendirme ve anti-damping anlaşmaları DTÖ kapsamına dahil edilmiş ve aynı zamanda uyma zorunluluğu getirilmiştir⁷⁹.

---

⁷⁸ DPT, a.g.e, s.15.

⁷⁹ Gelir İdaresi Başkanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, GATT (90) Müdürlüğü, **GATT Bilgilendirme Rehberi**, Yayın No: 95, 2009, s.6-7.

Gördüğümüz gibi, uluslararası anlaşmaların ve örgütlerin temel amacı DYY'a sahip ülkesinin yatırımları teşvik etmesi ve DYY ana ülkesini de farklı risklerden ve anlaşmazlıklardan korumasıdır. Ama fark ettiğimiz gibi bu anlaşmalar ve kuruluşlar GOÜ'den daha çok yabancı yatırımcıların korumaktadır ve ÇUŞ'lere yarar sağlamaktadır. Örneğin MAI sözleşme taslağının, ana hedefi yabancı yatırımların her yönüyle ve her aşamada korunmasıdır. Bu husustan dolayı ev sahibi ülke dışlanmış olur ve bu durum ev sahibi ülkenin ekonomisinin kontrolünü kaybetmesine neden olur. Daha açık söylemek gerekirse ev sahibinin, DYY'a sağladığı kârların bir kısmının tekrar kendisine yatırılması onun hakkıdır. Başka bir örnek ele alırsak TRIMS önlemlerine bağıntılı olacak; ev sahibi ülke, yabancı yatırımların üretimini belli bir oranda ihraç etmesi ve bunu taahhüt etmesini istemesi de gayet normaldir. Çünkü GOÜ'in DYY'dan beklentileri vardır. Mesela ihracat artması, istihdam sağlanması, vs.

60 yıllarından sonra DYY'ın öneminin artmasıyla beraber uluslararası kurumlar kurulmuştur ve önemli bir rol oynamaya başlamıştır. 70'li yıllardan sonra GOÜ'de yapılan yabancı şirketlerin millileştirilmelerinden dolayı zarar gören bazı kuruluşlar, bunun ileride yeniden yaşanmasını önlemek amacıyla kurulmuştur.

II. DÜNYADA DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN TARİHİ GELİŞİMİ VE EĞİLİMLERİ

Sanayi devrimini gerçekleştiren İngiltere'nin sömürgelerindeki yatırımları ile başlayan, ABD'nin Birinci Dünya Savaşı sonrasında devreye girmesiyle artan yabancı sermaye, ülke ayrımı yapmaksızın bugün dünyanın her tarafında yatırımlarını gerçekleştirmektedir. Bu kısımda değişik dönemlerde DYY'ların özellikleri ve gelişimi ele alınacaktır.

A. Sanayi Devrimi ve Yabancı Sermaye

Sermayenin kendi vatanını terk ederek yabancı bir ülkede yatırım haline dönüşmesinin tarihini 16. yüzyıla kadar uzatmak mümkün olmakla birlikte bu konudaki asıl gelişme, endüstri devriminin bir sonucu olarak 19. yüzyılın ikinci

yarısında Batı Avrupa'nın sanayileşen ülkelerinin özellikle de İngiltere'nin, ihtiyacı olan madenlerin çıkartılması, tarımsal hammaddelerin sanayi üretimine hazır hale getirilmesi amacıyla merkezden çevreye yapılan yabancı yatırımlar yoluyla gerçekleşmiştir. İngiliz şirketleri tarafından yapılan bu yatırımların tamamına yakını tüketim malları sektöründe idi. Ayrıca bu dönemde yabancı sermaye, ulaşım (özellikle demiryolu), haberleşme, elektrik gibi şehir hizmetlerine ilişkin altyapı yatırımlarına da yönelmiştir. Ancak altyapı yatırımlarına gelen bu sermaye, şekil itibariyle doğrudan yatırımlardan çok garantili tahvillerin satışı, yani portföy yatırımları şeklinde olmuştur⁸⁰.

19.yüzyıl boyunca ve 20.yüzyılın ilk yarısına kadar süren dönemde uluslararası sermaye ihracında ilk sırayı İngiltere almıştır. Gerçekten de İngiltere, İkinci Dünya Savaşına kadar uluslararası piyasalara özellikle de az gelişmiş ülkelere (Sömürgeleri ve Latin Amerika'ya) en fazla yatırım yapan ülke konumundadır. İngiltere'yi bir hayli geriden ABD, Fransa, Almanya, İsviçre, Belçika ve Hollanda izlemekte idi⁸¹.

B. İkinci Dünya Savaşı Dönemi

1920'lere gelindiğinde özellikle gelişmiş ülkeler arasındaki sermaye hareketlerinin, portföy tipi yatırımlarından DYY'a doğru şekil değiştirmeye başladığı görülmüştür. 1920 yılında toplam uluslararası sermaye hareketlerinin 1/3'ü DYY şeklini almıştır. Ancak anılan dönemde az gelişmiş ülkelere ve sömürgelere giden sermayenin büyük bir oranı yine de portföy yatırımı olma özelliğini korumuştur⁸².

İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile DYY ve yabancı portföy yatırımları arasında ilginç bir gelişme yaşanmıştır. Daha önceki yıllarda yabancı sermaye yatırımları portföy yatırımı şeklinde iken savaş sırasında DYY'de bir artış gözlenmiştir. Buna neden olarak savaş nedeniyle yurtlarından göçen insanların sahip

---

⁸⁰ Nuri Yavan, "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımların Lokasyon Seçimi", **ÜNAL AYSAL Tez Değerlendirme Yarışma Dizisi**, İstanbul, 2006, s.39.

⁸¹ Nuri Yavan, a.g.e, s.39.

⁸² Cem Alpar, **Çok Uluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma**, (3.Baskı), Turhan Kitabevi, Ankara, 1980, s.6.

olduklarının büyük bölümünü “savaşın erişemeyeceği” bölgelere götürüp yeniden hayat kurmaya çalışmaları gösterilebilir⁸³.

İkinci Dünya Savaşı'na kadar İngiltere'nin uluslararası sermaye ihracındaki üstünlüğü devam etmekle birlikte, ABD'de 1938'lerden sonra, uluslararası sermaye ihracatı hareketine katılan ikinci büyük ülke haline gelmiştir⁸⁴.

Genel olarak 1950'li yıllara kadar yapılan DYY'nin iki temel özelliği olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi, DYY'nin ana kaynağının Amerikan ve İngiliz yatırımlarından oluşmasıdır. İkincisi, yapılan DYY'nin, çevre ülkelerde birincil sektöre (özellikli tarım ve madencilik), merkez ülkelerde ise ihracat yapılan sektörlere yoğunlaşmasıdır.

C. Dünya Savaşı Sonrası Dönem

İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızlı bir gelişme gösteren uluslararası sermaye hareketlerinin yapısında 1950'lerden sonra önemli değişimler ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki, uluslararası sermaye hareketlerine DYY'nin damgasını vurması; ikincisi ABD'nin yatırımlardaki tartışılmaz üstünlüğü ve belirleyiciliği; üçüncüsü ÇUŞ'lerin faaliyetlerinin genişlemesi ve uluslararası boyut kazanması ile DYY'nin büyük kısmının ÇUŞ'ler aracılığı ile yapılmaya başlanması; son olarak ise yatırımların doğal kaynaklar ve altyapı yatırımlarının yanında özellikle endüstri sektörüne yönelmesidir⁸⁵.

Bu dönemde özellikle ABD'den kaynaklanan DYY'da önemli artışlar ortaya çıkmıştır. 1960 yılına gelindiğinde ABD'nin DYY'daki payı yüzde 56'ya ulaşmıştır (bu oran 1914'te % 19,5'tir). Avrupa'nın payı ise savaşın getirdiği olumsuz sonuçlardan dolayı önemli ölçüde azalmıştır. 1960'tan sonra DYY stokunda önemli artışlar olmuştur. Bunun nedeni ÇUŞ'lerin yeni pazarlar araması, dünyada hızlı

---

⁸³ İsmail Aydoğuş, Kutlu Erol ve Yıldırım Selim, “Yolsuzluk ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi** (C.VII, S.2, 2005), s.8-9.

⁸⁴ Cem Alpar, a.g.e, s.6.

⁸⁵ Nuri Yavan, a.g.e, s.40.

sanayileşmeye yönelik politikaların yoğunluk kazanması ve ÇUŞ'lerin kendi aralarındaki rekabet olarak gösterilebilir⁸⁶.

İkinci Dünya Savaşından sonra GOÜ'in kalkınma çabaları artmıştır. Bu ülkeler sanayileşmiş ülkelere hammadde sağlayıp çeşitli sanayi ürünleri ve sermaye malı ithal eder durumdan kurtulmanın yollarını aramaya başlamışlardır. İşte bu aşamada yabancı sermaye yatırımları ihtiyaç içindeki GOÜ'de, teşebbüs yeteneği, teknoloji, yönetim bilgisi ve pazarlama gibi sermaye kaynaklarının potansiyel bir kaynağı olarak kabul edilmiştir⁸⁷. GOÜ'e giden yatırımlarının toplam DYY stokundaki payı bu dönem içinde ortalama % 30 olmuştur⁸⁸.

1960'lı yılların sonuna doğru ÇUŞ'lerin sayısı hızla artmış ve uluslararası üretim giderek daha da büyümeye başlamıştır. 1970'lerden itibaren ABD ve İngiliz yatırımları göreceli olarak duraklarken, Alman, Japon, Hollandalı ve İsviçreli ÇUŞ'lerin sayılarının arttığı ve DYY'ında ön plana geçtiği görülmektedir⁸⁹.

D. 1970- 80 Dönemi

1973 yılında ortaya çıkan petrol krizi, II. Dünya Savaşı'ndan sonra hızlı bir artış gösteren DYY'ın yavaşlamasına neden olmuştur. Bunun ilk nedeni petrol alanındaki yabancı şirketlerin ulusallaştırılması, ikinci nedeni GOÜ'de yabancı sermayeye karşı izlenen olumsuz tutum ve üçüncü olarak GOÜ'in uluslararası bankalardan temin ettikleri önemli hacimdeki krediler karşısında bu tür yatırımların gölgede kalmasıdır⁹⁰.

---

⁸⁶ Akyan Candemir, **Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Etkileyen Faktörler: Bir uygulama- Cilt-1 Dünya'da Doğrudan Yabancı Yatırımları ve Etkileyen Faktörler**, YASED Yayınları, İstanbul, 2006, s.30.

⁸⁷ İsmail Aydoğuş, a.g.e, s.9.

⁸⁸ Akyan Candemir, a.g.e, s.31.

⁸⁹ Nuri Yavan, a.g.e, s.40.

⁹⁰ Tuğrul Görgün, a.g.e, s.22.

Bu dönemde de ABD en yüksek paya sahiptir. DYY hacminde bir artışın ortaya çıktığı görülse de bu artış hızı önceki döneme göre düşük kalmıştır.

Dünya ekonomisindeki resesyon 1975-76 yıllarında DYY'ını etkisi altına almıştır. Bu dönemde, ÇUŞ'ler durgunluktan etkilenen şubelerini desteklemek için uluslararası yatırımlarını gelişmiş ülkelere ve çoğunlukla da ana ülkelerine kaydırmışlardır⁹¹.

1979-1981 arası ise ikinci petrol krizinin atlatılmasıyla beraber özellikle Orta Doğu Ülkelerine yapılan DYY miktarında büyük artışlar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde DYY yapan ülkelerin başında Hollanda, İngiltere ve ABD gibi petrol alanında büyük ÇUŞ'lere sahip olan ülkeler gelmektedir. Ayrıca Çin Halk Cumhuriyeti'nin yabancı yatırımlar mevzuatını değiştirmesi ile birlikte hızla yatırım çekmeye başlaması ve Japon ÇUŞ'lerinin ortaya çıkması da bu dönemde görülen önemli gelişmelerdir⁹².

E. Küreselleşme ve 1980 Sonrası Dönem

1980'lerin başından itibaren dünyada liberal ekonomik politikaların yeniden yükselişe geçmesi, piyasa ekonomisinin gelişmesi ve giderek uluslararası üretimin artması DYY'nin istikrarlı bir artış eğilimine girmesini sağlamıştır. Nitekim 1980'lerden günümüze kadar meydana gelen bazı gelişmeler, DYY'yi pozitif yönde tetikleyici etki yapmıştır⁹³.

---

⁹¹ Birol Efe, Küreselleşme... , a.g.e, s.43.

⁹² Akyan Candemir, a.g.e, s.31.

⁹³ Nuri Yavan, a.g.e, s.41.

Bu gelişmeler,

- Daha önce uluslararası işletmeciliğe kapalı olan Çin ile Orta ve Doğu Avrupa bölgesinin yabancı yatırımlara açılması;
- Japon şirketlerinin emek maliyetlerini azaltmak ve dış piyasaları ele geçirmek arzusuyla dışa dönük büyük ölçekli yatırımları;
- ÇUŞ'lerin özellikle bankacılık, sigortacılık, reklamcılık ve turizm gibi hizmetler sektöründe büyümesi;
- Sınır aşan birleşme ve satın alma anlaşmalarının artması;
- Çok sayıda küçük şirketin ÇUŞ haline gelmesi;
- Gelişmekte olan bazı ülkelerin sanayileşerek özellikle yeni sanayileşen Güney Kore, Tayvan, Hong Kong ve Singapur gibi Asya Kaplanları artık yabancı sermaye ihraç eder duruma gelmesi;
- Uluslararası düzeyde DYY'nin öneminin kabul edilmesi ile dünya yatırım ikliminde büyük ölçüde iyileşme sağlanması, ulusal hükümetlerin DYY'a teşvik vermesi, DYY yasalarını liberalize etmesi, özelleştirme ve deregülasyon yoluyla engelleri kaldırılması, yatırımların karşılıklı korunması ve geliştirilmesi ile çifte vergilendirmeyi önlemeyle ilgili uluslararası anlaşmaların yaygınlaşması;
- Ve son olarak bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde küreselleşmenin hızlanması şeklinde sıralanabilir.

Aynı dönemde yani 1980 sonrasında petrol fiyatlarının düşmesi kredi döngüsünün azalması kullanılan kredilerin etkin ve verimli yatırımlarda kullanılmaması gibi etmenlerle GOÜ'de dış borçlarını geri ödeme sorunları baş göstermiştir. Bu duruma paralel olarak borçlu GOÜ'in liberal ve özendirici politikalar ile yabancı sermayeyi gerek DYY gerekse portföy yatırımları olarak çekme çalışmaları ortaya çıkmıştır⁹⁴. DYY'ı 1986-1990 döneminde tam anlamıyla bir gelişmiş ülke olgusu olmuştur. Bu dönemde gelişmiş ülkelere yönelik yabancı yatırım akışları, GOÜ'den daha fazladır. Nitekim bu dönemde dünya DYY'ının % 82'si gelişmiş ülkelerde gerçekleşmiştir⁹⁵.

---

⁹⁴ Tuğrul Görgün, a.g.e, s.23.

⁹⁵ Birol Efe, Küreselleşme... , a.g.e, s.43.

Bu dönemde ABD en çok DYY'ı alan ülke olmuştur. Yapılan DYY'ının yaklaşık yarısı bu ülkeye gitmiştir ve Çin, DYY alan GOÜ arasında ön plana çıkmaya başlamıştır.

F. 1990 Sonrası Dönem

1990'ların ilk yarısındaki gelişmiş ülkelere DYY girişlerinde düşüşler yaşanmıştır, bu gelişmenin temelinde GOÜ'in daha cazip yerleşim yeri avantajları sunmasından öte, gelişmiş ülke ekonomilerinde 1990 yılında meydana gelen resesyon yatmaktadır. Söz konusu resesyon döneminde, Tokyo Borsası çökmüş; ABD'de ekonomik faaliyetler daralmış; özel sektör borç yükü yükselmiş ve bazı ülkelerin finansal sistemlerinde yapısal zayıflıklar baş göstermiştir. Gelişmiş ülkelerde yaşanan bu resesyon, 1991 yılında küresel DYY'ının ¼ oranında gerilemesine yol açmıştır. Bununla birlikte, küresel DYY girişlerindeki bu azalış sadece gelişmiş ülkeleri etkilemiştir. Örneğin, 1991 yılında gelişmiş ülkelere yönelik DYY girişleri %35 azalırken, GOÜ'e yönelik DYY'ı %20 artmıştır.

1990'lı yılların ikinci yarısında DYY çekiminde gelişmiş ülkeler paylarını yeniden artırmaya başlamıştır. Bu olayın, gelişmiş ülkelere kaynaklanan bir nedeni bulunmaktadır. 1992 yılında NAFTA'nın ve 1993 yılında Avrupa Birliği anlaşması yürürlüğe girmesi sonraki yıllarda Amerika ve Avrupa'ya yönelik DYY'larını tetikleyici bir rol oynamıştır. Bunun yanı sıra, 1997 yılının sonunda meydana gelen Asya Krizi, Asya ülkelerinin DYY çekme performansını düşürmüştür. Bu olaylar neticesinde, GOÜ'e yönelik DYY girişleri 1998 yılında bir önceki yıla göre hemen hemen aynı kalırken, aynı dönemde gelişmiş ülkelere yönelik DYY girişleri %78 oranında artmıştır. Böylece, gelişmiş ülkelerin DYY girişlerinden aldıkları pay bir önceki yıla göre 1998 yılında % 56,8'den, %69,8'e çıkarken, GOÜ'in payı % 39,2'den 27,2'a düşmüştür. 1990'lı yılların ikinci yarısında; bu gelişmelerle birleşme ve satın almaların artışı birleştiğinde, dış yatırımcı konumunda olan pek çok ülke, aynı zamanda DYY'ının da en büyük alıcısı durumuna gelmiştir.

DYY akımlarının 1997 yılından başlayarak 2000 yılına kadar çok hızlı arttığını, 2000 yılından 2003 yılına kadar da aynı hızla düştüğünü görmekteyiz. Bunun nedenlerinden biri gelişmiş ülkelere olan DYY akışının azalmasıdır. Akış 2002 yılındaki miktarın %25'i azalarak 367 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Dünyada 111 ülkeye giren DYY artmış ve 82 ülkeye giren DYY miktarında azalma gerçekleşmiştir. DYY akımları bu 3 yıllık düşüşten sonra 2004 yılında az da olsa (%2,46) tekrar artışa geçmiştir. Bu artışı devam etmiştir ve 2007 yılında rekora ulaşmıştır yaklaşık: 2 trilyon 99 milyar dolar. 2008 yılında küresel krizin etkileriyle %16'lık bir düşüş yaşanmış ve 1,770 trilyon dolarda kalmıştır. 2009 yılında tahmin edildiği gibi DYY azalmıştır, DYY yaklaşık %37 bir düşüş yaşanmıştır ve 1,114 trilyon dolara düşmüştür.

III. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN DÜNYA ÖLÇEĞİNDE DAĞILIMI

A. Doğrudan Yabancı Yatırımların Bölgesel Dağılımı

Geçmişten günümüze dünyada DYY'nin en önemli kaynağını geliştirmiş ülkeler özellikle de altı ülke (ABD, İngiltere, Fransa, Hollanda, Almanya ve Japonya) oluşturmuştur. Bu altı ülke içinde de ABD ve İngiltere 1985 yılına kadar dünyadaki DYY'nin % 50'sinden daha fazlasını yapmışlardır. Hatta ikinci dünya savaşına kadar İngiltere, savaş sonrasında 1970'lerin ortalarına kadar da ABD, dünyanın DYY'ın yaklaşık yarısını tek başlarına sağlamışlardır. Bu iki öncü ülkeden sonra DYY stokuna en fazla katkıyı yapan ülkeler sırasıyla Fransa, Hollanda, Almanya ve Japonya'dır. Japonya özellikle 1987-1995 döneminde ABD ve İngiltere'nin arkasında en fazla DYY yatırımı yapan ülke konumuna yükselmiştir. Bu dört ülke zaman zaman değişen oranlarda birlikte, dünya DYY stokuna % 18-33 arasında bir katkı yapmışlardır. Diğer gelişmiş ülkelerin payı da sürekli artış göstermiştir. Bu ülkeler içerisinde özellikle İsviçre, Kanada, İtalya, ve İsveç sırasıyla en büyük paya sahip olup %7-15 arasında değişen oranlarda DYY stokuna katkı yapmışlardır⁹⁶.

---

⁹⁶ Nuri Yavan, a.g.e, s.47.

GOÜ'den kaynaklanan DYY zaman içinde sürekli artış göstermiştir. 1960 yılında dünyadaki DYY'ının %99'u gelişmiş ülkelerden kaynaklanmakta iken, GOÜ'in payı %1'i ancak bulmaktaydı. 25 yıl sonra 1985 yılında GOÜ'in payı %3'ü geçmiyordu. Ancak 1990'larda Doğu Asya'da ortaya çıkan Yeni Sanayileşen Ülkeler (Güney Kore, Hong-Kong, Singapur, Tayvan ve Çin) bu gidişatı büyük ölçüde değiştirdi. Bunun sonucunda GOÜ'lerden kaynaklanan DYY, 2000'li yıllarda toplam dünya DYY'sinin %10'unu aştı.

Tablo 2'de 1995–2009 döneminde dünyada DYY'ına ilişkin rakamlar hem yatırım yapılan, hem de yatırım yapan ülkeler açısından gösterilmiştir. 1995–2000 döneminde ortalama yıllık 730,5 milyar dolar olan toplam DYY 2005 yılında 973,3 milyar dolara çıkmıştır. 2007 yılında DYY rekora ulaşmıştır: yaklaşık 2,1 trilyon dolar. UNCTAD'ın verilere göre, 2008 finansal ve ekonomik krizin derinleşmesiyle, küresel DYY akışlarının düzeyi tarihi bir düşüş yaşamıştır. 2008 yılında DYY %16'lık bir düşüş yaşamış ve 1,77 trilyon dolarda kalmıştır.

Tablo 2 ve 3'de görüldüğü gibi bu yatırımlardan en fazla pay alanlar gelişmiş ülkelerdir. Nitekim gelişmiş ülkelerin oranı 1995–2000 döneminde %73,2 ve 2007 yılında %68,8'dir. Gelişmiş ülkeler içinde de en fazla DYY'ı, Avrupa Birliği'ne yapılmaktadır. 2007 yılında bu bölgede 923,8 milyar dolar DYY'ı gerçekleştirilmiştir. 1995-2000 döneminde ortalama %25,8 olan az gelişmiş ülkelerin payı 2004 yılında 1995-2000 ortalamasının üzerine çıkabilmiştir. 2008 yılında ise küresel krize rağmen DYY en yüksek nokta olan 630 milyar dolara ulaşmıştır. Oysa bu ülkelerin kalkınmaları açısından DYY'ından beklentileri daha çok büyüktür.

UNCTAD'ın 2009 raporu, gelişmiş ülkeler ile GOÜ arasındaki farkları da ortaya koyarken; 2008 yılında, DYY girişlerinin gelişmiş ülkelerde %29 azalmayla 962 milyar dolara, GOÜ'de %17 artışla 621 milyar dolara, geçiş ekonomilerinde ise %26 artış ile 114 milyar dolara ulaştığını gösterdi. GOÜ ve geçiş ekonomilerinin girişlerden aldıkları payın, 2007 yılında %31'den, 2008 yılında %43'e yükselmesi krizin DYY akışları üzerindeki etkilerinden biri oldu.

Gelişmiş ve GOÜ'e yapılan DYY'nin bölgesel dağılımını gösteren tablo 1'de görüldüğü gibi DYY'nin bölgesel dağılımında da gelişmiş ülkeler ön plana çıkmaktadır. DYY'lerin dünya üzerinde dağılımına bakıldığında, Tablo 1'e göre 2005 yılında gelişmiş ülkelere 613,1 milyar dolarlık yatırım yapılırken, GOÜ'e 329,3 milyar dolarlık yatırım yapılmıştır. 2006 ve 2007 yıllarında sırasıyla gelişmiş ülkeler 972,8 ve 1 444 milyar dolarlık yatırıma ev sahipliği yaparken GOÜ 433,8 ve 564,9 milyar dolarlık yatırıma ev sahipliği yapmıştır. Bu miktarlar göstermektedir ki, DYY'e büyük oranda ev sahipliği yapan ülkeler gelişmiş ülkelerdir.

Tablo 2: Bölgelere Göre Gerçekleşen Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Dağılımı, 1995–2009 (Milyar ABD Doları)

Bölge/ülke	İçer Doğru DYY					Dışer Doğru DYY								
	1995/2000(yıllık ortalaması)	2004	2005	2006	2007	2008	2009	1995/2000(yıllık ortalaması)	2004	2005	2006	2007	2008	2009
❖ Gelişmiş Ülkeler	534,9	414,2	613,1	972,8	1 444	1 018,2	565,8	626,3	795,1	742,0	1 157,9	1 923,8	1 571,8	820,6
• Avrupa	323,3	227,7	506,1	631,7	988,4	551	378,3	446,2	411,5	689,9	799,6	1 367,6	992,1	439,5
➤ AB	310,0	223,3	498,4	590,3	923,8	536,9	361,9	416,9	377,3	609,7	697,2	1 287,2	915,7	388,5
• Japonya	4,6	7,8	2,8	-6,5	22,5	24,4	11,9	25,1	31,0	45,8	50,3	73,5	128	74,6
• ABD	169,7	135,8	104,8	237,1	265,9	324,5	129,8	125,9	294,9	15,4	224,2	393,5	330,4	248
❖ GÜ	188,3	290,4	329,3	433,8	564,9	630	478,3	74,5	120,4	122,7	215,3	292,1	296,2	229,1
• Afrika	9,0	22,1	38,2	57,1	63,1	72,1	58,5	2,4	2,1	2,3	7,2	10,6	9,9	4,9
• Latin Amerika/ Karayipler	72,9	95,1	77,1	93,3	163,6	183,1	116,5	21,1	28,0	36,0	63,6	55,9	82	47,4
• Asya /Okyanusya	106,4	173,2	214,0	283,4	338,2	374,6	303,2	51,0	90,4	84,4	144,5	225,5	204,3	176,7
➤ Asya	105,9	172,9	213,8	282,1	336,9	372,7	301,3	51,0	90,3	84,3	144,4	225,5	204,2	176,7
✓ Batı Asya	3,3	20,5	43,6	67,6	78,1	90,2	68,3	0,9	8,1	12,9	24,0	47,3	37,9	23,3
✓ Doğru Asya	70,7	106,3	116,2	131,8	151	185,4	154,8	39,6	62,9	49,8	82,3	110,3	131,8	116,8
o Çin	41,8	60,6	72,4	72,7	83,5	108,3	95	2,0	5,5	12,3	21,2	22,4	52,1	48
✓ Güney Asya	3,9	10,7	14,4	27,8	33,8	49,6	41,4	0,3	2,3	3,5	14,9	17,7	18,9	15,2
✓ Güneydoğu Asya	28,0	35,5	39,6	55,0	73,9	47,2	36,8	10,2	17,0	18,1	23,3	50,1	15,3	21,2
➤ Okyanusya	0,5	0,3	0,2	1,3	1,3	1,9	1,8	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0
❖ Geçiş Ekonomileri	7,3	30,3	30,9	54,5	90,9	122,5	69,9	2,0	14,1	14,3	23,7	51,5	60,6	51,1
• Güneydoğu Avrupa	1,2	3,5	4,8	9,9	12,8	12,6	7,5	0,1	0,4	0,3	0,4	1,3	1,8	1,4
• BDT	6,1	26,8	26,1	44,7	78,1	109,8	62,3	1,9	13,8	14,0	23,3	50,1	58,7	49,7
Dünya	730,5	734,9	973,3	1 461,1	2 099,9	1 770,8	1 114,1	702,8	929,6	879,0	1 396,9	2 267,5	1 928,7	1 100,9

Kaynak: CNUCED, **Rapport sur L'investissement dans le Monde, 2009. Sociétés Transnationales, Production Agricole et Développement**, version

française. New York et Genève, 2009, s.18 ve UNCTAD, "World Investment Report 2010: Investing in a Low-Carbon Economy" United Nations, New York and

Geneva, 2010, s.167-171

Tablo 3:Bölgelere Göre Gerçekleşen Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Dağılımı. 1995-2009 (Yüzde)

Bölge/ülke	İçe Doğru DYY						Dışa Doğru DYY							
	1995/2000 (yıllık ortalaması)	2004	2005	2006	2007*	2008*	2009*	1995/2000 (yıllık ortalaması)	2004	2005	2006	2007*	2008*	2009*
Dünya (DYY'in değeri)	730,5	734,9	973,3	1 461,1	2 099,9	1 770,8	1 114,1	702,8	929,6	879,0	1 396,9	2 267,5	1 928,7	1 100,9
Gelişmiş Ülkeler	73,2	56,4	63,0	66,6	68,8	57,5	50,8	89,1	85,5	84,4	82,9	84,8	81,5	74,6
GOÜ	25,8	39,5	33,8	29,7	26,9	35,6	42,9	10,6	13,0	14,0	15,4	12,9	15,5	20,8
Geçiş ekonomileri	1,0	4,1	3,2	3,7	4,3	6,9	6,3	0,3	1,5	1,6	1,7	2,3	3,1	4,6

Kaynak : CNUCED, **Rapport sur L'investissement dans le Monde, 2009. Sociétés Transnationales, Production Agricole et Développement**, version française. New York et Genève, 2009, S.18

(*) işaretli yıllara ait oranlar Tablo 2'den yararlanılarak tarafdından hesaplanmıştır.

2008 yılında ise gelişmiş ülkelere yapılan yatırımlar bir önceki yıla oranla düşerek 1018,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. GOÜ'e yapılan yatırımlar artarak 630 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır. GOÜ'de ise 372,7 milyar dolarlık (yaklaşık %10 artış) yatırımla Asya ülkeleri ön plana çıkmaktadır. Afrika bölgesine gerçekleşen yatırımlar sürekli artış göstermiş özellikle 2008 yılında 72,1 milyar dolara ulaşmıştır.

2000 yılından 2004 yılına kadar Latin Amerika ve Karayipler bölgesine yönelik yatırımlar düşüş eğiliminde olmuştur, 2005 yılından sonra artış göstermiştir 2008 yılında 183,1 milyar dolar gerçekleştirmiştir. Orta ve Doğu Avrupa'ya yönelik DYY 2005 yılından sonra artışlar meydana gelmiştir ve 2008 yılında krize rağmen 122,5 milyar dolar yatırım çekebilmiştir.

2008 yılında görülen genel düşüş üç büyük ülke grupları arasında aynı biçimde görülmemiştir. Bu finansal kriz gelişmiş ülkelerde patlak vermiştir, 2008 dönemi başında DYY akışları azalış yaşarken GOÜ'de ve geçiş ekonomilerde artmaya devam etmişlerdir.

Var olan veriler gösteriyor ki bu ekonomik grupları arasında DYY'da düşüşler yaşanmıştır. 2008 yılında gelişmiş ülkelere giden DYY akışlarının düşüşün sebebi, uluslararası satın alma ve birleşmelerin 5 yıl başarıdan sonra satışların %39 azalmasıdır, Avrupa da bu tip işlemler %56, Japonya da ise %43 azalmıştır.

2008 yılının ilk yarısında, GOÜ gelişmiş ülkelere göre krize karşı daha iyi dayanabilmişler. GOÜ'in finansal sistemi, ABD ve Avrupa'nın çok sarsılan bankacılık sistemlerine çok katılmadığı için çok etkilenmemiştir. Ham maddelerin fiyatları yükseldiği için bu ülkeler sabit bir ekonomik büyüme sürdürmüşlerdir. DYY akışları bu ülkelerde artmaya devam etmiş, ama artış önceki yıllara göre daha yavaş bir ritimle gerçekleşmiştir.

UNCTAD'ın 2010 raporunda DYY 2009 yılında tahmin edildiği gibi düşüş yaşamıştır. Dünya genelinde DYY girişleri 2009 yılında bir önceki yıla göre %37 düşüşle 1,1 trilyon dolara geriledi. Krizin etkilerinin sınırlı kaldığı 2008 yılında düşüş %16 iken, 2009 yılında daha keskin bir düşüş olduğuna dikkat çekti.

2009 yılında DYY gelişmiş ülkelerde %44 düşüşle 560 milyar dolara, GOÜ ve geçiş ekonomilerde %27 düşüşle 548 milyar dolara gerilemiştir.

DYY girişlerindeki düşüşün nedenleri temelde küresel krizin daralttığı finansman olanakları ile ilişkili olduğu görülmekte. Finansal kaynaklara erişimdeki kısıtlar nedeniyle yatırım yapabilme kapasitelerinde azalma, büyümeye ilişkin olumsuz beklentiler nedeniyle yatırım eğilimlerinde azalma ve finans piyasalarındaki likidite sıkışıklığı nedeniyle, birleşme ve satınalma işlemlerinde düşüş olmuştur. Dış ülkelerdeki sermayenin ana ülkeye geri dönmesi, ters yönlü (iştirakten ana firmaya) şirket içi krediler ve ana firmalara borçların ödenmesine bağlı olarak yatırımların geri çekilmesi/elden çıkarılması işlemlerinde artış düşüşe neden olan diğer bir etkidir⁹⁷.

GOÜ'nin hem girişler hem de çıkışlardaki paylarının önemli ölçüde arttığını görülmektedir, küresel kriz döneminde düşüşlerin GOÜ için daha yavaş olmamasında GOÜ'nin bu dönemdeki genel ekonomik performansının önemli rol oynadığı belirtilmektedir⁹⁸.

2009 yılında DYY gelişmiş ülkelerde %44 düşüşle 566 milyar dolara, GOÜ'de ise %27 düşüşle 548 milyara gerilemiştir. Gelişmiş bölgelerin DYY'dan aldıkları pay azalırken, gelişmekte olan bölgelerin paylarının arttığına dikkat çekmektedir.

---

⁹⁷ YASED, **Dünya Yatırım Raporu 2009**, İstanbul, 2010, s.5.

⁹⁸ <http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/haberler/duyurular/Pages/UNCTAD2010BB.aspx>

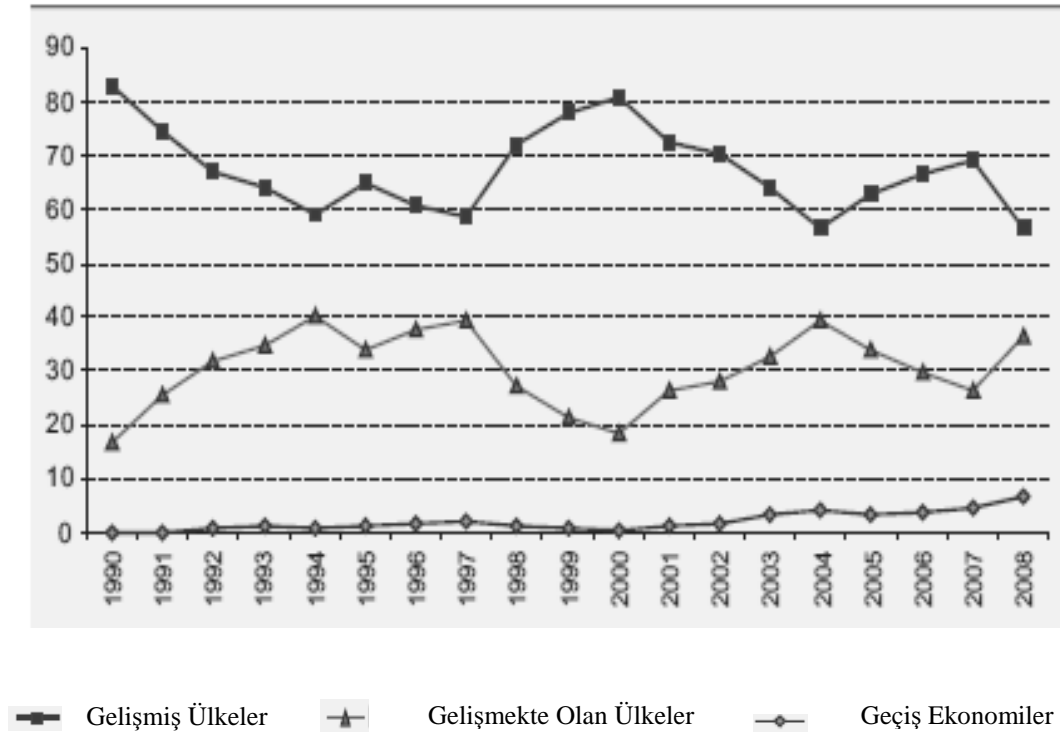
Avrupa DYY'dan en fazla pay alan bölge oldu. Gelişmekte olan bölgeler arasında ise geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi Güney ve Doğu Asya öne çıkmıştır.

Tablonun sağ yarısında ülke gruplarının ve bazı ülkelerin yaptıkları DYY'ına yer verilmiştir. Tablo bir kez daha DYY'ını yapan ve bu yatırımlarının yöneldiği ülkelerin ağırlıklı olarak sanayileşmiş ülkeler olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Grafik 2'den 2009 yılında 2000'e göre gelişmiş bölgelerin DYY'dan aldığı pay azalırken gelişmekte olan bölgelerin payının arttığı görülmektedir.

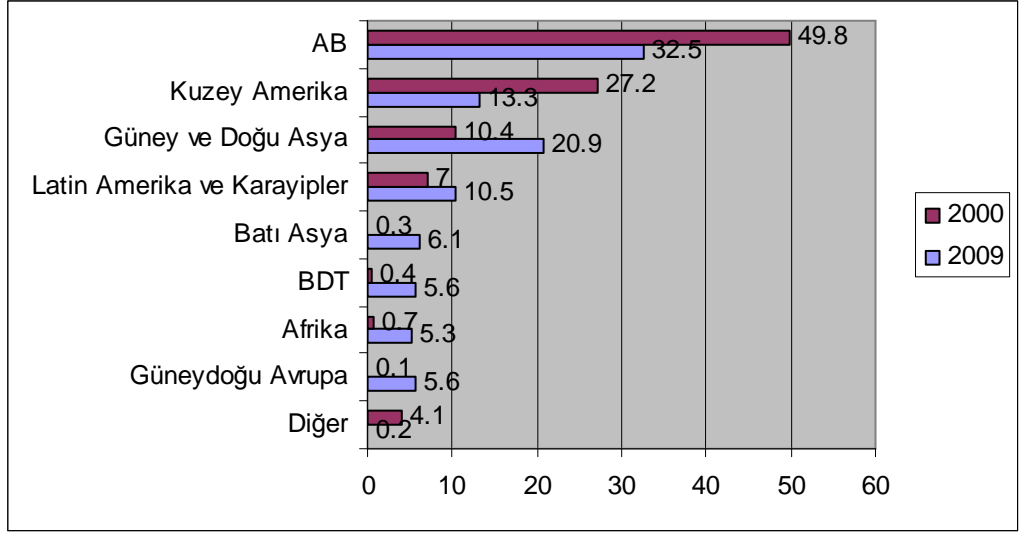
Yukarıdaki açıklamalar da göstermektedir ki, DYY'ının büyük çoğunluğu bir sanayileşmiş ülkeden başka bir sanayileşmiş ülkeye girmektedir. Kalkınmaları açısından taşıdığı büyük öneme karşın, 2000 yılından sonra artış göstermiş olsa da, az gelişmiş ülkelere giden yatırımlar oldukça düşük düzeylerde kalmaktadır.

Grafik 1: Ülke Gruplarının DYY Akışlarından Aldıkları Paylar, 1990-2008 (%)

Kaynak: UNCTAD, **World Investment Report 2009: Transnational Corporations, Agricultural Production and Development**, United Nations, New York and Geneva, 2009. s.4

Grafik 2: Doğrudan Yabancı Yatırımların Bölgesel Dağılımı

Kaynak: http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/haberler/basin_bultenleri/Documents/YA-SED-BasinSunumu-22072010.pdf

B. Uluslararası Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri

DYY'ı en fazla çeken ülkelere bakıldığında ise 129,9 milyar dolar ile ABD başta gözüküyor. Burada ABD'nin büyük pazar potansiyeli ve yüksek teknolojiye dayalı sanayi yapısının önemi öne çıkıyor. Daha sonra 95 milyar dolar ile Çin ve 59,6 milyar dolar ile Fransa geliyor.

GOÜ arasında olan Çin, çektiği 95 milyar dolarlık yatırım ile 2009 yılında ilk defa ikinci sırada. Çin'in yabancı sermaye çekme özelliğinin ağırlıklı olarak ucuz işgücü ve belirli bir satın alma gücüne ulaşmaya başlayan Çin halkının oluşturduğu talepten kaynaklandığı dikkat çekiyor. Hemen arkalarından Tablo 4'de görüldüğü gibi Hong Kong (48,4 Milyar Dolar), İngiltere (45,7 Milyar Dolar), Rusya (38,7 Milyar Dolar), Almanya (35,6 Milyar Dolar), Suudi Arabistan (35,5 Milyar Dolar), Hindistan (34,6 Milyar Dolar) ve Belçika (33, 8 Milyar Dolar) gelmektedir.

Tablo 4: En Fazla Doğrudan Yabancı Yatırım Çeken Ülkeler (2009)

2009	2008	Ülke	Miktar (Milyar\$)
1	1	ABD	129,9
2	3	Çin	95,0
3	7	Fransa	59,6
4	9	Hong Kong,Çin	48,4
5	4	İngiltere	45,7
6	5	Rusya Fed.	38,7
7	17	Almanya	35,6
8	15	Suudi Arabistan	35,5
9	14	Hindistan	34,6
10	2	Belçika	33,8
11	21	İtalya	30,5
12	37	Lüksemburg	27,3
13	206	Hollanda	26,9
14	12	Brezilya	25,9
15	13	İngiliz Virjin Ad.	25,3
16	207	İrlanda	25,0
17	11	Avustralya	22,6
18	10	Kanada	18,7
19	30	Singapur	16,8
20	6	İspanya	15,0

Kaynak:http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/haberler/basin_bultenleri/Documents/YA-SED-BasinSunumu-22072010.pdf

C. Uluslararası Doğrudan Yabancı Yatırım Çıkışları

Tablo 5'den izlenebileceği gibi 2009 yılında, en büyük uluslararası DYY olarak ABD (248,1 Milyar Dolar) ve Fransa (147,2 Milyar Dolar) başta gelirken, gelişmiş ülkeler kaynaklı yatırımlar toplam uluslararası DYY'ların %75'ini oluşturdu. GOÜ 2009 yılında 280 milyar dolarlık dış yatırım yapmışlar. Bu ülkeler arasında Hong Kong (52,3 Milyar Dolar), Çin (48 Milyar Dolar) ve Rusya (46,1 Milyar Dolar) dikkati çekmektedir.

Özetle, DYY'ını yapan/ çeken önemli ülkelerin sıralanmasında da değişiklikler olmuştur. ABD birinciliğini muhafaza ederken birçok GOÜ ve geçiş ekonomi ülkeleri önemli yatırım yapan/ çeken ülkelerinden olmuştur. Bazı Avrupalı ülkeler ise bu sıralamada yer kaybetmiştir, İngiltere DYY çeken ve yapan Avrupa'da

birinciliği kaybetmiştir. Japonya ise DYY çeken ülke olarak pozisyonunu iyileştirmiştir.

Tablo 5: En Fazla Doğrudan Yabancı Yatırım Yapan Ülkeler (2009)

2009	2008	Ülke	Miktar (Milyar\$)
1	1	ABD	248,1
2	2	Fransa	147,2
3	6	Japonya	74,7
4	4	Almanya	62,7
5	13	Hong Kong,,Çin	52,3
6	11	Çin	48,0
7	10	Rusya Fed.	46,1
8	14	İtalya	43,9
9	7	Kanada	38,8
10	17	Norveç	34,2
11	19	İsveç	26,5
12	15	İng. Virjin Ad.	20,8
13	28	İrlanda	18,5
14	3	İngiltere	18,4
15	16	Avustralya	17,8
16	21	Hollanda	16,3
17	8	İspanya	16,3
18	27	Danimarka	15,8
19	12	İsviçre	15,5
20	24	Lüksemburg	15,0

Kaynak:http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/haberler/basin_bultenleri/Documents/YA-SED-BasinSunumu-22072010.pdf

D. Doğrudan Yabancı Yatırımların Sektörel Dağılımı

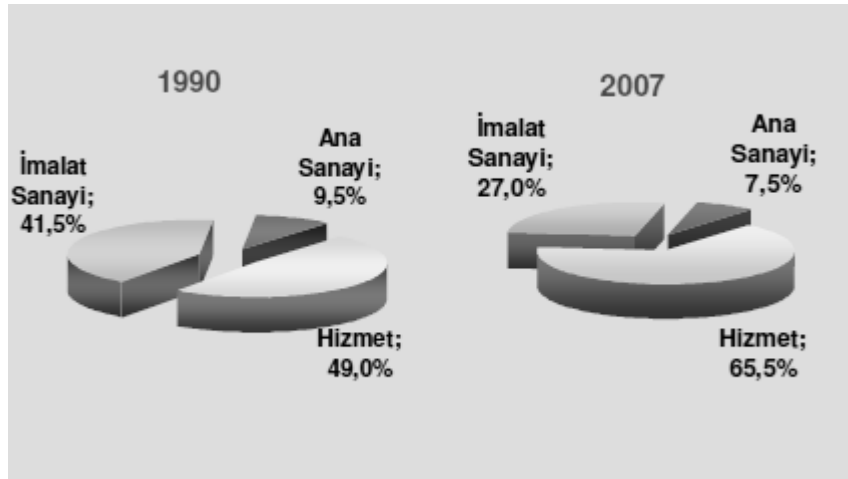
1980'den sonrası DYY, sektörel kompozisyon bakımından büyük bir dönüşüm geçirmiştir. DYY, İkinci Dünya Savaşı'na kadar en fazla birincil sektöre ilgi gösterirken. Savaş sonrası dönemde ilgi imalat sanayi sektörüne yönelmiştir. Dolayısıyla 1980'lere kadar en fazla DYY'yi imalat sanayi çekmiştir. Ancak 1980'lerin başında hizmet sektörüne doğru dönüş başlamış ve sonuçta hizmetler DYY'nin günümüzdeki hâkim yatırım alanı haline gelmiştir. Ne var ki bu dönemde gerek birincil sektöre gerekse sanayi sektörüne yönelik yatırımlar oransal olarak azalmış olmakla birlikte miktar açısından artış göstermiştir.

Tarihsel olarak birincil sektördeki DYY, doğal kaynaklara dayalı faaliyetlerde (madencilik, enerji kaynakları çıkarımı ve ticari tarım ürünleri) yoğunlaşmıştır. Günümüzde bu sektörde yapılan yatırımlar azalmakla birlikte ÇUŞ'ler halen tarımsal ürün ve hammaddeler ile madencilik ve özellikle petrol çıkarımına dayalı alanlarda yatırımlarını hem korumakta hem de sürdürmektedir⁹⁹.

ÇUŞ'lerin sanayi sektörüne yaptığı yatırımlar üç alanda yoğunlaşmaktadır:

1. Teknolojik olarak ileri ve sermaye yoğun sektörler (ilaç, bilgisayar, bilimsel araçlar, elektronik ve sentetik lifler gibi);
2. Büyük hacimli orta düzeyde teknoloji gerektiren tüketim malları sanayileri (otomotiv, lastik, beyaz eşya gibi);
3. Seri üretim yapılan markalı tüketim malları sanayileri (sigara, içecek, temizlik ve yiyecek ürünleri gibi)

Grafik 3: Doğrudan Yabancı Yatırımların Stokunun Sektörel Dağılımı

Kaynak: http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/haberler/basin_bultenleri/Documents/UNCTAD2009-tr-17-09-2009.pdf

⁹⁹ Nuri Yavan, a.g.e, s.44.

DYY'nin sektörel kompozisyonunda yaşanan en önemli değişim hizmet sektöründe meydana gelmiştir. DYY akışlarında imalat sanayinin payı düşerken, hizmetler sektörünün payı artmaktadır.

Hizmet sektörü 1970'lerde DYY'nin ancak %33'ünü oluştururken. 1990'larda bu pay %50'ye yaklaşmış, 2007 ise %65,5'e ulaşmıştır. Aynı dönemde birincil sektörün payı %19'dan %9,5'a ve oradan da % 7,5'e inerken, imalat sanayi önce %53'den %41,5'e, sonra da %27' ye gerilemiştir.

DYY yoluyla hizmetlerin uluslararasılaşması neticesinde yaşanan bu olağanüstü gelişme, hem iç ve dış doğrudan yatırımları, hem de gelişmiş ve GOÜ'in yatırımlarını bu sektöre yöneltmiş ve sonuçta bu sektör DYY'nin her yönüyle hâkim sektörü haline gelmiştir.

Hizmet sektörüne gelen yabancı sermaye, özellikle finansal hizmetler (bankacılık ve sigortacılık), ticaretle ilişkili hizmetler (toptancılık, pazarlama ve dağıtım), telekomünikasyon hizmetleri, iş hizmetleri (danışmanlık, reklamcılık, otelcilik, ulaşım ve inşaat) ve bazı tüketici hizmetleri (perakendecilik, hazır-hızlı yiyecek yani fast-food) gibi servislerde yoğunlaşmaktadır¹⁰⁰.

DYY'nin sektörel dağılımı son yıllarda önemli değişikliklere uğramıştır. DYY'nin sektörel dağılımında ortaya çıkan değişmeler genel olarak dünya ekonomisinde ortaya çıkan gelişmelerle yakından ilgili görünmektedir. Sektörel dağılımında en çok dikkati çeken gelişme, son on yılda tarım sektörünün payının yarı yarıya azalmış olması ve tarım sektöründeki bu düşüşün büyük ölçüde hizmetler sektörünün payının aynı oranda artmasıyla birlikte ortaya çıkmasıdır. İmalat sektörünün payının ise hemen hemen sabit kaldığını görülmektedir.

Bu eğilim bölgesel açıdan bakıldığında, hem gelişmiş hem de GOÜ açısından aynı eğilimdedir. Hizmetler sektöründeki artış bu sektörde özellikle Uruguay görüşmeleri ile birlikte korumacılığının azaltılması ve serbestleştirmeye gidilmesi

---

¹⁰⁰ Nuri Yavan, a.g.e, s.46.

yolunda adımlar atılmasının etkisi ile olmuştur. Ayrıca birçok hizmet sektöründe sağlanan hizmetin ticaretinin mümkün olmaması veya ihraç edilmemesi bu alanda DYY'a gidilmesini gerektirmiştir. Hizmetler sektörü içinde en büyük pay ise finans sektörünün olmuştur. Finans sektöründeki bu artışta her ne kadar ÇUŞ'lerin imalat veya diğer sektörlerdeki bağlı işletmelerinin ihtiyaçlarını karşılamak ve işlerini kolaylaştırmak için bu alana yatırım yapmak zorunda olmaları önemli bir etken olarak görülse de, bu artışta finans sektörünün özellikle gelişmiş ülkelerde birleşme ve ele geçirmeler yoluyla bir yeniden yapılanma sürecine girmelerinin de büyük etkisi vardır¹⁰¹.

IV. DÜNYA'DA ŞİRKET SATIN ALIMLARI VE BİRLEŞMELERİ

Daha önce değinildiği gibi, DYY'ı, sıfırdan başlanarak yeni bir üretim tesisinin kurulması veya mevcut tesislerin birleştirilmesi ya da satın alınması biçiminde yapılmış olabilir.

Tablo 6'da 1987-2008 döneminde dünyada şirket satın alım veya birleşme biçiminde yapılan bir milyar doların üzerinde olan DYY ile ilgili veriler yer almaktadır. Bu tür yatırımlarda değer olarak 1996 yılından sonra hızlı bir artış yaşanmıştır. DYY'ın oranı olarak bakıldığında da, 1998 yılında yaklaşık 20 puanlık bir sıçrama görülmektedir.

1987 yılında toplam değeri 39 milyar dolar olan 19 satış işlemi yapılmışken 1997'de bu sayı 73'e, toplam değer de 146 milyar dolara çıkmıştır. Bu yıldan sonra işlem sayısının artış hızı devam etmiştir. 2000 yılında 207'ye ulaşmıştır. 2000'den sonra dünyada yaşanan mali krizler sebebiyle bu tür yatırımların hacmi azalmıştır. 2005 yılında işlem sayısı 182, toplam yatırım değeri 569 milyar dolardır. 2006 yılında tekrar canlanmaya başlamıştır ve 2007 yılında rekoru kırmıştır, işlem sayısı 319, toplam değeri ise 1197 milyar dolar olmuştur ve yeniden mali kriz gelmesiyle 2008 yılında işlem sayısı düşüş yaşamıştır işlem sayısı 251, toplam değeri ise 823 milyar dolar olmuştur.

---

¹⁰¹ UNCTAD, **World Investment Report 1999: Foreign Direct Investment and The Challenge of Development.**, United Nations, New York, 1999, s. 27-28.

Tablonun son sütununda dünyadaki toplam DYY'ı içindeki şirket satın alımı ve şirket birleşmeleri biçiminde yapılan yatırımların payları yer almaktadır. Ekonomik krizlerin yaşandığı 1990 başları ve 2000 yılı başlarında ve 2008 yılında bu oranlarda düşüş görülmesine karşın, dönemin sonralarında yeniden bir artış ortaya çıkmış ve örneğin 2007 de oran %70,4 olmuştur.

Son yıllardaki gelişmeler topluca değerlendirildiğinde DYY açısından çok önemli bir değişim gözlenmektedir. Artık DYY'ın üçte ikisi şirket birleşme ve satın alımı şeklinde gerçekleşmektedir. Buradan yola çıkılarak doğrudan yabancı yatırım çeken ülkelerin belli bir ekonomik gelişme düzeyine ulaşmış olmasının giderek daha fazla önem kazandığı söylenebilir. İç piyasasında yeterli gelişmeyi gösterememiş. Şirketleşmede zayıf olan “en az gelişmiş ülkeler” grubunun DYY çekme olasılığı düşüktür.

**Tablo 6: Dünyadaki Şirket Satın Alımı ve Birleşmeleri
(Milyar Dolar ve Yüzdesi) 1987–2008**

Yıllar	İşlem sayısı	Değeri (Milyar Dolar)	DYY Toplamının Yüzdesi
1987	19	39	40,1
1988	24	53	38,7
1989	31	68	40,8
1990	48	84	41,7
1991	13	32	27,0
1992	12	24	21,0
1993	18	38	30,5
1994	36	73	42,5
1995	44	97	41,9
1996	48	100	37,9
1997	73	146	39,4
1998	111	409	59,0
1999	137	578	64,0
2000	207	999	74,0
2001	137	451	61,7
2002	105	266	55,0
2003	78	184	44,8
2004	111	291	51,5
2005	182	569	61,3
2006	215	711	63,6
2007	319	1197	70,4
2008	251	823	68,3

Kaynak: UNCTAD, **World Investment Report 2009: Transnational Corporations, Agricultural Production and Development** United Nations, New York and Geneva, 2009. s.4

UNCTAD 2009 yılı raporuna göre günümüzde dünya ekonomisinde yaklaşık 82000 ÇUŞ'ler vardır ve bu ÇUŞ'ler yaklaşık 810000 yabancı şubeden oluşmaktadır. Bu işletmeler küresel ekonomide hala çok önemli bir rol oynamaktadır. Şöyle ki, ekonomik gözlemlere göre, 2008 yılında toplam mal ve hizmetlerin küresel ihracatları yaklaşık 1/3'i ÇUŞ'lerin yabancı şubeleri tarafından yapılmaktadır ve yaklaşık 77 milyon kişi çalıştırılmaktadır. Buna rağmen ÇUŞ'ler 2008 krizinden etkilenmiştir ve resesyon dönemi yaşamıştır. 2008 yılında 2006 ve 2007 yıllarına göre, dünyada içe doğru DYY stoku % 4,8 azaldığı için ÇUŞ'lerin yabancı şubelerinde gayri safi üretim, satışlar, istihdam ve aktiflerde düşüş gözlenmiştir.

Tablo 7'de son yıllara ilişkin DYY ve uluslararası üretime veya ÇUŞ'lere ait son yıllardaki gelişmeler gösterilmektedir.

Tablo 7'de görüldüğü gibi, DYY ile ilgili makroekonomik göstergeler yıllar itibariyle artış göstermiştir. 2008 yılında krizin etkisiyle aynı göstergelerde azalma yaşanmıştır.

1982 yılında dışa doğru DYY'ın brüt sabit sermaye yatırımları içindeki payı %0,97 iken bu oran 1990, 2007 ve 2008 yıllarında sırasıyla %4,69; %17,32; %13,44 düzeyine ulaşmıştır. Bu durum dünya ölçeğinde yatırımlar içinde DYY'ın ağırlığının önemli bir sıçrama gösterdiğine işaret etmektedir.

Birleşmeler ve satın almaları önceki başlıklarda belirttiğimiz gibi en önemli DYY'ın türüdür. 1990 yılında toplam işlemleri 112 iken 2007 yılında 1031 işlem yapılmıştır.

Diğer bir önemli husus DYY'ın satışlarının aşırı derece artmasıdır. Bunu DYY'ın sağladığı önemli kârların göstergesi olarak görmek mümkündür. Yabancı şubelerin satışları 1982 yılında 2530 milyar dolar oluşurken 2007 yılında 31764 milyar dolara ulaşmıştır ve 2008 yılında krizin etkisiyle düşüş yaşamıştır, o yıl satışlar 30311 milyar dolardır.

Tablo 7: Doğrudan Yabancı Yatırımları ve Uluslar arası Üretime İlişkin Bazı Göstergeler

Göstergeler	Cari Fiyatlarla Oluşan Değerler (Milyar dolar)						Yıllık Büyüme Oranları (Yüzde)						
	1982	1990	2007	2008	1986-1990	1991-1995	1996-2000	2005	2006	2007	2008		
İçer Doğru DYY	58	207	1 979	1 697	23,6	22,1	39,4	32,4	50,1	35,4	-14,2		
Dışa doğru DYY	27	239	2 147	1 858	25,9	16,5	35,6	-5,4	58,9	53,7	-13,5		
İçer Doğru DYY stoku	790	1 942	15 660	14 909	15,1	8,6	16	4,6	23,4	26,2	-4,8		
Dışa doğru DYY stoku	579	1 786	16 227	16 206	18,1	10,6	16,9	5,1	22,2	25,3	-0,1		
Satınalma ve Birleşmeler	..	112	1 031	673	32,0	15,7	62,9	91,1	38,1	62,1	-34,7		
Yabancı Şubelerin Satışları	2 530	6 026	31 764	30 311	19,7	8,8	8,1	5,4	18,9	23,6	-4,6		
Yabancı Şubelerin Gayri Safi Üretimi	623	1 477	6 295	6 020	17,4	6,8	6,9	12,9	21,6	20,1	-4,4		
Yabancı Şubelerin Toplam Varlıkları	2 036	5 938	73 457	69 771	18,1	13,7	18,9	20,5	23,9	20,8	-5,0		
Dışarıdaki Bağlı İşletmelerin İhracatları	635	1 498	5 575	6 664	22,2	8,6	3,6	13,8	15	16,3	15,4		
Yabancı Şubelerin Sağladığı İstihdam (bin kişi)	19 864	24 476	80 396	77 386	5,5	5,5	9,7	8,5	11,4	25,4	-3,7		
Dünya Ekonomisine İlişkin Bazı Göstergeler													
GSYİH(cari fiyatlar)	11 963	22 121	55 114	60 780	9,5	5,9	1,3	8,4	8,2	12,5	10,3		
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	2795	5 099	12 399	13 824	10	5,4	1,1	11,8	10,9	13,8	11,5		
Patent Gelirleri	9	29	163	177	21,1	14,6	8,1	10,6	9,1	16,1	8,6		
Mal ve Faktör Dışı Hizmetlerin İhracatları	2395	4 414	17 321	19 990	11,6	7,9	3,7	13,8	15	16,3	15,4		

Kaynak: UNCTAD, World Investment Report 2009: Transnational Corporations, Agricultural Production and Development, United Nations, New York and Geneva, 2009. s.18

1982 yılında yabancı şubelerin gayri safi üretiminin, küresel GSYİH içindeki payı % 5,2 iken 1990, 2007 ve 2008 yıllarında sırasıyla %6,67, %11,42 ve %9,9 bir paya sahip çıkmışlardır. Bu durum yabancı şubelerin küresel üretime katkı getirdiğini açıkça göstermektedir.

Dışarıdaki bağlı işletmelerin ihracatları da çok önemlidir. 1982 yılında 635 milyar dolar olan bağlı işletmelerin ihracatları 1990, 2007 ve 2008 yıllarında sırasıyla 1498, 5575 ve 6664 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bunu DYY'ın ev sahibi ülkelere sağladığı önemli olumlu etkilerinden biri olarak değerlendirebiliriz.

Yapılan DYY gittiği ülkelerde istihdam da sağlamaktadır. Tabloda görüldüğü gibi 1982'de yaklaşık 20 milyon kişi çalıştırılırken, 2009 yılında istihdam 80 milyon civarındadır. 2008 yılında yabancı şubelerin işçi sayısı 77 milyon civarına azalmıştır. İstihdam yaratma DYY'ın diğer önemli olumlu etkisi olduğu bu tabloda açıkça görülmektedir.

Böylece diyebiliriz ki DYY dünya ekonomisinde önemli bir yer almış ve son senelerde büyük bir sıçrama yaşamıştır.

DYY'ın analizi Dünya çapında ele alındıktan sonra üçüncü bölümde Cezayir ve ekonomisi hakkında genel bilgi verip DYY'ın genel durumu ve yabancı yatırımlara ilişkin mevzuat, rakamlar ve etkileri incelenecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CEZAYİR EKONOMİSİNDE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

I. CEZAYİR ÜLKE PROFİLİ

A. Cezayir Coğrafyası ve Tarihi

Akdenizli ve Afrikalı ülke olan Cezayir'in resmi adı Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyetidir, yüzölçümü 2 381 741 km²'dir Dünyanın en büyük yüzölçümüne sahip 10cu ülkesi olan Cezayir Afrika'nın en büyük yüzölçümüne sahip ikinci ülkesidir. 1200 km sahil şeridine sahip olan Cezayir'in sınır komşuları Fas, Tunus, Batı Sahra, Moritanya, Libya, Mali ve Nijer'dir.

Cezayir'in kıyıları genelde dağlara çok yakın ve sarpdır, fazla doğal liman yoktur. Kıyının hemen gerisinde Atlas Dağları, Fas'tan başlayarak doğuya doğru iki şerit halinde Tunus'a kadar 2400 km boyunca uzanır. Kuzeydeki dağ sırasına Tell Atlasları, güneydekine ise Sahra Atlasları denir. İki dağ silsilesi arasında büyük ovalar ve yaylalar yer alır. Bu iki sıra doğuda Tunus sınırına doğru birbirine yaklaşır. Cezayir'in en yüksek noktası, Sahra'nın ortasındaki Hoggar kitlesinde 3.003 metre yükseklikteki Tahat Atakor zirvesidir.

Cezayir topraklarının yaklaşık %87'i Büyük Sahra ile kaplıdır. Kuzeydeki dağlar ve bu dağların arasındaki sulak ve verimli ovalar kıyı boyunca dar bir şerit oluşturur. Cezayir toplam yüzölçümünün %4'ü Tell bölgesi ve %9'u yüksek yaylalardan oluşmaktadır¹⁰². Cezayir iklimi ise yağışlar genellikle batıdan doğuya doğru artar, kuzeyden güneye doğru azalır. En çok yağış alan yöre, Akdeniz'in nemli rüzgârlarına açık olan doğu kıyı şerididir.

İspanyolların 1505 yılında Mers-El-Kebir'i ve 1509 yılında Oran şehrini işgal etmelerinin ardından Cezayir'de Katolik baskısına karşı direniş hareketi başlamış ve Cezayirliler Osmanlı İmparatorluğunu çağırılmışlardır. Cezayir'deki, İspanyol

---

¹⁰² KPMG Algérie SPA, **Guide Investir en Algérie**, Edition 2009, s.9.

hâkimiyeti 1516 yılında son bulmuştur. Ancak İspanyolların Oran şehrindeki hâkimiyeti 1792'ye kadar devam etmiştir.

Cezayir'de 1830 yılındaki Fransız işgaline uğrayan başkent Cezayir, 5 Temmuz 1830'da Fransız egemenliğine geçmiştir.

1 Kasım 1954 tarihinde Ulusal Kurtuluş Cephesi (FLN) ve Ulusal Bağımsızlık Ordusunun (APN) kurulmasını müteakip, Cezayir'in Fransız Sömürge yönetimine karşı bağımsızlık mücadelesi başlamış ve 5 Temmuz 1962'de Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti ilan edilmiştir.

Cezayir daha çok Araplar ve Fransızlardan etkilenmiştir, Arapların bıraktıkları iz İslamiyetin yayılmasında ve Arapça resmi dilinde görülmektedir, Fransızlarınki ise kültür ve Fransızca dilinde görülmektedir, Ülkemde Fransızca ekonomik ve idari hayatta en çok konuşulan dil sayılmaktadır.

B. Siyasi ve İdari Yapı

Cezayir, başkanlık sistemi ile yönetilen bir Cumhuriyettir. Bağımsızlığını kazandığı 1962 yılından sonra FLN tarafından tek partili siyasi sistem çerçevesinde yönetilen Cezayir, 1989 yılında yapılan halkoylamasıyla kabul edilen yeni anayasayla çok partili sisteme geçmiştir. Ulusal Halk Meclisi, 4 yıl için seçilen 389 Milletvekilinden oluşmaktadır. Ulusal Halk Meclisinin yanında 144 Senatörden oluşan bir Ulusal Halk Konseyi faaliyet göstermektedir. 48 Vilayet, 3'er Senatör ile temsil etmektedir. Ülkenin başında 5 yılda bir seçilen cumhurbaşkanı bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı Bakanlar Meclisi ve Yüksek Güvenlik Konseyi'nin de başıdır. Cumhurbaşkanı ayrıca bakanları ve başbakanı da atar¹⁰³.

---

¹⁰³ KPMG Algérie SPA, a.g.e, s.11.

II. CEZAYİR EKONOMİSİ

A. Cezayir Ekonomisinin Gelişim Süreci

132 yıllık sömürge yönetiminin ardından bağımsızlığını aldıktan sonra, Cezayirliler Fransız sömürgeci devralınan ekonomik ve sosyal yapıları dönüştürmeye karar vermişlerdir. İlk vazife, sömürge dönemi olan toplumsal ve ekonomik örgütlenme eşitsizliğini kırmaktır.

Devleti sağlamlaştırmak ve ekonomik değişimi başlatmak için gerekli araçları sağlamaktır.

- Millî serveti geri almak (madenler ve hidrokarbonlar);
- Sanayi işletmeleri ve bankacılık sektörünü millileştirmek;
- Ulusal para oluşturma, döviz kurunun ve dış ticaretin kontrollerini sağlamaktır.

Cezayir'in bağımsızlıktan sonraki ekonomisi hem tarım hem de sanayide katı ve verimsiz olarak gözlemlenmiştir. Bu dönemde, devletin önderliğindeki kalkınma planlaması tarzındaki ekonomi politikasına önem verilmiştir. Bu program birçok kalkınma planlarından oluşmaktadır ve birkaç sene içinde uygulanmaya başlanmıştır. Temel sanayiye inşa etmek, tarım reformu ve dış bağımsızlık bu politikanın üç ekseninin oluşmaktadır¹⁰⁴. Hedeflenen amaç ise ulusal servetin ve kaynakların kontrolünün yanında, Cezayirlilere maksimum iş fırsatları sağlamak ve böylece halkın yaşam seviyesi yükseltmektir.

Petrol endüstrisi 1971'de millileştirilmiş ve tarım kolektif mülkiyete alınmıştır. Hükümet hızlı yükselen petrol gelirleri ve dış borçla finanse edilen ağır sanayinin kalkındırılması projesine yönelmiştir. Bununla beraber, ekonomik büyüme 1970'lerin sonunda bir duraklamaya girmiş ve kötü projeler ve tüketim maddelerine yönelik yapılan aşırı harcamalar ulusal borcun artmasına neden olmuştur.

---

¹⁰⁴ Nadia Bouacha, *Le Phénomène de Privatisation en Algérie*, 2005, s.19.

Hükümetin 1980–1984 yıllarını kapsayan ekonomik planı önceki planların devamı niteliğini taşımakta idi. Fakat ekonomik sorunlar hükümeti 1985–1989 planında bazı politika değişiklikleri yapmaya zorlamıştır. Petrol fiyatlarının çöktüğü bir dönemde, gıda ithalatının artışının getirdiği yüksek maliyetler, özel sektörü tekrar tarım sektörüne çekme yönünde hareketleri başlatmıştır. İmalat sanayi teşvik almaya devam etmiş, fakat bu yardımların çoğu daha küçük, daha yönetilebilir birimlere ayrılmış olan sanayi sektörünün reformunda kullanılmıştır. Bu değişimler için yüksek uluslararası kredilere ihtiyaç duyulmuş ve Cezayir'in dış borç yükü enerji fiyatları düştükçe yükselmeye devam etmiştir. Tarihsel süreç içinde de izlendiği üzere, Cezayir'de ekonomik büyüme, büyük oranda petrol fiyatlarına ve yağış düzeyine bağlı kalmıştır.

1986 yılında dünya petrol fiyatlarının ani düşüşü ile birlikte gerilemeye başlayan ve dış borçları hızla artan ülkede 1989 yılına gelindiğinde Cezayir hükümeti, ekonomik istikrarı sağlamak ve serbest piyasa ekonomisine geçişin yolunu açmak amacıyla IMF'nin de desteğiyle kapsamlı bir ekonomik paketi uygulamaya koydu. Nisan 1994 yılında, Cezayir IMF ile bir yapısal istikrar programı imzalamıştır ve ilk defa tarihinde Londra ve Paris Kulüplerine karşı dış borcunun yeniden planlanmasını kabul etmiştir. Bu taahhüt 1988 krizi başladığından beri 1993 yılının sonuna kadar takip eden hükümetler tarafından reddedilmiştir (1993 yılında Cezayir'in dış borcu servisinin oranı (yıllık borç ödemelerin değeri / ihracat değeri) rekora ulaşmıştır (%86) ¹⁰⁵.

1995 yılında 3 yıllık 1,8 milyar dolar tutarında IMF kredisi almıştır. Bu kredi Cezayir'in makro ekonomik düzeyde beklenmedik bir başarıya ulaşmasını sağlamıştır. Daha sonra yeni bir anlaşmaya gidilmemiş ve sıkı para politikalarına 2005 yılına kadar devam edilmiştir. 2004 yılından beri uluslararası piyasalarda hidrokarbür fiyatlarındaki düzenli yükselişten kaynaklanan gelir artışı nedeniyle genişlemeci maliye ve para politikalarına yönelmiştir.

---

¹⁰⁵ Ahmed Bouyacoub, *L'Economie Algérienne et le Programme d'Ajustement Structurel*, 1997, s.77.

2003 yılından itibaren artan ölçüde bütçe fazlası ortaya çıkmış ve bu fazlının büyük kısmı dış borcun geri ödenmesinde kullanılarak 2007 yılı sonunda dış borç 5 milyar dolar civarına düşürülmüştür¹⁰⁶.

Aynı zamanda Cezayir liberalizasyon politikası uygulamaya başlatılmış, şöyle ki Cezayir piyasa ekonomisini benimsemiştir ve yeni mevzuat paketi ortaya koymuştur, bunun amacı özel yerli yatırımcıları desteklemek ve yabancı sermayeyi ülkeye çekmektir.

Çeşitli yasal metinler yürürlüğe konulmuş veya değiştirilmiştir¹⁰⁷:

- Para ve Kredi Kanunu,
- Ticaret Kanunu,
- Menkul Kıymetler Borsası Kurma Kararnamesi,
- Yatırım Yasası,
- Kamu İşletmelerinin Özelleştirilmesi Yönergesi,
- Rekabet Kanunu.

B. Cezayir Ekonomisinin Güncel Durumu

Cezayir hidrokarbon sektörü (petrol ve doğalgaz), ülke GSYİH'nın % 45'ini oluşturarak ekonomide anahtar rolü üstlenmektedir. Cezayir ekonomisinin doğal kaynaklara olan bu bağımlılığı çeşitlendirme politikaları izlenerek giderilmeye çalışılmaktadır. Cezayir ekonomik yapısının en önemli sorunu ise işsizlik olarak görülmektedir. Milli İstatistik Kurumu'na (ONS) göre işsizlik 2003 yılındaki % 23,7 seviyesinden 2009 yılına gelindiğinde %10,2'e gerileyebilmiştir. Ancak 1,2 milyon olarak hesaplanan işsiz sayısının % 70'ini 30 yaş altı genç nüfusun oluşturması sorunun kronikliğini gözler önüne sermektedir. Bunun yanında kayıt dışı ekonominin de ülkede önemli bir geçerliliğinin olduğu bilinmektedir.

---

¹⁰⁶ www.bank-of-algeria.dz

¹⁰⁷ KPMG Algérie SPA, a.g.e, s.21.

Cezayir hükümeti işsizlik gibi kronik ekonomik sorunların üstesinden gelebilmek adına, 2003 yılından itibaren bütçede yaşanan olumlu gidişattan da faydalanarak devlet yatırımlarını yoğunlaştırmıştır. 2005 yılında 5 yıllık bir büyüme destek programı ortaya konmuş ve 150 milyar doları bulan bir yatırım planlanmıştır. 2005 yılından itibaren başta telekom, ulaşım, enerji ve su alanlarında olmak üzere yatırımlar artmıştır. 11,5 milyar dolar değerindeki Doğu – Batı otoyolu buna en önemli örnektir. Hükümet 2010-2014 dönemi için yeni beş yıllık bir plan hazırlamıştır. 2003 yılından itibaren hidrokarbon sektöründeki yüksek fiyatlar gelirleri arttırmış, bütçe dengesini iyileştirmiştir. Gelirlerin bir diğer bölümü de dış borç stokunu kapatmaya ayrılmıştır. 2004 yılında 22 milyar dolar olan dış borç 2009 yılına gelindiğinde 5 milyar dolar seviyesine indirilebilmiştir¹⁰⁸.

Devlet kanalıyla yürütülen büyüme destek planının yanı sıra özelleştirmeye de önem ve öncelik verilmektedir. 2005 yılında yeniden hız kazanan özelleştirmeler arasında 2007 yılı Haziran ayında çoğunluğunu Almanya'dan Linde şirketinin aldığı Cezayir Endüstri ve Tıbbi Gaz Sanayi satışı ve Cezayir Telekom Şirketi (Algérie Télécom) özelleştirmesi sıralanabilir. Bunun yanında hidrokarbon dışı sektörlerin gelişmesinde önemli rol oynaması düşünülen finans sektöründe ilk özelleştirme örneği olacak Crédit Populaire d'Algérie (CPA)'nin satışı gündeme gelmiş, ancak askıya alınmıştır.

Cezayir küreselleşme sürecinde dünyadaki yerini alma çabalarını sürdürmektedir. Avrupa Birliği ile Ortaklık ve işbirliğinin tesisine yönelik Anlaşmayı Ekim 2002'de imzalamıştır. Söz konusu Anlaşma Cezayir Parlamentosu ve 25 AB ülkesinin onayından geçtikten sonra 1 Ekim 2005 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Bu çerçevede, Cezayir 10 yıl içinde AB sanayi ve tarım ürünlerine uyguladığı tarifeleri kaldırmayı, AB ise Cezayir tarım ürünlerine uyguladığı vergi ve kotaları kaldırmayı taahhüt etmiştir. Avrupa'ya Cezayir'den gelen endüstriyel malları üzerinde alınan gümrük vergisi zaten 1976 yılından beri (1976 anlaşması) sıfırdır. Cezayir yıllardan beri Dünya Ticaret Örgütüne de üye olmayı istemektedir.

---

¹⁰⁸ www.bank-of-algeria.dz

Cezayir, 1995'ten itibaren serbest ticaret politikası izlemeye başlamış olup, petrol ve doğal gaz sektörü ihracatı, toplam ihracatın %98'ini oluşturmaktadır. Cezayir'in dış ödemeler bilançosu, petrol ve petrol türevleri ihracatına bağlı olarak, bu sektöre Avrupa ülkelerinden gelen talebin artmasının da yardımıyla pek çok yıl önemli miktarda ticaret fazlası vermiştir. Genel katma değer vergisi (KDV) oranı %7 ile %17 arasındadır. Gümrük vergisi %5, %15, %30'a kadar değişen oranlarda uygulanmaktadır.

Cezayir parası Dinar konvertibl olmayıp, döviz kurları hükümet tarafından belirlenmektedir. Cezayir'de pek çok banka bulunmaktadır. Bu bankalar kötü yönetim ve siyasi müdahalelerden dolayı etkin çalışmamakta teknolojiyi takip edememektedirler. Bu nedenle, transferler çok zaman almaktadır.

C. Cezayir'in Makroekonomik Göstergeleri

Piyasa ekonomisine geçiş, DYY'ın daha iyi cezbedilmesi ve dış ticarete açılımın olabilmesi için makroekonomik istikrar en önemli şarttır.

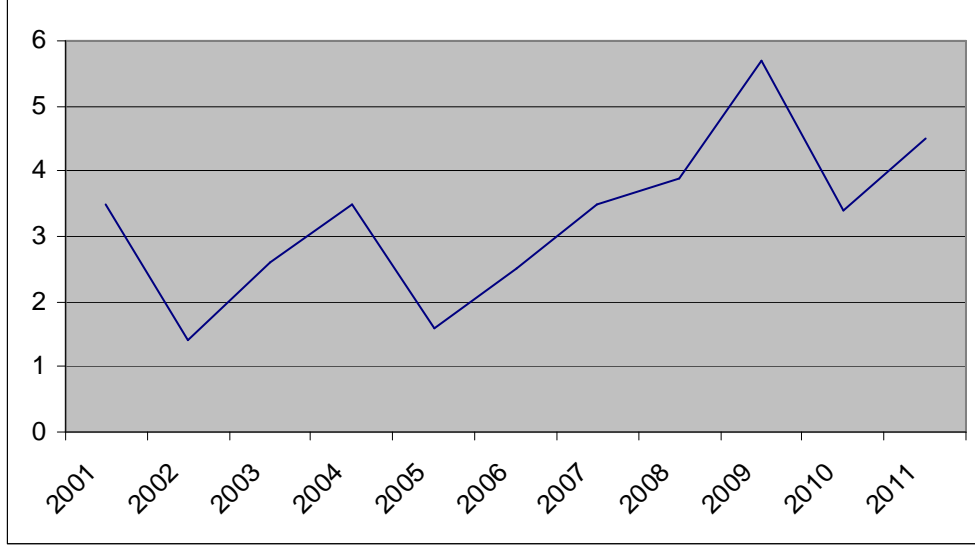
1. Enflasyon

Cezayir Merkez Bankasının aşırı likiditeyi piyasadan çekmesiyle dış borç ödemelerini zamanından önce yapması nedeniyle 2005 yılında enflasyon düşüş trendine girerek %1,6'ya gerilemiş ancak 2006 yılında %2,5'a çıkmıştır. 2008 yılında ise, para arzındaki artış ve ithal gıda fiyatlarındaki yükseliş nedeniyle enflasyon %3,9'a çıkmıştır.

Grafik 4'de görüldüğü gibi, 2008 yılında %3,9 olan enflasyon oranı, 2009 yılında %5,74'e yükselmiştir. Bunun sebebi taze tarımsal ürünlerin fiyatlarının artışıdır. 2009 döneminde bu malların fiyatı %20'den fazla artmıştır. Hükümet sebze ve meyve fiyatlarının kontrolü ve gözetimine hâkim olamamaktadır. O yüzden enflasyon içsel olmuştur yani 2007 ve 2008 yıllarında olduğu gibi, ithal edilen

tarımsal ürün fiyatlarının artışı, enflasyonun sebebi değildir. 2010 yılında enflasyon oranını %3,4 seviyesine indirmek amaçlanmaktadır¹⁰⁹.

Grafik 4: Cezayir’de Tüketici Fiyat Enflasyonu (2001–2011)

Kaynak: la Banque d’Algérie et l’Office National des Statistiques Sitelerinden Alınan Verilerini Kullanarak Hazırlanmıştır. 2010 ve 2011: tahmin

2. İşsizlik

İşsizlik Mağrip ülkelerinde en büyük problemlerden biridir. Yapılan reformlara rağmen, bu ülkelerde işsizlik yüksek rakamlara ulaşmıştır. Diğer Mağrip ülkelerine oranla işsizlik Cezayir’de en yüksek seviyededir.

Cezayir’de işsizlik krizinin sebebi; ekonominin zayıflığı, istihdamı sağlayacak bir büyümenin zorluğu ve giderek büyüyen yüksek nüfus oranlarıdır¹¹⁰.

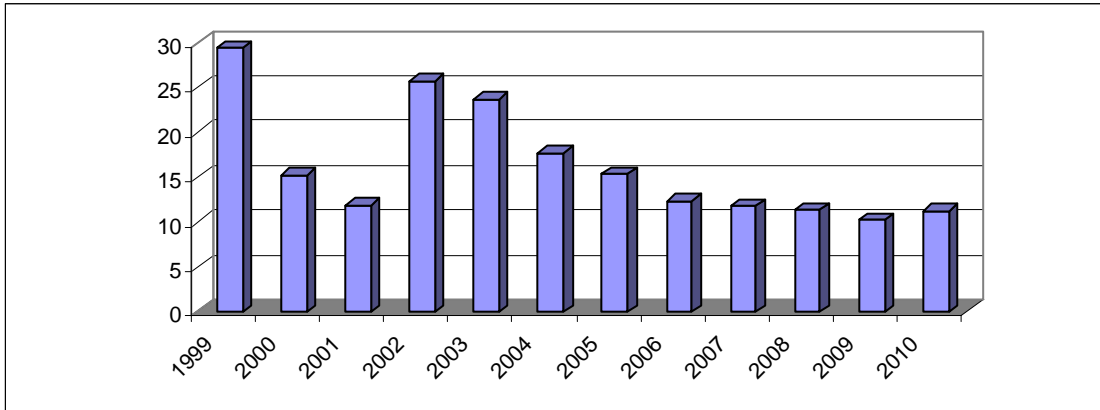
¹⁰⁹ www.AfricanEconomicOutlook.org

¹¹⁰ Mebtoul A. *L’Algérie Face aux Défis de la Mondialisation. Réformes Economiques et Privatisation*. OPU, Alger, 2002.s.42

Hükümetin kamu sektöründe çalışanların sayısını artırma politikası ve yüksek büyüme oranları son yıllarda işsizliğin bir miktar azalmasını sağlamıştır. ONS'ye göre işsizlik oranı 2003 yılında %23,7 iken, 2006 yılı Ekim ayında %12,3'e düşmüş, 2007 Ekim'inde ise %11,8'e düşmüştür. Ancak Dünya Bankasına göre 1990'larda büyüyen kayıt dışı ekonomi GSYİH'nın yaklaşık %35'ine tekabül etmektedir.

İşgücünün %35'i gibi yüksek bir rakamın ya işsiz olduğu ya da yeterince çalıştırılmadığı tahmin edilmektedir. Geleneksel kaçış yolu olan göç, Avrupa'ya ya da Kuzey Amerika'ya gitmek için vize almak son derece güç olduğundan, hemen hemen tamamen kapanmış gibidir. Artan işsiz sayısını durdurmak için, hükümetin işgücü yoğun hidrokarbonlar dışı endüstrileri geliştirmek zorunda olduğu belirtilmektedir¹¹¹.

Grafik 5: Cezayir'de İşsizlik Oranı (1999–2010)

Kaynak: la Banque d'Algérie ve World Bank "World Development Indicators Online", <http://devdata.worldbank.org/dataonline> Sitesinden Alınan Verilerini Kullanarak Hazırlanmıştır. 2010 Tahmin

3. Ekonomik Büyüme

Cezayir'de ekonomik büyüme büyük oranda petrol fiyatlarına ve yağış düzeyine bağlıdır. Hidrokarbonlar sektörünün istikrarlı büyümesinden dolayı, gaz ve

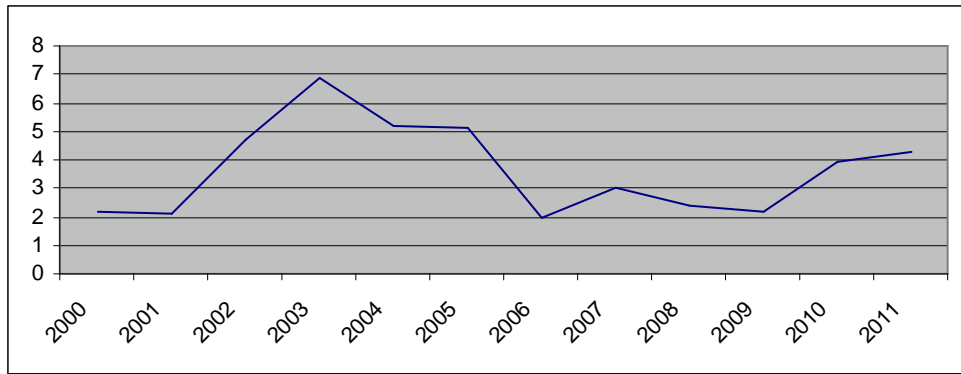
¹¹¹ İGEME, **Cezayir Ülke Raporu**, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, 2009, s.4.

petrol fiyatlarındaki artış ile mahsuldeki artış nedeniyle 2003 yılında GSYİH %6,9 oranında büyümüştür. Bununla birlikte, IMF verilerine göre, GSYİH 2004–2005 yıllarında ufak bir düşüş göstermiş ve 2006 yılında bakım programından kaynaklanan hidrokarbon üretimindeki gerilemeye bağlı olarak büyük bir düşüş gerçekleşerek %2'ye inmiştir.

Tarım sektöründe %17 lik artıştan dolayı, hidrokarbon dışı faaliyetler yaklaşık %9 büyüme kaydetmiştir. Bu performansına rağmen 2009 yılında ekonomik büyüme %2,2'dir. Yani 2008 yılına göre büyüme hızı 0,2 puan gerilemiştir. Bunun sebebi hidrokarbon ihracatının gelirlerindeki şiddetli düşüş, petrol fiyatların ve üretimin düşüşüyle hidrokarbon ihracatının gelirleri 2008 yılına göre %50 si azalmıştır ve bilindiği gibi hidrokarbon Cezayir'in en önemli ihraç ettiği maldır¹¹². Bu ılımlı büyüme, ülkedeki işsizliği ve yoksulluğu azaltmak için yetersiz kalmaktadır.

Tahminlere göre 2010 yılındaki beklenen küresel talebin artmasıyla ve 2010–2014 planı çerçevesinde olan kamu yatırım programı takviye etmesiyle, ekonomik büyüme bir daha artabilir ve 2010 yılında %3,9 sonra 2011 yılında %4,3 e ulaşabilecektir¹¹³

Grafik 6: Cezayir'de Büyüme Oranı (2000–2011)

Kaynak :La Banque d'Algérie ve l'Office National des Statistiques (ONS) Sitelerinden Alınan Verilerini Kullanarak Hazırlanmıştır. 2010 ve 2011:Tahmin

¹¹² AfricanEconomicOutlook.org

¹¹³ AfricanEconomicOutlook.org

4. Dış Borç

Uzun zamandır özellikle 90'lı yılların başında dış borç sorunu yaşayan Cezayir son yıllarda petrol fiyatların artmasıyla bu borcu indirebilmiştir. O dönemdeki Cezayir'in dış finansal durumu bozulmuştur. Bunun sebebi 1986 yılında yaşanan petrol şokudur.2003 yılından itibaren hidrokarbon sektöründeki yüksek fiyatlar gelirleri arttırmış, bütçe dengesini iyileştirmiştir. Gelirlerin bir diğer bölümü de dış borç stokunu kapatmaya ayrılmıştır.

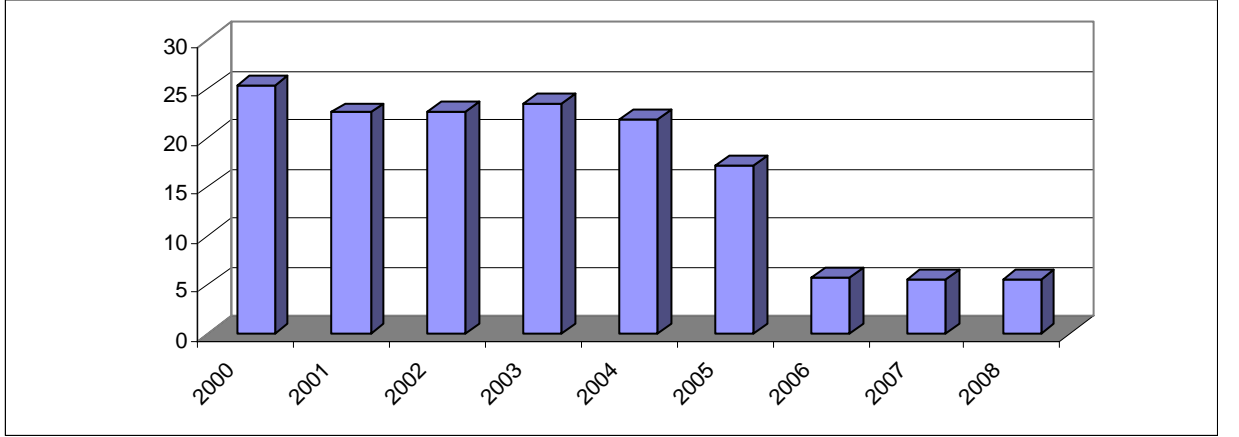
Petrol fiyatlarının aşırı artması nedeniyle, Cezayir son yıllarda önemli döviz stoku biriktirmiştir. 2004 yılında, hükümet dış borçlarını vadesinden önce ödemeye karar vermiştir. İki taraflı ve çok taraflı alacaklılara 1,6 milyar ödemiştir. Bu süreç dış borç azalışını çok hızlandırmıştır. 11 Mayıs 2006 tarihinde Cezayir Paris Klübü ile bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma 7,9 milyar dolar değerlendirilen iki taraflı borçların zamanından önce ödemesini sağlamaktadır. Birkaç ayda ülke kuzey ülkelerin alacaklılarıyla yaklaşık 12 anlaşma imzalamıştır. 2006 yılının Haziran sonunda, Cezayir'in 4,3 milyar dolar olan borcu Paris Klübü'nün alacaklılarına zamanından önce ödemiştir¹¹⁴.

2004 yılında 21,82 milyar dolar olan dış borç 2008 yılına gelindiğinde 5,58 milyar dolar seviyesine indirilebilmiştir.

---

¹¹⁴Zine M. Barka, **Background Paper Commissioned by CESPI For The Annual Report on International Finance and Development in Africa 2009. ALGERIE**, s.13.

Grafik 7: Cezayir Dış Borçlarının Gelişimi (2000-2008)

Kaynak: www.bank-of-algeria.dz Sitesinden Alınan Verilerini Kullanarak Hazırlanmıştır.

Son yıllarda fark ettiğimiz gibi, Cezayir'in makroekonomik durumu iyileşmiştir ve bu durumda yatırımcılara daha güven vermekte ve yatırımları teşvik etmektedir.

Hükümet tarafından, son yıllarda ılımlı büyüme hızı sağlandığı, işsizliğin %12'ler seviyesine indiği, halkın satınalma gücünde artış kaydedildiği, döviz rezervlerinin yüksek düzeylere ulaştığı, dış borçların vadesinden önce peşin olarak ödenmeye başlandığı, ülkede siyasi ve ekonomik istikrar stratejisi hedefi doğrultusunda makro ekonomik istikrar sağlandığı belirtilmektedir. Ekonomik çevre tarafından bütün bunların yeterli olmadığı, döviz kurlarının sabit, faizlerin düşük olduğu, iş ortamının iyileştirilmesinin yanı sıra, rekabetçi mali sistem, bankacılık reformu, yatırımlar için arazi tahsisi, insan kaynakları ve yapısal düzenleme gibi konularda ilerlemeler kaydedilmesi gerektiği dile getirmektedir.

D. Cezayir Ekonomisinde Sektörler Görünüm

1. Tarım

Cezayir, 2,4 milyon km² yüzölçümü ile Afrika kıtasındaki en büyük ikinci ülkesi olmasına rağmen toplam arazisinin %3üne tekabül eden 8,2 milyon hektar

ekilebilir alana sahiptir. Ürün yetiştirmeye Cezayir'in dar ancak verimli kıyı bölgeleri elverişlidir. Resmi tahminlere göre, ekili alanların toplam potansiyel tarım alanına oranı %18'dir ve bu oranın kontrolsüz şehirleşme nedeniyle daha da azalacağı tahmin edilmektedir. Ekilebilir alanın 1/3'ünün mülkiyeti kamunun olmakla birlikte, özel sektör tarafından işletilmektedir. Hükümet sulanabilir arazi miktarını ve ileri sulama teknikleriyle üretimi artırmayı planlamaktadır¹¹⁵.

Sömürgeciliğin sonucu ve bağımsızlığı aldıktan sonra Cezayir ekonomisinde ve tarım sektöründe yapılan radikal değişikliklere rağmen gıda bağımlılığı sona ermemiş ve ileride bu sorunun giderilmesi için asgari şartlar bile oluşturulmamıştır.

1962 yılından itibaren uygulanan tarım politikaları (1963 öz-yönetim "autogestion", 1971 tarımsal devrimi, 1987 kamu sektörü yeniden yapılandırılması, 2000 tarımsal kalkınma ulusal planı) başarısız olmuştur. Sürdürebilen kırsal ve tarımsal kalkınmayı da sağlamamış ve uzun vadeli Cezayirlilerin gıda güvenliği sorununu hala çözememiştir. Bununla birlikte bir yandan temel maddelerin yerel arzı sabit olmasına rağmen diğer yandan da gıda faturası son yıllarda sürekli artış göstermektedir¹¹⁶.

Tarım sektörü GSYİH'nın yaklaşık %10'unu oluşturmakta olup, toplam işgücünün %25'i söz konusu sektörde istihdam edilmektedir. Hükümet ülkenin önceki dönemde uyguladığı kendine yeterli politikasından tedrici olarak uzaklaşmaya başlamış ve daha serbest tarımsal piyasaların oluşmasına yönelmiştir.

Tarımsal faaliyetlerin ancak kıyı bölgelerinde ve yerleşim yerlerine yakın ovalarda sürdürülebilmesi, tarımsal işletmelerin küçüklüğü (toplam işletmelerin %67'si 5 hektarın altında), son yirmi yıl boyunca devam eden kuraklık, toprağın tuzlanması gibi tabiat koşullarının yanı sıra, son 10 yılda kimyasal gübre

---

¹¹⁵ M.N. Chabaca, "Irrigation Gravitaire par Micro-raie en Algérie. Propositions pour une Amélioration de la Pratique ou une Modernisation de la Technique. Quelles Alternatives ?", **Projet INCO-WADEMED Actes du Séminaire Modernisation de l'Agriculture Irriguée Rabat**, du 19 au 23 avril 2004, s. 4

¹¹⁶ Mourad Boukella, « Politiques Agricoles, Dépendance et Sécurité Alimentaire », **L'Algérie de Demain, Relever les Défis Pour Gagner l'Avenir**, Septembre 2008, s.2.

kullanımındaki azalma ve yetersiz makineleşme gibi nedenlerle, tarım marjinal hale gelmiştir. Bu sektörde uzun vadeli finansman imkânlarının sağlanamamış olması da yatırımları zayıflatmaktadır¹¹⁷.

Kıyı ve iç ovalarda sebzeler ve sanayi bitkileri (tütün, domates), kuzeydeki dağlık bölgelerde ise zeytin yetiştirilmektedir. Cezayir'in başlıca ürünleri temelde buğday ve arpa olmak üzere tahıllar, patates ve baklagillerdir. Tahıl ve baklagil üretimi yıllık yağış miktarına göre yıllar içerisinde farklılık göstermektedir. Patates üretiminde ise genelde istikrar mevcuttur.

Taze hurma geçen on yıl boyunca, Cezayir'in en büyük hidrokarbonlar-dışı ihracat kalemini oluşturmuştur. Ulusal hurma firması "Office National de Dattes", çoğunluğu Sahra vahalarında olan 72 bin hektarlık alanda, 7,5 milyon adet hurma ağacına sahiptir. Cezayir'in tüm tarımsal ürün ihracatının yaklaşık 1/3'ünü hurma ihracatı oluşturmaktadır.

Tarım sektörü sömürge ekonomisinde en önemli ihracat kalemini oluştururken, bağımsızlıktan sonra Cezayir gıda maddeleri ithal etmesi için borçlanmakta ve ekmeği sübvansiyonla desteklemektedir¹¹⁸.

Cezayir gıda sektöründe dışa bağımlı bir ülkedir. Tarımsal üretim iç talebin, tahıl ve türevlerinde %35, süt ve süt ürünlerinde %42, bakliyat %53, çay-şeker ve kahvede %0'ını karşılamaktadır. Ortalama olarak, gıda ihtiyacının %45'i ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Cezayir, ihtiyacını karşılamak için yılda 8 milyon ton tahıl ithal etmek durumundadır.

Yatırım yetersizliğinden dolayı, Cezayir'deki tarım sektöründe önemli bir gerileme yaşanmıştır. 350 milyar dinar (3,8 milyar avro) bir bütçe oluşturan tarımsal ve kırsal kalkınma ulusal planı, ülkenin ithalata olan bağımlılığın azaltılmasını hedeflemektedir. Tarımsal alanın artması ve verimliliğin iyileşmesi sayesinde, birçok

---

¹¹⁷ Ministère de l'Agriculture et du Développement Rural: <http://www.minagri-algeria.org>

¹¹⁸ Kassim Bouhou, "L'Algérie des Réformes Economiques: un Goût d'Inachevé", **Politique Etrangère**, 2009, s.324.

istihdam yaratmıştır ve %6 yıllık bir büyüme oranı görülmüştür. 2002 yılında, tarımın yeniden başlatılması için tarımsal ve kırsal gelişme ulusal planı uygulanmıştır. Hükümet, bu reformun devamını sağlamak için, 2008 yılında tarıma yönlendiren bir kanun çıkarmıştır. Kırsal sektörün iyileşmesini destekleyerek, hükümet, tarımın bazı önem taşıyan dallara yönlendirmeyi, üretimi rasyonelize etmeyi ve bir yandan tarımsal dallar arasında diğer yandan tarımsal dallar ve gıda sektörü arasında sinerji oluşturmayı hedeflemektedir¹¹⁹.

2. Sanayi

1960'ların ikinci yarısında, sanayileşmenin Cezayir'de uygulanması kaçınılmaz olmuştur. Sanayileşme uzun vadeli ekonomik büyümeyi sağlamak ve devam eden işsizliğe karşı pozitif sonuçları garanti etmek için tek seçenek olarak görülmüştür. Buna ek olarak, ülkede tarımsal potansiyelinin zayıflığı ve tarım sektöründe bulunan ciddi engeller hükümetlerin sanayileşmeye niçin önem verdiğini izah etmektedir.

Bu model, bir çelik sanayinin (ara malları) kurulmasıyla meydana gelmiştir ve daha sonra diğer sanayilerin (Mekanik, metalik, makineler, motorlar, ...) kurulmasını sağlayacaktır. Onun yanında elektrik, elektronik ve kimya endüstrilerinin ve sonunda gıda malları endüstrilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

1980'lerin başlarında Cezayir'de, yürütülen sanayileşme politikaları sonunda, hantal ve verimsiz bir sanayi yapısı ile karşı karşıya kalınmıştır. Kamu sektörü üretimi, kapasitesinin %40'i civarına düşmüştür. Borçlar ve aşırı personel gibi sorunlar ciddi boyutlara ulaşmıştır. Ülkenin sanayi potansiyelinin %75'i Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT), kalan % 25'i de KOBİ niteliğinde olan özel sektör kuruluşları oluşturmaktadır. Sanayinin hemen hemen tüm faaliyet kollarına yayılmış bulunan KİT'lerin, yeniden yapılandırılması veya tasfiye ya da özelleştirme sürecine alınması faaliyetleri devam etmektedir¹²⁰.

---

¹¹⁹ ANIMA Investment Network, **La Carte des Investissements en Méditerranée. Guide Sectoriel des Politiques Publiques Pour L'Investissement en Méditerranée.** Etude N° 7/ Janvier 2010, s.32.

¹²⁰ Abdelmajid Bouzidi, **Industrialisation et Industries en Algérie**, 2008, s.2.

Bunun yanı sıra, Cezayirli girişimciler ile yabancı girişimciler arasında işbirliği şeklinde ortaklıklar giderek artmaktadır. Cezayir, hâlihazırda yarı mamul ve mamul olarak sanayi alanında ithalata bağımlıdır. Cezayir'in en büyük hidrokarbonlar dışı endüstri şirketi olan SIDER, El Hadjar çelik kompleksinin ana işletmecisidir. El Hadjar 1999 yılında Alfasid adı altında yeniden yapılandırılmış olup, %70 hissesi Hindistan'ın İspat International firmasına satılmıştır. Bu Cezayir'deki en önemli özelleştirme'dir.

1980 yılında, hidrokarbon GSYİH'nin %26'sını oluşturmuştur, 2005 yılında %45 ve 2007 yılında %50'sini temsil etmektedir. Endüstri ise 1980 yılında GSYİH'nin % 18'ini teşkil ederken 2005'te %5,2 ve 2007 %5'i temsil etmektedir¹²¹.

Bu gelişmelere baktığımızda diyebiliriz ki Cezayir'de sanayisizleşme süreci yaşanmaktadır ve tarım geride kalırken bizim ekonomimiz hala hidrokarbona bağlıdır.

2006 yılında ilan edilen ve 2007 yılında tartışılan yeni sanayi stratejisi hala başlatılmamıştır. Bu strateji yatırımı teşvik etmeye yönlendiren tedbirleri öngörmektedir.

Stratejinin amacı, Cezayir'de yüksek büyüme potansiyeli olan sektörleri yerleştirilmesidir: petrokimya, gübre, demir döküm, metalürji (demirli olmayan metal), gıda, eczacılık ürünleri, elektrik... Ve Cezayir'de komşulara göre az gelişmiş bazı sektörler: yenilenebilir enerji, otomobil, TIC (internet ve iletişim teknolojileri). Ulusal ekonomiyi yeniden başlatmak ve öngörülen büyük altyapılar projesini gerçekleştirmek için ulusal ekonomide bulunan bu dev şirketlerin özel sektör ile anlaşması ve ortaklık oluşturmaktır¹²²

---

¹²¹ Abdelmajid Bouzidi, a.g.e, s.8.

¹²² ANIMA Investment Network, a.g.e, s.23.

3. Enerji

Cezayir, petrol ve doğalgaz sektörüne bağımlı bir ülkedir. İhracat gelirlerinin % 98'i ve bütçe gelirlerinin % 70'ine yakını bu sektörden sağlanmakta olup, uzun bir süre daha bu sektöre olan bağımlılığın devam edeceği görülmektedir.

Hidrokarbür alanında tekel konumunda olan Cezayir Ulusal Şirketi SONATRACH, petrol ve doğalgazın taşınması alanlarında yabancı şirketlerle kontrat veya joint-venture şeklinde işbirliği ve ortaklıklar gerçekleştirmektedir. Bu suretle petrol ve doğalgaz, dış yatırım ve teknoloji transferi sayesinde dünya standartlarında faaliyet gösteren tek sektör olma niteliğini kazanmıştır. SONATRACH toplam ham petrol üretiminin %52'sini, doğalgaz üretiminin ise %82'sini gerçekleştirmekte, kalan petrol ve doğalgaz üretimleri ise yabancı ortaklar tarafından yapılmaktadır.

SONATRACH, 2400 kilometrelik ham petrol boru hattını kontrol etmektedir. Hassi Messaoud petrol sahası ile Arzew limanı arasında 805 kilometrelik en uzun boru hattı bulunmaktadır.

Cezayir, Afrika'daki petrol üreticisi ülkeler arasında 3. konumundadır. Cezayir dünyanın en büyük 15. petrol rezervine sahip ülkesi, üretiminde 18. ihracatında 12. sırada yer almaktadır. Doğalgaz alanında ise Cezayir dünyanın en büyük 7. doğalgaz rezervine sahip ülkesi, üretiminde 5. ihracatında 3. sırada yer almaktadır. Cezayir Avrupa Birliği'nin (AB) doğal gazda 3. büyük tedarikçisi ve toplam enerjide 4. büyük tedarikçisi konumundadır¹²³

Toplam ihracatın %50'ye yakını doğalgaz teşkil etmektedir. Doğalgazın %73'ü başkent 500 km güneyinde bulunan tek bir gaz kaynağından Hassi R'mel'den gelmektedir. Yeni uygulanan politikalar önemli keşifleri de beraberinde getirmiştir.

---

¹²³ KPMG Algérie SPA, **Guide Investir en Algérie**, Edition 2010, s.37.

Cezayir'in doğalgaz ihracatının % 95'i Avrupa Birliği ülkelerine olup, İtalya ve İspanya'dan geçen doğalgaz boru hatları ile gerçekleştirilmektedir. 1078 kilometrelik Trans-Mediterranean boru hattı Tunus üzerinden yılda 24 milyar metreküp taşıma kapasitesine sahiptir. İkinci en uzun boru hattı, Cezayir'i Fas üzerinden İspanya'ya bağlayan 1609 kilometrelik Mağrip-Avrupa boru hattı olup, bu hattın kapasitesi yılda 2 milyar metreküptür. Cezayir'i doğrudan İspanya'ya bağlayacak olan yılda 8 milyar metreküp kapasiteli MEDGAZ boru hattının ise 2008 yılında hizmete girmesi planlanmıştır¹²⁴, ama şimdiye kadar hala hizmete girmemiştir.

Cezayir ayrıca sıvılaştırılmış gaz da ihraç etmektedir. 1964 yılında Arzew'deki üretim tesisinin devreye girmesi ile birlikte Cezayir, dünyanın ilk sıvılaştırılmış doğalgaz üreten ülkesi konumuna gelmiştir. Hâlihazırda, Cezayir, Endonezya ve Malezya'dan sonra 3. büyük sıvılaştırılmış doğalgaz ihracatçısıdır.

Akdeniz bölgesinde, Cezayir'in önder bir yeri vardır, çünkü Cezayir bu bölgede petrol ve doğal gazda hem üretimde hem ihracatta birinci sırada yer almaktadır. Sıvılaştırılmış gazın birinci üreticisidir. Akdeniz'de rakibi hiç olmayan Cezayir, doğal gaz açısından rezervin %50'sine, toplam üretimin %48'ine, ihracatının % 94'una sahiptir.

Petrokimya sanayinin yeterince gelişmediği müşahede edilmektedir. En az 30 yıllık olan petrokimya tesisleri %50 kapasite ile çalıştırılmaktadır. Ulusal petrokimya firması olan Entreprise des Industries Pétrochimiques (ENIP) Skikda ve Arzew birimlerinde metanol, reçine ve plastik üretmekte, bunun dışında Arzew'de azot gübre üreten bir fabrika, Annaba'da da bir gübre fabrikası bulunmakta olup, bütün bu tesislerin yabancı yatırımcılara açılması planlanmaktadır.

Cezayir'in halihazırda 7.000 MV elektrik üretim kapasitesi mevcut olup, elektrik talebi yılda %6-7 oranında artan ülkede, önümüzdeki yıllarda elektrik üretim kapasitesine ilave yatırımlar yapılması, iletim ve dağıtım sisteminin yenilenmesi

---

¹²⁴ Ministère de l'Énergie et des Mines: <http://www.mem-algeria.org/>

gerekmektedir. Bu kapsamda, 2008 ila 2014 yılları arasında 5600 MV kapasiteye daha ihtiyaç duyulacağı açıklanmıştır¹²⁵.

Cezayir ekonomisinin hidrokarbürlere bağımlı olması büyük sıkıntılar oluşturmuştur. Özellikle, işsizliği azaltma konusunda. Çünkü bu sektörün yüksek oranda bir istihdama ihtiyacı yoktur. Bunun yanında petrol fiyatları çok oynak ve dış şoklara duyarlı olduğundan ödemeler bilançosunun olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır.

4. Madencilik

Önemli cıva, gümüş, demir, uranyum, barit, bakır, çinko, volfram gibi yer altı zenginlikleri ile çok büyük fosfat yataklarının bulunduğu Cezayir’de, ulusal madencilik sektörü, kamu ve özel kesimden oluşmaktadır. Ayrıca, Cezayir’de var olan ancak işletilemeyen mermer, dekoratif ve yarı değerli taşlara ilişkin kaynakların özelleştirilerek işletmeye açılabilmesi için çalışmalar sürdürülmektedir. Öte yandan, ülkenin güneydoğusundaki Hoggar bölgesinde altın ve Mali sınırı yakınlarında elmas yatakları bulunmaktadır.

Madencilik sektörü enerji dışında gelişmemiş durumdadır. Ancak son dönemde çıkarılan yasalarla yabancı yatırımcıların çekilmesi hedefleniyor. 2001 yılında kabul edilen madencilik yasası ile (01-10 kanunu) bu sektörde ulusal ve yabancı yatırımlar teşvik edilmektedir. Bu çerçevede son dönemde ABD, Kanada, Hollanda ve Güney Afrika madencilik şirketleri Cezayir’e gelmeye başlamışlardır. Hâlihazırda, bu sektörde kapasite kullanım oranı %55 düzeyindedir.

Cezayir, 2 milyar tondan fazla fosfat rezervine sahip bir ülkedir. Ferphos Group tarafından yapılmakta olan yatırımlar sonucunda, Cezayir’in 2020 yılındaki fosfat üretimi 30 Milyon ton/yıl düzeyine ulaşacaktır. Cezayir bu suretle, dünyanın en büyük fosfat üreticileri olan ABD ve Çin Halk Cumhuriyeti’nden sonra üçüncü sıraya yerleşecektir. Yeni yatırımlarla birlikte kayda değer miktarda fosforik asit

---

¹²⁵ Ministère de l’Energie et des Mines: <http://www.mem-algeria.org/>

üretimi de planlanmakta olup, dış piyasalara yönelik olarak reorganize edilmekte olan fosfat sektörünün ülke ihracatına önemli katkılar sağlaması beklenmektedir. Bu bağlamda, kompoze gübre ihracatından, 2020 yılına yaklaşırken, yılda 7-8 milyar \$ gelir elde edilmesi hedeflenmektedir. Öte yandan Ferphos Group, fosfat üretiminin arttırılmasına yönelik olarak gerçekleştireceği yatırımların yanı sıra, ülkede 3 milyar ton civarında olduğu tahmin edilen demir cevherinin çıkarılması konusundaki optimizasyon çalışmalarına da hız vermiştir.

5. İnşaat

Cezayir’de inşaat alanında yapımına ihtiyaç duyulan pek çok proje bulunmakta, ancak bu ihtiyaçlar yerli firmalarca karşılanamamaktadır.

Cezayir’de özellikle 1999 yılından sonra altyapı yatırımlarına da büyük hız verilmiş ve su dağıtım şebekelerinden barajlara, otoyollardan kırsal bölgelerdeki elektrifikasyon şebekelerinin ıslahına, telekomünikasyon altyapısından spor salonları gibi sosyal hizmetlerde kullanılacak binaların inşasına kadar her alanda yoğun çalışmalara başlanmıştır. Hükümet 2005 yılından itibaren 5 yıl süre ile her yıl 200.000 adet olmak üzere toplam 1.000.000 adet sosyal konut inşası öngörmektedir.

5 yıllık yatırım planı politikası 2007 yılında inşaat ve bayındırlık sektöründe %9,5’luk bir büyüme oranı meydana getirmiştir. Hükümet 2010-2014 dönemi için yeni beş yıllık bir plan hazırlamıştır ve dolayısıyla önceki yıllarda yapılan çabaların ve performansların devam etmesini beklenmektedir.

Cezayir’de toplu konut anlayışı yeni gündeme gelmiş olup, çok katlı yapıların inşası konusunda ilgi ve talep oldukça yüksektir. Bunlara ilaveten, ülkedeki sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılabilmesi amacıyla, başta başkent Cezayir ve Oran gibi şehirler olmak üzere, son dönemde hastane inşaatlarında da büyük artışlar görülmektedir.

Öte yandan, kuraklığın kentsel nüfus ve sanayi üzerindeki olumsuz etkileri, dikkatleri su sektörünün ihtiyaçları üzerinde yoğunlaştırmıştır. Cezayir kentinin su temin şebekesinin 300 km.yi aşkın bölümünün yenilenmesi alt yapıya yönelik iş olanaklarını da arttırmaktadır.

2000'li yılların başından beri, gayrimenkullerin inşaatında özel operatörlerin aşırı derece katılım görülmüştür. En önemlileri LAFICO ve Sidar gibi Arap gruplardır¹²⁶.

Cezayir'in çok büyük altyapı gereksinimleri ve yapı malzemelerinin azlığı, yerel firmaların yeni inşaatlara olan talebi karşılayamamaları yabancı şirketlerin ilgisini arttırmıştır.

6. Cezayir'de Bankacılık Sektörünün ve Borsanın Durumu

a. Bankacılık

1990'ların başında kredi ve para kanununun yayınlamasıyla bankacılık ve finans sektöründe reformlar başlatılmıştır ve hala devam etmektedir. O dönemde sağlanan makroekonomik istikrar ve finansal denge reformların uygulamasını kolaylaştırmıştır.

Kredi ve para kanunu, bankacılık sektörünün yerli ve yabancı sermayeye açılmasını sağlamıştır. Böylece 2003 yılının sonunda onaylanan banka sayısı 22'dir. Bunların 12'sinin kapitalinin tümü ya da çoğunluğu yabancılara aittir.

Finansal aktivitenin her yıl önemli oranda artıyor olmasına rağmen, Cezayir'de hâlihazırda finansal sistem büyük çoğunlukla devlet kontrolünde bulunmaktadır. Toplam finansal varlık ve mevduatın %90'ı devlet bankaları tarafından kontrol edilmektedir. Bu durumun kısa ve orta dönemde değişmesi beklenmemektedir. Bu durumu değiştirecek gelişmelerin başında banka

---

¹²⁶ UBIFRANCE, *Le Secteur du BTP en Algérie*, 2009.

özelleştirmesi gelmektedir. Bu konuda önemli projeksiyonlar olmasına rağmen en son 2007 yılında beklenen özelleştirme hamlesi iptal edilmiş ve konuya yeniden belirsizlik hâkim olmuştur.

Cezayir’de bugün toplam 21 banka mevcuttur. Bunların 6’sı devlet bankası olup, geri kalanları da yabancı bankaların şubeleridir. Bankalar dışında sektörde 6 finansal kuruluş daha bulunmaktadır. Bunlar daha çok leasing ve mortgage finansmanı ile meşgul olan ya da sigorta hizmetleri veren birimlerdir. Bunlar dışında 7 irtibat bürosu vardır¹²⁷.

Cezayir’in para piyasası şeffaf değildir. Merkez Bankası hükümetin kontrolindedir. Ülkede sabit döviz kuru uygulanmakta, yerleşiklere döviz transfer imkânı tanınmamakta ve ülkeye döviz giriş ve çıkışı kontrol altında tutulmaktadır. Bu durum para piyasalarında paralel piyasaların oluşmasına, kayıt dışı işlemlerin özendirilmesine, bankacılık işlemleri hacminin düşük kalmasına yol açmaktadır.

Tunus ve Fas gibi komşu ülkelerde banka şubesi başına kişi sayısı 10000 iken Cezayir’de bu sayı 30000’dir. Cezayir’de oteller hariç banka ve kredi kartı uygulaması yapılan yer yoktur. Bu zayıflığın nedeni Cezayir piyasasının ağırlıklı nakit bazlı çalışan zayıf ekonomisidir.

Kısaca özetlemek gerekirse, Cezayir’de bankacılık sektörü önemli reformlara ihtiyaç duymaktadır. Kamunun ağırlığının azaltılması bir tarafa, analitik muhasebe teknikleri, iç ve dış denetim, risk yönetimi, yönetimin kontrolü, bilgi sistemleri yönetimi ve ödeme sistemleri alanlarında çok kapsamlı reformlara ihtiyaç vardır.

Sigortacılık sektörü de ayırım yapmadan (yerli ya da yabancı) tüm özel operatörlere açılmıştır. Bu nedenle, 25/01/95 tarihinde sigortacılık sektörü ile ilgili 95-07 yönerge yayınlamasıyla, 7 özel sigorta şirketi oluşturmuştur, bunlardan ikisi yabancı sermayesine sahiptir. Bu sektör özel yatırımlara çok çekicidir çünkü sigorta

---

¹²⁷ Banque d’Algérie: www.bank-of-algeria.dz

hizmetlerin piyasası hala doymuş değildir. Bu ana kadar Cezayir piyasasında 16 sigorta şirket işlem yapmaktadır.

b. Finansal Piyasası

Cezayir Menkul Kıymetler Borsası 1999'dan beri işlem görüyor. Borsa Operasyonlarını Düzenleme ve Gözetim Komisyonu – La Commission d'Organisation et de Surveillance des Opérations en Bourse (COSOB)'un bilgilerine göre, 1998 yılının sonunda yalnızca hisse senedi işlemleri ile faaliyete geçen ve bu nedenle 2006 yılına doğru yatırımcılar nezdinde kredibilitelerini yitiren Cezayir Borsası, 2006 yılından itibaren tahvil piyasasında da bazı gelişmeler kaydetmiştir.

7. Telekomünikasyon

Cezayir'de posta ve telefon gibi iletişim hizmetlerinde de son derece yetersiz olan altyapıdan kaynaklanan güçlükler yaşanmaktadır. Bu bağlamda, ilk planda mevcut telefon ağının modernleştirilmesi ve hat sayısının artırılması planlanmış, özel şirketlerin de bu piyasaya girebilmelerine olanak sağlayacak kanunlar çıkarılmıştır.

Benzer şekilde, GSM telefon şebekesinin özelleştirilmesi konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Hâlihazırda, GSM hizmeti veren devlete ait Algerie Telecom ile Mısırlı Orascom ve Kuveytli Wataniya isimli üç kuruluş mevcuttur. Bu kuruluşların telefon şebekeleri, sırasıyla, Mobilis, Djezzy ve Nedjma olarak adlandırılmaktadır. Arasında büyük bir rekabet vardır, reklâm, değişik hizmetler vb aracılığıyla daha çok müşteri kazanmaya çalışılmaktadır. Az yıl içerisinde, Cezayir telefon sektöründe kıtlık durumundan bolluğa geçmiştir. Cezayir'de toplam GSM telefon abone sayısının 2007 yılı sonu itibarıyla 28 milyon civarında olduğu belirtilmektedir¹²⁸. 2010 yılında cep telefonu kullananların 32 milyon aboneyi geçmiştir. Yabancı operatör olan Djezzy 15 milyon aboneyle pazarın %46'lık bir payına sahip olmuştur.

---

¹²⁸Farid. Yaiyci 2008, **Précis de Finance Internationale. Avec Exercices Corrigés**, Edition ENAG. Alger 2008, s.179.

Ülkede sabit hat kullanım oranı 2006 yılı sonu itibariyle %8,5 olup, abone sayısı 2,8 milyondur. 2010 yılında sabit telefonu kullananların sayısı ise 3 milyon abonedir. Cezayir sabit hat kullanım oranı itibariyle, Tunus ve Mısır'a göre oldukça geride, Fas'a nazaran ise daha iyi durumdadır.

Cezayir'de, 2005 yılı itibariyle %55 civarında olan internet kullanım oranı Mısır'ın ilerisinde Tunus'un ise gerisindedir.

E. Yatırım Olanakları

Cezayir Hükümetinin 2001 yılından itibaren başlattığı yatırım programı çerçevesinde özellikle bayındırlık, konut ve sulama alanlarında yapılacak yatırımlara önemli kaynak ayrılmış bulunmaktadır.

Hükümet ulusal ekonominin yeniden canlandırılması için, sektörel politikalarından önce, ülkenin altyapılarını yeniden yapılandırılmasını öncelik vermiştir.

2005 yılında, ekonomik operatörlere ve halka verilen hizmetler ve teçhizatların iyileştirmesi için, Hükümet büyümeyi destekleyen bir tamamlayıcı plan başlatmıştır. Onun yanında iki tane özel program vardır: birisi yüksek platolar bölgesi için, diğeri ise Güney için (Çöl). Bu programlarda 2009'a kadar öngörülen yatırım tutarı 180 milyar dolardır. Bu yatırımların %70'i temel altyapıları, kamu teçhizatı ve konaklama için ayrılmıştır. 2010 yılından itibaren, temel altyapıları ve toplum hizmetlerini finanse etmesi için yeni bir 5 yıllık plan uygulanacaktır, yatırım tutarı 150 milyar dolardır¹²⁹.

Öte yandan, inşaat sektöründeki canlılığa ve artan talebe paralel olarak, ihtiyaç duyulan inşaat malzemelerinin üretimi ve yeni teknolojilerin transferi de önemli bir yatırım alanı olarak değerlendirilmektedir. Cezayir, balıkçılığın geliştirilmesi amacıyla, özellikle balıkçı teknesi alımında Cezayirli şirketlere önemli

---

¹²⁹ ANIMA Investment Network, a.g.e, s.20.

kredi imkânları sunmaktadır. Balıkçılığın geliştirilmesine yönelik bu program da dikkate alınarak, avlanan balığın işlenmesi, depolanması ve nakliyesi gibi konular yatırım için son derece elverişli alanlardır. Yatırım ve ara malları ithalatında uygulanan ortalama %5 gibi, Cezayir ölçülerine göre çok düşük seviyedeki gümrük vergileri dikkate alınarak, imalat sanayi alanında makine, yedek parça, ekipman, elektrikli ve elektronik ev aletlerinin imalat ve/veya montajı önemli yatırım alanlarıdır¹³⁰.

2006 yılında ilan edilen ve 2007 yılında tartışılan yeni sanayi stratejisi hala başlatılmamıştır.

Cezayir önemli bir turizm potansiyeline sahiptir (günümüze kadar işletilmemiştir). Cezayir turizm için pilot bir plan hazırlamıştır. Bu plan turizm sektörünün gelişmesi için kısa, orta ve uzun dönem (2009, 2015, 2025) olan vizyonu vermektir ve bu planı uygulanması için kullanılacak araçları tanımlamaktır¹³¹.

III. CEZAYİR'DE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN YASAL VE KURUMSAL DÜZENLEMELERİ

Cezayir, yabancı yatırımcılar tarafından Afrika'ya açılan bir kapı olarak görülmektedir. Ancak, Cezayir'de yaşanan siyasi ve ekonomik olaylar (1988 yılında olan kargaşa, 90 yıllarındaki terör meselesi, borç krizi, vs) ; yabancı sermaye yatırımlarının, petrol ve doğalgaz dışındaki alanlarda önemli düzeyde azalmasına neden olmuştur.

A. Yatırım Mevzuatın Tarihsel Gelişimi

Cezayir bağımsızlığını aldıktan sonra, ulusal ekonomik ve sosyal kalkınmasına katabileceği yabancı sermayeler aramaktaydı. 23 Temmuz 1963 tarihinden itibaren, Cezayir yabancı yatırım ile ilgili bir yasa oluşturmaya karar

¹³⁰ <http://necatiokullu.blogcu.com/YENI%20YATIRIM%20VE%20ULKE%20IMKANLARI>

¹³¹ ANIMA Investment Network, a.g.e, s.21.

vermiştir. O dönemde, Cezayir herhangi bir avantaj göstermediği halde, bu süreci devam ettirmiştir.

Birinci yasa başarısızlığa uğradıktan sonra, 1966 yılında yeni bir yasa daha çıkarmıştır (15 Eylül tarihli Yönerge). Bu yönergenin amacı, yatırım akışı oluşturmak için ilk önce yerel özel tasarrufları sonradan yabancı sermayeleri çekmesidir. O dönemde DYY hidrokarbür sektörü diğer sektörler göre artış göstermiştir. Bu yeni kanun yeterli DYY cezbetmemiştir. Özellikle o dönemde var olan yabancı şirketlerin millileştirilmesi ve sosyalist bir politikanın benimsemeye başlanması özel yerli ve yabancı yatırımları engellemiştir.

1970 yılından itibaren yabancı sermayeye açılan sektörler, hidrokarbür sektörü dışında (hidrokarbür sektörü özel bir yasayla yürütülmüştür) DYY açısından pasif kalmıştır. DYY ortak girişim şeklindeydi ve teknoloji transferlerini teşvik eden dallarda yoğunlaşmıştır. 1982 kanununda, yabancı partner DYY'in payı %49 'a dayanmaktadır. Bu kanun yabancı partner özel ulusal sektörün dışında bırakıldığı için (yabancı bir partner kamu teşebbüslerle ortaklık yapabilir, özel yerli yatırımcılarla bir ortaklık sözleşmesi oluşturmayı izin verilmez) ve yeterli garantiler sağlamadığı için, başarılı olamamıştır¹³².

1989 yılında (bu yıl içerisinde Cezayir siyasi kargaşa yaşamıştır), yeni bir kanun çıkmıştır, bu kanun ortak girişimde yabancı partner DYY'in payı %65 olmuştur. O dönemdeki durumu avantajlı olmadığı için kanun ortadan kaldırılmış, özellikle o dönemde Cezayir borç sorunu da yaşamıştır.

DYY yeni ve daha çekici bir vergi kanunuyla, 1993 yatırım kanununa uygun olan destekleyici kurumsal çerçevede teşvik edilmiştir. 93 yatırım kanununun, önceki kanun metinlerine göre getirdiği yenilikler şunlardır: ulusal topraklarda bir şirket kurmak isteyen yabancı yatırımcılara bu şirketin %100 bir paya sahip olabilmeye olanağı verilmektedir ve yabancı yatırımcılar ulusal operatörlerle özel ya da kamu fark etmeden ortaklık yapabilmektedirler. 93 kanunu başka avantajlar da

---

¹³² Fatima BOUALAM, "Les Institutions et Attractivité des IDE", **Colloque International «Ouverture et Emergence en Méditerranée** », 17 et 18 Octobre 2008 Rabat- Maroc., s.16.

sunmaktadır. Bu kanun mali ve mali olmayan teşvikler içermekte, yabancı operatöre yatırım yapacağı sektör ve alana göre önemli muafiyetler verilmektedir. Ondan ziyade yerli ve yabancı yatırımcı ayrımı yapılmamaktadır. Fon transferi konusunda yatırım projesi yabancı fonlardan finanse edilirse ana fonu ve sağlanan kârları ana ülkeye transfer edilebilmektedir. Bir uyuşmazlık olduğunda yabancı operatörler uluslararası arbitraja başvurabilirler. 93 mevzuatında gördüğümüz gibi DYY'a önemli ilgi gösterilmiştir. Buna rağmen o dönemde yaşanan ekonomik kriz, politik istikrarsızlık ve terör nedeniyle DYY günden güne azalma göstermiştir.

93 kanunu 2001 yönergesi tarafından değiştirilmiş ve tamamlanmıştır. 20 Ağustos 2001 tarihli Yönerge ile yatırım mevzuatı uygulamaya koyulmuştur. Söz konusu mevzuat ekonominin tüm faaliyet alanlarında mal ve hizmet üretimi ile imtiyaz ve/veya lisans ilanlarındaki yerli ve yabancı yatırımlara uygulanmaktadır. Ayrıca, yatırımda özgürlük prensibi tanıtılmıştır¹³³. Fon transferi konusunda, 93 kanununun açıkladığı gibi yapılan yatırım yabancı fonlarla finanse edilirse ana ülkeye fon transferi garantilidir. (31ci madde)

2001 yönerge sisteme göre yeni avantajlar getirilmiştir. Genel sistem ile verilen avantajlar 9. maddede anlatılmış, özel sistem (le régime dérogatoire) ise 11. maddede açıklanmıştır. Bu teşviklerden ileri başlıklarda söz edilecektir.

2006 yılında, 2001 yönergesi düzeltilmiş ve yeni bir yönerge ortaya çıkmıştır (15 Temmuz tarihili olan yönerge Numara 06-08), yönergede önemli değişiklikler getirmemiştir. 5. madde eski yönerge de olan 7. maddeyi değiştirmiştir, yatırımcı ajanstan ekstra avantajları talep ettiğinde ANDI'nin cevabı artık 2 ay sonra değil, 1 ay sonra verilebilmektedir. Ajans dosya incelemesine karşılık olarak yatırımcı tarafından bir komisyon alınmaktadır. Bu komisyonun tutarı ve elde etme şekli yasa tarafından belirtmiştir. Yeni kanunda la Commission des Recours Compétente en matiere d'Investissement (CRCI) yatırım ile ilgili yetkili başvurma komitesi, görevi teşviklerden faydalanmak konusunda zarar gören yatırımcıların başvurularını teslim alıp incelemek ve bir aylık süreden sonra cevap vermektir (7ci madde).

---

¹³³Fatima BOUALAM, a.g.e, s.17.

B. Yatırım Kurumları

Dışa açılma ve ekonomide yeniden yapılanma programı çerçevesinde Cezayir, 20 Ağustos 2001 tarihli Yönerge ile Yatırım Mevzuatını uygulamaya koymuştur. Yatırımların geliştirilmesi ve arttırılması konularından stratejik bir organ olan Yatırım Ulusal Konseyi (CNI) ve Yatırımların Geliştirilmesi Ulusal Ajansı (ANDI) sorumlu olup, yatırımlarla ilgili dosyalar ANDI tarafından incelenerek sonuçlandırılmaktadır. ANDI bünyesinde oluşturulan ve ilk müracaat mercii olan “Tek Gişe”de, yatırımlarla ilgili kuruluş ve idareler bir arada faaliyette bulunmaktadır.

Aşağıdaki paragraflarda, kurumların oynadıkları rolü kısaca belirlemeyi çalışacağız.

1. Ulusal Yatırım Konseyi

Ulusal Yatırım Konseyi (CNI) 2001 Ağustos tarihli olan yönerge tarafından oluşturulmuştur (18ci madde). Başbakan yetkisi altında görevi işleyen bir organizmadır. Müdüriyet ise yatırımı geliştirme ve endüstri bakanı tarafından sağlamaktadır ve ekonomik meseleleri ve dosyaları ile bağlantılı olan bakanlar da bu Konseyin üyeleridir (içişleri bakanı, maliye bakanı, ticaret bakanı, enerji ve madencilik bakanı, KOBİ’lerin bakanı, turizm, çevre ve bölge planlama bakanı).

Ulusal Yatırım Konseyi’nin en önemli görevi şunlardır:¹³⁴

- Yatırımı geliştirme ulusal stratejisini çizmektir;
- Teşviklerden yararlanma konusunda önceliğe sahip olan bölgeleri belirlemektir;
- Yatırımlar ile ilgili teşviklerin şartlarını belirlemektir.
- Yatırım anlaşmalarını onaylamaktır.

---

¹³⁴ Le Décret Exécutif n° 06-355 du 9 Octobre 2006 Relatif aux Attributions, a l’Organisation et au Fonctionnement du CNI (article3).

- Yatırımı yeni teşvik edecek avantaj önerilerini incelemektir.
- Avantajlardan yararlanmayan faaliyetler, mallar ve hizmetler listesini onaylamak, bu listenin değişmesini ve güncellenmesini de onaylamaktadır.
- Yatırımcıyı teşvik etme ve destekleme bir plan uygulaması için gerekli tedbirleri ve kararları hükümete önermektedir.
- Yatırımların finansmanında kullanılan araçların ve kurumların geliştirilmesini ve yenilerinin icat edilmesini teşvik etmektedir,

2. Yatırım Geliştirme Ulusal Ajansı

Yatırım Geliştirme Ulusal Ajansı (ANDI) kamusal bir idare kurum olarak Ağustos 2001 tarihli olan yönerge tarafından oluşturulmuştur (6. madde). Kurumun görevini güçlendirmek amacıyla 09 Ekim 2006 tarihli olan N° 06-356 idari kararname benimsenmiştir. ANDI Yatırım Geliştirme ve Endüstri Bakanlığı yetkisi altında çalışmaktadır. Ekim 2006 tarihli olan Kararnamenin 3. maddesinde ANDI'nin görevi anlatılmıştır.

ANDI'nin temel görevi aşağıda özetlenmiştir:

- Yatırım izin başvuruları alıp analiz etmek,
- ANDI yatırım projelerin gerçekleşmesi ve prosedürlerin tamamlanması için yatırımcılara eşlik edip onlara yardım etmek,
  - Teşvikleri ve avantajları verme kararları çıkarmak,
  - Yatırım faaliyetleri geliştirmek ve takip etmek,
  - Yatırımcılara danışma ve resepsiyon hizmetleri sunmak,
  - Veritabanı kurmak,
  - Bağımsız yönetimi olan Tek Gişe (le guichet unique décentralisé) kurmak,
  - Yatırımların gerçekleşmesini engelleyen sınırlamaları belirlemek,
  - Yabancı yatırımcılar ile yerli operatörler arasında iş ilişkisi kurmayı sağlamak,
  - Arazi bulunması konusunda yatırımcıları bilgilendirmek,

- Ulusal ekonomiye katkı sağlayan önemli projeleri belirlemek,
- İstatistik hizmeti sağlamak,
- Projenin ilerleme durumu hakkında bilgileri toplamak,
- Yatırımcıları korumak için anlaşmalarda olan taahhütlere uyulmasını kontrol etmek,

3. Tek Gişe

Diğer kurumlar gibi Tek Gişe (Le Guichet Unique) Ağustos 2001 tarihli olan yönerge tarafından oluşturulmuştur.

Tek Gişe vilayet düzeyinde oluşturulmuştur. Tek Gişenin içerisinde ANDI'nin bölgesel temsilcileri ve bazı kurumların temsilcileri bulunmaktadır. Örneğin, ticaret sicili ulusal merkezi, vergi, gümrük, kentleşme, bölgesel planlama, çevre, istihdam, yatırıma ayrılan araziler ile ilgilenen kurumlar, Yerel Yardım ve Yatırımı Geliştirme Komitesi (Comité d'Assistance Locale et de Promotion de L'investissement (CALPI)) ve Tek Gişenin bulunduğu yerin belediye millet meclisi temsilcisi Tek Gişe'de bulunmaktadır. (25. madde) Bugüne için ülkede bulunan Tek Gişe sayısı 16'dır.

Tek Gişe'nin temel görevi:

- Yatırım projelerin meydana gelmesini kolaylaştırmak ve şirketlerin temel formaliteleri yerine getirmektir.(23. madde)
- Tek Gişe'de ANDI'nin temsilcisi yabancı yatırımcı ile tek muhatap teşkil etmektedir. Onun görevi, yatırım dosyasını biçimsel açılarından tetkik etmek, yetkili servislere ulaştırmak ve doğru tamamlanmasını sağlamaktır. (26. madde)

4. Yatırıma Destek Fonu

Yatırıma Destek Fonu 2001 yönergesi tarafından ANDI içerisinde oluşmuştur ve fonun yapabileceği harcamaların listesi Ulusal Yatırım Konseyi tarafından hazırlanmaktadır.

Yatırıma Destek Fonu: temel işlevi: 28. madde

- Yatırım atmosferinin iyileştirmesi ile ilgili faaliyetleri finanse etmektir.
- Projelerin başlatılması için gerekli olan şartları hazırlamak, örneğin sanayi bölgeleri hazırlamaktır.
- Yatırımların gerçekleşmesi için gerekli olan altyapıların çalışmaları ihtiyaç duyduğu harcamaların bir bölümü (verilen avantajların masrafları) devlet yükümlülüğü üzerine alınmıştır ve fon tarafından finanse edilmektedir.

C. Yatırımın Teşvikleri

Yatırım kanununun başarı şartları bazı temel unsura dayanmaktadır: Yatırımlarda özgürlük prensibi yatırıma engellerin kaldırılması, millileştirmenin ortadan kaldırılması ve uluslararası arbitraja başvurabilmek. Böylece 08/01 olan yönerge birçok yandan bu unsurları içermektedir¹³⁵.

20 Ağustos 2001 tarihli yönerge iki teşvik sistemi vardır:

1. Genel Teşvik Sistemi

Bu sistemde teşvikler ya da avantajlar projelerin ilk aşamalarında ve faaliyete başladığında verilmektedir. (20 Ağustos 2001 tarihli yönerge 9. madde)

---

¹³⁵ Amari Amar ve Hafidh Fatima, « La Coopération Euro-Algérienne et ses Effets sur l'Investissement Direct Etranger ». **Effets et Retombées de l'Accord d'Association sur l'Economie Algérienne. Actes du Colloque International du 13-14 Novembre 2006.** Edition du Laboratoire P.I.E.E.M.2007, s.656.

a. Yatırımın Gerçekleşmesi Sürecinde

- ✓ Yatırımın gerçekleştirilmesine doğrudan katkı sağlayan ekipmanların ithalatında gümrük vergisi indirimi,
- ✓ Yatırımın gerçekleştirilmesine doğrudan katkı sağlayan ekipmanların ithalatında ya da yerli piyasadan aldığı KDV muafiyeti,
- ✓ Yatırım çerçevesinde gerçekleştirilen gayrimenkul alımlarında intikal vergisi muafiyeti,

b. Projenin İşletmesi Başladıktan Sonra Verilen Avantajlar: bunlardır

- ✓ 3 yıl boyunca mesleki faaliyetlerden alınan vergi ve gelir vergisi muafiyeti.

Eğer yatırım projesi 100'den fazla istihdam sağlarsa yatırımcı 3 sene yerine 5 sene boyunca avantajlardan faydalanabilmektedir.

2. Özel Teşvik Sistemi

Bu sistemde teşvikler yatırım geliştirme ulusal stratejisinde belirlenen ve önceliğe sahip olan bölgelere verilmektedir. Örneğin: çevre kirletmeyen ve teknoloji alanında yüksek katma değere sahip olan faaliyetlerdir. (20 Ağustos 2001 tarihli yönerge 10'cu ve 11'ci madde)

a. Yatırımın Gerçekleşmesi Sürecinde

- ✓ Anayasal senetler ve sermaye arttırmak için kayıt (tescil) açısından sabit vergi % 2 bir oranı uygulanmaktadır
- ✓ Yatırımın gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyduğu altyapı çalışmalarının harcamalarının bir kısmı ya da tümü Devlet yükümlülüğüne alınmaktadır.
- ✓ Yatırım çerçevesinde gerçekleştirilen gayrimenkul alımlarında intikal vergisi muafiyeti,

- ✓ Yatırımın gerçekleştirilmesine doğrudan katkı sağlayan ithalat yoluyla ya da yerli piyasadan alınan ekipmanların, diğer malın ve hizmetlerin KDV muafiyeti,
- ✓ Yatırımın gerçekleştirilmesine doğrudan katkı sağlayan ekipmanların ithalatında gümrük vergisi indirimi,

b. Projenin İşletmesi Başladıktan Sonra

- ✓ 10 yıl için kurumlar vergisi, gelir vergisi, götürü vergi, mesleki faaliyetlerden alınan vergi ve arazi vergisi muafiyeti, gibi kolaylıklar sağlanmaktadır.
- ✓ Yatırımın iyileştirilmesi ve/veya kolaylaştırılması için ek avantajlar verilmektedir. Örneğin açıkların silinmesi ya da amortisman süresinin iptal etmesi.

3. Yatırımcılara Verilen Ek Avantajlar

Yatırımcılara verilen ek avantajlar şunlardır;

- Yabancı yatırımlarla muamele konusunda yaygın olarak kabul gören uluslararası standartlara uymaktadır: Ulusal Muamele Kuralı¹³⁶ ve En Çok Kayrılan Ülke Kuralı¹³⁷. Cezayir'in yatırım mevzuatı yerel ve yabancı yatırımcılara karşı ayrımcılık yapmadan aynı davranış yapılmaktadır (2001 yönerge 14. madde).

Akdenizli ülkelerin kıyısında Cezayir yabancılara karşı en az ayrımı yapan yatırım koduna sahiptir. Bu unsur caziptir ama bunun dışında yabancı yatırımları cezp eden faktörler çoktur¹³⁸.

---

¹³⁶ **Ulusal Muamele Kuralı : (National Treatment)**, Söz konusu kural, iç pazara ilişkin düzenleme ve uygulamalar yönünden ithal ve yerli mallar arasında ayırım yapılmamasını öngörmektedir. Ulusal Muamele İlkesi yalnız bir mal, hizmet ve fikri mülkiyet pazara girdikten sonra uygulanır. Bundan dolayı, yerli üretimden gümrük vergisine eş bir vergi alınmamış olmasına rağmen, ithal mal üzerinden gümrük vergisi alınması ulusal muamele ilkesine aykırılık teşkil etmez.

¹³⁷ **En Çok Kayrılan Ülke Kuralı : (Most Favoured Nation Clause, Non-Discrimination)** Söz konusu ilke, üye ülkelerin ticari partnerleri arasında ayırım yapmamasını zorunlu kılmaktadır. Bir başka deyişle, bir üye ülke, herhangi bir ülkeye tanıdığı elverişli bir rejimi koşulsuz olarak tüm üye ülkelere uygulamak zorundadır. Bu kuralın çeşitli istisnaları bulunmaktadır. Bunlar, gümrük birlikleri, serbest ticaret anlaşmaları gibi bölgesel ticaret anlaşmaları ve genel preferanslar sistemi (GPS) gibi gelişme yolundaki ülkeler (GYÜ) lehine düşük gümrük vergisi alınması veya gümrük vergisinin alınmaması gibi ayrımcı nitelikteki uygulamalar ile **Anlaşma'nın** öngördüğü anti-damping ve telafi edici vergiler gibi bazı diğer uygulamalardır.

¹³⁸ Zine M. Barka, 2009, a.g.e, s.11.

- Kamulaştırmaya ve el koymaya karşı koruma: 2001 yönergesinin 16. maddesinde kamulaştırmaya karşı garanti verilmiştir.

- 2001 yönergesinin 31. maddesine göre yatırıma kullanan sermaye ve anaparadan sağlanan kârlar transfer edilebilmektedir. Yabancı şirketin satış veya likidasyon durumunda elde edilen gelir başlangıçtaki yatırılan miktardan fazla olsa bile transferi de garantilidir.

- 2001 yönergesinin 17. maddesinde uluslararası tahkime başvurma garantisi verilmiştir. Cezayir, bir devlet ve yatırımcının yatırım konusunda çıkabilecek anlaşmazlıklara ilişkin uluslararası çok taraflı sözleşmelere katılmıştır. Özellikle, Birleşmiş Milletler Teşkilatının önderliğinde New York'ta yapılan bir konferans sonucunda 10 Haziran 1958 tarihinde Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Konvansiyonu ve Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı sözleşmesi 30 Ekim 1995 tarihinde imzalamıştır. Aynı tarihte Cezayir Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözüm Merkezinde üye olmuştur.

- DYY ile ilgili Uluslararası Anlaşmalar: Cezayir DYY ile ilgili önemli uluslararası ve bölgesel anlaşmalara katılmıştır. 40 Yatırımların Karşılıklı Korunması ve Teşviki Anlaşması diye iki taraflı anlaşmaları ve 25 Çifte Vergileme anlaşmaları imzalamıştır. Bunun amacı yatırımların korunması ve teşvik etmesi ve çifte vergilendirmeyi önlemesidir. Yatırım çok taraflı anlaşmalar açısından, Cezayir 23 Temmuz 1990 tarihinde Mağrip Ülkeleriyle Yatırımların Karşılıklı Korunması ve Teşviki Anlaşması ve çifte vergileme anlaşmaları, 30 Ekim 1995 tarihinde Mağrip Birliği devletleri arasında Yatırım ve Dış Ticaret Mağrip Bankası kurulması için bir konvansiyon imzalamıştır. 23 Nisan 1996 tarihinde Yatırım Sigortası ve İhracat Kredisi için İslami Şirket kurulması için bir konvansiyonu da onaylamıştır.

Yukarıdaki açıklamalarımızdan da görüldüğü gibi Cezayir, yatırımcılara birçok garanti ve teşvik sağlamıştır. Ama verilen garantilerin ve teşviklerin büyüklüğüne rağmen, Cezayir'e gelen DYY akışları özellikle hidrokarbür dışı sektörlerde çok azdır.

IV. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR AÇISINDAN CEZAYİR'İN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI

A. Cezayir'in Avantajlı Yönleri

Son yıllarda görüldüğü gibi Cezayir bir dizi avantajlara sahiptir ve yabancı yatırımcılar yatırım kararı verirken bu avantajları göz önünde bulundurmaktadır. Aşağıda Cezayir'in yabancı yatırımları cezbeden bazı faktörleri ele alınmaktadır.

1. Doğal ve Enerji Kaynakları

Doğal ve enerji kaynakların bulunması Cezayir'in en önemli yatırımları cezbeden faktörüdür. Cezayir dünyanın en büyük 15. petrol rezervine sahip ülkesidir. İhracatında 12. üretiminde 18. sırada yer almaktadır. Doğalgaz alanında ise Cezayir dünyanın en büyük 7. doğalgaz rezervine sahip ülkesidir. İhracatında 3. üretiminde 5. sırada yer almaktadır. Cezayir Avrupa Birliği'nin (AB) doğal gaz 3. büyük tedarikçisi ve toplam enerji 4. tedarikçisi konumundadır¹³⁹

Doğal kaynakların bolluğunun nedeniyle Cezayir'de yerleşen yabancı yatırımcılar, onlara kolayca ve iyi bir fiyata erişimi sağlamıştır. Öte yandan bu avantajı potansiyel yatırımcılara hidrokarbür (arama, çıkarma, taşıma, işleme, petrokimya v.s) ve şimdiye kadar çok işlememiş diğer doğal kaynaklar (fosfat, çelik, uranyum,..) alanında önemli bir yatırım piyasası oluşturmaktadır. Cezayir'de doğal kaynakların çok bulunmasından dolayı iki Mağrip komşu ülkelerle kıyaslamada fiyatları düşüktür.

---

¹³⁹ KPMG Algérie SPA, a.g.e, s.

Aşağıdaki tablo 8 Mağrip ülkelerde elektrik fiyatı sunmaktadır.

Tablo 8: Cezayir’de ve Bazı Komşu Ülkelerde Elektrik Fiyatı (Dolar/KVS)

Ülke	Düşük voltaj	Orta voltaj	Yüksek voltaj
Cezayir	0,0597	0,0525	0,0356
Tunus	0,0730	0,0934	0,0883
Fas	0,2208	0,1693	0,1030

Kaynak:AIT ATMANE Braham “**Contribution à La Compréhension du Rôle des IDE**

Dans Le Développement en Algérie” Yüksek Lisans Tezi, 2010, s.6

Tablodan görüldüğü gibi hem düşük voltajlı elektrikte, hem de orta ve yüksek voltajlı elektrikte Cezayir, iki komşusundan daha düşük fiyat düzeyine sahiptir.

2. Bol ve Ucuz bir İş Gücü Piyasası

İnsan kaynakların bolluğu ve iş gücü piyasasının esnekliği yabancı yatırımcılar için ek bir avantaj olarak görülmüştür. Bu bağlamda Cezayir ücret konusunda diğer komşu ülkelere göre (Fas ve Tunus) karşılaştırıldığında üstünlüğe sahiptir. Ama Cezayir iş gücünün verimliliği düşük ve eğitimi kısıtlıdır.

İş piyasasındaki katılımın derecesi, bir ülkenin işe alma ve işten çıkarma esnekliğinin bilinmesini sağlamaktadır. Doing Business 2009 Raporuna göre iş piyasasının katılımı ya da esnekliği 5 göstergeyle gösterebilmektedir. Verilen endekslere göre 0-100 arası bir not verilmektedir. Ne kadar değer yüksek olursa o kadar mevzuat katı olur.

İstihdam kolaylığı ile ilgili Cezayir, 2009 Doing Business Raporundaki yerine göre 118. sırada yer almaktadır. 181 ülke içinde bu durumun hala ciddi bir problem olduğu görülmektedir. Komşu ülkelerle kıyaslarımızda Çalışanların İşe alma zorluğu endeksine göre Mısır (0) ve Tunus (28) endeksi OECD(27) ülkelerinin altındayken Cezayir (44) üstünde kalmaktadır. Fas işe alma konusunda 100 endeksi ile en zor olduğunu göstermektedir. Çalışma saatlerinin katılımı endeksine baktığımızda,

Cezayir'e (60 endeksiyle) OECD(45,2) ülkelere göre büyük rakam verilirken Fas, Tunus (40 endeksiyle) ve Mısır (20) ise gelişmiş ülkeler gibi performanslar gerçekleştirmiştir. İşten çıkarma problemi Mısır'da ve Tunus'ta daha önemli olduğunu kaydedilmiştir. Oysa işten çıkarma maliyeti Cezayir'de komşu ülkelerle kıyaslamada çok düşüktür (haftalık maaşın %17si), ve bunu Cezayir de işsizlik sigortası sistemi varoluşuyla (maaş üzerinde zorunlu olarak alınan vergi) açıklanmıştır.

Cezayir'in beşeri kaynağı boldur ve iş gücü piyasası esnektir. Kalifiye ve ucuz iş gücü bulunması, Fransa'ya göre işgücü 10 kat daha ucuzdur. Ama onun karşısında büyük rakipler vardır. Asya ülkeleri Çin gibi ülkeler işgücü ucuzluğu konusunda rakip tanımamaktadır¹⁴⁰.

Tablo 9: Cezayir ile Bazı Komşu Ülkelerde İstihdam Kolaylığı

Ülke	Cezayir	Mısır	Fas	Tunus
İşe Alma zorluğu endeksi (0-100)	44	0	100	28
Çalışma saati katılığı endeksi (0-100)	60	20	40	40
İşten çıkarma zorluk endeksi (0-100)	40	60	50	80
İstihdam katılığı endeksi (0-100)	48	27	63	49
İşten çıkarma maliyeti (maaş hafta)	17	132	85	17
Dünyadaki sıralama	118	107	168	113

Kaynak: **Doing Business 2009 Comparing Regulation in 181**

Economies. www.doingbusiness.org

¹⁴⁰Samira Brahmia Rejeb, **Investissement Direct Etrangers & Intégration dans le Cadre de Partenariat Euro- Maghrébin**, s.19.

3. İç Pazarın Önemi

Cezayir’de tüketim piyasası çok aktiftir. 36,3 milyon tüketiciden oluşmaktadır. Mağrip’te en büyük sayılır. Bu çerçevede, Cezayir’de yerleşmiş yabancı yatırımcıların, bir yatırım kararı vermesinde iç pazarın büyüklüğünün önemli bir faktör olduğunu hatırlatmaktadır.

Son yıllarda, Cezayir’in nihai tüketimin gelişimi çok önemlidir. 2001 yılında hane halkın nihai tüketimi 1817,28 milyar dinar iken 2007 yılında 2893,22 ulaşmıştır.

Tablo 10: Cezayir’de Hane Halkın Nihai Tüketimi.2001–2007 Dönemi
(Milyar Dinar)

Yıllar	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Hane halkının nihai tüketimi	1 817,28	1 955,24	2 090,64	2 333,22	2 510,48	2 647,00	2 893,22

Kaynak: Office National des Statistiques

4. Uygun bir Makroekonomik Çerçeve

Makroekonomik istikrarı ve ekonomik dinamizmi yatırım yapmak için yabancı yatırımcılar tarafından çok önemli bir faktör görülmektedir. Son yıllarda Cezayir’in temel makroekonomik göstergelerinin giderek iyileştiğini belirtmek gerekmektedir. İlimli büyüme hızı sağlandığı, işsizliğin %10 seviyesine indiği, halkın satınalma gücünde artış kaydedildiği, döviz rezervlerinin yüksek düzeylere ulaştığı, dış borçların vadesinden önce peşin olarak ödenmeye başlandığı durumda makro ekonomik istikrar sağlanmıştır.

Hatta kişi başına GSYİH, Cezayir’in komşularına ve bazı Afrikalı ülkelere göre daha iyi olduğu belirtilmiştir. Cezayir’in kişi başına gelir büyümesi hidrokarbon sektörü kaynaklı olsa bile komşularına kıyasla yatırımlar açısından ümit verici ve dinamizm sağlayacak bir faktördür.

Cezayir 1999 yılından itibaren sürekli artan petrol ve doğalgaz fiyatlarından istifade etmektedir. Bu yükselen fiyatlar Cezayir'i güvenilir bir ülke yapmakta ve ülkeye büyük yatırım fırsatları vermektedir. Tablo 11'de görüldüğü gibi 2005-2009 döneminde ticaret dengesi pozitifdir ve 2008 yılında 40,588 milyar dolara ulaşmıştır. Ticaret dengesi yıllar sırasıyla artış göstermiştir ama 2009 yılında büyük bir düşüş yaşanmıştır bunun sebebi petrol fiyatının 2008'e göre %37,73 oranında düşüşüdür. 2009 yılında İthalat ise tabloda gösterildiği gibi istikrarlıdır.

Tablo 11: Cezayir'de İhracat ve İthalat Yıllara Göre Değişimi. 2005–2009 Dönemi (Milyar Dolar)

Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009
İhracat (f.o.b)	46,334	54,741	60,590	78,581	45,186
İthalat (f.o.b)	19,857	20,681	26,348	37,993	37,403
Ticaret dengesi	26,477	34,060	34,242	40,588	7,783

kaynak: La Banque d'Algérie

Cezayir'de yatırım potansiyelinin geliştirilmesi için özellikle ihracata yönelik DYY'ın ilgisini çezebedecek özellikler vardır. Özetle; Cezayir'in stratejik bir coğrafi konuma, önemli doğal kaynaklara (petrol ve gaz) ve diğer mineral kaynaklara (önemli sayılır ama az işlenmiş fosfat gibi) sahip olmasıdır. Enerji girdilerinin maliyetinin ucuzluğu (gaz, elektrik, yakıt) önemlidir. Cezayir'in büyük bir iç pazarı vardır (yaklaşık 36 milyon tüketici). Ayrıca, Cezayir'in beşeri kaynağı boldur ve iş gücü piyasası esnektir.

Cezayir'in güvenlik durumu gün geçtikçe düzelmeye başlamış, dış borcu da kontrol altına alınmıştır. Bol enerji kullanılan yabancı endüstrilerin Cezayir'in Avrupa'ya coğrafi yakınlığından dolayı ülkeye yerleştirmesini teşvik etmektedir.

Cezayir 1999 yılından itibaren sürekli artan petrol ve doğalgaz fiyatlarından istifade etmektedir. Bu yükselen fiyatlar Cezayir'i güvenilir bir ülke yapmakta ve ülkeye büyük yatırım fırsatları vermektedir.

2001 yılında ve 3 yıllık dönem içerisinde başlatılan “ ekonomik iyileşmeyi destekleyici program” çerçevesinde yatırım politikası önemli bir yer almaktadır. Maksimum garanti sunmak için, Cezayir yatırım ile ilgili bir dizi uluslararası ve iki taraflı sözleşmeleri onaylamıştır. Ayrıca, AB ile Ortaklık Anlaşmasının kurulması Cezayir’de DYY için olumlu beklentilere de yol açmıştır.

2006 yılında İhracatın Sigortacılığı ve Kredisi Fransız Şirketi (COFACE) tarafından Cezayir’e yeni bir ülke riski derecesi verilmiştir. Cezayir B’den A4’e çıkmıştır. Bu da Cezayir’deki işlerin genel atmosferinin iyileştiğini göstermiştir ve dolayısıyla yatırımları daha teşvik etmiştir¹⁴¹.

B. Cezayir’in Dezavantajlı Yönleri

Cezayir’in yatırımlara sağladığı tüm teşvikler ve avantajlara rağmen, yabancı şirketlerin kurulmasını sınırlandıracak bazı engeller vardır. En önemli engeller aşağıda ele alınmıştır.

1. Endüstriyel Araziye Ulaşmanın Zorluğu

Cezayir’de yerleşmek isteyen şirketlerin en önemli karşılaşılabileceği sorun endüstriyel araziye erişmedir. Bağımsızlıktan sonra bir sürü yasa ve kod ortaya koymasına rağmen, Cezayir arazi yönetimin uygulamasında birçok sorun çıkmıştır.

Cezayir’in bazı kentsel bölgelerinde yatırım alanlarının az ve diğer bölgelerinde yatırım alanlarının bol olması, arazi fiyatlarının aşırı derece yüksek olması gibi sebepler yabancı yatırımcılara bir engel oluşturmaktadır. Öte yandan, Dünya Bankasının 2005 raporuna¹⁴² göre, yabancı şirketlerin %25’i araziye erişimi sağladıktan sonra ulusal mahkemeler tarafından kendi mülkiyet haklarına saygı konusunda endişelenmektedir.

---

¹⁴¹ Ssmir Abdelkrim ve Pierre Henry. ANIMA Investment Network, **Investissemnets Direct Etranger Vers les Pays Med en 2008 Face a la Crise**. Invest In Med Etude N° 3 Mars 2009, s.43.

¹⁴² Rapport de la Banque Mondiale sur le Développement dans le Monde 2005, **un Meilleur Climat de l’Investissement pour Tous**, s.12.

Bundan başka, inşaat konusunda, ruhsatlar alınması 240 gün gibi bir süreyi bulabilmektedir. 22 prosedüre ihtiyacı vardır ve kişi başı gelirin %44'ü düzeyinde bir maliyet gerekmektedir. Bu şartlarla Cezayir dünyada 113. sırada yer almaktadır. Cezayir inşaat izni alınması endeksi açısından Mısır'dan daha iyi şartlar sunmaktadır (154sırada) ama Fas'a ve Tunus'a göre geride kalmaktadır (sırasıyla 98,106 yer almaktadır). Mülkiyet kaydı açısından Cezayir 165. sırada yer almaktadır. Diğer komşulara göre daha kötü bir sırada yer aldığını belirtebiliriz.

Tablo 12: : Cezayir ile Bazı Komşu Ülkelerde İnşaat Ruhsatları Alınması

Ülke	Prosedür (sayı)	Süre (gün)	Maliyet (kişi başı gelirin %si)	Dünyada sırası
Cezayir	22	240	44,0	113
Mısır	25	218	293,7	154
Fas	19	163	251,5	98
Tunus	20	97	858,7	106

Kaynak: **Doing Business, making a difference for entrepreneurs, Comparing Regulation in 183 Economies.**www.doingbusiness.org

Tablo 13: Cezayir ile Bazı Komşu Ülkelerde Mülkiyet Devri

Ülke	Prosedür (sayı)	Süre (gün)	Maliyet (mülkiyetin değerinin %si)	Dünyada sırası
Cezayir	11	47	7,1	165
Mısır	7	72	0,8	93
Fas	8	47	4,9	124
Tunus	4	39	6,1	64

Kaynak: **Doing Business, making a difference for entrepreneurs, Comparing Regulation in 183 Economies.**www.doingbusiness.org

2. Yolsuzluk

Cezayir’de yolsuzluk yüksek bir dereceye ulaşmıştır. Transparency International (TI) Raporu 2010 yılında Cezayir’e kötü bir puan vermiştir. 180 ülke arasında 105. sırada yer aldı. 10 üzerinde 2,9 puan almıştır. 2003 yılından beri (TI sıralamasına katıldığı yıl), Cezayir bu skorun yükselmesi için önemli çabalar göstermemiştir. Yolsuzluğun bu yüksek düzeyde olması hem yerli hem yabancı yatırımcılar için kötü bir ortama yol açmıştır. Rapora göre Cezayir, Arap ülkeleri arasında 11. sırada yer almaktadır Afrika kıtasında ise 17. sıradadır¹⁴³.

2003 yılında, Dünya Bankası tarafından ilk kez Cezayir’de yolsuzluk ile ilgili bir anket düzenlenmiştir. Anket Cezayir’de yatırım yapmak isteyen iş adamları ve bazı Cezayirli şirketlerle yapmıştır ve Ocak 2005 tarihinde halka açıklanmıştır. Rapora göre, Cezayirli şirketlerin %75’i devlet memurları ile muamele ettiklerinde rüşvet ödediklerini itiraf etmişlerdir. Bazen rüşvetin maliyeti iş hacminin %25’ini temsil etmektedir. Dünya Bankası’nın raporuna göre rüşvet, Cezayir’in yatırım ortamında en önemli engellerden biridir¹⁴⁴.

En son ve güncel yolsuzluk skandallarından biri 2009 yılında Doğu Batı otoyol piyasalara bağıntılıydı ve 2010 yılında SONATRACH Hidrokarbür ulusal şirketinde kaydedilmiştir. İlk meselede bayındırlık bakanlığının genel sekreteri ve Kabine müdürü tutuklanmıştır. İkinci meselede ise SONATRACH’ın Genel Müdürü ve birçok kişi mahkemenin gözetimi altına alınmıştır¹⁴⁵.

Cezayir yolsuzluğa karşı Birleşmiş Milletlerin Antlaşmasını onayladıktan sonra, 20 Şubat 2006 tarihinde yolsuzlukla mücadele ve korunma ile ilgili 06-01 numaralı kanunu benimsemiştir. Ama bu kanunun eksikliği vardır. Örneğin 06-01 numaralı kanunun 4. maddesine göre kamu memurları kendi servetlerinin değerini belirtmek zorundadırlar. Ama bu mecburiyeti yerine getirmemeleri durumunda hiçbir

---

¹⁴³ www.transparency.org

¹⁴⁴ Rachid Tlemçani « Infitah, Globalisation et Corruption », **L’Algérie Face a la Mondialisation** sous la Direction de Tayeb Chenntouf, 2008, s.38.

¹⁴⁵ Fıdh Algérie, **La « Mal-Vie »: Rapport Sur La Situation Des Droits Economiques, Sociaux et Culturels en Algérie**, Mai 2010, s .7.

ceza öngörülmemiştir¹⁴⁶. Ve aynı kanunda bahsedilen “ yolsuzluğa karşı mücadele ve korunma merkezi kuruluş”, beş seneden sonra hala kullanıma hazır değildir.

Cezayir’in bu konuda daha sert davranması ve onayladığı kanunu iyileştirmesi gerekir. Böylece yatırım ortamı daha cazip hale gelir ve projelerin devlet memurları ile ilişki derecesine göre değil, daha avantajlı ve yüksek katma değeri olanlar arasında seçim yapılmış olur.

3. Hukukî Sistemin Uyumsuzluğu

Doing Business 2011 Raporuna göre ticari anlaşmazlıkların çözülmesinde hukukî sistemin etkinliğini, sözleşmelerin uygulanması ile ilgili göstergelerle ölçülmektedir. Hukuki sistem ile ilgili yapılan reformlara rağmen prosedürler sözleşmelerin uygulanması konusunda yavaş ve maliyetlidir¹⁴⁷. Cezayir’de sözleşme anlaşmazlığını çözmek için gereken formaliteler hem prosedür sayısı açısından hem süre açısından da dezavantajlı kalmaktadır.

Bir sözleşmeyi yerine getirmek için 46 prosedüre, 630 gün bir süreye ve projenin değerinin %21,9 ine ihtiyaç vardır. Bu durum Cezayir’i kötü bir sırada bırakmıştır (127/183). Tunus ve Fas ise daha iyi şartlar sağlamaktadır (sırasıyla 78 ve 106 sırada yer almaktadırlar).

---

¹⁴⁶Fidh Algérie, a.g.e., s.7.

¹⁴⁷ Conférence Des Nations Unies Sur le Commerce et le Développement, **Examen de la Politique de l’Investissement, Algérie**, New York et Genève, 2004, s.66.

Tablo 14: Cezayir ile Bazı Komşu Ülkelerde Sözleşmelerin Uygulanması

Ülke	Prosedür (sayı)	Süre (gün)	Maliyet (sözleşme tutarının %si)	Dünya'daki sıralama
Cezayir	46	630	21,9	127
Mısır	41	1010	26,2	143
Fas	40	615	25,2	106
Tunus	39	565	21,8	78

Kaynak: :Doing Business 2009 Comparing Regulation in 181 Economies.
www.doingbusiness.org

Dünya Bankası Raporuna göre (Doing Business 2011) Cezayir’de bir işletme açmak ve işe başlamak için gerekli prosedürlerin sayısı 14’tür, maliyeti ise kişi başı gelirin % 12,9’dur ve bu prosedürlerin 24 gün içinde tamamlanması gerekmektedir¹⁴⁸. Mağrip ülkelerinde bir iş açma konusunda Cezayir en son sıra almaktadır.

Tablo 15: İş Kurma: Cezayir’i Komşu Ülkelerle Kıyaslaması

Ülke	Prosedür (sayı)	Süre (gün)	Maliyet (kişi başına milli gelirin %si)	Minimum ödenmiş sermaye (kişi başına milli gelirin %si)	Dünya'daki sıralama
Cezayir	14	24	12,9	34,4	150
Mısır	6	7	6,3	0,0	18
Fas	6	12	15,8	11,2	82
Tunus	10	11	5,0	0,0	48

Kaynak: Doing Business, making a difference for entrepreneurs, Comparing Regulation in 183 Economies.www.doingbusiness.org

Şimdi, süreler azalmış ve kabul edilebilir hale gelmiştir. ANDI (2008) e göre bir şirketin noterde statüsünü kurmak için 7 den 30 güne kadar varan bir süre gerektirmektedir. Ticaret sicilinde tescili 24 ila 48 saat almaktadır. Mali avantajları yatırım başvurusu kabul edildikten sonra 72 saat bir sürede verilmektedir.

¹⁴⁸Doing Business 2010 Algeria, Comparing Regulation in 183 Economies, s.9.www.doingbusiness.org

Tablo 16: İşin Tasfiyesi: Cezayir’i Komşu Ülkelerle Kıyaslaması

Ülke	Süre (yıl)	Maliyet (mülkün yüzdesi)	Yatırımı karşılama oranı (cent/dolar)	Dünya’daki sıralama
Cezayir	2,5	7	41,7	51
Mısır	4,2	22	17,4	131
Fas	1,8	18	38,4	59
Tunus	1,3	7	51,7	37

Kaynak: **Doing Business, making a difference for entrepreneurs, Comparing Regulation in 183 Economies**.www.doingbusiness.org

Tablo 16 verilerine göre Cezayir’de ve bazı komşu ülkelerinde tasfiye süreci maliyetli ve zaman alan bir iş olarak görülmektedir. Cezayir’de iş tasfiyesi prosedürler konusunda Mısır’dan ve Fas’tan daha kolaydır. Tunus ise iyi performansları gerçekleştirmiştir.

Bunların dışında bazı engellerin olduğu da söyleyebiliriz ve aşağıda şöyle sıralayabiliriz¹⁴⁹:

- Finansman sorunu;
- Özelleştirme prosedürlerin başarısızlığı;
- Bilgilere ulaşma sorunu;
- İdari prosedürlerinde olan bürokrasi, yatırım ile ilgilenen kurumların çokluğu ve arasındaki koordinasyonun olmadığı söylenebilmektedir.
- Kayıt dışı ekonominin ağırlığı (Doing Business 2006 Raporuna göre Cezayir’de kayıt dışılık ulusal gelirin %34,1’ine ulaşmıştır).
- Yurt dışında Cezayir’in potansiyelini tanıtmada konusunda yeterli çaba gösterilmemiştir.
- Altyapı sektöründe yapılan büyük yatırımlara rağmen: Batı-doğu otoyolunu inşâ etmesi, telekomünikasyon sektöründe büyük gelişim, gaz ve elektrik

¹⁴⁹ Fatima Hafidh ve Tahar Haron, « Les Perspectives de l’Investissement Direct Etranger en Algérie dans le Cadre de l’Accord de Coopération Euro-Méditerranéenne », **Effets et Retombées de l’Accord d’Association sur l’Economie Algérienne. Actes du Colloque International du 13-14 Novembre 2006**. Edition du Laboratoire P.İ.E.E.M.2007, s.430.

dağıtımda olan gelişmeler, hava limanlarda ve limanlarda başlatılan onarım işlemlerine rağmen yabancı yatırımcıları cezbetmek için yetersiz kalmıştır.

Cezayir hükümeti 2009 yılındaki tamamlayıcı finans yasasına dayanarak 1200 ekonomik kamu işletmenin özelleştirme programını durdurmaya karar vermiştir. Bunun yanında aynı yasaya göre DYY ile ilgili yeni şartlar koymuştur. Bunlar kısaca: Herhangi bir DYY, kapitalin en azından %51'lik bir oranı Cezayir operatörleri tarafından tutulmak zorunludur (kamu ya da özel veya ikisinden oluşabilirler). Özelleştiren firmaların tüm hisseleri yeni sahibine bırakmaya izin verilmeden önce, 5 yıllık bir gözetme sürecini uygulanmaktadır. Bu gibi alınan kararlar ve şartlar özelleştirme ve dolayısıyla yatırıma engel olmuştur¹⁵⁰.

V. CEZAYİR'DE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Bu bölümde kullandığım veriler bazıları UNCTAD'tan ve ANDI'dan, diğerleri ise ANIMA-MIPO'dan alınmıştır. UNCTAD ve ANDI DYY'ı makro ekonomik bir analizi yaparken yani gerçekleşen akımları üzerinde çalışırken ANIMA-MIPO ise mikro analizi yapmaktadır yani projeler üzerinde çalışmaktadır.

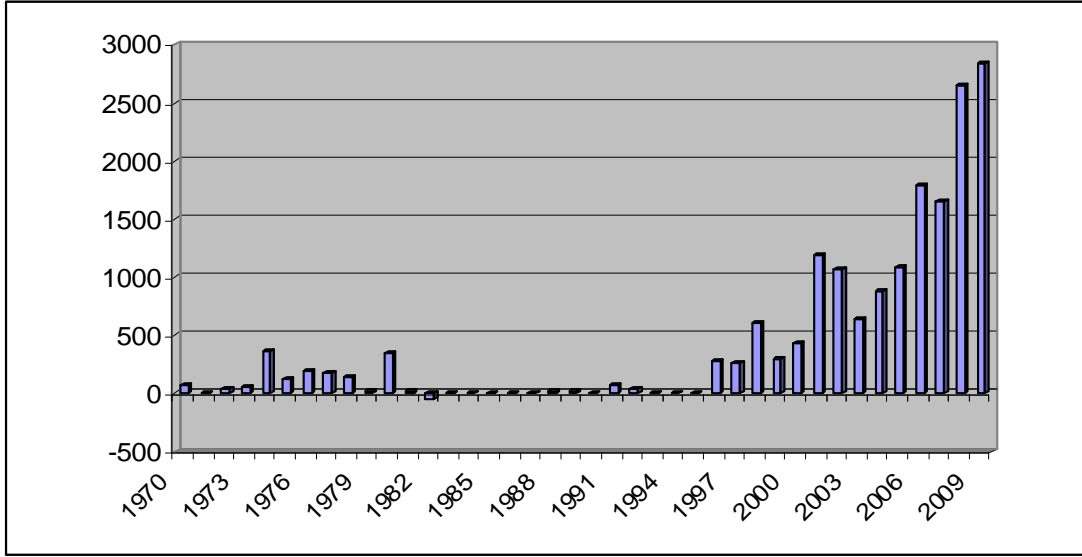
A. Cezayir'de Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelişimi

Grafik 8'den görüldüğü gibi Cezayir'e doğru gerçekleştirilen DYY akımı 1997 yılına kadar çok zayıf bir seyir göstermiş; 1990'ların sonlarında artış başlamıştır.

---

¹⁵⁰ www.el-watan.com.dz

Grafik 8:Cezayir İçe Doğru Doğrudan Yabancı Yatırımların Yıllara Göre Dağılımı (Milyon Dolar 1970–2009 Dönemi)

Kaynak: UNCTADSTAT verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Yukarıdaki grafikten izlendiği gibi son yıllarda 3 milyar dolar düzeyine ulaşan bir DYY akımı söz konusudur. Bu seyir üzerinde etkili olan unsurlar hem genel hem de sektörel görünüm aşağıda kısaca ele alınmıştır.

Hidrokarbür sektörü yabancı yatırımlar açısından önemli bir sektördür. Bunun nedeni Cezayir'in bu sektörü 1971 yılında yabancı sermayeye açılmasına karar vermesidir. Enerji sektöründe yapılan yatırımlar Petrolün ve doğal gazın rafine edilmesi, aranması, üretilmesi ve taşınması gibi alanlarda yoğunlaştırmıştır.

DYY'ın önemli artış gördüğü seneler 1974 ve 1980 yıllarıdır. Bu yıllarda sırasıyla, 358 milyon dolar ve 348,7 milyon dolar yatırım yapılmıştır.

Ancak 80'lı yıllarında DYY'ın yokluğu ile karakterize etmektedir. DYY'ın akışının yokluğu, o dönemde kötüleşen sosyal ve ekonomik durum, o dönemi takip eden çeşitli hükümetlerin herhangi bir dış müdahale konusunda ihtiyatlı davranması ile açıklanabilir. 90'ların başında siyasi istikrarsızlık nedeniyle DYY'ın kaçıışı yaşanmıştır.

1995 yılı sonrası dönemde DYY akışlarının yeniden canlandığı fark edilmektedir. Sebebi düşük petrol fiyatlarının yol açtığı ekonomik kötüleşmedir. Artık Hükümet borç sorununu ve verimsiz ekonomik sistemin yalnız kaldırılamayacağına bilincindeydi. Böylece, makroekonomik reformların uygulanmasının başlamasıyla ulusal ekonominin kilit sektörlerinden devletin kademeli çekildiğine ve ekonomide ağırlığı hızla artan özel sektörün yayılmasına yol açmıştır. DYY akışındaki artış, İMF ile imzalanan istikrar programından sonra görülen finansal iyileşme ve siyasi istikrarın ortaya çıkmasıyla açıklanabilmektedir. Bu dönemde, DYY'ın teşvik etmek için yeni yatırım mevzuatı da benimsenmiştir.

Finansal iyileşme ve siyasi istikrar yanında, yeni yatırım mevzuatıyla 1993 Yatırım Kanunu ve 2001 tarihli Yönerge yatırımcılara verilen teşvikler ve garantiler özellikle yatırım ile ilgili iki taraflı ve çok taraflı anlaşmaları imzalaması bazı sektörlerde (telekomünikasyon, gıda, kimya ve eczacılık sektörlerinde) DYY'ın yeniden başlamasını hızlı bir şekilde sağlamıştır.

1996 yılından itibaren, Cezayir'in net DYY akışlarında hızlanma görülmüştür. Artık her yıl bu akışların 1 milyar doların üstünde sabitlenmiştir, oysaki 2000 yılından önce 500 milyon doların altındaydı. Cezayir'de bu genel eğilim içinde, doğrudan yabancı yatırımların payı 2000den 2005e kadar 438 milyondan 1,081 milyar dolara çıkmıştır. Özellikle 2005 yılında yeni hidrokarbon yasasının benimsenmesinden sonra, Cezayir'in enerji sektörünün önü büyük ölçüde açılmıştır. Bunu 2005 yılında DYY artışında görmekteyiz. 2005 DYY 1,08 dolara ulaşmıştır ve 2006 yılında 1,79 milyar dolara kadar artmıştır. 2007 yılında yatırım azalırken, 2007–2009 döneminde yıllar sırasıyla Cezayir'e gelen DYY devamlı bir artış yaşanmıştır. DYY 2007 yılında yaklaşık 1,6 milyar dolar, 2008 yılında 2,6 milyar ve 2009 yılında 2,8 milyara ulaşmış ve rekor kırmıştır. Şöyle ki 2009 yılında Cezayir Afrika kıtasında 6. sırada yer almaktadır. 2009 yılında Cezayir 2,8 milyar dolar çekmiştir. Bu değerler Angola (13 milyar dolar), Mısır (6,7 milyar dolar), Nijerya (5,8 milyar), Güney Afrika (5,7 milyar dolar) ve Sudan (3 milyar dolar)'ın arkasında yer almıştır.

Dünya Bankası'na göre 2010 yılında Cezayir'e gelen DYY 2009 yılına göre proje sayısı açısından gerileme olmuş, DYY akışlarının değerinde de hafif bir düşüş yaşanmıştır (yaklaşık %13 ile azalmıştır). Yatırımlar 2010 tamamlayıcı finans yasasının getirdiği bazı setreleştirici kurallar yüzünden azalmıştır¹⁵¹.

Genel olarak Cezayir'e gelen DYY ikinci dönemde az olsa bile geçen senelere göre daha çok cezp edilebilmiştir. Söz konusu dönemde gerçekleşen DYY projelerinin yerli yatırım projeleriyle karşılaştırması tablo 17'de yapılmıştır.

Tablo 17: 2002–2009 Dönemi Cezayir'de Yapılan Yerli ve Yabancı Yatırımlar

Yatırım projeleri	Proje sayısı	Yüzdesi	Değer (Milyon Dinar)	Yüzdesi	İstihdam sayısı	Yüzdesi
Yerli yatırım	70 491	% 99,03	5 017 890	%74,82	909 465	%91,04
DYY toplamı	694	%0,97	1 688 984	%25,18	89 480	%8,96
Genel toplam	71 185	%100,00	6 706 875	%100,00	998 945	%100,00

Kaynak: www.andi.dz

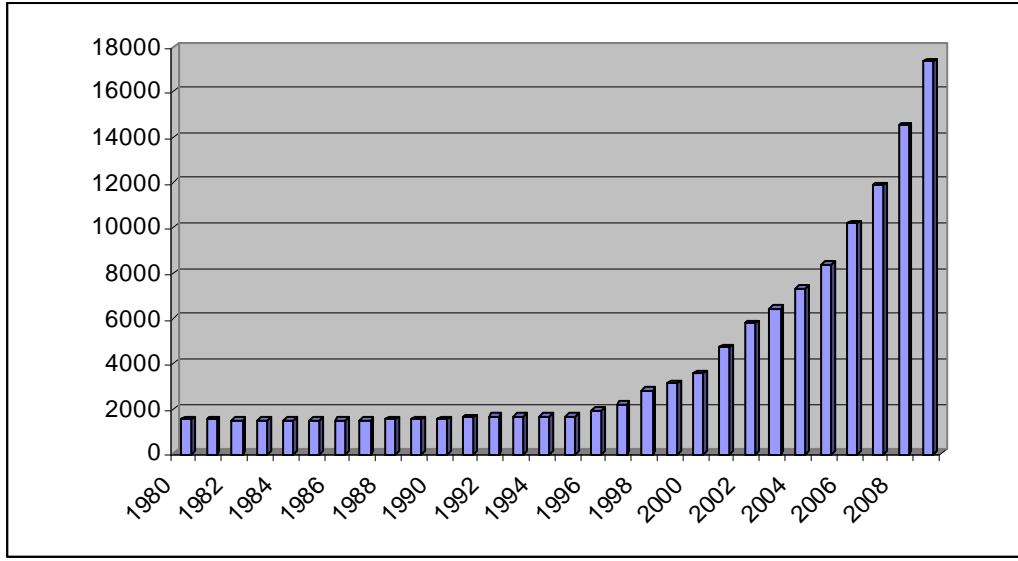
Tablo 17 Cezayir'de 2002–2009 döneminde yapılan toplam yatırımları göstermektedir. İlan edilen projelerin sayısına baktığımızda, yerli yatırım 70491 projeye, toplam projelerin %99,03'ünü oluşturmaktadır. Yabancı yatırımlar ise 694 projeye %0,97 bir payı almıştır.

Tablo 17'den görüldüğü gibi, proje sayısı olarak %0,97'lik paya sahip olan DYY, proje değeri olarak %25,18'lik bir paya sahiptir. Bu farklılık DYY tarafından gerçekleştirilen projelerin daha büyük ölçekli olduğunu göstermektedir. Bunun yanında DYY'ın istihdam içindeki payının %8,96 düzeyinde kalmış olması da, DYY tarafından gerçekleştirilen projelerin sermaye yoğun yatırımlar olduğunu göstermektedir.

¹⁵¹ De Saint-Laurent Bénédict, Zoé Luçon Jeanne Lapujade, **La Méditerranée Entre Croissance et Révolution Investissements Directs Etrangers et Partenariats Vers les Pays MED en 2010**, Etude n° 21, Mars 2011, s.45.

DYY akımlarının son dönemde gösterdiği hızlı gelişmenin sonucu olarak DYY stokları da önemli bir düzeye ulaşmıştır. Cezayir’de DYY stoku UNCTAD Raporu’na göre 2003’den 2009’a kadar olan dönem içinde üç kata çıkmıştır, 2003 yılında 6,4 milyar dolar iken 2009 yılında 17,3 milyar dolara çıkmıştır.

Grafik 9: Cezayir de Doğrudan Yabancı Yatırımların Stoku 1980-2009 Dönemi (Milyon Dolar)

Kaynak: UNCTADSTAT verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Aynı rapor, gösteriyor ki Cezayir’de yapılan yatırımlar yabancı operatörlere büyük kârlar sağlamıştır. Başka bir deyiş ile yabancı operatörlerin ellerinde bulunan aktifler ve menkullerin toplamı yapılan yatırımlardan daha hızlı bir ritim ile artmaktadır.

DYY stokunun GSYİH’ya oranı 2007 yılında % 8,8 iken, 2009 yılında ise %12,3’lük bir orana yükselmiştir. Böylece yatırımlardan sağlanan büyük kârlar yatırım yasasında olan değişikliklere rağmen yabancı operatörlerin Cezayir’de yatırım yapma isteklerini açıklamaktadır.

B. Cezayir ve Bazı Kuzey Afrika Ülkelerindeki Doğrudan Yabancı Yatırımların Karşılaştırılması

Bu paragrafta bazı Kuzey Afrika Ülkeleri dediğimizde Mısır, Fas ve Tunus'u kastediyoruz.

1999-2002 döneminde Kuzey Afrika'da, Fas içe doğru DYY açısından en cazip ülkedir. Fas'ı sırasıyla Mısır, Cezayir ve Tunus takip etmektedir. Ancak 2002 yılında Cezayir'e DYY'ın önemli akışların olduğu kaydedilmiştir ve ilk sıraya Cezayir geçmiştir. Cezayir, 1065 milyon dolar yatırımı cezp etmiştir. Afrika kıtasında ise 3. sırada yer almıştır. Bu performans bazı sektörlerde stratejik yatırımların gerçekleşmesinin sonucudur (enerji, çelik ve telekomünikasyon) .

Yıllar itibarıyla Mısır ise Kuzey Afrika bölgesinde DYY'ı en çok cezbeden ülkedir. Tunus ve Fas'a göre Cezayir'e gelen DYY değer olarak daha önemli ama bu değer ülkenin nüfusuna bölündüğünde, Cezayir'in bölgeden geri kaldığı fark edilmektedir

Son seneler Kuzey Afrika bölgesine gelen DYY çok önemli artışlar yaşamıştır. Hem akışlar hem de stok açısından. Ülkeler arasında karşılaştığımızda Mısır ön sırayı almaktadır. Cezayir ise bölgenin DYY ortalamasının altındadır. 2008 yılında Mısır yaklaşık %55'lik bir paya sahiptir. OECD¹⁵²,ye göre Mısır uluslararası yatırımlar ile ilgili anlaşmalar konusunda dünyada en aktif ülkelerden biridir bu ülke 1995 yılından beri 59 anlaşma imzalamıştır.

Tunus'taki DYY'ın gelişimi 1998 özelleştirme programını başlatmasıyla olmuştur. Fas'ta olan DYY'ın cazibesi UNCTAD¹⁵³ a göre 1993 yılında özelleştirme programın başlatmasının ve dış borcunun yatırıma dönüştürmesi politikasının sonucudur. 2008 yılında ise DYY konusunda Mısır ve Fas gerileme yaşarken, Cezayir ve Tunus ilerleme kaydetmiştir.

---

¹⁵² OECD, Examens de l'OECD des Politiques de l'Investissement : Egypte, Paris, 2007. <http://www.oecd.org> . Erişim Tarihi 03/02/2011.

¹⁵³ CNUCED : **Examen de la Politique de l'Investissement du Maroc 2007**, Nations Unies, New York et Genève, Janvier 2007, s. 21.

Tablo 18: Cezayir ve Bazı Kuzey Afrika Ülkelerine Gelen Doğrudan Yabancı Yatırım. 1999–2009 Dönemi (Milyon Dolar)

Ülke/yıllar	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Cezayir	291,7	438,0	1196,0	1065,0	633,8	881,9	1081,3	1795,4	1661,6	2646,0	2846,5
Mısır	1065,3	1235,4	509,9	646,9	237,4	2157,4	5375,6	10042,8	11578,1	9494,6	6711,6
Fas	1363,9	422,2	2807,7	481,3	2314,5	894,8	1653,4	2450,3	2803,5	2487,2	1331,5
Tunus	367,9	779,3	486,5	821,0	583,6	639,0	782,9	3307,9	1616,1	2758,4	1687,6

Kaynak: UNCTADSTAT

Tablo 19: Cezayir ve Bazı Kuzey Afrika Ülkelerinde Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku. 1999–2009 Dönemi (Milyon Dolar)

Ülke/Yıllar	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Cezayir	3098,87	3536,87	4732,87	5797,87	6431,67	7313,57	8394,87	10190,27	11851,87	14497,87	17344,37
Mısır	18719,00	19955,00	20465,00	21111,50	21348,90	23506,30	28881,90	38925,00	50503,10	59997,70	66709,30
Fas	8419,46	8841,67	11649,40	12130,70	17106,10	19883,00	20751,53	29938,90	38613,26	39387,86	40719,36
Tunus	11431,50	11545,08	11519,58	13860,66	16238,60	17843,59	16839,67	21831,70	26193,41	29083,44	31857,13

Kaynak: UNCTADSTAT

C. Cezayir'deki Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Ülkelere Göre Dağılımı

Tablo 20: Cezayir'de 2002–2009 Döneminde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımların Ülke Gruplara Göre Dağılımı

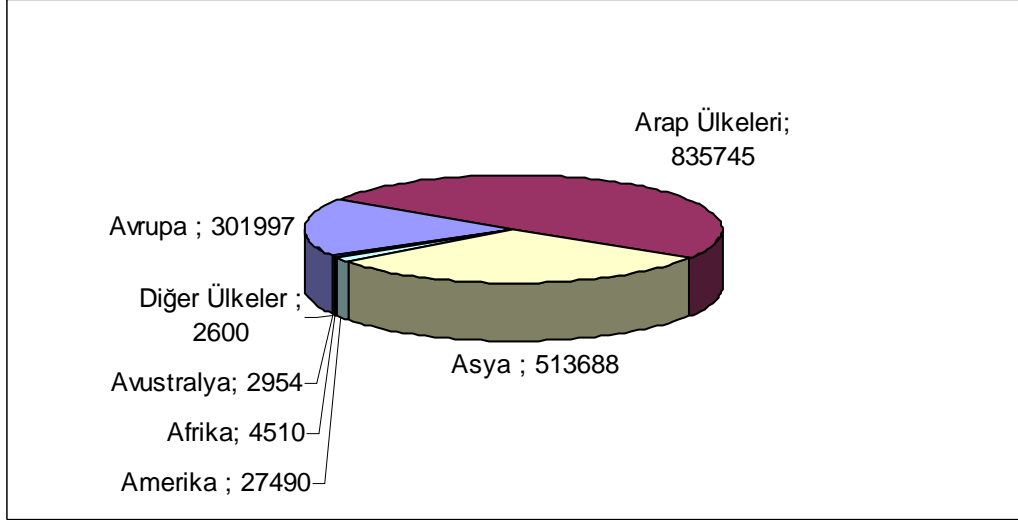
Bölge	Proje sayısı	Değer (milyon dinar)
Avrupa	324	301 997
Asya	48	513 688
Amerika	16	27 490
Arap Ülkeleri	290	835 745
Afrika	1	4 510
Avustralya	1	2 954
Diğer Ülkeler	14	2 600
Toplam	694	1688 984

Kaynak: www.andi.dz

Not: Afrika ve Asya bölgeleri Arap Ülkelerini kapsamamaktadır.

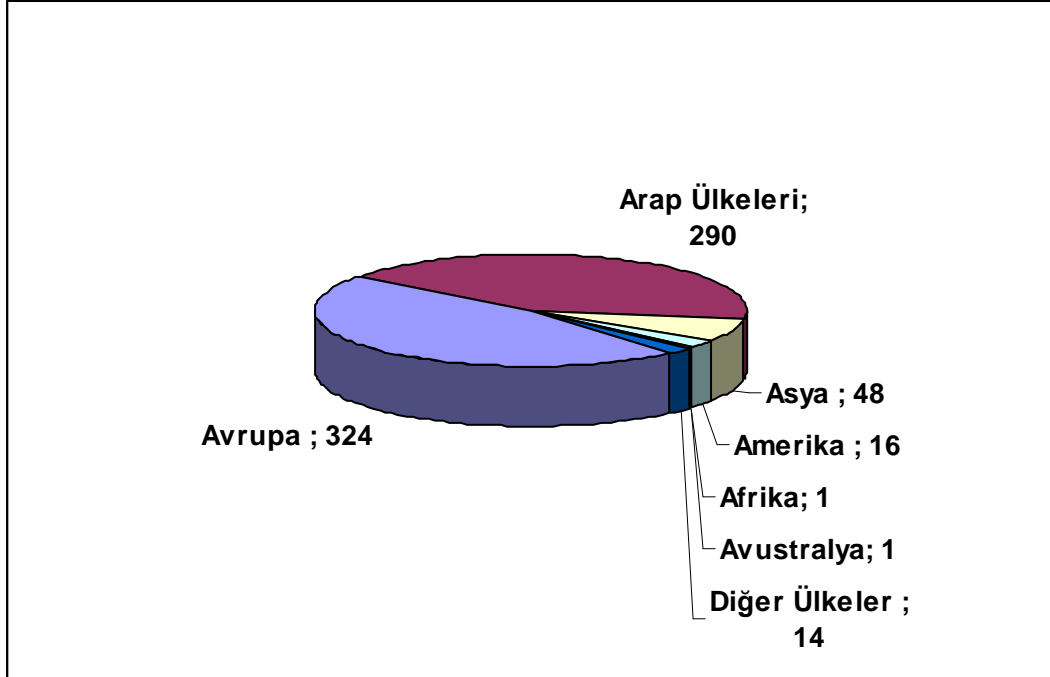
Cezayir'e 2002–2009 döneminde yapılan DYY tutarları ve proje sayıları Tablo 20'de verilmiştir. Tablodan görüleceği gibi bu dönemde yaklaşık 1,7 trilyon Cezayir Dinarı tutarında DYY yapılmıştır. Bu tutarın yaklaşık yarısı Arap Ülkelerinin yatırımlarından oluşmuş; bu ülke grubunu izlemiştir.

**Grafik 10: Ülkelere Göre Cezayir'e Gelen DYY 2002-2009 Dönemi
(Milyon Dinar)**

Kaynak: Tablo 20 verilerini kullanarak hazırlanmıştır

**Grafik 11: Ülkelere Göre Cezayir'e Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımların
Proje Sayısı (2002–2009 dönemi)**

Kaynak: Tablo 20 verilerini kullanarak yapılmıştır

2008 yılında Avrupa'dan gelen yatırımlar azalmıştır. Sebebi kriz ile yada aynı yılda Cezayir'in yabancı yatırım mevzuatıyla ilgili yaptığı değişmelerle açıklanabilir. (2007'ye göre %50 oranında bir azalış yaşanmıştır). Körfez yatırımları ise artmaya devam etmiştir. Özellikle başkentte yapılan Emirates International Investment Company'nin inşaat projesi "Dounya Park" (5 sene içerisinde 5 milyar dolar yatırmayı planlamışlardı) başlıca DYY projelerinden biri olarak dikkat çekmektedir.

ANIMA istatistiklerine göre, 2008 yılında Cezayir 102 DYY projesi cezp etmiştir. Bu yatırımlar yaklaşık 10723 kişilik bir istihdam sağlamıştır. 2008 yılında 4,9 milyar Avro değerinde olan 15 proje körfez ülkeleri tarafından yapılmıştır. 2007 yılında ise 13 proje gerçekleştirilmiştir.

Avrupa'dan gelen yatırımlarda olduğu gibi AB ülkelerinden den gelen DYY akımlarında da, 2008 yılında yaklaşık %50'lik düşüş yaşanmıştır. Bu da Cezayir ekonomisini sıkıntıya bırakmıştır. ANIMA'ya göre Cezayir'e 927 milyon avro değeri olan 29 DYY proje AB'den gelmiştir. 2007 ise AB ülkelerinden gelen proje sayısı 60 ve DYY tutarı 1,8 milyar avro idi¹⁵⁴. 2003'ten beri bu olay yaşanmamıştır.

Son yıllarda Avrupa, Cezayir'e gelen proje sayısı açısından en çok proje başlatılan bölgedir. 324 projeyle, 2002-2009 dönemindeki projelerin %47'si bu bölgeden gelmiştir. Arap ülkeleri de ikinci sırada yer almışlardır ve aynı dönemde 290 proje gerçekleştirmişlerdir. Fark ettiğimiz en önemli şey Amerika kıtasından gelen DYY'ın zayıf olmasıdır. ABD ve Kanada, Dünyanın en çok yatırım yapan ülkeleri olmalarına rağmen 2002- 2009 döneminde Cezayir'de sadece 16 proje yapmışlardır. Asya ülkeleri daha çok projede bulunmuş, aynı dönemde 48 proje gerçekleştirmiştir. Amerikalılar daha çok mega projelerde faaliyet göstermektedirler.

Avrupa proje açısından, Arap ülkeleri ise değer açısından ilk sırada yer almaktadır. Afrika ve Avustralya'dan gelen yatırımlar ise yok sayılacak düzeydedir. 2002 -2009 dönemi boyunca ikisi birer proje yapmıştır.

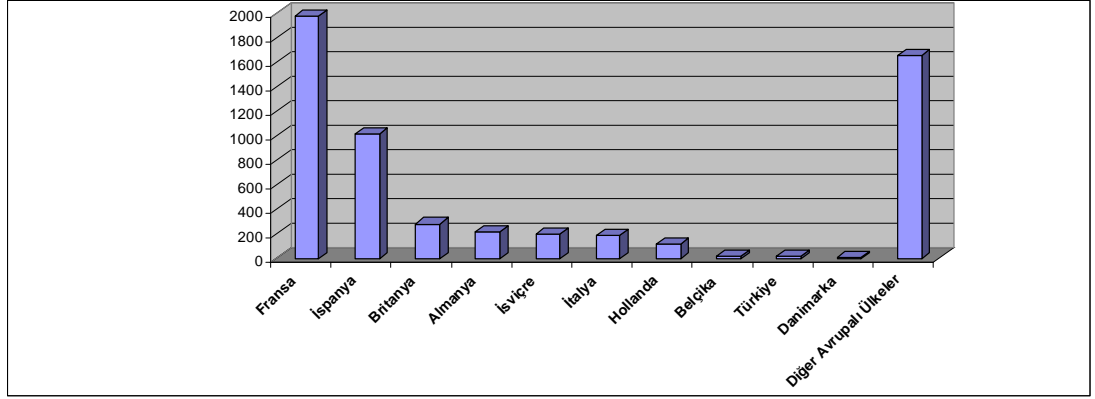
---

¹⁵⁴ Samir Abdelkrim, a.g.e, s.57.

D. Cezayir'deki Yabancı Yatırımlar

1. Avrupa'dan Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

**Grafik 12: Cezayir'e Avrupa Ülkelerinden Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar
2003–2008 (Milyon Avro)**

Kaynak: ANIMA-MIPO sitesinden alınan verilerinden hazırlanmıştır.

Cezayir, diğer Akdenizli ülkeler gibi, Aralık 2001 yılında AB ile bir ortaklık anlaşmasını onaylamış, 2002 yılında imzalamıştır, 2005 yılında ise bu anlaşma yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma Cezayir Barcelona sürecinde AB ile yapılan müzakerelerin sonucudur.

AB ile PTM (Akdenizli ülkeler= Kuzey Afrika + Doğu Akdeniz ülkeleri); serbest ticaret bölgesi oluşturulmasında en önemli görülen özellik AB yatırımlarının PTM'lere ilgisinin azalmasıdır. AB'nin yaptığı toplam brüt yatırımların sadece %0,55'i Akdenizli ülkelere yönlendirilmiştir. Serbest ticaret bölgesinin inşa döneminde, AB'nin yabancı yatırımlarının yönü Latin Amerika'ya ve Güney Amerika Ortak Pazarı (MERCOSUR)'a doğru yönelmiştir¹⁵⁵.

¹⁵⁵ Youcef Benabdallah, « L'Algérie Face à la Mondialisation », **L'Algérie de Demain Relever les Défis pour Gagner l'Avenir**, s.3.

2007 yılında Avrupalı operatörler tarihi sebeplerden dolayı proje sayısı açısından DYY'larda birinci sırada yer almaktadır. 111 projeye, toplam DYY akımlarının %62'si Avrupa Ülkeleri tarafından yapılmıştır.

Avrupa ülkelerinden gelen DYY akımının yoğunlaştığı sektörler şunlardır:

- İnşaat malzemeleri;
- Makine ve mekanik ekipmanları sektörü;
- İnşaat ve bayındırlık ve bankacılık sektörleri;
- Enerji sektörü.

Grafik 13'te gördüğümüz gibi Fransa en önemli Avrupalı yatırımcı durumundadır ve bu ülkeyi İspanya ile Britanya takip etmektedir.

a. Fransa'dan Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Cezayir'de ve genel olarak Mağrip ülkelerinde Fransa'dan gelen yatırımların varlığını destekleyici birçok faktör vardır. Faktörlerin arasında, dil avantajı dolayısıyla onlara kendi dillerinde bir pazara erişimi sağlaması. Ayrıca, Fransa'da önemli sayıda Cezayirlinin bulunması ve sık sık Cezayirlilerin Fransa'ya gitmesi söz konusudur. Bu ise tüketim alışkanlıklarında yayılmaya yardım etmekte ve şirketlerin yatırım yapmasına teşvik etmektedir. Bir de Cezayir'de birçok Fransız bankası bulunmaktadır. Bankalar iki ülke arasındaki ticari ilişkileri kolaylaştırmakta ve Fransız şirketleri finanse etmektedir. Fransa'dan gelen doğrudan yabancı yatırımlar bankacılık, gıda, inşaat ve bayındırlık ile hizmet sektörlerinde daha çok odaklanmıştır.

Fransa'dan gelen doğrudan yabancı yatırımlar bir ya da iki yüksek katma değer olan sektörleri (enerji, telekomünikasyon ve inşaat gibi sektörler) değil birçok sektörde yoğunlaşmaktadır. Cezayir'de Fransa hidrokarbür dışı sektörlerde ilk sırayı almaktadır. Böylece Fransız şirketler Cezayir ekonomisinin çeşitlendirilmesine ve iyileştirilmesine katılmaktadır.

2007 yılında Cezayir'deki Fransa'dan gelen yatırımlar yaklaşık 400 tesisten oluşmakta olup +%177 2004 yılına göre 35 000 dolaysız istihdam ve 100 000 dolaylı istihdam yaratmıştır.

Cezayir'e gelen Fransa'dan gelen yatırımlar 2008 yılında 303 milyon dolar, 2009 yılında ise 308 milyon dolardır¹⁵⁶.

b. Almanya'dan Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Cezayir'de Almanya'dan gelen yatırımlar 1970'li ve 1980'li yıllarda önem kazanırken 1990'li yıllarda bir gerileme kaydetmiştir. 2000'li yılların başlarından beri, Ülkede Alman firmaları ilerleme kat etmiştir. Almanya'nın Cezayir'de yatırım yapan en eski şirketi Siemens'tir. Bu şirket 1962 yılından beri elektronik ve elektro teknik sektörlerde faaliyet göstermiştir.

Almanlar telefonculuk ve metro gibi diğer sektörlerde de yatırım yapmıştır.

Alman şirketlerinden örnek verirsek, deterjan üretimi alanında faaliyet gösteren Henkel şirketi ve kartonpiyer üretim sektöründe bulunan Knauf şirketi.

c. İspanya'dan Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Geçmiş senelerde Cezayir'de İspanya'dan gelen yatırımlar genelde yok sayılacak düzeydeydi. Yalnızca Dragados şirketi ulaşım ve hidrolik altyapılarda yatırım gerçekleştirmiştir.

Son senelerde ise İspanyol şirketleri bazı sektörlerde anlamlı katılımında bulunmuştur. Örneğin hidrokarbür, gübre, deniz suyundan tatlı su elde etme projesi ve elektrik sektörleri İspanyol şirketlerinin yatırım yaptığı alanların başında gelmektedir.

---

¹⁵⁶ UBIFrance et Les Missions Economiques. FOCUS EXPORT PAYS , 2008.

Cezayir ve İspanya arasındaki ticaret ilişkisi İspanyol şirketlerin ülkede yaptıkları yatırımlarla güçlendirilmiştir. Doğal gaz sektöründe Cepsa ve Repsol, enerji sektöründe Iberdola, gübre sektöründe Fertiberia ve deniz suyundan tatlı su elde etme projesi sektöründe Geida gibi İspanyol şirketleri faaliyet göstermektedir.

2005 yılında, Cezayir’de (Arzew’de) yapılan en büyük yatırım, dünyada en büyük amonyak fabrikasının kurulmasıdır. Fabrika Villar Mir adında bir İspanyol grup tarafından inşa edilmiştir ve amacı yılda 1,1 milyon ton amonyak üretmektir.

d. Britanya’dan Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Britanya’dan gelen yatırımlar genelde belli sektörlerde yapılmıştır: HSBC bankası bankacılık sektöründe, BP petrol alanında, Rio Tinto Zinc madencilik sektöründe ve GlaxoSmithKline eczacılık sektöründe yatırımlar yapmıştır.

e. Türkiye’den Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Mevcut durumda 12’si inşaat sektöründe olmak üzere toplam 84 Türk firması Cezayir’de şirket kurmuştur. Bu şirketler; gıda, elektrik-elektronik, yapı-bayındırlık, inşaat malzemeleri, pamuk ipliği, kumaş, tekstil ve konfeksiyon, demir-çelik (Tosyali), kimya (Hayat), otomotiv, boya, kağıt, plastik ambalaj ve eşya, deniz taşımacılığı, sabun ve helva üretimi, sanayi makineleri üretimi gibi alanlarda doğrudan yatırımlar gerçekleştirmişlerdir. 22 şirket de deterjan, bakliyat, çocuk bezi, kablo gibi alanlarda 150 milyon doları aşan yatırım yapmıştır. Öte yandan, TEB ile yüzde 50 ortaklığı bulunan Fransız BNP Paribas’ın Cezayir ofisinde bir Türk Masası kuruldu. Masa, Cezayir’de yatırım yapan Türk işadamlarına dış ticaret konularında destek veriyor ve bankacılık hizmetleri sunuyor¹⁵⁷.

---

¹⁵⁷ <http://www.tumgazeteler.com/?a=1073025>

ANDI'nın kayıtlarına göre, 2000–2007 dönemi itibariyle Cezayir'deki Türkiye'den gelen yatırımlar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. Cezayir'de 2000–2006 yılları arasındaki toplam Türkiye'den gelen yatırımlar 130,7 milyon ABD doları iken, sadece 2007 yılında 174,2 milyon dolara balığ olmuş.

Cezayir Yatırımları Teşvik Milli Ajansına ANDI deklare Edilen Türkiye'den gelen yatırımlar¹⁵⁸ Tablo21 ve 22'de gösterilmiştir.

Tablo 21: Yıllar İtibariyle Dağılım (2000–2007)

Yıl	Proje sayısı	Proje tutarı (milyon dolar)	Çalışan sayısı
2000	7	12,0	686
2001	3	1,5	302
2002	2	1,2	43
2003	5	67,5	3295
2004	4	2,2	93
2005	12	39,8	3513
2006	2	6,5	306
2007	13	174,2	1885
Toplam	48	304,9	10123

Kaynak: www.andi.dz

Buna göre, 2000–2007 döneminde gerçekleştirilen Türkiye kaynaklı DYY akımının hem proje sayısı, hem de proje tutarı önemli ölçüde artmıştır. Benzer bir durum istihdam açısından da gözlenmektedir.

¹⁵⁸<http://necatiokullu.blogcu.com/YENI%20YATIRIM%20VE%20ULKE%20IMKANLARI>

Tablo 22: Dönemi Sektörel Dağılım (2002–2007)

Faaliyet alanı	Proje sayısı	Proje tutarı (milyon dolar)	Çalışan sayısı
Çelik, metal, mekanik ve elektrik	11	133,8	1776
Yapı, bayındırlık	17	114,2	6974
Kimya, kauçuk, plastik	3	7,8	215
Tekstil, konfeksiyon, tuhafiyecilik	2	1,4	269
Ağaç ürünleri, mantar, kâğıt, basım işleri	2	1,3	53
Diğer sanayiler	3	29,6	417
Taşımacılık	3	8,7	226
Şirketlere sağlanan hizmetler	4	4,9	116
Şekerleme, çikolata, konserve	1	0,3	45
Bijuteri	1	0,6	24
Kalite kontrol	1	0,5	8
Toplam	48	304,9	10123

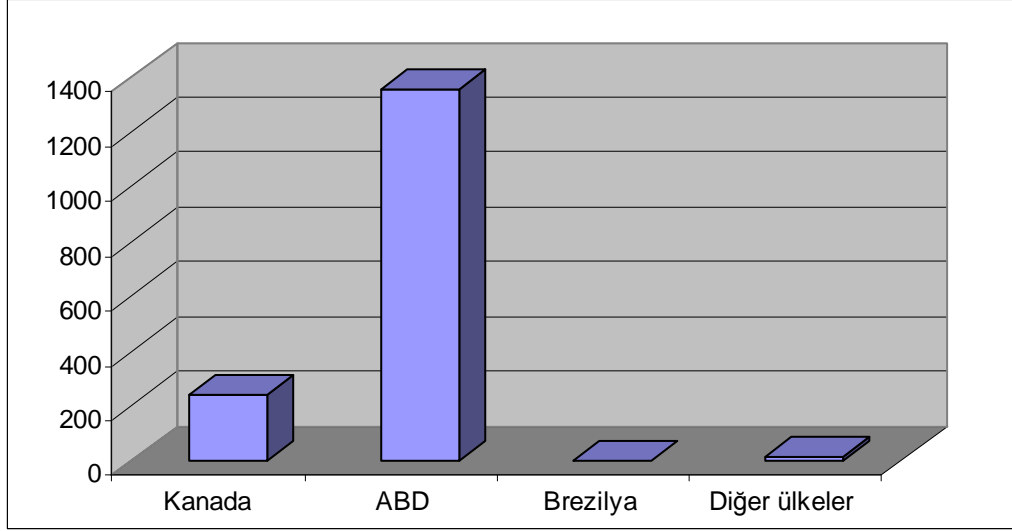
Kaynak: www.andi.dz

Tablo 22’de yer alan Türkiye kaynaklı DYY faaliyetlerinin sektörel dağılımında proje sayısı bakımından yapı ve bayındırlık sektörü, proje tutarı bakımından çelik, metal, mekanik ve elektrik sektörü başta gelmektedir. Yaratılan istihdam açısından bakıldığında, yapı ve bayındırlık sektörünün diğer sektörlerden çok daha fazla istihdama sahip olduğu görülmektedir. Buna göre yapı ve bayındırlık sektöründeki Türkiye kaynaklı yatırımların daha fazla emek-yoğun teknolojilerle gerçekleştirildiği belirtilebilir.

2. Amerika'dan Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

a. ABD'den Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Grafik 13: Cezayir'e Amerika Kıtasından Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar 2003–2008 (Milyon Avro)

Kaynak: ANIMA-MIPO sitesinden alınan verilerini kullanarak hazırlanmıştır

Cezayir'de en eski DYY girişimleri ABD'li şirketlerden gelmiştir. ABD'li özel şirketler genelde hidrokarbür sektörüyle ilgilenmişlerdir. (Petrofac Resources International Inc.). Bazı başka sektörlerde de yatırımlar yapılmıştır, ama bu yatırımlar ABD'nin potansiyeline göre çok yetersiz düzeyde kalmıştır.

Kimya ve eczacılık sektöründe Pfizer şirketi yatırımlar gerçekleştirmiştir. Bankacılık sektöründe de 1990 tarihli para ve kredi yasasının benimsenmesinden sonra Cezayir'de ilk kurulan yabancı banka Citibank'tır. İnşaat ve deniz suyundan tatlı su elde etme projesi sektöründe Ionics şirketi, kozmetik sektöründe Procter and Gamble şirketi de DYY yapan şirketlerdendir.

b. Kanada'dan Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Kanada'nın Cezayir de yaptığı DYY şöyle sıralayabiliriz:

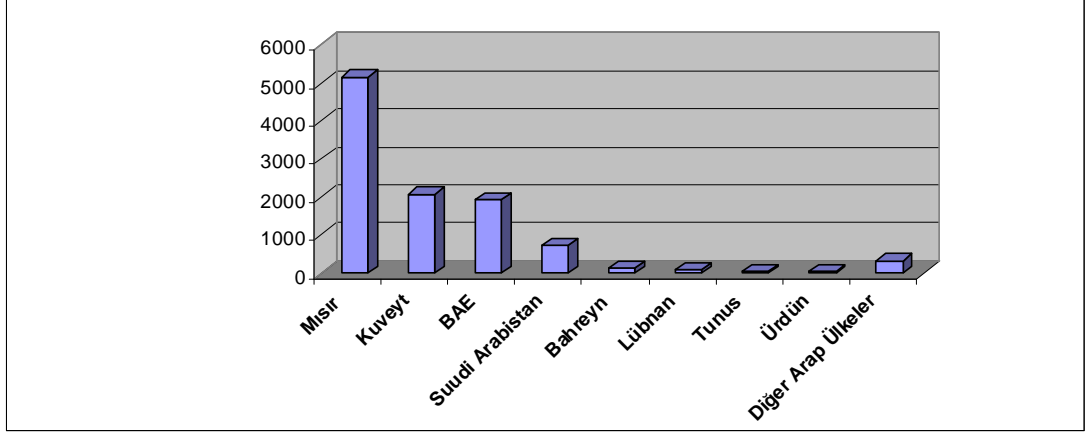
- Kanada'nın en önemli mühendislik ve inşaat firması SNC Lavalin, 40 seneden beri Cezayir'de faaliyet göstermektedir. Yaklaşık 48 proje gerçekleştirmiştir ve birçok yeni proje de yapılmaktadır. Aynı şirket elektrik sektöründe ve deniz suyundan tatlı su elde etme sektöründe de yatırım yapmıştır.
- Petrocanada Cezayir'de en eskiden beri bulunan Kanadalı petrol şirkettir. İlk keşif ruhsatını 1993 yılında ikincisini ise 2003 yılında almıştır. Ama keşifleri çok mütevazı düzeyde kalmıştır.
- First Calgary Petroleum ise az tanınan bir şirket olmasına karşılık, Petrocanada'dan daha iyi keşifler yapmıştır. Bu şirket, petrol sahalarının geliştirmesi için 200 milyon dolar yatırmıştır.

3. Arap Ülkelerinden Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Son yıllarda Arap ülkelerden gelen yatırımlarının varlığı Cezayir'de güçlenmiştir. Özellikle üçüncül sektör olarak anılan hizmet sektöründe 2003–2008 döneminde Cezayir'e gelen DYY akımlarının %56'sından fazlasına Arap Ülkelerinin şirketleri sahiptir.

2002-2009 döneminde ise Arap ülkeler 694 projeden 289 projeyi yapmıştır. Değer olarak 1688,984 milyar dinardan 835,745 milyar dinar yatırmıştır. Dolayısıyla bu ülkeler daha çok inisiyatif almaktadır.

Grafik 14: Cezayir’e Arap Ülkelerinden Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımları 2003-2008 (Milyon Avro)

Kaynak : ANIMA-MIPO sitesinden alınan verilerinden hazırlanmıştır

a. Mısır’dan Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Mısır, Cezayir’de birçok yatırım yapmıştır. 30 tane projenin toplam değeri yaklaşık 4,3 milyar dolardır. Özellikle çimento şubeleri (2007 yılında Fransız Lafarge’a satılmıştır) ve telekomünikasyon lideri Orascom aracılığıyla yapılanlar başlıca yatırımlardır. 2010 yılında Orascom şirketi telekomünikasyon sektöründe en büyük işveren şirkettir¹⁵⁹.

Mısırlı yatırımcılar sayesinde ve üç yıl içerisinde telefonculuk sektöründe kıtlıktan bolluğa geçilmiştir. 2005 yılının sonunda, abone sayısı 12 milyonu aşmıştır. Böylece, bu alanda Cezayir, Fas ve Tunus’u geçmiştir.

Telekomünikasyon sektöründe olduğu gibi Orascom Construction Industry’nin bağlı şirketi olan Algerian Cement Company, ülkede çimento sıkıntısını hafifletmiştir. Onların sayesinde ithalat önemli ölçüde azalmıştır. 2005 yılında

¹⁵⁹ Bénédict de Saint-Laurent, Zoé Luçon Jeanne Lapujade, **La Méditerranée Entre Croissance et Révolution Investissements Directs Etrangers et Partenariats Vers les Pays MED en 2010**, Etude n°21, Mars 2011, s.21.

çimento ithalatı 4 milyon tondan 2 milyon tona düşmüştür. Diyebiliriz ki bu sektörde yapılan yatırım ithalat ikamesi bir yatırımı temsil etmiştir.

b. Körfez Ülkelerinden Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Ülkede önceden Körfez ülkelerinden gelen yatırımlar az olurken, 2007 yılında 12 projeye (yatırımın tutarı 1,5 milyar avro) önem kazanmaya başlamıştır. Genelde BAE (Birleşik Arap Emirlikleri) inşaat, metalürji ve gıda sektörlerinde bulunmaktadır. Suudi Arabistan ise turizm ve tarım ticareti sektörlerinde yatırım yapmıştır. Örnek olarak Savola şirketi, Oran'da bir milyonluk ton kapasitesi olan bir şeker rafinerisine 140 milyon avro yatırım yapmıştır.

Kuveyt, telekomünikasyon sektöründe yatırım yapmaktadır. El Watania Cezayir'in üçüncü mobil operatörüdür.

Suudi Arabistan Pharaon şirketi aracılığıyla çimento sektöründe yatırım gerçekleştirmiş ve Beni Saf'ta bulunan kamu çimento şirketinin hissesinin %10 nu satın almıştır (değeri 10 milyon dolar). 2005 yılında şirketin üretimi 1 milyon tona ulaşmıştır. Bir önceki yıla göre üretim iki katına çıkarılmıştır.

c. Mağrip Ülkelerinden Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Körfez ülkelerinin aksine, Mağrip ülkeleri yatırım açısından aynı gelişimi göstermemiştir. Sebebi, Libya hariç diğer ülkelerde yerli ve yabancı yatırımlara çok ihtiyaçları vardır. Tüketim malları endüstrisi ve finansal hizmet sektörleri hariç teknolojik kapasiteleri sınırlıdır.

Libyalı şirket Libyen LAFİCO holdingi üç Sheraton otelini inşa etmesi için bazı Cezayirli şirketlerle ortaklık yapmıştır.

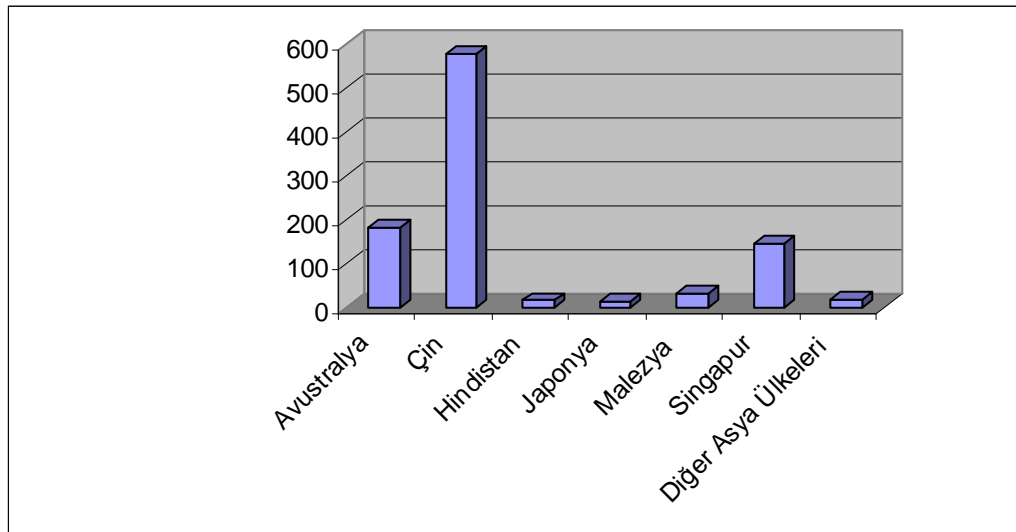
Tunuslu yatırımcılar 2003–2008 döneminde hem inşaat sektöründe hem bankacılık sektöründe 59 milyon avro yatırım yapmıştır.

Cezayir'e son zamanlarda en çok yatırım yapanlar Körfez ve Avrupalı ülkelerdir. Bu iki bölgeyi karşılaştırmak istersek şöyle diyebiliriz: Genelde Akdeniz bölgesinde yapılan Körfez ülkelerinden gelen yatırımlar bütçe açısından daha önemlidir. Körfez ülkeleri kaynaklı projelerin ortalama bütçesi 268 milyon Avrodan fazla Avrupalı projelerin bütçesi ise 70 milyon avrodur.

İstihdam yaratma konusunda, körfez ülkelerinden gelen projelerin ortalama yarattığı istihdam 171'dir, Avrupalı bir proje ise 95 iş olanağı sağlamaktadır. Yaratılan istihdamın devamlılığı konusu da çok tartışılmaktadır. Körfez Ülkeleri yatırımlarının yarattığı bazı istihdamın şantiyeler yapıldıktan sonra sona ereceği, buna karşılık Avrupalı projelerden sağlanan istihdamın ise devamlı olduğu belirtilebilir. Zira Avrupa ülkeleri kaynaklı projeler ağırlıklı olarak hizmet ve sanayi sektörlerinde yoğunlaşmaktadır.

4. Asya ve Okyanusya Ülkelerinden Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Grafik 15: Cezayir'e Asya ve Okyanusya Ülkelerinden Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar 2003–2008 (Milyon Avro)

Kaynak : ANIMA-MIPO sitesinden alınan verilerini kullanarak hazırlanmıştır.

a. Çin'den Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Cezayir'deki Çinli yatırımcıların varlığı eskilere dayanır. Bu durum 1960'lı yıllardan beri iki ülke arasındaki ilişkiler ile açıklanmaktadır. 20 yıl boyunca Çinli şirketler Cezayir piyasasında faaliyet göstermektedir. 80'li yıllarda bu şirketler daha çok tarımsal projelerde, baraj inşaatı ve konut inşaatı alanlarında yatırım yapmıştır.

1990'ların ikinci yarısında Çin'den gelen yatırımlar yeniden canlanmıştır. Çinli şirketlerin yaptığı yatırımlar şunlardır: Guelma şehrinde seramik bir birim kurulması, 55000 konut inşa edilmesi ve Oran hastanesinin onarım işlerinin bitirilmesidir. Ondan ziyade Çinli şirket Sinopec hidrokarbür sektöründe güney Cezayir'de bulunan Zarzatine petrol sahasının geliştirmesi için 525 milyon dolar yatırım yapacaktır. Cezayir'de yatırım yapan petrol şirketleri bunlardır: CNPC, Sinopec, CNOOC

Son zamanlarda Çin yatırımları daha çok inşaat sektöründe gerçekleşmiştir. Cezayir'de yaklaşık 41 Çinli şirket inşaat, bayındırlık, iletişim, sanayi, enerji ve madencilik sektörlerinde faaliyet görmektedir. Cezayir'de madencilik sektöründe yatırım yapan Çinli şirketler (Cecomines, Socom, China Geo Engineering, Shaolin) de çinko ve altın madenlerinin işletilmesi için lisans almıştır.

Son yıllarda, Çinli girişimciler imalat sektöründeki faaliyetlerini çeşitlendirmiştir. Böylece Çinli otomobil firması JMC Landwind Mostaganem bölgesinde Cezayir ve Çin arasındaki işbirliği çerçevesinde ticari araç ve yolcu aracı için bir montaj fabrikasını kurmak istemiştir. Bu arada JMC Cezayir'de 40 mağaza açacağını ilan etmiştir.

Elektrik ve elektronik aletleri sektöründe, Cezayirli şirket Eepad ve China Great Wall Computer Shenzhen (CGWC) bir ortak girişim oluşmuşlardır. Amacı Cezayir'de dizüstü bilgisayarın hafıza kartlarının üretilmesidir. Üretim hem yerel piyasa için hem de yurt dışına ihracat için yapılacaktır. Özellikle Çinli şirket zaten Avrupa'ya, Amerika'ya ve bazı Arap ülkelere ihracat yapmaktadır.

b. Hindistan'dan Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Eskiden Hindistan'dan gelen yatırımlar Çin kaynaklı yatırımlara göre geride kalmıştır. 2001 yılında Hindistan kaynaklı yatırımların değeri iki katına çıkmış ve 1200 milyon dolara ulaşmıştır. Bunun sebebi metalürji sektöründe olan kamu kompleksi SİDER'in özelleştirilmesi ve sermayenin %70'inin Hintli şirket İspata'ya satılmasıdır. Bu satın alma sayesinde SİDER Cezayir'de en önemli Hintli yatırımı olmuştur.

2005 yılında 1,2 milyon ton çelik üretilerek 2001 yılına göre yaklaşık %70'lik bir artış sağlamıştır. İç pazarda çelik ürünlerin satışı da artmıştır. Aylık üretimi 33.000 tondan 80.000 tona yükselmiştir. Başta Fas ve Tunus'a olmak üzere, aylık 10.000 tondan fazla ihraç edilmiştir.

2008 yılında, Cezayir ve Hindistan'da inşaat sektöründe birinci numara olan Hintli bir şirket ile anlaşmanın sonrasında « İra » adında bir ortak girişim ortaya çıkmıştır. Firma Blida ve Tizi Ouzou kentlerinde çeşitli projelerinde sorumludur. Şirket proje kurma alanında kendi ülkesinden kalifiye bir iş gücü getirmiştir ve Mesleki Eğitim Bakanlığı (le ministère de la formation professionnelle) Cezayirli stajyerlerin değişik branşlarda eğitimlerini sağlayacağını taahhüt etmiştir

2003-2008 döneminde en dikkat çeken şey Singapur ve Avustralya yatırımlarının olmasıdır. Yapılan yatırımların değeri sırasıyla 145 ve 181 milyon Avrodur.

E. Sektörel Dağılımı

Cezayir'deki DYY faaliyetlerinin sektörel dağılımının ele alınması bu kısmın amacıdır. Bununla birlikte sağlıklı veri kaynaklarına ulaşmanın imkânsızlığı bazı noktalardaki açıklamalarımızı sınırlayan en önemli faktör olmuştur.

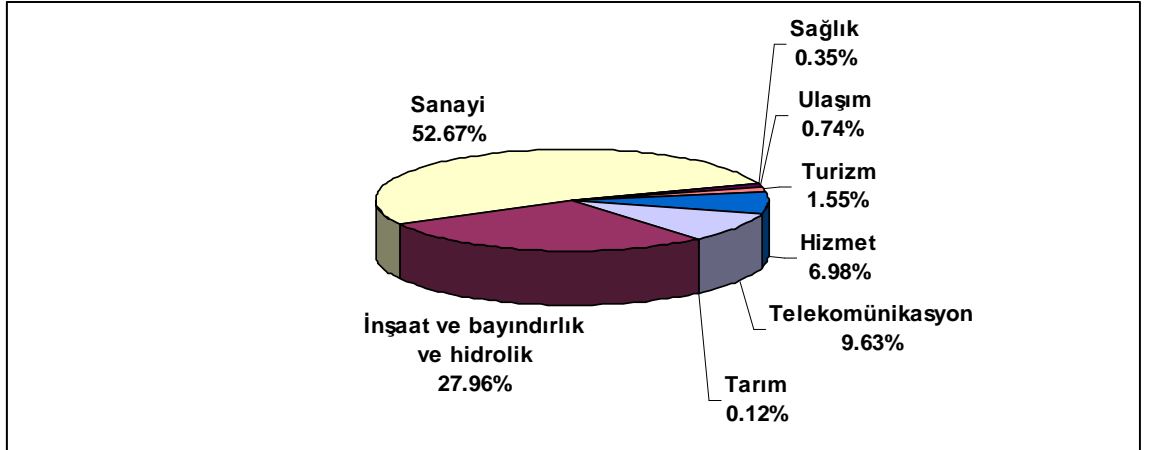

Tablo 23: Sektörlere Göre Yapılan Yabancı Projeler.2002–2009 Dönemi

Sektör	Proje sayısı	Yüzdesi	Değer (milyon dinar)	Yüzdesi
Tarım	10	%1,44	2 021	%0,12
İnşaat ve bayındırlık ve hidrolik	99	%14,27	472 163	%27,96
Sanayi	387	%55,76	889 532	%52,67
Sağlık	4	%0,58	5 982	%0,35
Ulaşım	33	%4,76	12 531	%0,74
Turizm	15	%2,16	26 216	%1,55
Diğer Hizmet	143	%20,61	117 953	%6,98
Telekomünikasyon	3	%0,43	162 586	%9,63
Toplam	694	%100	1 688 985	%100

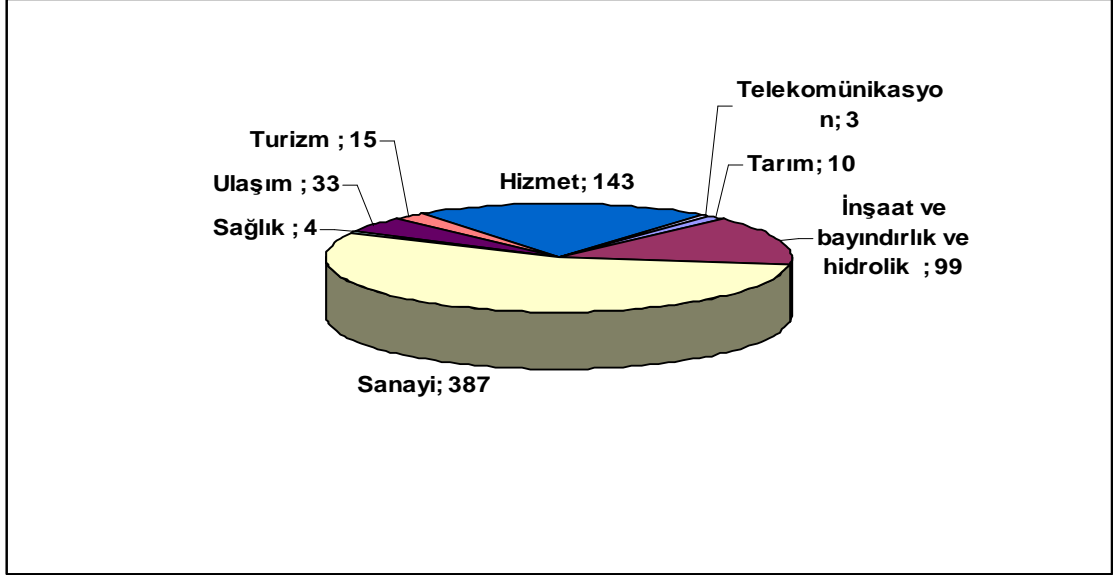
Kaynak: www.andi.dz

Grafik 16: Grafik 17: Sektörlere Göre Yapılan Yabancı Projeler.2002–2009 Dönemi Yatırımların Değerin Yüzdesi

Kaynakça: Tablo 23'un verilerini kullanarak hazırlanmıştır.

**Grafik 17: Grafik 18: Sektörlere Göre Yapılan Yabancı Projeler.2002–
2009 Dönemi Yatırımların Proje Sayısı**

Kaynakça: Tablo 23'un verilerini kullanarak hazırlanmıştır

2002-2009 dönemi için ANDI tarafından yayınlanan verilerine göre, Ajansa ilan edilen yabancı yatırımların dağılımında endüstri sektörü hem proje sayısı hem yatırımların değeri açısından en büyük paya sahiptir. Nitekim, 2002-2009 döneminde ANDI'ya ilan edilen yabancı projelerin sayısı 694, toplam değeri ise 1689 milyon dinardır.

Sanayi sektöründe 387 proje bildirilmiştir, yani yabancı projelerin %55'lik payını temsil etmektedir. Sanayi sektöründe yapılan DYY'ın değeri de önemli düzeyde olup 88 milyon dolar DYY'ın toplam değerinin %52'lik payına sahiptir.

DYY sanayi sektörüne yönelmesine rağmen toplam yatırımlardaki payının çok zayıf kaldığını söyleyebiliriz.

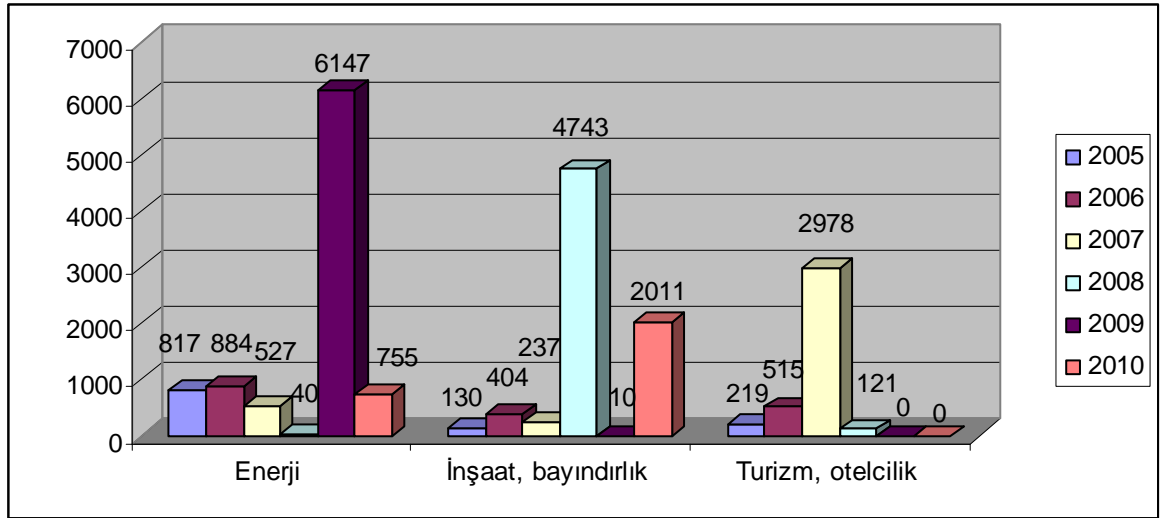
Anima'ya göre 2009 yılında Cezayir ekonomisinin enerji dışı olan diğer sektörler bankacılık sektörü hariç az yabancı sermayeyi cezbetmiştir ve bunun nedeni 2008 yılında minimum sermaye ile ilgili çıkarılan yeni yasadır. Bu yasa bankaların ve yabancı bankaların şubelerinin asgari sermayesi 4 kate çıkmıştır 2,5 milyar

dinardan 10 milyar dinara kadar geçmiştir. Dolayısıyla Frasabank, Trust Bank Algeria, Citigroup, BNP Paribas, Soci t  G n rale ve Gulf Bank Alg rie Şubelerin sermayesinin artmasına neden olmuştur.

DiŐer sektörler de zamanla özel yerli ve yabancı yatırımcının daha çok ilgisini çekmeye başlamıştır. Örneğin İŐaat ve bayındırlık 2002–2009 döneminde 472,16 milyar dinardan fazla (99 proje) yabancı yatırımı cezbetmiştir.

Tarım sektörü yabancı operatörler tarafından ihmal edilen bir sektör olmaya devam etmektedir. 2002-2009 döneminde sadece 10 proje cezbedebilmiştir. Değer olarak en d Őuk bütçe alan sektördür.

Grafik 18:     nemli Sektörlerde İlan Edilen DYY'ın Değeri (2005-2010d nemi, Milyon Avro)

Kaynak: B n dict de Saint-Laurent, Zo  Lu on Jeanne Lapujade, **La M diterran e Entre Croissance et R volution Investissements Directs Etrangers et Partenariats Vers les Pays MED en 2010**, Etude no 21, Mars 2011. s.46

Grafik 17'de g rd Ğumuz gibi DYY daha çok enerji, iŐaat ve turizm sektörleri tercih edilmektedir. Genel olarak yıllar itibarıyla enerji sektörü ilk sırada yer almaktadır özellikle 2009 yılında bu sektörde yapılan yatırımların toplamı 6147 milyon avro. Ama bazı yıllarda istisnai durumlar olmuştur örnek verirsek 2007

yılında turizm sektörü daha aktif iken, 2008 ve 2010 yıllarında ise inşaat sektörü daha çok yatırım cezp etmiştir.

1. Enerji ve Hidrokarbür Sektörü

Genel olarak DYY belirli sektörlerde odaklanmaktadır. Bunlar: enerji ve hidrokarbür sektörleridir. 2001 yılı sonundan sonra yaşanan petrol fiyatlarındaki artışından dolayı enerji ve hidrokarbür Cezayir ekonomisinin en önemli motoru sayılmaktadır. Dolayısıyla bu sektörler DYY’da önemli bir rol oynamaktadır.

Cezayir’de hidrokarbür Sektöründe faaliyet gösteren yabancı şirketlerin sayısı 50’den fazladır. Örnek olarak :Anadarko, Lasmo, Halliburton, Burlington Ressources (ABD), Maersk Oil (Danimarka), First Calgary Petroleums, Talisman (Kanada), BP, BG Group (Britanya), CEPSA (İspanya), CPC (Çin), Tullow Oil (İrlanda), Agip (İtalya), Teikoku Oil (Japonya)...

Sektörde en önemli yatırım projelerinden biri olarak Hassi Berkine (Güney de) bölgesindeki petrol sahasının işletmesi için SONATRACH, Andarko, Lasmo ve Maersk Oil arasındaki ortaklık gösterilebilir. Bir diğer önemli proje de 2002 yılında İn Salah bölgesindeki 2,5 milyar dolarlık bir yatırım projesi olan SONATRACH BP-Amoco (İngiliz-Holandalı bir şirkettir) ortaklığıyla gerçekleştirilen yatırım gösterilebilir. Projenin amacı gazın ulusal üretiminin 9 milyar metreküpe çıkarılması ve Avrupa’ya ihraç edilmesidir. 2004 yılında Sonatrach, Repsol ile Gaz Natural (şirket ikisine İspanyol) beraber bir yatırım başlatmışlardır ve yatırımın tutarı 3,6 milyar dolardır.

Sektörel dağılımına göre hidrokarbür en çok DYY cezbeden sektörü olarak kalmaktadır. Özellikle 2005 yılında yeni hidrokarbür yasasıyla sektör rekabete açıldıktan sonra bu durum daha da belirginleşmiştir.

2. Endüstri Sektörü

Cezayir ekonomisinin en zayıf noktası sanayi endüstrisidir. 2008 yılında bu sektör GSYİH'nin %5'ini oluşturmuştur. Bazı sektörler ithalat üzerinde uygulanan bazı kısıtlayıcı önlemlerden faydalanabilir: örneğin otomobil üretimi. 2008 yılında yerli KOBİ'ler ve Çinli üreticiler ortaklık oluşturmak için görüşmelere başlamış ama bu montaj projeleri henüz gerçekleşmemiştir.

Çelik sektörü son seneler de yabancı yatırımcıların ilgisini çekmeye başlamıştır. Bu alandaki yatırımların başlıcaları şunlardır:

*Mısırlı şirket EL Ezz Jijel şehrinde çelik üretimiyle ilgili bir firma inşa etmesi için 1,25 milyar dolar yatırmıştır.

*Tunus şirketi Tunisie Profilés Aluminium Cezayir başkentinin yanında 31 milyon avroluk bir alüminyum firması kurmuştur.

*Mısırlı Orascom Arzew şehrinde 18 milyon dolarlık bir metalik parçalar üretim fabrikasını inşa etmiştir.

Metalürji sektöründe 2007 yılında DYY 1,6 milyar avroya ulaşmıştır, enerji ise sadece 1,5 milyar avrodur. Kimya sektörü de önemli yatırımları cezp etti. En önemli yatırım Mısırlı Orascom Sonatrach ile bir ortak girişim oluşturarak Sofert adında bir gübre firmasının kurulmasıdır. Bu yatırımın tutarı 746 milyon avrodur.

Diğer yandan 2008 yılında Singapurlu şirket Hyflux Algerien Energy Company ile ortaklık oluşturup, 157 milyon avro tutarında deniz suyundan tatlı su elde etme projesine girişmişlerdir.

Ummanlı Suhail Bahwan grubu Mers El Hadjad' da bir amonyak fabrikası inşa etmek için Sonatrach ile görüşmelere başlamıştır.

İspanyol Fertiberia ve Sonatrach Arzew'de El Bahai Fertilizers diye bir amonyak fabrikası (ortak girişim) oluşturmuşlardır.

Çimento üretiminde DYY ile karşılanacak kısmı tutarı 210 milyon avro olan toplam yatırım tutarı 900 milyon avroya ulaşan 8 proje 2007 yılında gerçekleştirilmiştir.

2007 yılında Fransız yatırımcı Lafarge Mısırlı Orascom Cement'in en önemli ekseriyet ile pay sahibi olması bu alandaki projeleri artırmıştır. Bu yatırımların başlıcaları şunlardır:

- Msila ve Sig kentlerde 2 çimento fabrikasının sahibi olmuştur.
- 2008 yılında Oum El Bouaghi kentinde yılda 2,5 milyon ton kapasitesi olan bir çimento fabrikası inşa etmeyi ilan etmiştir.
- Meftah Çimento fabrikasının kapitalin %35i satın almıştır.

3. Hizmet Sektörü

Küresel düzeyde DYY konusunda ön sırada gelen en önemli sektör hizmet sektörüdür. Özellikle Liberalizasyon döneminden sonra cazibiyeti daha çok artmıştır. Cezayir' de endüstriden sonra en çok DYY'ı çeken sektör hizmet sektörüdür.

Cezayir'e gelen DYY en önemli özelliği sektör konusunda yabancı operatörlerin ilgi alanlarının farklı olmasıdır. Fransa mesela daha çok bankacılık, perakende, turizm ve enerji sektörleri ile ilgilenmektedir, ABD enerji, Mısır telekomünikasyon ve çimento, Körfez ülkeleri ise gayrimenkuller ve Asyalı yatırımcılar büyük inşaat ve ekipman projeleri sektörlerini tercih etmektedirler.

Hizmet sektöründe yatırımın değer açısından en önemli alanı telekomünikasyondur. Telekomünikasyon dinamik bir sektördür. 2005 yılında telekomünikasyon DYY toplamın %31,4 payıyla en önemli sektördür.

2002-2009 döneminde sadece 3 proje çekebilmiştir. (değer olarak 162,586 milyar dinar). 2000 yıllarından beri telekomünikasyon sektörü büyük değişikliklere uğramış ve rekabete açılmıştır. Bu sektörde iki yabancı operatör bulunmaktadır Mısırlı şirket Orascom ve Kuveytli şirket Wataniya.

2005 yılında bankacılık sektöründe onlarca yatırım yapılmıştır örneğin: Fransız bankalar, BNP paribas, sosciété générale, Cételem ve 2005 yılında Lübnanlı bankalar, Byblos bank ve Frasabank, vs. 1990'lı yılların başında bankacılık sektörünün açılmasıyla birçok yabancı yatırım sağlamıştır.

Dağıtım sektöründe 2005 yılında da hızlı büyüme görülmektedir. 33 milyon tüketicisi olan geniş piyasasından faydalanarak Carrefour ve Achan gibi büyük firmalar kurulmuştur.

İnşaat ve bayındırlık sektöründe olan yatırımlar 2007 yılında 636 milyon avro, 2006 yılında ise 311 milyon avro. İnşaat, bayındırlık, lojistik ve altyapı alanında 4,18 milyar avro cezp etmiştir. 2008 krizine rağmen Dubai'deki girişimciler inşaat sektöründe projeleri ilan etmeye devam etmektedir (2008 yılında 5 proje ilan etmişlerdir). 2002–2009 döneminde yapılan proje sayısı 99 projedir.

2008 yılında, Cezayir limanları özelleştirilmesi gerçekleşmiştir. BAE den DP World ve liman konusunda yetkili olan şirketlerle ortak girişim oluşturarak Cezayir başkenti ve Djenjden limanlarının konteynır terminallerinin genişletilmesi ve iyileştirilmesi projeleri sürecektir. Oran 'da kolektif hizmetleri sektöründe bir sürü proje cezp etmişti. Agbar (Suez grubun bir şubesi) ve Caixa, şehir suyu yönetimi için bir kontrat imzalamışlardır.

Turizm sektöründe yeni fırsatlar oluşturulmalıdır. Bu sektör büyük potansiyele rağmen hala zayıf kalmaktadır. O yüzden devlet gelecek seneler için yatırımlara öncelik verecektir. Amaç, turizmin GSYİH'nın %3'ü düzeyine oluşması ve 2,5 milyon turisti çekmesidir. Turizm 2002–2009 döneminde 15 proje cezp

etmiştir ve bunların değeri 26,2 milyar dinardır. Bu sektörde yapılan yatırımlar Cezayir'in turizm potansiyeline kıyasladığımızda yetersiz kalmaktadır.

Ulaşım 2002 ve 2009 döneminde 33 yabancı proje çekmiştir ve bunların değeri 12,53 milyar dinardır. Özellikle ulaşım ağının geniş modernizasyon programı başlatıldıktan sonra bu sektördeki projelerde artış olmuştur.

VI. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN CEZAYİR EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ MAKROEKONOMİK ETKİLERİ

Cezayir ekonomisinde doğrudan yabancı yatırımlarının etkilerini değerlendirmek çalışmamızın bu kısmının temel amacıdır. Ancak bu değerlendirmelerin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi, büyük ölçüde konuya ilişkin istatistiklerin varlığıyla sınırlıdır. Gerek Cezayir ekonomisiyle ilgili, gerekse de Cezayir ekonomisindeki DYY akımıyla ilgili olarak bir zaman serisi oluşturacak biçimde veri bulunamayışı; yukarıda belirttiğimiz amaca ulaşmamız açısından önemli bir kısıt oluşturmaktadır. Bu nedenle, çalışmamızın bu kısmında mevcut kısıtlı veriler kullanılarak, tanımlayıcı nitelikte bir değerlendirmeyle yetinilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede DYY hareketleriyle istihdam, büyüme, ihracat ve yatırımlar arasındaki ilişkilerin ele alınmasıyla kısıtlı bir değerlendirme yapılmıştır.

A. Cezayir'de Doğrudan Yabancı Yatırımların İstihdam Üzerindeki Etkisi

İstihdam yaratma ekonomik kalkınmanın önemli bir hedefi olduğunu göz önüne aldığımızda, Cezayir istihdam yaratan DYY'ı cezp etmeyi çalışmıştır. ANDI verilerine göre, 2002–2009 döneminde, yabancı yatırımcıların yaptıkları 601 projede 89480 iş yaratılmıştır. Bu rakam Cezayir'in işsizlik sorunu dikkate alındığında oldukça azdır.

Cezayir’de işsizlik oranları hala yüksektir. DYY istihdam yaratmasında hem kalifiye hem kalifiye olmayan işçi için önemli bir rol oynaması beklenir. Şimdiye kadar birçok iş yaratılmıştır ama hala beklentilere göre düşük kalmaktadır. Diğer bazı GOÜ’e bu alanda deneyimlerine bakınca Cezayir’deki süregelen işsizliği azaltması için bu tür yatırımların yardımcı olacağı düşünülmüştür.

DYY’ın Cezayir’de istihdam üzerindeki etkisini görmek için bazı yabancı şirketlerin yarattığı istihdam hakkında örnekleri incelemek yararlı olacaktır.

Özellikle telekomünikasyon sektörü bunun için güzel bir örnektir. Cezayir’de iş kuran yabancı operatörler, 2006 yılına kadar 3000’den fazla doğrudan iş yaratmıştır. Bugüne kadar yabancı telekom operatör Nedjma 1900’den fazla işçi çalıştırmaktadır. Bu çalışanların 99%’u Cezayirli, %40’ı kadındır. Bugün Nedjma Cezayir piyasasında önemli işverenlerden biridir. İleride, yapılacak yatırımlarda yeni işçi alınacağı belirtilmektedir¹⁶⁰. 2009 yılında OTA 60.000 'den fazla dolaylı iş ve 4.000 'den fazla doğrudan istihdam yaratılmıştır¹⁶¹.

Danone Algérie yaklaşık 900 Cezayirli çalıştırmıştır. Siemens 555, Andarko 800 Cezayirli işçi çalıştırmıştır. SNC Lavalin’de 2002 yılında sadece 434 Cezayirli işçi vardır.

Cezayir’de var olan 430 Fransız şirket dolaylı yaratılan iş olanakları hariç yaklaşık 35000 kişi çalıştırmaktadır ve KOBİ düzeyinde 180 Fransız şirket daha Cezayir’de yatırım yapmak istemektedir¹⁶².

Bir yandan istihdam yaratan yabancı şirketler varken diğer yandan bazı yabancı şirketleri Cezayir mevzuatını çiğnenip ülkede işsizliği azaltmak yerine yabancı işçileri talep etmekte ve mevcut istihdam olanaklarını azaltmaktadır.

---

¹⁶⁰ El watan 29/05/2011 Wataniya Télécom Algérie genel kurum başkanı JOSEPH GED,

¹⁶¹ mhtml:file://C:\Users\HP User\Desktop\l impact en chiffre\Algérie 400 postes d’emploi offerts par Djezzy.mht!http://www.city-dz.com/algerie-400-postes-demploi-offerts-par-djezzy/comment-page-7/ erişim tarihi: 28/05/2011

¹⁶² http://www.algerie-focus.com/2011/05/21/la-cooperation-algero-francaise-bilan-et-perspectives/

ISPAT şirketi önceden önemli başarılar sergilerken, 2010 yılı sonunda, bazı kaynaklara göre, Cezayir'e ne finansal ne teknolojik açıdan hiçbir avantaj getirmemiştir. Üretim düzeyi de, şirket devlete ait olduğu zamana kıyaslandığında hiçbir gelişim görememiştir. İstihdam açısından da düşüş yaşanmıştır. İşçi sayısı 12000'den 5400'e düşmüştür, 2001 yılından itibaren emekli olan işçilerin yerine başka işçiler alınmamıştır¹⁶³.

DYY ile istihdam açısından önemli bir örnek de petrol sektöründe yaşananlardır. Cezayir'in güneyinde özellikle Hassi Messoud kentinde birçok yabancı petrol şirketi istihdam kanununu çiğneyip hala yabancı işçileri ve kadroları istihdam etmektedir. Bu uygulamalar yaygın hale gelmiştir. İş hukukunda, ÇUŞ'lar tarafından sadece Cezayirli işçilerde bulunmayan özellikler nedeniyle dışarıdan istihdam kabul edilebilir. Buna karşın, son yıllarda ÇUŞ'lerin, özellikle Mısır uyruklu çok sayıda yabancıyı istihdam ettikleri belirtilmektedir. Bu yabancı işçilerin turizm vizelerine sahiptiler¹⁶⁴.

Cezayir'de yerleşen ve işi yaratan sektörlerde faaliyet gösteren yabancı firmalar iş gücü istihdamını yöneten yasalara gerçekte uymamıştır. Sonuç, Cezayir'de yabancı çalışanları 1999 yılında 543 işçiden 2009 yılında 45 000 işçiye geçmiştir. Son ve kamuoyuna yayınlanan « işe alımı operasyonu » 7050 çok nitelikli işçiyi istihdam etmek ile ilgiliydi. Bayındırlık, inşaat ve hidrolik sektörlerde faaliyet gösteren üç yabancı şirket söz konusuydu: bunlar Güney Koreli Daewoo, Kanadalı SNC Lavalin ve Japon Cojaal. Bazı kaynaklara göre, bu üç şirket Libya'da kurulan bir istihdam şirketine 7050 işçiyi işe almak için çağrıda bulunmuşlardır¹⁶⁵.

---

¹⁶³ http://www.latribune-online.com/suplements/cahiers_du_week-end/39370.html

¹⁶⁴ Bu konuda Cezayir kanunu çok açıktır. İstihdam edilen yabancının, kurumlar tarafından verilen iş sözleşmesi ve ikamet sertifikasına sahip olması gerekmektedir. Ve sonunda 1 yıllık yenilenebilir vize verilecektir. Onun yanında yabancı işçinin tercüme edilen ve kendi ülkesinin dış işleri bakanlığı tarafından onaylanan bir diploma göstermesi istenmektedir ve çalışacağı şirketinin adı ve yeri belirtmesi de gerekir. Sonra o ülkedeki Cezayir Büyükelçiliği'ne gidip istihdam için bir başvuru dosyası açtıracaktır. Genelde, bu ülkelerde dışişleri bakanlıkları iş başvurularını reddedip, başvuranlara Cezayir'de yabancı petrol şirketleri özel kanunuyla yönetildiğini ve istihdam konusunda Cezayirli'lere öncelik verilmesi gerektiğini, sadece eğer özellikli bir alanda bir Cezayir uzmanı olmadığında yabancının istihdam edilebileceğini açıklamaktır <http://www.algerie-dz.com/forums/archive/index.php/t-190067.html>

¹⁶⁵ <http://www.zoom-algerie.com/article-1334-Main-d-oeuvre-etrangere-exercant-en-Algerie-La-ruse-des-compagnies-etrangeres.html> erişim tarihi erişim tarihi 06-05-2011.

Genelde yabancı şirketler Cezayir yasalarına uymayıp Cezayirli işçileri yeterince kalifiye olmadıkları gibi sebeplerle reddediyorlar. Oysa Başkentte bazı ajanslarda onlarca kalifiye işçi niteliğinde duvarcı ustalarının, marangozların iş başvurusu yapmaktadırlar.

ÇUŞ'lerde çalışan Cezayirli başka şikâyeti, Cezayirli ve yabancı işçiler arasındaki ücret ayrımcılığıdır. Örneğin, Cezayirli bazı yabancılara göre daha tecrübeli ve kalifiye olmalarına rağmen yabancı mühendis yaklaşık 10000 Amerikan Dolar alırken Cezayirli mühendis 3000 Amerikan Dolar alıyor. Dolayısıyla aynı kaynaklara göre ÇUŞ'lerin yabancıların ücretlerini şişirerek ana ülkesine illegal kâr transferi yaptıkları kuşkusu öne çıkmaktadır.

Daha kötü olanı yabancı şirketlerde iş bulan Cezayirlilerin sosyal durumunun iyileşmemesidir. Bu şirketlerde iki kategoride çalışan vardır. Yabancı çalışanlar asgari ücret olarak ayda 5000 avro almaktadırlar, Cezayirli işçiler ise bu ücretin onda biri düzeyinde bir maaşı almaktadırlar. Cezayir de yerleşen yabancı şirketlerde önemli sorumluluklar nadiren Cezayirliye verilmektedir. Genelde batılı ya da Lübnanlı yöneticileri daha çok tercih etmektedirler. Bu durum yerel uzmanlığın yaygınlaşmasını engellemektedir¹⁶⁶.

Dünyadaki her ülke için DYY akışı istihdamı yaratmak ve işsizliği azaltmak anlamına gelmektedir. Cezayir'de ne DYY ne de devlet tarafından uluslararası şirketlere verilen altyapı projelerinde harcanan onlarca milyar dolar bu hedefe ulaşmayı sağlamamıştır. İşsizlik hala yüksektir. Resmi rakamlar işsizlik oranını %12 civarında gösterirken gerçekte %35 civarındadır. İş bulmak için her sene gençler Cezayir'i bırakıp Avrupa'ya yasa dışı yollarla göçme riskini almayı tercih etmektedirler.

---

¹⁶⁶ <http://algerienouvelle.blogspot.com/2009/05/en-algerie-les-groupes-etranagers-nont.html> Erişim Tarihi 15-04-2011.

B. Cezayir’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Büyüme Üzerindeki Etkisi

Tablo 24: Doğrudan Yabancı Yatırımların Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla’ya Oranı (1996–2009 dönemi)

Yıllar	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Değer	0,58	0,54	1,26	0,60	0,80	2,17	1,87	0,93	1,03	1,05	1,53	1,24	1,55	2,02

Kaynak: UNCTADSTAT.org

1996–2009 döneminde DYY GSYİH’nın içindeki payı çok düşüktür. Bu da açıkça gösteriyor ki, Cezayir’e gelen DYY azdır ve büyüme üzerindeki etkisi önemsizdir.

Cezayir’in büyüklüğüne ve potansiyeline göre DYY çok düşük ve yetersiz kalmaktadır. 2009 yılında DYY/ GSYİH oranı sadece %2 düzeyindedir.

Cezayir’de DYY ile ilgili yapılan ampirik çalışmalar çok azdır, ve genelde çalışmalar Cezayir’i Akdenizli ülkelerle karşılaştırarak yapılmıştır. Bashir 2001 yılında bir çalışma yapmıştır. O model (içsel büyüme modeli) 5 Akdeniz ülkesini içermektedir: Cezayir, Mısır, Ürdün, Tunus ve Türkiye. 1975–2000 döneminde DYY ile büyüme (kişi başı düşen GSYİH değişkeni olarak alınmıştır) arasındaki ilişkiyi test etmek istemiştir. Bashir bu çalışmada DYY değişkeni pozitif ama anlamsız çıkmıştır. Bunu 1980 ve 1990 yıllarında düşük hacimle gerçekleşen DYY ile açıklanmıştır¹⁶⁷.

¹⁶⁷ MAROUANE Alaya,, **Investissement Direct Etranger et Croissance Economique : une Estimation a Partir d’un Modele Structurel pour les Pays de la Rive Sud de la Méditerranée**, 2004, s.10.

C. Cezayir’de Doğrudan Yabancı Yatırımların İhracat Üzerindeki Etkisi

Cezayir’de yatırım yapan ÇUŞ amacı sadece yerli piyasayı tatmin etmek değil Mağrip ülkelere de ihracat yapmaktadır. Bazıları ise küresel pazarı hedeflemektedir. Çünkü Cezayir şirketlere bir sürü avantajlar sunup ucuz maliyetli üretimi sağlamaktadır.

Demir çelik sektöründe yatırım yapan Hintli grup ISPAT Annaba yılda 120000 tondan fazla Fas ve Tunus’a ihracat yapmıştır Fransız firma Michelin 2002 yılında yaklaşık 250000 oto lastiği üretmiş ve bu üretimin %60’ını ihracata yönlendirmiştir.

Diğer örnek Mısırlı Orascom Construction Industry grubundan olan ACC şirketi 2006 yılında Akdeniz kıyısında en büyük çimento ihracatçısı olmuştur. ACC İtalya’ya Suriye’ye ve Libya’ya yaklaşık 32000 ton çimento ihraç etmiştir ve şirkete dışarıdan yaklaşık 2 milyon ton çimento talebi gelmiştir. Bazı dallarda ihracat arttığını gösteren birçok örnek vardır. Ama bunlar hala yetersiz kalmaktadır¹⁶⁸.

D. Cezayir’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Yerel Yatırım Üzerindeki Etkisi

Tablo 25: Cezayir’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu İçindeki Payı 1994–2008 Dönemi.

Yıllar	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Değer	0,00	0,00	2,31	2,35	4,04	4,27	3,79	8,59	8,13	4,00	4,20	6,70	5,00	6,80	4,70

Kaynak: UNCTADSTAT.org

¹⁶⁸ http://jjelinfo.online.fr/article.php3?id_article=571 Erişim Tarihi: 15.05.2011.

DYY Gayri safi sabit sermaye oluşumu içindeki payı yüzde olarak 2000 yılına kadar çok düşük kalmıştır, 2000 yılında %3,8 e ulaşmıştır. 2001 ve 2002 yıllarında sırayla %8,6, %8,1'lik bir paya ulaşarak önemli artışı yaşamıştır. 2003–2008 döneminde ise önceleri düşmüş sonraları da bazı seneler artış gözlenirken bazı seneler düşme görülmüştür.

Tablo 25 verileri şu anda DYY sabit sermaye oluşumunda önemli bir kaynak olmadığını göstermektedir. Devlet şimdiye kadar yatırım oranı desteklemek için yüksek bir tasarruf oranı tutmaktadır. Ayrıca 2001 ve 2002 yıllarında gerçekleşen skorlar düşük olsalar bile, teşvik edici oranlar kalmaktadır.

Cezayir'de var olan yabancı şirketler yerel yatırım üzerinde ikame etkisi değil tamamlayıcı rol oynamaktadır. Daha önce sergilediğimiz Tablo 17'ye göre, Cezayir'de yapılan yatırım daha çok yerel yatırımcı tarafından yapılmıştır.

Alaya (2004) çalışmalarına göre DYY'ın reel sermaye birikimin üzerinde etkisi olduğunu gösterilmiştir ama DYY ve yerel yatırım arasındaki ilişki tamamlayıcı olup olmadığını söylememiştir.

E. Cezayir'de Doğrudan Yabancı Yatırımların Teknoloji Üzerindeki Etkisi

Cezayir her zaman eğitim ve formasyon için gerekli kaynakları ayırmıştır. Bedava ve zorunlu okul 16 yaşına kadar sağlanmaktadır. Birçok üniversite de vardır ve çeşitli formasyonlar sunmaktadır. Bir milyondan fazla öğrenci değişik üniversitelerde ve eğitim kurumlarında eğitim almaktadır. Son seneler de birçok teknisyen, mühendisler mezun olmuştur. Bu mezun olanların pratik ve yeni teknoloji ile uyumlu olması, yabancı yatırımcıların hükümetle iş birliğine gitmesini gerektirmektedir.

Teknoloji transferi kalitatif bir unsur olduğundan DYY'ın teknoloji transferi üzerindeki etkisini ölçmek oldukça zordur. Ancak, elektronik ve telekomünikasyon gibi yüksek teknoloji sektörlerinde büyüyen yatırım, yerel özel sektör ve uluslararası şirketler arasında teknoloji transferi için anlaşmaların imzaları açısından olumlu bir etkiyi yaratabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda, fikri mülkiyet ile ilgili ulusal mevzuatın geliştirilmesi, özellikle patent konusundaki gelişmeler, ÇUŞ'lerin bu tür sözleşmeleri imzalamasını teşvik edecektir.

Son yıllarda Cezayir farklı altyapı projeler için yaklaşık 200 milyar dolar harcamıştır. Ancak harcanan milyarlar teknoloji transferi getirememiştir. Örneğin 1200 kilometre uzunluğundaki doğu batı otoyolunun tamamlanmasına az zaman kaldı. Bu proje içinde hiçbir yerel bayındırlık firması yer almamıştır. Aynı şey diğer alanlar için geçerlidir: demiryolu, hidrolik, ulaşım vs. Ama bu durumu gösteren en iyi örnek Sonatrach şirkettir. Cezayir petrol projeleri için milyarlarca dolar harcamıştır ve Sonatrach hala her proje için yabancı şirketleri çağırılmaktadır¹⁶⁹. Diğer örnek, telekomünikasyon sektöründeki yatırımlar, 2000–2008 dönemindeki yabancı yatırım toplamından sadece %0,51 düzeyinde bir pay alabilmiştir.

2005 yılından beri Fransız şirketlerin Cezayir'e know how teknoloji transferi ve eğitim çabaları artmıştır. 2009 yılında birçok kişiye eğitim verilmiştir. Cezayir'e teknoloji transferini en çok sağlayan yatırımcılar Fransız şirketleridir: kalite kontrolü, güvenlik denetimi, prosedürlerin güvenliği, çevre sertifikası, gelişmiş teknolojiler vs.¹⁷⁰

Ama son günlerde Cezayir - Fransız ortaklığı çerçevesinde yapılan bir seminerin katılımcılarına göre hidrokarbür dışı sektörlerde bulunan Fransız şirketlerin teknoloji transferi çok sınırlı kalmaktadır ve yerel şirketlerin rekabet gücünün gelişmesine ve üretimine yeterli katkı sağlamamıştır. Cezayir pazarında

---

¹⁶⁹ <http://algerienouvelle.blogspot.com/2009/05/en-algerie-les-groupes-etranangers-nont.html>. Erişim Tarihi 15/05/2011.

¹⁷⁰ http://www.transactiondalgerie.com/index.php?option=com_content&view=article&id=18685%3A-selon-la-fiche-pays-dubifrance-llalgerie-est-aujourd'hui-un-marche-concurrentielr&Itemid=21

bulunan 450'den fazla olan Fransız şirketlerinin arasında sadece bazıları gerçekten Cezayirli partnere teknoloji transferi sağlamıştır¹⁷¹.

Hizmet kalitesi açısından bakıldığında, DYY yoluyla hiçbir iyileştirmenin sağlanmadığı görülmektedir. Yabancı firmalara emanet edilen alanlarda hizmet kalitesi, minimum hedefe bile ulaşmaktan hala uzaktır. Örneğin: 2005 yılından beri, Fransız firması Suez başkent Cezayir'de su dağıtımını ve yönetimi ile sorumludur. 200 milyar dolar olan bu sözleşme diğer yabancı rakiplerine karşı kazanmıştır. 4 sene geçtikten sonra, başkent bazı yerleri sık sık su sıkıntısı ile karşı karşıya kalmaktadır. Ve Fransız şirket bu duruma karşı vatandaşlara su kısılacağını ihbar etmemektedir ya da onlara bir çözüm bulmak için hiç gayret göstermemektedir. Bu durumu açıklayan diğer bir örnek: yabancı bankaların bu bölgede aşırı akımının bu sektörün durumunu iyileştirmemiş olmasıdır. Banka hesabı açtırmak ya da para çekmek hala zordur. Bu durum sadece bireysel müşterileri değil yabancı bankaları seçen özel şirketleri de hayal kırıklığına uğratmıştır. Tek farkın ajansların yabancı bankalarda daha rahat olduğu ifade edilmektedir¹⁷².

Sonuç olarak Cezayir'de DYY akımlarının makroekonomik etkilerine ilişkin tespitler açısından, yeterince olumlu bir tablo söz konusu değildir. İstihdam, ihracat, büyüme açısından DYY'ların katkılarından söz edilebilse de bu katkılar çok sınırlıdır. Gerek gelen DYY miktarının kısıtlı olması, gerekse de teknoloji ve uzmanlığın gelişmesine katkılarının kısıtlılığı, Cezayir ekonomisinin DYY yoluyla sağlanması mümkün olabilecek olumlu etkilerden yeterince yararlanmamasının gerekçeleri olarak belirtilebilir.

---

¹⁷¹ <http://dz.midipress.com/2011/06/01/450-entreprises-francaises-presentes-sur-le-marche-algerien-le-transfert-de-technologie-reste-limite/>. Erişim Tarihi 6/6/2011.

¹⁷² <http://algerienouvelle.blogspot.com/2009/05/en-algerie-les-groupes-etranagers-nont.html>

SONUÇ

Doğrudan yabancı yatırımlar 80'lı yıllarda yaşanan borç ve finansal krizlerden sonra önemini arttırdığından dolayı tüm ülkelerin ilgisini çekmeye başlamıştır. Gelişmiş ülkeler DYY'yi kârlarını arttırmak için kullanmaya çalışırken, gelişmekte olan ülkeler de DYY'yi tasarruf, teknoloji ve istihdam vs eksiklerini tamamlamak için kullanmaya çalışmaktadırlar.

90'lı yıllarda gelişmiş ülkelerin DYY'ından aldıkları payı %73 ve GOÜ sadece %27 iken bugün dünya ekonomisinde yaklaşık 1,1 trilyon dolar düzeyinde bir yabancı yatırım akımından söz edilmektedir. Bu miktardan gelişmiş ülkeler %50,8, GOÜ % 42,9 ve geçiş ekonomileri %6,3 oranında bir pay almaktadır.

Doğrudan yabancı yatırımın gittiği ülkeye sağladığı bazı yararlar sağlaması yanında çeşitli sorunları da beraberinde getirmesi mümkündür. DYY ev sahibi ülkede istihdam yaratabileceği gibi teknoloji transferi, tasarruf ve döviz açıklarının kapanması, ödemeler dengesinin iyileştirilmesi ve bölgesel kalkınmaya katkı gibi birçok avantaj sağlayabilmektedir. Ama DYY'ın dezavantajları da vardır. Ödemeler dengesi sağlayabileceği gibi yurtdışına yapılan kâr transferi, üretim sürdürmesi için yapılan ithalat da ödemeler dengesini bozabilmektedir. Çevre kirliliği, ihracatı kısıtlama, yerli firmaları piyasadan dışlama gibi bir takım olumsuz etkileri de söz konusu olabilmektedir.

Cezayir potansiyelinin büyüklüğüne rağmen çekebildiği DYY çok azdır: 2009 yılında yaklaşık 2,8 milyar dolar. DYY konusunda bağımsız Cezayir tarihinde iki önemli etap yaşanmıştır. Birinci dönem 80 yıllarına kadar süren dönemdir. Bu dönemde DYY reddedilmekte ve yalnız ülkenin kendi kaynaklarına dayanmaktadır. İkinci dönem ise 90 yılların başından bugüne kadar süren dönemdir. Bu dönemde DYY'ı teşvik politikaları uygulanmaktadır.

Son yıllarda DYY'ı çekmek için birçok politika uygulanmıştır. Ama gerçekleşen yatırımlar üretken değil daha çok ticari özellik taşımaktadır ve Cezayir komşu ülkelere kıyasla oldukça farklıdır. Gerçekten de Cezayir'in şimdiki dış pozisyonu göz önüne alındığında, DYY politikası daha çok teknoloji transferi, bilgi ve dış pazar çeşitlendirme üzerinde odaklanmalıdır. Ancak çalışmamızda da görüldüğü gibi Cezayir'e gelen ve önümüzdeki yıllarda geleceği ilan edilen DYY akımları hidrokarbür ve hizmet sektörlerini tercih etmektedir. Örneğin 2010–2014 planında, hükümet daha çok inşaat ve kamu ekipmanlarında proje yatırımları hedeflemiştir. Bu çerçevede ilgili sektörlerde yaratılabilecek istihdam sayısı 2,5 milyondur. Cezayir'in ekonomisinin gelişmesini sağlayacak yatırımlar, hizmet, ulaşım, inşaat gibi sektörlerde değil daha çok kimya ve sanayi gibi sektörlerde yapılacak yatırımlardır. Zira bu sektörler katma değer sağlayıp hem istihdam hem devamlı ve kalıcı bir gelişme sağlayabilmektedir. Dolayısıyla mevcut DYY akımlarının GSYİH'nın yapısını daha çok istikrarsızlığa uğratması söz konusu olabilecektir.

DYY'ın büyüme, istihdam teknoloji transferi üzerlerinde pozitif etkisinden yararlanmak için Cezayir hükümeti DYY'ı teşvik edici politikaları uygulayarak reformları hızlandırmalı ve iş ortamını iyileştirilmelidir.

Yabancı şirketleri kurma ve kârları ana ülkesine transferi prosedürlerin basitleşmelidir. Çünkü onların karmaşıklıklarından dolayı birçok yatırım projeleri özel yabancı operatörler tarafından gerçekleşmesinden vazgeçilmiştir. Cezayir yeni kanununda: 49/51 denilen kural yabancı yatırımları engellemiştir.

Taklitçiliğe karşı mücadele için ve ÇUŞ'lerden yerel şirketlere teknoloji transferi sürecini teşvik etmek için fikri mülkiyet ile ilgili mevzuat güçlendirilmelidir.

Elektronik, gıda, ilaç endüstrisi, internet ve dijital teknolojiler, kimya turizm gibi enerji dışındaki stratejik sektörlerde özel ve kamu yatırımları teşvik edilerek ulusal ekonomi çeşitlendirilmelidir.

DYY'ı teşvik etmesinde önemli bir rol oynayan serbest bölgelerin geliştirmesi de üzerinde durulması gereken bir önlemdir.

Tunus ve Fas'ın tecrübelerinden esinlenerek iş adamlarına vize vermek kolaylaştırılmalıdır. Bu ülkelerde (Tunus ve Fas) AB den gelen iş adamlarından vize istenmemektedir.

Potansiyel yabancı yatırımcılara Cezayir imajını iyileştirmeye yönelik faaliyetleri girişilmelidir. Bu kapsamda, örneğin tamamlanmış reformlar sunulabilir. Yatırım potansiyelini tanıtmak için ANDI tarafından yabancı ülkelere olan diplomatlara dayanarak uluslararası bir pazarlama kampanyası hazırlanmalıdır. Bu gibi inisiyatifler yatırımları teşvik edicidir. Çünkü bir ülkenin yurt dışındaki imajı yatırım çekmede büyük rol oynamaktadır.

Yatırım ile ilgili mevzuatları değişik dillerde çevirip yurtdışındaki Cezayir elçiliklere sunmak da yapılması gereken bir çalışmadır.

Yatırım ile ilgili kurumların temel rolleri iyice ayrıştırılmalıdır. Çünkü mevzuattaki gibi açıklanan CNI ve ANDI'nin görevleri çoğu zaman karışırılmaktadır. Bunun için bu kurumların sık sık görüşüp toplantılar yapılması yararlı olacaktır.

ANDI kapsamında yatırımları takip etmek için elektronik araçları uygulamaya sokmak ve DYY'ın sektörler, yıllar ve kaynak ülkelere göre eğilimleri ve akışları üzerinde istatistik veri tabanı hazırlanmalıdır. Zaten öyle bir görev ANDI'ya verilmiştir ama reel alanda bu görev yerine getirilmemiştir. Böyle bir veri tabanının oluşturulması, Cezayir ekonomisi hakkında akademik çalışmaların yapılmasını sağlayacaktır. Bu çalışmaların sonuçlarına göre oluşturulacak ekonomi politikaları Cezayir ekonomisinin gelişmesine önemli katkıları sağlayabilecektir.

Cezayir'in DYY çekmesine katkı sağlayacak bir diğer konu da yurt dışında yaşayan Cezayirliilerdir. Yurtdışındaki Cezayir iş adamları binlerce sayılmaktadır. Cezayir hükümeti bu göçmen kısmından ve onların teknolojik birikiminden yararlanmalıdır. Cezayir bu iş adamlarının kendi ülkelerine gelip yatırım yapmalarını teşvik etmeli ve ulusal yatırımcılara verilen değişik avantajlardan bahsedilmelidir. Fransa'da home sweet home diye bir programıyla birçok dış ülkelerde bulunan iş adamları cezbedebilmiştir.

Finans ve bankacılık sektörlerinde reformlara devam edilmeli, özellikle var olan ama işlem görmeyen finansal piyasayı geliştirilmelidir. Bankacılık ve kredi verme prosedürleri de basitleştirilmelidir.

Bir ülkenin beşeri sermayesinin eğitim düzeyi DYY'ı cezbetmesinde stratejik bir faktördür. Ondan dolayı, üniversiteler, meslek okulları, araştırma merkezleri ile özel sektör arasındaki bağlar geliştirilmelidir. Böylece hem yabancı hem yerel operatörler çalışıp yeni eğitim programları hazırlayıp talebelere iyi bir eğitim verilecek ve dolayısıyla işgücü piyasası ekonominin gereklerine uygun sağlayabilecektir.

Eğitimle ilgili olarak önemli üzerinde durulması gereken bir alan da Ar-Ge faaliyetleridir. Bu kapsamda Ar-Ge için gerekli finansmanın sağlanması, bu çerçevede üniversitelere yönelen kamu kaynaklarının artırılması gerekmektedir.

Bütün bu hususların yanında gerek yurt içi, gerekse uluslararası yatırımlar açısından büyük bir öneme sahip olan diğer bir konu siyasi ve sosyal istikrardır. Uzun vadeli bakış açısıyla oluşturulacak yaklaşımlar egemen kılınmalı ve halkın mutluluğu sağlanarak istikrarlı bir devlet yapısıyla birlikte, istikrarlı bir sosyal yapı kurulmalıdır.

KAYNAKÇA

ABDELKRİM, Samir ve HENRY Pierre. “Investissements Directs Etrangers Vers les Pays Med en 2008 Face a la Crise”, **Invest In Med** Etude N° 3, Mars 2009.

AIT ATMANE, Braham. “Contribution à La Compréhension du Rôle des IDE Dans Le Développement en Algérie” Yüksek Lisan Tezi, 2010.

AKDİŞ, Muhammet. “Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler”, **İnceleme Yarışması**, Yayın No:33, Yased, Kasım 1988.

ALASRAG, Hussein. Foreign Direct Investment Development Policies in the Arab Countries, Munich Personal RePEc Archive, 2005.

ALAYA, Marouane. Investissement Direct Etranger et Croissance Economique : une Estimation a Partir d’un Modele Structurel pour les Pays de la Rive Sud de la Méditerranée, 2004.

ALPAR, Cem. Çok Uluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma, (3.Baskı), Turhan Kitabevi, Ankara, 1980.

AMARI, Amar ve Hafıdh Fatima. « La Coopération Euro-Algérienne et ses Effets sur l’Investissement Direct Etranger », **Effets et Retombées de l’Accord d’Association sur l’Economie Algérienne. Actes du Colloque International du 13-14 Novembre 2006**, Edition du Laboratoire P.İ.E.E.M, 2007.

ANIMA Investment Network, La Carte des Investissements en Méditerranée. Guide Sectoriel des Politiques Publiques Pour L’Investissement en Méditerranée, Etude N° 7, Janvier 2010. www.invest-in-med.eu

AYDEMİR, Deniz Kırlı. Yabancı Yatırımların Korunması, Çok Taraflı Yatırım Garanti Kuruluşu (MİGA) ve Yabancı Yatırımların Politik Risklere Karşı Korunması, Legal Yayıncılık Hukuk Kitapları Serisi:40, 2005.

AYDOĞUŞ, İsmail, Kutlu Erol ve Yıldırım Selim. “Yolsuzluk Ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi** C.VII, S.2, 2005.

La Banque Mondiale, Rapport de la Banque Mondiale sur le Développement dans le Monde 2005, un Meilleur Climat de l’Investissement pour Tous, 2005.

BESSION, Eric. Cinq Défis pour les Pays du Sud et de l’Est de la Méditerranée, Juillet 2008. www.prospective.gouv.fr

BOUACHA, Nadia. Le Phénomène des Privatisation en Algérie, 2005.

BOUALAM, Fatima. “Les Institutions et Attractivité des IDE”, **Colloque International «Ouverture et Emergence en Méditerranée** », Rabat- Maroc, 17 et 18 Octobre 2008.

BOUHOU, Kassim. “L’Algérie des Réformes Economiques : un Goût d’Inachevé”, **Politique Etrangère** 2:2009.

BOUKELLA, Mourad. “Politiques Agricoles, Dépendance et Sécurité Alimentaire” Septembre 2008. **L’Algérie de Demain, Relever les Défis pour Gagner l’Avenir.**

BOUZIDI, Abdelmajid. Industrialisation et Industries en Algérie, 2008.

BOUYACOUB, Ahmed. l’Economie Algérienne et le Programme d’Ajustement Structurel Printemps, 1997.

BRAHMİA REJEB, Samira. Investissement Direct Etrangers & Intégration dans le Cadre de Partenariat Euro- Maghrébin.

CANDEMİR, Akyan. Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Etkileyen Faktörler: Bir Uygulama- Cilt-1 Dünya’da Doğrudan Yabancı Yatırımları ve Etkileyen Faktörler, Yased Yayınları, İstanbul, 2006.

CANDEMİR, Akyan. “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Etkileyen Faktörler”, **Ege Akademik Bakış**, 9 (2) : 659–675, 2009.

CNUCED, Rapport sur L’Investissement dans le Monde, 2009. Sociétés Transnationales, Production Agricole et Développement, Version Française. New York et Genève, 2009.

Conférence Des Nations Unies Sur le Commerce et le Développement, Examen de la Politique de L’investissement, Algérie, New York et Genève, 2004.

CÖMERT, Faruk. “İstihdam Sorunu ve Yabancı Sermaye”, **Hazine Dergisi** Ocak 2000 Sayı 13, 2000.

ÇİNKO, Levent. “ Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerinin Makroekonomik Etkileri”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**. Cilt XXVI, Sayı 1, 2009.

DELİCE, Güven. “ Doğrudan Yabancı Yatırım İstatistiklerinde Kullanılan Verilerin Kalitesi ve Güvenilirliği ”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 6, Sayı 2, 2005.

DEMİRCAN, Hayrettin. “Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Stratejileri”, **Araştırma ve İnceleme Dizisi** No 35, 2003.

DİLBER, Ulaş. “Çokuluslu Şirketlerin Ortak Girişim Stratejisini Kullanma ve Sonlandırma Nedenleri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi** 59–2.

Dış Ekonomik İlişkiler Kurumu, “Cezayir Ülke Bülteni” Ocak 2008.
www.deik.org.tr

Doing Business 2009, Comparing Regulation in 181 Economies.www.doingbusiness.org

Doing Business 2011, Making a Difference for Entrepreneurs, Comparing Regulation in 183 Economies.www.doingbusiness.org

DOST, Süleyman. “Uluslararası Nitelikli Yatırım Uyuşmazlıklarının Tahkim (ICSID Tahkimi) Yoluyla Çözümü ve Türkiye” , Doktora Tezi, 2005.

DPT, “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı” Yayın No: DPT: 2514-ÖİK: 532, Ankara, 2000.

EFE, Birol. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Dünya ve Türkiye’deki Gelişmeler ve İzmir’in Şansı, İzmir Ticaret Odası, 2000.

EFE, Birol. Küreselleşme Sürecinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Analizi-İzmir Örneği, İzmir Ticaret Odası, 2002.

EMSEN, Selçuk ve Değer Kemal “Geçiş ekonomileri ve Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermayenin Dinamikleri”, **Atatürk Üniversitesi Yayınları No:953, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No:108, Araştırma Serisi No: 92**, Erzurum, 2005.

Fidh Algérie, La « Mal-Vie »: Rapport Sur La Situation Des Droits Economiques, Sociaux Et Culturels En Algérie, Mai 2010.

Gelir İdaresi Başkanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı, GATT (90) Müdürlüğü, GATT Bilgilendirme Rehberi, Yayın No: 95, 2009.

GÖRGÜN, Tuğrul. “Doğrudan Yabancı Yatırımların Tarihsel Gelişimi Çerçevesinde Yatırımların Geliştirilmesinin Etkin Kurumsal Yapılanmaları”, Uzmanlık Tezi, DİŞ Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi Ankara, 2004.

HAFIDH, Fatima ve Haron Tahar. « Les Perspectives de l'Investissement Direct Etranger en Algérie dans le Cadre de l'Accord de Coopération Euro-méditerranéenne », **Effets et Retombées de l'Accord d'Association sur l'Economie Algérienne. Actes du Colloque International du 13-14 Novembre 2006**, Edition du Laboratoire P.İ.E.E.M, 2007.

HMYSGM, Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2005 Yılı Raporu, Ankara, 2006.

İGEME, Cezayir Ülke Raporu, TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, 2009.

International Centre for Settlement of Investment Disputes [ICSID], Convention, Regulations And Rules, Washington, D.C. ICSID/15, April 2006.

İntes Genç Yöneticiler Çalışma Grubu, Cezayir Ülke Raporu.

KARATAS, Muhammed ve Vatansever Nurşen. “Uluslararası Ekonomik ve Mali Kuruluşlar”, **Muğla Üniversitesi SBE Dergisi** Bahar 2001 Sayı 3, 2001.

KARLUK, S.Rıdvan. Uluslararası Ekonomi Teori ve Politika, (6.Baskı), Beta Basım Evi, 2002.

KAYMAK, Hasan. “ Yabancı Doğrudan Yatırımları Artırmak İçin Teşvikler Gerekli ve/veya Yeterli Mi?”, **Maliye Dergisi**, Sayı 149, Mayıs – Aralık 2005.

KESKİN, Abdullah, SARUÇ N.Tolga ve ŞEN Hüseyin. “Kalkınmanın Finansmanı”, (2ci Baskı), **Kalkınma Ekonomisi Seçme Konular Editörler: Sami Taban ve Muhsin Kar**, Ekin Basım Yayın Dağıtım,2008.

Konya Ticaret Odası Etüd-Araştırma Servisi , Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu, 2008.

KPMG Algérie SPA, Guide Investir en Algérie, Edition, 2009.

KPMG Algérie SPA, Guide Investir en Algérie, Edition 2010.

KURTARAN, Ahmet. ” Doğrudan Yabancı Yatırım Karaları ve Belirleyicileri”, **Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Cilt 10, Sayı 2, 2007.

KUTLU, Erol. İktisadi Kalkınma ve Büyüme, TC: Anadolu Üniversitesi Yayını No 1575.

Küreselleşmenin Sosyal Boyutu Dünya Komisyonu, Adil Bir Küreselleşme Herkes İçin Fırsatlar Yaratılması, 2006.

M. BARKA, Zine. Background Paper Commissioned by CESPI for the Annual Report on International Finance and Development in Africa, 2009.

M.N, Chabaca. “l’Irrigation Gravitaire par Micro-raie en Algérie. Propositions pour une Amélioration de la Pratique ou une Modernisation de la Technique. Quelles Alternatives ?”, **Projet INCO-WADEMED Actes du Séminaire Modernisation de l’Agriculture Irriguée Rabat**, du 19 au 23 Avril 2004.

MEBTOUL, Abderrahmane. L’Algérie Face aux Défis de la Mondialisation. Réformes Economiques et Privatisation, Tome2, OPU.Alger, 2002.

ÖZALP, İnan. Uluslar arası İşletmecilik, (1.Baskı), Anadolu Üniversitesi Yayını No 1576, 2004.

ÖZTÜRK, Lütfü. “Serbest Bölgelerdeki Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları: Dünyadaki Uygulamalara Teoriler Işığında Bir Bakış”. **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi** (7), 110–128, 2004.

ÖZYILDIZ, R.Hakan. “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarında Karar Alma Prosedürü”, **Hazine Dergisi**, Sayı:11, Temmuz 1998.

PARASIZ, İlker. Modern Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü, (2.Baskı), Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2007.

SAVAŞ, Vural. Kalkınma Ekonomisi, (4.baskı) Beta Basım Yayım, İstanbul, 1986.

SEYİDOĞLU, Halil. Uluslararası Finans, (4.Baskı), Güzem Can Yayınları No:19, İstanbul, 2003.

SEYİDOĞLU, Halil. Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama, (16.baskı), İstanbul, 2007.

ŞATIROĞLU, Kadir D. Çokuluslu Şirketler Strüktürel ve Fonksiyonel Bir Evrim Yaklaşımı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları:536, 1984.

TEKİN, Suat. “Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler”. **İnceleme Yarışması**, Yayın No:33, Yased, 1988.

TLEMÇANI, Rachid. “Infitah, Globalisation et Corruption” , **L’Algérie Face a la Mondialisation** sous la direction de Tayeb Chenntouf, 2008.

TÜNŞOY, Okan. Dünya Bankası’nın Yapısı ve Kredi Verme Türleri, Hazine Müsteşarlığı, Yayınlanmamış Etüt Raporu, s:1-37, Ankara, 2005.

UBI France et les Missions Economiques, Focus Export Pays, 2008.

UBI France, Le Secteur du BTP en Algérie, 2009.

UNCTAD, The Financial Crisis in Asia And Foreign Direct Investment: An Assessment, United Nations Conference On Trade And Development, Geneva., 1998.

UNCTAD, World Investment Report 1999: Foreign Direct Investment and the Challenge of Development, United Nations, New York,1999.

UNCTAD, World Investment Report 2009: Transnational Corporations, Agricultural Production and Development, United Nations, New York and Geneva, 2009.

UNCTAD, World Investment Report 2010: Investing İn a Low-Carbon Economy, United Nations, New York and Geneva, 2010.

World Bank, World Development Indicators Online.
<http://devdata.worldbank.org/dataonline>

YAIYCI, Farid. Précis de Finance Internationale. Avec Exercices Corrigés, Edition ENAG. Alger, 2008.

YASED, Dünya Yatırım Raporu 2009, İstanbul, 2010.

YAVAN Nuri, “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Lokasyon Seçimi”,
ÜNAL AYSAL Tez Değerlendirme Yarışma Dizisi, İstanbul, 2006.

YILMAZ İlhan, “Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler”, **İnceleme Yarışması. Yayın No:33. Yased, 1988.**

l'Ordonnance 01-03 du 20 Août 2001 Relative au Développement de l'Investissement.

l'Ordonnance 06-08 du 15 Juillet 2006 Relative au Développement de l'Investissement.

le Décret Exécutif n° 06-355 du 9 Octobre 2006 Relatif aux Attributions, a l'Organisation et au Fonctionnement du CNI.

www.AfricanEconomicOutlook.org

Banque d'Algérie: www.bank-of-algeria.dz

Office National des Statistiques : www.ONS.dz

www.and.com.dz

www.el-watan.com.dz

Ministère de l'agriculture et du développement rural: <http://www.minagri-algeria.org/>

Ministère de l'énergie et des mines: <http://www.mem-algeria.org/>

www.transparency.org

www.tamanrasset.net

<http://necatiokullu.blogcu.com/YENI%20%20YATIRIM%20VE%20ULKE%20%20IMKANLARI>

<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=801&dil=TR&ulke=DZ>

Doing Business 2010 Algeria, Comparing Regulation in 183 Economies. www.doingbusiness.org

<http://necatiokullu.blogcu.com/YENI%20%20YATIRIM%20VE%20ULKE%20%20IMKANLARI>

http://www.mfa.gov.tr/kuresellesme-baglaminda-unctad_in-rolu-ve-gelecegi.tr.mfa

<http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/haberler/duyurular/Pages/UNCTAD2010BB.aspx>

http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/haberler/basin_bultenleri/Documents/YASED-BasinSunumu-22072010.pdf

http://www.yased.org.tr/webportal/Turkish/haberler/basin_bultenleri/Documents/UNCTAD2009-tr-17-09-2009.pdf

El watan 29/05/2011 Wataniya Télécom Algérie genel kurum başkanı JOSEPH GED.

mhtml:file://C:\Users\HP User\Desktop\l impact en chiffre\Algérie 400 postes d'emploi offerts par Djezzy.mht! <http://www.city-dz.com/algerie-400-postes-demploi-offerts-par-djezzy/comment-page-7/> erişim tarihi: 28/05/2011

<http://www.algerie-focus.com/2011/05/21/la-cooperation-algero-francaise-bilan-et-perspectives/>

<http://www.algerie-dz.com/forums/archive/index.php/t-190067.html>

<http://www.zoom-algerie.com/article-1334-Main-d-oeuvre-etrangere-exercant-en-Algerie-La-ruse-des-compagnies-etrangeres.html> erişim tarihi erişim tarihi 06-05-2011

<http://algerienouvelle.blogspot.com/2009/05/en-algerie-les-groupes-etranagers-nont.html> erişim tarihi 15-04-2011

http://jijelinfo.online.fr/article.php3?id_article=571 Erişim Tarihi: 15.05.2011.

<http://algerienouvelle.blogspot.com/2009/05/en-algerie-les-groupes-etranagers-nont.html>. Erişim Tarihi 15/05/2011.

<http://dz.midipress.com/2011/06/01/450-entreprises-francaises-presentes-sur-le-marche-algerien-le-transfert-de-technologie-reste-limite/>. Erişim Tarihi 6/6/2011.

<http://algerienouvelle.blogspot.com/2009/05/en-algerie-les-groupes-etranagers-nont.html>

http://www.latribune-online.com/suplements/cahiers_du_week-end/39370.html.
Erişim tarihi 10/05/2011

EKLER

Ek 1: 20 Ağustos 2001 Tarihli Yönerge Numara 01-03.

Ordonnance n° 01-03 du Aouel Joumada Ethania 1422 correspondant au 20 août 2001 relative au Développement de l'investissement.

Article 1 :

La présente ordonnance fixe le régime applicable aux investissements nationaux et étrangers réalisés dans les activités économiques de production de biens et de services ainsi que les investissements réalisés dans le cadre de l'attribution de concession et/ou de licence.

Article 2 :

Il est entendu par investissement au sens de la présente ordonnance ; Les acquisitions d'actifs entrant dans le cadre de création d'activités nouvelles, d'extension de capacités de production, de réhabilitation ou de restructuration ; La participation dans le capital d'une entreprise sous forme d'apports en numéraires ou en nature ; Les reprises d'activités dans le cadre d'une privatisation partielle ou totale.

Article 3 :

Les investissements visés aux articles 1ers et 2 ci-dessus, peuvent bénéficier des avantages de la présente ordonnance. Les conditions d'accès à ces avantages sont fixées par le Conseil national de l'investissement visé à l'article 18 ci-dessous.

Article 4 :

Les investissements sont réalisés librement sous réserve de la législation et des réglementations relatives aux activités réglementées et au respect de l'environnement. Ces investissements bénéficient de plein droit de la protection et des garanties prévues par les lois et règlements en vigueur.

Les investissements ayant bénéficié d'avantages font l'objet, préalablement à leur réalisation, d'une déclaration d'investissement auprès de l'agence visée à l'article 6 ci-dessous.

Article 5 :

La forme et les modalités de la déclaration d'investissement, de la demande d'avantages et de la décision d'octroi des avantages, sont fixées par voie réglementaire.

Article 6 :

Il est créé, auprès du Chef du Gouvernement, une agence nationale de développement de l'investissement ci-après dénommée "l'Agence".

Article 7 :

L'Agence dispose d'un délai maximum de trente (30) jours à compter de la date de dépôt de la demande d'avantages pour :

- Fournir aux investisseurs tous documents administratifs nécessaires à la réalisation de l'investissement.

- Notifier à l'investisseur la décision d'octroi ou de refus des avantages sollicités.

En cas d'absence de réponse ou de contestation de la décision de l'agence, l'investisseur peut introduire un recours auprès de l'autorité de tutelle de l'agence, qui dispose d'un délai maximum de quinze (15) jours pour lui répondre. La décision de l'agence peut faire l'objet d'un recours juridictionnel.

Article 8 :

La décision de l'agence indique, outre le bénéficiaire, les avantages accordés à celui-ci ainsi que les obligations à sa charge conformément aux dispositions de la présente ordonnance.

Un extrait de la décision de l'agence identifiant le bénéficiaire et les avantages accordés fait l'objet d'une publication au bulletin officiel des annonces légales.

Article 9 :

Outre les incitations fiscales, parafiscales et douanières prévues par le droit commun, les investissements définis aux articles 1ers et 2 ci-dessus peuvent bénéficier, au titre de leur réalisation telle que visée à l'article 13 ci-dessous des avantages suivants :

Application du taux réduit en matière de droits de douane pour les équipements importés et entrant directement dans la réalisation de l'investissement. Franchise de la TVA pour les biens et services entrant directement dans la réalisation de l'investissement, Exemption du droit de mutation à titre onéreux pour toutes les acquisitions immobilières effectuées dans le cadre de l'investissement concerné.

Article 10 :

Bénéficiaire d'avantages particuliers :

1. Les investissements réalisés dans les zones dont le développement nécessite une contribution particulière de l'Etat,
2. Ainsi que ceux présentant un intérêt particulier pour l'économie nationale et notamment lorsqu'ils utilisent des technologies propres susceptibles de préserver l'environnement, de protéger les ressources naturelles, d'économiser l'énergie et de conduire au développement durable. Les zones visées à l'alinéa 1er, ainsi que les investissements visés à l'alinéa 2 ci-dessus sont définis par le Conseil National de l'Investissement cité à l'article 18 ci-dessous.

Article 11 :

Les investissements réalisés dans les zones citées à l'alinéa 1er de l'article 10 ci-dessus bénéficient des avantages suivants :

1- Au titre de la réalisation de l'investissement :

- Exemption du droit de mutation à titre onéreux pour toutes les acquisitions immobilières effectuées dans le cadre de l'investissement ;
- Application du droit fixe en matière d'enregistrement au taux réduit de deux pour mille (2‰) pour les actes constitutifs et les augmentations de capital ;
- Prise en charge partielle ou totale par l'Etat, après évaluation de l'Agence, des dépenses au titre des travaux d'infrastructures nécessaires à la réalisation de l'investissement ;
- Franchise de la TVA pour les biens et services entrant directement dans la réalisation de l'investissement, qu'ils soient importés ou acquis sur le marché local, lorsque ces biens et services sont destinés à la réalisation d'opérations assujetties à la TVA ;
- Application du taux réduit en matière de droits de douane pour les biens importés et entrant directement dans la réalisation de l'investissement.

2- Après constat de mise en exploitation :

- Exonération, pendant une période de dix (10) ans d'activité effective, de l'impôt sur le bénéfice des sociétés (IBS), de l'IRG sur les bénéfices distribués, du versement forfaitaire (VF) et de la taxe sur l'activité professionnelle (TAP) ;

- Exonération, à compter de la date d'acquisition, de la taxe foncière sur les propriétés immobilières entrant dans le cadre de l'investissement pour une période de dix (10) ans ;
- Octroi d'avantages supplémentaires de nature à améliorer et/ou à faciliter l'investissement, tels que le report des déficits et les délais d'amortissement.

Article 12 :

Les investissements visés à l'alinéa 2 de l'article 10 ci-dessous donnent lieu à l'établissement d'une convention passée entre l'agence, pour le compte de l'Etat, et l'investisseur.

La convention est conclue après approbation du Conseil national de l'investissement visé à l'article 18 ci-dessous, et publiée au Journal officiel de la République algérienne démocratique et populaire. Les termes de cette convention doivent être convenus, notamment à l'occasion de l'octroi d'un droit de concession et/ou d'une licence devant se traduire par un investissement éligible à ces avantages.

Article 13 :

Les investissements visés aux articles 1ers, 2 et 10 ci-dessus doivent être réalisés dans un délai préalablement convenu lors de la décision d'octroi des avantages. Ce délai commence à courir à dater de la notification de la dite décision sauf décision de l'agence, citée à l'article 6 ci-dessus, fixant un délai supplémentaire.

Article 14 :

Les personnes physiques et morales étrangères reçoivent un traitement identique à celui des personnes physiques et morales algériennes, eu égard aux droits et obligations en relation avec l'investissement. Les personnes physiques et morales étrangères reçoivent toutes le même traitement sous réserve des dispositions des conventions conclues par l'Etat algérien avec les Etats dont elles sont ressortissantes.

Article 15 :

Les révisions ou abrogations susceptibles d'intervenir à l'avenir ne s'appliquent pas aux investissements réalisés dans le cadre de la présente ordonnance à moins que l'investisseur ne le demande expressément.

Article 16 :

Sauf dans les cas prévus par la législation en vigueur, les investissements réalisés ne peuvent faire l'objet de réquisition par voie administrative. La réquisition donne lieu à une indemnisation juste et équitable.

Article 17 :

Tout différend entre l'investisseur étranger et l'Etat algérien, résultant du fait de l'investisseur ou d'une mesure prise par l'Etat algérien à l'encontre de celui-ci, sera soumis aux juridictions compétentes sauf conventions bilatérales ou multilatérales conclues par l'Etat algérien, relatives à la conciliation et à l'arbitrage ou accord spécifique stipulant une clause compromissoire ou permettant aux parties de convenir d'un compromis par arbitrage ad hoc.

Article 18 :

Il est créé un Conseil national de l'Investissement ci-après dénommé "le Conseil", présidé par le Chef du Gouvernement.

Article 19 :

Le Conseil est chargé notamment de :

- Proposer la stratégie et les priorités pour le développement de l'investissement ;
- Proposer l'adaptation aux évolutions constatées des mesures initiales pour l'investissement;

- Se prononcer sur les conventions visées à l'article 12 ci-dessus ;
- Se prononcer sur les avantages à accorder au titre des investissements visés à l'article 3 ci-dessus ;
- Se prononcer, en liaison avec les objectifs d'aménagement du territoire, sur les zones devant bénéficier du régime dérogatoire prévu dans la présente ordonnance ;
- Proposer au Gouvernement toutes décisions et mesures nécessaires à la mise en œuvre du dispositif de soutien et d'encouragement de l'investissement ;
- Susciter et encourager la création et le développement d'institutions et d'instruments financiers adaptés au financement de l'investissement ;
- Traiter de toute autre question en rapport avec la mise en œuvre de la présente ordonnance.

Article 20 :

La composition, l'organisation et le fonctionnement du Conseil sont fixés par voie réglementaire.

Article 21 :

L'Agence visée à l'article 6 ci-dessus et un établissement public doté de la personnalité morale et de l'autonomie financière. L'agence a, notamment, pour missions dans le domaine des investissements et en relation avec les administrations et organismes concernés :

- D'assurer la promotion, le développement et le suivi des investissements;
- D'accueillir, d'informer et d'assister les investisseurs résidents et non résidents ;
- De faciliter l'accomplissement des formalités constitutives des entreprises et de concrétisation des projets à travers les prestations du guichet unique décentralisé ;
- D'octroyer les avantages liés à l'investissement dans le cadre du dispositif en vigueur ;
- De gérer le fonds d'appui à l'investissement visé à l'article 28 ci-dessous ;
- De s'assurer du respect des engagements souscrits par les investisseurs durant la phase d'exonération ;

L'organisation et le fonctionnement de l'agence sont fixés par voie réglementaire.

Article 22 :

Le siège de l'agence est fixé à Alger, L'agence dispose de structures décentralisées au niveau local. Elle peut créer des bureaux de représentation à l'étranger. Le nombre et l'implantation des structures locales et des bureaux à l'étranger sont fixés par voie réglementaire.

Article 23 :

Il est créé, au sein de l'agence, un guichet unique regroupant les administrations et organismes concernés par l'investissement. Le guichet unique est dûment habilité à fournir les prestations administratives nécessaires à la concrétisation des investissements, objet de la déclaration visée à l'article 4 ci-dessus.

Les décisions du guichet unique sont opposables aux administrations concernées.

Article 24:

Le guichet unique est créé au niveau de la structure décentralisée de l'Agence.

Article 25 :

Le guichet unique s'assure, en relation avec les administrations et les organismes concernés, de l'allégement et de la simplification des procédures et formalités constitutives des entreprises et de réalisation des projets. Il veille à la mise en œuvre des simplifications et allègements décidés.

Article 26 :

A partir des actifs résiduels des entreprises publiques dissoutes et en vue d'assurer leur valorisation pour le développement de l'investissement, l'Etat constituera un portefeuille foncier et immobilier, dont la gestion est dévolue à l'agence chargée du développement de l'investissement visée à l'article 6 ci-dessus.

Les modalités de mise en œuvre de cet article sont fixées par voie réglementaire.

Article 27 :

L'offre d'assiettes foncières s'effectuera à travers la représentation, au niveau du guichet unique décentralisé, des organismes chargés du foncier destiné à l'investissement.

Article 28 :

Il est créé un Fonds d'appui à l'investissement sous forme d'un compte d'affectation spécial. Ce fonds est destiné à financer la prise en charge de la contribution de l'Etat dans le coût des avantages consentis aux investissements, notamment des dépenses au titre des travaux d'infrastructures nécessaires à la réalisation de l'investissement.

La nomenclature des dépenses susceptibles d'être imputées à ce compte est arrêtée par le Conseil national de l'investissement visé à l'article 18 ci-dessus.

Les modalités d'organisation et de fonctionnement de ce Fonds sont fixées par voie réglementaire.

Article 29 :

Sont maintenus les droits acquis par les investisseurs en ce qui concerne les avantages dont ils bénéficient en vertu des législations instituant des mesures d'encouragement aux investissements, lesquels avantages demeurent en vigueur jusqu'à expiration de la durée, et aux conditions pour lesquelles ils ont été accordés.

Article 30 :

Les investissements qui bénéficient des avantages prévus par la présente ordonnance peuvent faire l'objet de transfert ou de cession. Le repreneur s'engage auprès de l'agence à honorer toutes les obligations prises par l'investisseur initial et ayant permis l'octroi des dits avantages, faute de quoi ces avantages sont supprimés.

Article 31 :

Les investissements réalisés à partir d'apports en capital, au moyen de devises librement convertibles, régulièrement cotées par la Banque d'Algérie et dont l'importation est dûment constatée par cette dernière, bénéficient de la garantie de transfert du capital investi et des revenus qui en découlent. Cette garantie porte également sur les produits réels nets de la cession ou de la liquidation, même si ce montant est supérieur au capital initialement investi.

Article 32 :

Les investissements qui bénéficient des avantages de la présente ordonnance font l'objet durant leur période d'exonération d'un suivi de l'agence.

Le suivi de ces investissements est effectué par l'agence en relation avec les administrations et les organismes chargés de veiller au respect des obligations nées du bénéfice des avantages octroyés.

Article 33 :

En cas de non- respect des délais de réalisation et des conditions d'octroi des avantages tels que fixés à l'article 13 ci-dessus, ces avantages sont retirés dans les mêmes formes que celles relatives à leur octroi,

Article 34 :

En attendant la mise en place de l'agence visée à l'article 6 ci-dessus, les dispositions de la présente ordonnance ainsi que les effets induits par la période de transition visée à l'article 29 ci-dessus, sont pris en charge par l'agence de promotion et de soutien de l'Investissement (APSI).

Article 35 :

Sont abrogées, à l'exception des lois relatives aux hydrocarbures susvisées, toutes dispositions antérieures contraires à la présente ordonnance, notamment celles relatives au décret législatif n° 93-12 du 5 octobre 1993 relatif à la promotion de l'investissement.

Article 36 :

La présente ordonnance sera publiée au Journal officiel de la République algérienne démocratique et populaire.

Fait à Alger, le Aouel Joumada Ethania 1422 correspondant au 20 août 2001.

Abdelaziz BOUTEFLIKA

Ek 2: 15 Temmuz 2006 Tarihili Yönerge Numara 06-08.

Ordonnance n° 06.08 du 15 Juillet 2006 modifiant et complétant l'ordonnance 01-03 20 août 2001 relative au développement de l'investissement

Le Président de la République, Vu la Constitution, notamment ses articles 122 et 124;

Vu l'Ordonnance n° 01-03 du Aouel Joumada Ethania 1 422 correspondant au 20 août 2001 relative au développement de l'investissement ;

Vu l'ordonnance n° 01-04 du Aouel Joumada Ethania 1 422 correspondant au 20 août 2001 relative à l'organisation, la gestion et la privatisation des entreprises publiques économiques ;

Vu la loi n° 01-10 du 11 Rabie Ethani 1422 correspondant au 3 juillet 2001 portant loi minière;

Vu la loi n° 01-20 du 27 Ramadhan 1422 correspondant au 12 décembre 2001 relative à l'aménagement et au développement durable du territoire ;

Vu la loi n° 01-21 du 7 Chaoual 1422 correspondant au 22 décembre 2001 portant loi de finances pour 2002, notamment son article 227 ;

Vu la loi n° 03-01 du 16 Dhou El Hidja 1423 correspondant au 17 février 2003 relative au développement durable du tourisme ;

Vu la loi n° 03-03 du 16 Dhou El Hidja 1423 correspondant au 17 février 2003 relative aux zones d'expansion et sites touristiques ;

Vu la loi n° 03-10 du 19 Joumada El Oula 1424 correspondant au 19 juillet 2003 relative à la protection de l'environnement dans le cadre du développement durable ;

Vu la loi n° 05-07 du 19 Rabie El Aouel 1426 correspondant au 28 avril 2005 relative aux hydrocarbures.

Le Conseil des ministres entendu, Promulgue l'ordonnance dont la teneur suit:

Article 1er. – La présente ordonnance a pour objet de modifier et de compléter certaines dispositions de l'ordonnance n°01-03 du 20 août 2001 sus visée relative au développement de l'investissement.

Article 2. – L'article 3 de l'ordonnance n° 01-03 du 20 août 2001 sus visée est modifié et rédigé comme suit :

« Article 3 : Les investissements visés aux articles 1er et 2 ci-dessus, à l'exception de ceux visés à l'alinéa 2 du présent article, bénéficient des avantages de la présente ordonnance.

La liste des activités, biens et services exclus des avantages prévus par la présente ordonnance, sont fixées par voie réglementaire après avis conforme du Conseil national de l'investissement visé à l'article 18 ci-dessous. ».

Article 3. -. L'article 4 de l'ordonnance n° 01-03 du 20 août 2001 sus visée est modifié et rédigé comme suit : « Article 4 : Les investissements sont réalisés librement sous réserve de la législation et des réglementations relatives aux activités réglementées et au respect de l'environnement. Ils bénéficient de plein droit de la protection et des garanties prévues par les lois et règlements en vigueur.

Les investissements bénéficiant des avantages de la présente ordonnance font l'objet, préalablement à leur réalisation, d'une déclaration d'investissement auprès de l'agence visée à l'article 6 ci-dessous ».

Article 4. - L'article 6 de l'ordonnance n° 01-03 du 20 août 20 01 sus visée est modifié et rédigé comme suit : « Article 6 : Il est créé une agence nationale de développement de l'investissement ci-après dénommée "l'Agence"».

Article 5. - L'article 7 de l'ordonnance n° 01-03 du 20 août 2 001 sus visés est modifié, complété et rédigé comme suit :

« Article. 7. – Sous réserve des dispositions particulières applicables aux investissements présentant un intérêt pour l'économie nationale, l'Agence dispose, à compter de la date de dépôt de la demande d'avantages d'un délai maximum :

- de soixante douze (72) heures pour la délivrance de la décision relative aux avantages prévus au titre de la réalisation,
- de dix (10) jours pour la délivrance de la décision relative aux avantages prévus au titre de l'exploitation.

L'Agence peut, en contrepartie des frais de traitement des dossiers, percevoir une redevance versée par les investisseurs. Le montant et les modalités de perception de la redevance sont fixés par voie réglementaire ».

Article 6. - L'ordonnance n° 01-03 du 20 août 2001 sus visée est complétée par un article 7 bis rédigé comme suit : « Article 7 bis : Les investisseurs s'estimant lésés, au titre du bénéfice des avantages, par une administration ou un organisme chargé de la mise en œuvre de la présente ordonnance ainsi que ceux faisant l'objet d'une procédure de retrait engagée en application de l'article 33 ci-dessous, disposent d'un droit de recours. Ce recours est exercé auprès d'une commission dont la composition, l'organisation et le fonctionnement sont fixés par voie réglementaire.

Ce recours s'exerce sans préjudice du recours juridictionnel dont bénéficie l'investisseur. Ce recours doit être exercé dans les quinze jours qui suivent la notification de l'acte objet de la contestation ou du silence de l'administration ou de l'organisme concernés pendant quinze (15) jours à compter de sa saisine.

Le recours visé à l'alinéa ci-dessus est suspensif des effets de l'acte contesté.

La commission statue dans un délai d'un (01) mois. Sa décision est opposable à l'administration ou à l'organisme concerné par le recours ».

Article 7. - L'article 9 de l'ordonnance n° 01-03 du 20 août 2001 sus visée est modifié et complété comme suit : «Article 9 : Outre les incitations fiscales, parafiscales et douanières prévues par le droit commun, les investissements définis aux articles 1er et 2 ci-dessus, bénéficient : 1. au titre de leur réalisation telle que visée à l'article 13 ci-dessous, des avantages suivants:

- a. exonération de droits de douane pour les biens non exclus, importés et entrant directement dans la réalisation de l'investissement,
- b. franchise de la TVA pour les biens et services non exclus importés ou acquis localement entrant directement dans la réalisation de l'investissement,
- c. exemption du droit de mutation à titre onéreux pour toutes les acquisitions immobilières effectuées dans le cadre de l'investissement concerné.

2. Au titre de l'exploitation et pour une durée de trois ans après constat d'entrée en activité établi par les services fiscaux à la diligence de l'investisseur :

- a) de l'exonération de l'impôt sur le bénéfice des sociétés (IBS),
- b) de l'exonération de la taxe sur l'activité professionnelle (TAP) ».

Article 8. - L'article 11 de l'ordonnance n° 01-03 du 20 août 2001 sus visée est modifié et complété comme suit : « Article 11 : Les investissements portant sur des activités non exclues des avantages et réalisées dans les zones citées à l'alinéa 1er de l'article 10 ci-dessus bénéficient des avantages suivants:

1- Au titre de la réalisation de l'investissement :

- Exemption ..... (Sans changement).....
- application du droit d'enregistrement au taux réduit de deux pour mille (2‰) pour les actes constitutifs de société et les augmentations de capital;
- prise en charge..... (Sans changement).....
- franchise de la TVA pour les biens et services non exclus des avantages entrant directement dans la réalisation de l'investissement, qu'ils soient importés ou acquis sur le marché local ;
- exonération de droits de douane pour les biens importés non exclus des avantages, entrant directement dans la réalisation de l'investissement.

2. Après constat de mise en exploitation établi par les services fiscaux à la diligence de l'investisseur :

- exonération, pendant une période de dix (10) ans d'activité effective, de l'impôt sur le bénéfice des sociétés (IBS) et de la taxe sur l'activité professionnelle (TAP);
- exonération .... (Sans changement).....

Article 9. L'article 12 de l'ordonnance n° 01-03 du 20 août 2001 sus visée est modifié et complété comme suit : « Article 12 : Les investissements visés à l'alinéa 2 de l'article 10 ci-dessus donnent lieu à l'établissement d'une convention négociée dans les conditions prévues à l'article 12 bis ci-dessous.

La convention est conclue par l'Agence, agissant pour le compte de l'Etat, après approbation du Conseil national de l'investissement visé à l'article 18 ci-dessous. La convention est publiée au Journal officiel de la République algérienne démocratique et populaire ».

Article 10. -. L'ordonnance n° 01-03 du 20 août 2001 sus visée est complétée par un article 12 bis rédigé comme suit : « Article 12 bis : Bénéficiaire d'avantages établis par voie de négociation entre l'investisseur et l'Agence agissant pour le compte de l'Etat, sous la conduite du Ministre chargé de la promotion des investissements, les investissements présentant un intérêt pour l'économie nationale.

Les investissements présentant un intérêt pour l'économie nationale sont identifiés selon des critères fixés par voie réglementaire après avis conforme du Conseil National de l'Investissement visé à l'article 18 ci-dessous ».

Article 11. -. L'ordonnance n° 01-03 du 20 août 2001 sus visée est complétée par un article 12 ter rédigé comme suit : « Article 12 ter : Les avantages susceptibles d'être accordés aux investissements visés à l'article 12 bis ci-dessus peuvent comprendre tout ou partie des avantages suivants :

1- En phase de réalisation, pour une durée maximale de cinq (5) ans :

- a) d'une exonération des droits, taxes, impositions et autres prélèvements à caractère fiscal frappant les acquisitions opérées tant par voie d'importation que sur le marché local, des biens et services nécessaires à la réalisation de l'investissement,
- b) d'une exonération des impositions portant sur les mutations des propriétés immobilières affectées à la production ainsi que la publicité légale dont elles doivent faire l'objet,
- c) d'une exonération des droits d'enregistrement sur les actes constitutifs de sociétés et les augmentations de capital,
- d) d'une exonération de la taxe foncière sur les propriétés immobilières affectées à la production.

2- En phase d'exploitation, pour une durée maximale de dix années à compter du constat d'entrée en exploitation établi par les services fiscaux, à la diligence de l'investisseur :

a) d'une exonération de l'impôt sur le bénéfice des sociétés,

b) d'une exonération de la taxe sur l'activité professionnelle.

Outre les avantages visés aux alinéas 1 et 2 ci-dessus, des avantages supplémentaires peuvent être décidés par le Conseil National de l'Investissement conformément à la législation en vigueur ».

Article 12. - L'article 18 de l'ordonnance n° 01-03 du 20 août 2001 sus visée est modifié et complété comme suit : « Article 18 : Il est créé, auprès du ministre chargé de la promotion des investissements, un Conseil national de l'Investissement ci-après dénommé "le Conseil", placé sous l'autorité et la présidence du Chef du Gouvernement.

Le Conseil est chargé des questions liées à la stratégie des investissements et à la politique de soutien aux investissements, de l'approbation des conventions prévues par l'article 12 ci-dessus et, d'une manière générale, de toutes questions liées à la mise en œuvre des dispositions de l'ordonnance 01-03 du 20 août 2001 sus visée. La composition, le fonctionnement et les attributions du conseil national de l'investissement sont fixés par voie réglementaire »

Article 13. Les dispositions des articles 19 et 20 de l'ordonnance n° 01-03 du 20 août 2001 sus visée sont abrogées.

Article 14. - L'ordonnance n° 01-03 du 20 août 2001 sus visée est complétée par un article 32 bis rédigé comme suit : « Article. 32 bis.- Le suivi exercé par l'agence se réalise par un accompagnement et une assistance aux investisseurs ainsi que par la collecte d'informations statistiques diverses ».

Article 15. - L'ordonnance n° 01-03 du 20 août 2001 sus visée est complétée un article 32 ter rédigé comme suit : « Article 32 ter : Au titre du suivi, les autres administrations et organismes concernés par la mise en œuvre du dispositif d'incitations prévu par la présente ordonnance, sont chargés de veiller, conformément aux procédures régissant leur activité et pendant toute la durée des exonérations, au respect, par les investisseurs, des obligations mises à leur charge au titre des avantages accordés. »

Article 16. - L'article 33 de l'ordonnance n° 01-03 du 20 août 2001 sus visée, est modifié et rédigé comme suit : « Article 33 : En cas de non-respect des obligations découlant de la présente ordonnance ou des engagements pris par les investisseurs, les avantages fiscaux, douaniers, parafiscaux, financiers, sont retirés, sans préjudice des autres dispositions législatives. La décision de retrait est prononcée par l'Agence».

Article. 17. – Les avantages prévus aux articles 9 à 11, modifiés, de l'ordonnance 01.03 du 20 août 2001, sus visée, s'appliquent aux investissements déclarés après publication de la présente ordonnance au Journal officiel. Ces avantages ne peuvent être cumulés avec les avantages de même nature institués par la législation fiscale.

Article. 18. - La présente ordonnance sera publiée au Journal officiel de la République algérienne démocratique et populaire. Fait à Alger, le 19 Joumada Ethania 1427 correspondant au 15 Juillet 2006 **Abdelaziz BOUTEFLIKA**

Ek 3: 09 Ekim 2006 Tarihli İdari Kararname N° 06-356.

Décret exécutif n° 06-356 du 9 octobre 2006 portant attributions, organisation et fonctionnement de l'Agence nationale de développement de l'investissement.

Le Chef du Gouvernement,

Vu la Constitution, notamment ses articles 85-4° et 125 (alinéa 2) ;

Vu la loi n° 90-11 du 21 avril 1990 relative aux relations de travail ;

Vu la loi n° 90-25 du 11 novembre 1990 portant orientation foncière ;

Vu la loi n° 90-30 du 1er décembre 1990 portant loi domaniale ;

Vu l'ordonnance 01-03 du Aouel Joumada Ethania 1422 correspondant 20 août 2001, modifiée et complétée, relative au développement de l'investissement ;

Vu l'ordonnance n° 01-04 du Aouel Joumada Ethania 1422 correspondant au 20 août 2001 relative à l'organisation, la gestion et la privatisation des entreprises publiques économiques ;

Vu le décret présidentiel n° 99-240 du 17 Rajab 1420 correspondant au 27 octobre 1999 relatif à la nomination aux emplois civils et militaires de l'Etat ;

Vu le décret présidentiel n° 06-175 du 26 Rabie Ethani 1427 correspondant au 24 mai 2006 portant nomination du Chef du Gouvernement ;

Vu le décret présidentiel n° 06-176 du 27 Rabie Ethani 1427 correspondant au 25 mai 2006 portant nomination des membres du Gouvernement ;

Vu le décret exécutif n° 01-282 du 6 Rajab 1422 correspondant au 24 septembre 2001, modifié, portant attributions, organisation et fonctionnement de l'agence nationale de développement de l'investissement ;

Vu le décret exécutif n° 05-309 du 3 Chaâbane 1426 correspondant au 7 septembre 2005 relatif aux attributions du ministre des participations et de la promotion des investissements ;

Vu le décret exécutif n° 06-355 du 16 Ramadhan 1427 correspondant au 9 octobre 2006 relatif à la composition, à l'organisation et au fonctionnement du conseil national de l'investissement ;

Décète :

TITRE I

DENOMINATION – TUTELLE - SIEGE

Article 1er. L'Agence Nationale de Développement de l'Investissement, ci-après désignée l'Agence, par abréviation « ANDI », créée par l'article 6 de l'ordonnance n° 01-03 du Aouel Joumada Ethania 1422 correspondant au 20 août 2001, modifiée et complétée, susvisée, est un établissement public à caractère administratif, doté de la personnalité morale et de l'autonomie financière.

L'Agence est placée sous la tutelle du ministre chargé de la promotion des investissements.

Art. 2 Le siège de l'Agence est fixé à Alger. L'Agence dispose de structures décentralisées au niveau local organisées conformément aux dispositions de l'article 22 ci-dessous.

TITRE II

MISSIONS

Art. 3. L'Agence a pour missions, sous le contrôle et l'orientation du ministre chargé de la promotion des investissements :

1 - Au titre de la mission d'information :

D'assurer, dans tous les domaines utiles à l'investissement, un service d'accueil et d'information au profit des investisseurs ;

De collecter, de traiter, de produire et de diffuser, à travers les supports les plus appropriés d'information et d'échange de données, toute la documentation nécessaire à une meilleure connaissance, par les milieux d'affaires, des législations et réglementations en rapport avec l'investissement, y compris celles à caractère sectoriel ;

De constituer des systèmes d'information permettant aux promoteurs d'accéder aux données économiques de toute nature, aux références bibliographiques et/ ou des sources d'informations les plus adéquates, nécessaires à la préparation de leurs projets ;

De mettre en place des banques de données relatives aux opportunités d'affaires et au partenariat, aux projets, aux ressources et potentiels des territoires locaux et régionaux ;

De mettre en place, au moyen de tout support de communication et, au besoin, par recours à l'expertise, un service d'information à la disposition des investisseurs ;

D'assurer un service de publication sur les données ci-dessus.

2 - Au titre de la mission de facilitation :

De la mise en place du guichet unique décentralisé conformément aux dispositions de l'article 2 ci-dessus ;

De l'identification des obstacles et contraintes de toute nature entravant la réalisation des investissements et de la proposition, au ministre de tutelle, des mesures organisationnelles et réglementaires à même d'y remédier ;

De la réalisation d'études en vue de la simplification des réglementations et procédures concernant l'investissement, la constitution des sociétés et l'exercice des activités et de contribuer par voie de suggestions et de propositions qu'elle soumet annuellement à l'autorité de tutelle en vue de l'allègement et de la simplification des procédures et formalités constitutives des sociétés et de la réalisation des projets.

3 - Au titre de la promotion de l'investissement :

D'entreprendre toute action d'information, de promotion et de collaboration avec les organismes publics et privés en Algérie et à l'étranger, pour promouvoir l'environnement général de l'investissement en Algérie, d'améliorer et de consolider l'image de marque de l'Algérie à l'étranger ;

D'assurer un service de mise en relations d'affaires et de facilitation des contacts des investisseurs non résidents avec les opérateurs algériens et de promouvoir les projets et les opportunités d'affaires ;

D'organiser des rencontres, colloques, journées d'études, séminaires et autres manifestations et événements en rapport avec ses missions ;

De participer aux manifestations économiques organisées à l'étranger en rapport avec la stratégie de promotion de l'investissement arrêtée par les autorités concernées ;

D'entretenir et de développer des relations de coopération avec des organismes étrangers similaires;

D'assurer un service de communication avec le monde des affaires et la presse spécialisée ;

D'exploiter, en liaison avec son objet, toutes études et informations se rapportant aux expériences similaires pratiquées dans d'autres pays.

4 - Au titre de la mission d'assistance :

D'organiser un service d'accueil, d'orientation et de prise en charge des investisseurs;

De mettre en place un service de conseils, au besoin par le recours à l'expertise externe;

D'accompagner les investisseurs et de les assister auprès des autres administrations ;

D'organiser un service de vis-à-vis unique pour les investisseurs non résidents et d'accomplir pour leur compte, au niveau du guichet unique, les formalités liées à la réalisation de leur projet.

5 - Au titre de la participation à la gestion du foncier économique :

D'informer les investisseurs sur la disponibilité des assiettes foncières ;

D'assurer la gestion du portefeuille foncier dévolue conformément à l'article 26 de l'ordonnance n° 01-03 du Aouel Joumada Ethania 1422 correspondant au 20 août 2001, modifiée et complétée, relative au développement de l'investissement ;

De collecter, au profit de la banque de données foncière créée au niveau du ministère chargé de la promotion des investissements toute information utile ;

De représenter l'agence au niveau des organes délibérants des organismes locaux en charge de la gestion du foncier économique.

6 - Au titre de la gestion des avantages :

D'identifier, sur la base des critères et règles définis par la réglementation en vigueur, et adoptés par le conseil national de l'investissement, les projets présentant un intérêt particulier pour l'économie nationale ;

De négocier, sous la conduite de l'autorité de tutelle et dans le cadre défini par la législation en vigueur, les avantages à octroyer aux projets visés à l'alinéa ci-dessus ;

De procéder à la vérification de l'éligibilité aux avantages des investissements déclarés par les investisseurs ainsi que des biens et services qui les constituent, par rapprochement avec les listes négatives d'activités et de biens fixées par voie réglementaire ;

De délivrer la décision relative aux avantages et d'établir les listes programmes d'acquisition des équipements se rapportant aux investissements éligibles au dispositif d'incitations, dans le strict respect des conditions et procédures définies par la réglementation en vigueur ;

D'établir les annulations de décisions et les retraits totaux ou partiels d'avantages ;

D'assurer la gestion des diverses modifications susceptibles d'intervenir en matière de décisions de l'Agence et de listes des activités non éligibles au dispositif et ce, dans le respect des conditions et des procédures préalablement arrêtées et portées à la connaissance des bénéficiaires ;

De recevoir, dans les conditions fixées par la réglementation en vigueur, les déclarations de transferts et de cessions d'investissement.

7 - Au titre de la mission et de suivi :

De développer un service d'observation et d'écoute et de suivi post réalisation en direction des investisseurs non résidents installés ;

D'assurer un service de statistiques portant sur les projets enregistrés et sur l'état d'avancement de leur réalisation ;

De collecter les informations sur l'état d'avancement des projets ainsi que sur les flux économiques qu'ils génèrent. A cet effet, les investisseurs sont tenus de fournir, à l'occasion du dépôt annuel du bilan auprès des services fiscaux, un état établi selon

des formes et des procédures arrêtées conjointement par le ministère chargé des investissements et le ministère des finances ;
De s'assurer du respect des engagements contractés par les investisseurs au titre des conventions.

TITRE III

ORGANISATION - GESTION – FONCTIONNEMENT

Art. 4. L'Agence est administrée par un conseil d'administration présidé par le représentant de l'autorité de tutelle. Elle est dirigée par un directeur général assisté d'un secrétaire général.

Art. 5. L'organisation interne de l'Agence est fixée par arrêté conjoint du ministre de tutelle, du ministre des finances et de l'autorité chargée de la fonction publique dans la limite de deux (2) à quatre (4) bureaux ou chargés d'études par sous direction ou par chef d'études. Le règlement intérieur est adopté par le conseil d'administration sur proposition du directeur général de l'Agence.

Chapitre I

Le conseil d'administration

Art. 6. Le conseil d'administration est composé :

- Du représentant de l'autorité de tutelle, président ;
  - Du représentant du ministre chargé de l'intérieur et des collectivités locales ;
  - Du représentant du ministre chargé des affaires étrangères ;
  - De deux (2) représentants du ministre chargé des finances ;
  - Du représentant du ministre chargé de l'énergie et des mines ;
  - Du représentant du ministre chargé de l'industrie ;
  - Du représentant du ministre chargé du commerce ;
  - Du représentant du ministre chargé du tourisme ;
  - Du représentant du ministre chargé de la petite et moyenne entreprise ;
  - Du représentant du ministre chargé de l'aménagement du territoire et de l'environnement ;
  - Du représentant du Gouverneur de la Banque d'Algérie ;
  - Du représentant de la chambre algérienne de commerce et d'industrie ;
  - Du représentant du Conseil national consultatif pour la promotion des PME ;
  - De quatre (4) représentants du patronat désignés par leurs pairs.
- Le secrétariat du conseil d'administration est assuré par le directeur général de l'Agence.

Art. 7. Les membres du conseil d'administration sont désignés par décision de l'autorité de tutelle de l'Agence sur proposition des autorités dont ils relèvent pour une période de trois (3) années renouvelable. Les membres du conseil d'administration doivent avoir au moins le rang de directeur d'administration centrale. Le mandat des membres désignés en raison de leur fonction cesse avec celle-ci. En cas d'interruption du mandat de l'un des membres, il est procédé à son remplacement dans les mêmes formes. Le membre nouvellement désigné lui succède jusqu'à l'expiration du mandat.

Art. 8. Les membres du conseil d'administration perçoivent des indemnités compensatrices des frais encourus conformément à la réglementation en vigueur.

Art. 9. Le conseil d'administration se réunit en session ordinaire quatre (4) fois par an, sur convocation de son président. Il peut se réunir en session extraordinaire sur convocation de son président ou sur proposition des deux tiers (2/3) de ses membres.

Art. 10. Le président du conseil d'administration adresse à chaque membre du Conseil une convocation précisant l'ordre du jour, quinze (15) jours au moins avant la date de la réunion. Le délai peut être réduit pour les sessions extraordinaires, sans être inférieur à huit (8) jours.

Art. 11. Le conseil d'administration ne délibère valablement qu'en présence des deux tiers (2/3) au moins, de ses membres. Si le quorum n'est pas atteint, le conseil se réunit valablement après une deuxième convocation et délibère quel que soit le nombre des membres présents.

Les décisions du conseil d'administration sont prises à la majorité des voix des membres présents. En cas de partage des voix, celle du président est prépondérante.

Art. 12. Les délibérations du conseil d'administration donnent lieu à l'établissement de procès-verbaux, numérotés sur un registre ad hoc et signés par le président du conseil d'administration.

Les procès-verbaux sont communiqués à l'ensemble des membres du conseil d'administration et à l'autorité de tutelle, dans les quinze (15) jours qui suivent les délibérations.

Art. 13. Le conseil d'administration de l'Agence délibère, notamment sur :

Le projet de règlement intérieur ;

L'adoption du programme général d'activités de l'Agence ;

Le projet de budget et les comptes de l'Agence ;

L'acceptation des dons et legs conformément aux lois et règlements en vigueur ;

Les projets d'acquisition, d'aliénation et d'échange de biens immeubles dans le cadre de la réglementation en vigueur ;

L'approbation du rapport annuel d'activités ainsi que les comptes de gestion ;

La création de structures décentralisées de l'Agence ou de représentations de l'Agence à l'étranger ;

La mise en place de dispositifs appelés à soutenir l'action de l'agence dans le domaine des investissements.

Chapitre II

Le directeur général

Art. 14. Le directeur général est nommé par décret présidentiel sur proposition du ministre de tutelle. Il est mis fin à ses fonctions dans les mêmes formes. Le directeur général est assisté, pour la gestion de l'Agence, d'un secrétaire général ayant rang de directeur d'études, nommé par décret présidentiel. Il est mis fin à ses fonctions dans les mêmes formes.

Art. 15. Dans l'exercice des missions de l'Agence, le directeur général est assisté de directeurs d'études, de directeurs, de sous-directeurs et de chefs d'études, nommés par décret présidentiel. Il est mis fin à leurs fonctions dans les mêmes formes.

Art. 16. Le directeur général est responsable du fonctionnement de l'Agence dans le cadre des dispositions du présent décret et des règles générales en matière de gestion administrative et financière des établissements publics à caractère administratif. Il exerce la direction de l'ensemble des services de l'Agence. Il agit au nom de l'Agence, la représente en justice et dans les actes de la vie civile.

Il exerce l'autorité hiérarchique sur l'ensemble du personnel de l'agence et nomme à tous les emplois pour lesquels un autre mode de nomination n'est pas prévu.

Il est chargé de la mise en œuvre des décisions du conseil d'administration.

Art. 17. Le directeur général a compétence pour constituer tout groupe de travail ou de réflexion dont la mise en place serait nécessaire pour améliorer et renforcer l'action de l'Agence en matière de développement de l'investissement.

Art. 18. Le directeur général établit un rapport trimestriel à l'autorité de tutelle et au conseil d'administration sur l'ensemble des actions menées par l'agence. Ce rapport fait notamment état des déclarations d'investissements enregistrées, des décisions d'octroi d'avantages délivrées, des conventions conclues, de l'état de réalisation des projets d'investissement enregistrés et des flux auxquels ils ont donné lieu.

Art. 19. Le directeur général est ordonnateur du budget de l'Agence dans les conditions fixées par les lois et règlements en vigueur.

A ce titre :

- a) il établit les projets de budget de fonctionnement et d'équipement de l'Agence ;
- b) il conclut tous marchés, accords et conventions en rapport avec les missions de l'Agence ;
- c) il peut, dans les limites de ses attributions, déléguer sa signature.

Art. 20. Le directeur général peut, après avis du conseil d'administration de l'Agence, faire appel, en tant que de besoin, aux services de consultants et d'experts dont la rémunération est fixée conformément à la réglementation en vigueur.

Chapitre III

Le guichet unique

Art. 21. Le guichet unique de l'Agence visé à l'article 2 ci-dessus, est habilité à accomplir les formalités constitutives des entreprises et à faciliter la mise en œuvre des projets d'investissement.

Art. 22. Le guichet unique est créé au niveau de la wilaya. Il regroupe, en son sein, les représentants locaux de l'Agence elle-même et ceux, notamment, du centre national du registre de commerce, des impôts, des domaines, des douanes, de l'urbanisme, de l'aménagement du territoire et de l'environnement, du travail, du préposé de l'APC du lieu d'implantation du guichet unique :

1. Le représentant de l'Agence enregistre les déclarations des projets d'investissement et les demandes d'octroi d'avantages. Il délivre séance tenante les attestations de dépôts pour tous les investissements déclarés. Il est en outre chargé de fournir toutes les informations utiles aux investisseurs.
2. Le représentant du centre national du registre de commerce est tenu de délivrer dans la journée même, le certificat de non antériorité de dénomination. Il délivre séance tenante le récépissé provisoire permettant à l'investisseur d'accomplir les formalités nécessaires à la réalisation de son investissement.
3. Le représentant des impôts est chargé, outre la fourniture des informations fiscales de nature à permettre aux investisseurs de préparer leurs projets, d'assister l'investisseur dans ses relations avec l'administration fiscale, durant la réalisation de son projet.
4. Le représentant des domaines est chargé d'informer l'investisseur de la disponibilité de l'offre foncière publique, de sa localisation et de sa situation juridique ainsi que de son niveau de prix.
5. Le représentant des douanes est chargé d'informer et d'assister l'investisseur dans le règlement des formalités exigées par l'administration douanière à l'occasion de la réalisation de son projet et/ou de la mise en œuvre des avantages.

6. Le représentant de l'urbanisme est chargé d'assister l'investisseur dans l'accomplissement des formalités liées à l'obtention du permis de construire et autres autorisations relatives au droit de bâtir.

7. Le représentant de l'aménagement du territoire et de l'environnement est chargé d'informer l'investisseur sur le schéma régional d'aménagement du territoire, sur les études d'impact ainsi que sur les dangers et risques majeurs. Il assiste également l'investisseur en vue de l'obtention des autorisations exigées en matière de protection de l'environnement.

8. Le représentant de l'emploi informe les investisseurs sur la législation et la réglementation du travail. Il assure la relation avec la structure en charge de la délivrance des permis de travail et tout document requis par la réglementation en vigueur en vue de provoquer une décision dans les meilleurs délais.

9. Le préposé de l'APC est chargé de la légalisation de tous documents nécessaires à la constitution du dossier d'investissement. La légalisation des documents s'effectue séance tenante.

Art. 23. Le directeur du guichet unique décentralisé constitue l'interlocuteur direct et unique de l'investisseur non résident. Il est chargé, en sa qualité de vis-à-vis unique, de l'accueil de l'investisseur non résident, de la réception de sa déclaration, de l'établissement et de la délivrance de l'attestation de dépôt et de la décision d'octroi d'avantages, ainsi que de la prise en charge des dossiers en rapport avec les prestations des administrations et organismes représentées au guichet unique, de leur acheminement en direction des services concernés et de leur bonne finalisation.

Art. 24. Les représentants des administrations et organismes représentés au guichet unique sont pleinement habilités à délivrer directement à leur niveau les documents requis et à fournir les prestations administratives liées à la réalisation de l'investissement. Ils sont, en outre, chargés d'intervenir auprès des services centraux et locaux de leurs administrations ou organismes d'origine pour lever les difficultés éventuelles rencontrées par les investisseurs.

Les administrations et organismes concernés sont tenus d'instruire leurs services centraux et locaux du rôle et des attributions de leurs représentants au guichet unique.

Art. 25. Les documents délivrés par les représentants, au guichet unique, des administrations et organismes, sont opposables aux administrations et organismes concernés.

Art. 26. Le guichet unique décentralisé est placé sous l'autorité d'un directeur classé et rémunéré par référence à la fonction de sous-directeur des services du Chef du Gouvernement.

Les agents du guichet unique décentralisé sont classés et rémunérés par référence au poste de chef de bureau des services de l'administration centrale.

Art. 27. Le directeur du guichet unique décentralisé est assisté de chefs de bureau, de chefs de projets et de chargés d'études, dont le classement et la rémunération sont déterminés par le texte portant classement des postes supérieurs au sein de l'Agence.

Art. 28. Les représentants des administrations et organismes publics représentés au guichet unique sont désignés par arrêté de l'autorité de tutelle de l'Agence, sur proposition de leur administration ou de l'organisme qu'ils représentent.

Ils bénéficient du régime indemnitaire en vigueur au sein de l'Agence lorsque celui-ci est plus favorable que celui en vigueur dans les administrations et organismes dont ils relèvent.

Art. 29. Le directeur général de l'Agence exerce l'autorité fonctionnelle sur l'ensemble des agents du guichet unique.

TITRE IV

DISPOSITIONS FINANCIERES

Art. 30. Le projet de budget de l'Agence, préparé par le directeur général de l'Agence et adopté par le conseil d'administration, est soumis à l'approbation de l'autorité de tutelle et du ministre chargé des finances.

Art. 31. Le budget de l'Agence comporte un titre des recettes et un titre des dépenses.

1. Au titre des recettes :

Les subventions d'équipement et de fonctionnement allouées par l'Etat ;

Les dons des organismes internationaux après autorisation des autorités concernées ;

Les dons et legs ;

Les recettes provenant des prestations dispensées liées à son objet ;

Les recettes diverses.

2. Au titre des dépenses :

Les dépenses de fonctionnement ;

Les dépenses d'équipement.

Art. 32. Le compte administratif et le rapport annuel d'activités de l'année écoulée approuvés par le conseil d'administration sont adressés à l'autorité de tutelle, au ministre chargé des finances ainsi qu'à la Cour des comptes.

Art. 33. En sa qualité d'ordonnateur, le directeur général de l'Agence procède à l'engagement et au mandatement des dépenses dans la limite des crédits prévus au budget de l'Agence, et établit les titres des recettes de l'Agence.

Art. 34. La tenue des écritures comptables et le maniement des fonds sont confiés à un agent comptable nommé par le ministre chargé des finances et exerçant sa fonction conformément à la réglementation en vigueur.

Art. 35. La comptabilité de l'agence est tenue conformément aux règles de la comptabilité publique.

Art. 36. Le contrôle des dépenses de l'Agence est exercé dans les conditions prévues par les dispositions législatives et réglementaires en vigueur.

TITRE V

DISPOSITIONS PARTICULIERES

Art. 37. La fonction de directeur général de l'Agence est classée et rémunérée par référence à la fonction supérieure de l'Etat de chargé de mission auprès du Chef du Gouvernement.

Art. 38. Les fonctions de directeur d'études, de directeur, de sous-directeur et de chef d'études à l'Agence sont rémunérées et classées par référence aux fonctions supérieures de l'Etat de directeur d'études, directeur sous-directeur et de chef d'études des services du Chef du Gouvernement.

Art. 39. Les autres emplois nécessaires au fonctionnement de l'Agence sont fixés, en tant que de besoin, par arrêté conjoint du ministre chargé des finances et de l'autorité chargée de la fonction publique.

Art. 40. Le personnel de l'Agence bénéficie du même régime indemnitaire que celui en vigueur au sein des services du Chef du Gouvernement.

TITRE VI
DISPOSITIONS DIVERSES

Art. 41. Le directeur général de l'Agence peut conclure avec les organismes nationaux ou étrangers tout accord ou convention se rapportant à son objet après avis du conseil d'administration et de l'autorité de tutelle.

TITRE VII
DISPOSITIONS FINALES

Art. 42. Le portefeuille de projets précédemment détenu par l'Agence de promotion, de soutien et de suivi de l'investissement (APSI) continue à être géré par l'agence nationale de développement de l'investissement (ANDI) selon les règles découlant de la législation et de la réglementation sous l'empire desquelles ils ont été introduits.

Art. 43. Sont abrogées les dispositions du décret exécutif n° 01-282 du 6 Rajab 1422 correspondant au 24 septembre 2001 portant attributions, organisation et fonctionnement de l'agence nationale de développement de l'investissement.

Art. 44. Le présent décret sera publié au Journal officiel de la République algérienne démocratique et populaire.

Fait à Alger, le 16 Ramadhan 1427 correspondant au 9 octobre 2006. Abdelaziz BELKHADEM